NAOMI KLEIN

HAYIR DEMEK YETMEZ

TRUMP'IN ŞOK POLİTİKALARINA KARŞI KOYMAK VE İHTİYACIMIZ OLAN DÜNYAYI KAZANMAK

Türkçesi: Osman Akınhay

agorakitaplığı

NAOMI KLEIN HAYIR DEMEK YETMEZ

agorakitaplığı
524

NAOMI KLEIN

1970, Kanada doğumlu. Ödüllü yazar, gazeteci ve sinemacı. London School of Economics'de öğretim üyeliği yapmıştır. İlk kitabı *No Logo: Taking Aim at the Brand Bullies* (No Logo: Hedef Tahtasındaki Küresel Markalar) yirmi sekiz dile çevrilmiş ve dünya çapında hararetli tartışmalar doğurmuştur. Gazetecilik çalışmalarını *Nation, Guardian, Le Monde* ve *The New York Times* için sürdürürken, *Harper's* dergisine editörlük, *Rolling Stones* dergisine muhabirlik yapmıştır. 2004'te, yönetmen Avi Lewis'le birlikte, Arjantin'in işgal altındaki fabrikaları hakkında bir belgesel film *(The Take)* çekmiştir. Naomi Klein 2010'da Türkiye'ye gelip Hrant Dink İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Konferansı konuşmasını yapmıştır. İkinci kitabı *Tel Örgüler ve Pencereler*'den sonra çıkardığı, tüm dünyada yankılar uyandıran çalışması *Şok Doktrini – Felaket Kapitalizminin Yükselişi* (2010) ve *İşte Bu Her Şeyi Değiştirir* (2015) Türkçe'de yayınevimizce yayınlanmıştır. Ayrıca, iklim eylemleri düzenleyen bir gruba ait 350.org sitesinin yayın kurulu üyesidir ve Kanada'da yayınlanan Sıçrama Manifestosu'nun örgütleyicilerindendir. 2016'da Avustralya'da verilen prestijli Sydney Barış Ödülü'ne layık bulunmuştur.

OSMAN AKINHAY

1960, İzmir, Ödemiş doğumlu. 1976'da SBF'ye, 1980'de hapse girdi. İçeride çevirmenliğe başladı, 140'ı aşkın kitap çevirdi. *Gün Ağarmasa* (2002), *Ölüme Bakmak* (2005) ve *Ölülerimiz Bir Tutar Bizi* (2010) adlı üç romanı; *Gezi Ruhu - Bir İsyanın Halesi* (2014) adlı bir telif kitabı, *Piyasa Sosyalizmi Tartışması* (1991) ve Özcan Özen'le birlikte hazırladığı *Çeçenistan: Yok Sayılan Ülke* (2002) ve *Dünyanın Bütün Sokakları İsyanda* (2003) başlıklı üç derlemesi, Mehmet Uğur'la yaptığı *Müzakerelerden Üyeliğe: AB-Türkiye Gündemindeki Sorunlar* (2005) ve Şükrü Argın'la yaptığı *Yaşlanan İnsanlık, Gençleşen Kapitalizm* (2009) başlıklı iki söyleşi kitabı bulunuyor. Agora Kitaplığı'nın editörü. Asyak'ın babası.

Naomi Klein

'HAYIR' DEMEK YETMEZ

Trump'ın Şok Politikalarına Karşı Koymak ve İhtiyacımız Olan Dünyayı Kazanmak

Türkçesi: Osman Akınhay

a
agorakitaplığı

Siyaset 73

'Hayır' Demek Yetmez
Trump'ın Şok Politikalarına Karşı Koymak ve
İhtiyacımız Olan Dünyayı Kazanmak
Naomi Klein

Çevirinin yapıldığı özgün eser:
No Is Not Enough -
Resisting Trump's Shock Politics and Winning the World We Need
Haymarket Books, Chicago, 2017

İngilizce'den çeviren: Osman Akınhay
Kapak tasarım - mizanpaj: Sibel Yurt

© 2017; Naomi Klein
© 2017; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci Basım: Ağustos 2017

ISBN: 978-605-103-357-0

Baskı ve Cilt: Ceylan Matbaası
Güven İş Merkezi, B Blok, No 318
Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 613 10 79

AGORA KİTAPLIĞI
Sertifika no: 12761
Çobançeşme Mah. Altay Sk. No: 8
Yenibosna 34196 İstanbul
Tel: (0212) 293 83 72
www.agorakitapligi.com
e- posta : agora@agorakitapligi.com

Dağıtım: Punto Kitap, Tel: (0 212) 496 10 50

bana şoklara direnç gösterme konusunda her gün daha fazla şey öğreten annem Bonnie Sherr Klein'a...

"Ben Amerikan hükümetini devirmenin peşinde değilim, büyük şirketlere ait olan devlet bunu zaten yaptı."

(John Trudell, Santee Dakota'lı aktivist,
sanatçı ve şair, 1946-2015)

İÇİNDEKİLER

Giriş 1

1. BÖLÜM: BU NOKTAYA NASIL GELDİK:
SÜPER-MARKALARIN YÜKLELİŞİ

1) Trump'ın Nihai Marka Haline Gelerek Kazanışı 17

2) İlk Markalar Ailesi 38

3) Mar-a-Lago Açlık Oyunları 50

2. BÖLÜM: ŞİMDİ BULUNDUĞUMUZ YER:
EŞİTSİZLİK İKLİMİ

4) İklim Saati Geceyarısını Vuruyor 69

5) Baş Gaspçı 91

6) Siyaset Boşluktan Nefret Eder 111

7) Ekonomik Popülizmi Sevmeyi Öğrenmek 132

3. BÖLÜM: DURUM NASIL DAHA KÖTÜLEŞEBİLİR:
GELECEKTEKİ ŞOKLAR

8) Felaket Ustaları 143

9) Toksik Yapılacaklar Listesi 172

4. BÖLÜM: DURUMUMUZ NASIL DAHA İYİ HALE GETİRİLEBİLİR?

10) Şok Doktrini Geri Teptiğinde 201
11) 'Hayır' Demek Yetmediğinde 221
12) Standing Rock'dan Öğrenilen Dersler 234
13) Sıçrama Zamam 243

Sonuç: İlgilenmeyi Başa Alan Çoğunluk, Hemen Yanı Başımızda 271
Ek: Sıçrama Manifestosu 283

Teşekkürler 289

GİRİŞ

Şok.

'Şok', Donald Trump'ın Kasım 2016'da başkanlığa seçilmesinden bu yana (Trump'ın iktidara gelişini takip eden birçok insanın duygularını ve siyasetini belirlerken de baskın yaklaşımım benimsemesini tarif etmek üzere) tekrar tekrar duyduğumuz bir sözcük. Aslında 'sisteme uygulanan şok', tam da Trump'm danışmanı Kellyanne Conway'in yeni çağı tanımlarken başvurduğu bir ibare.

Ben neredeyse yirmi yıldır toplumlara uygulanan geniş çaplı şoklar (bu şokların nasıl meydana geldikleri, siyasetçilerle büyük şirketlerin bu şokları nasıl kendi çıkarları doğrultusunda kullandıkları ve yine aynı siyasetçilerle büyük şirketlerin, yönünü tayin edemeyen geniş halk kesimleri karşısında üstünlük elde etmek

amacıyla bu şokların etkilerini nasıl kasten derinleştirdikleri) üzerinde çalışıyorum.

Donald Trump'ın yükselişini izlerken kendim de tuhaf duygular içindeydim. Bunun sebebi yalnızca, Trump'ın yeryüzünün en kuvvetli ve yoğun silahlı güce sahip devletine karşı bir şok politikası uyguluyor oluşu değildi. Olay bundan fazlasıydı. Kitaplarda, belgesel filmlerde ve soruşturmaya yönelik haber ve röportajlarımda şöyle çeşitli eğilimler belgelemiştim: Süper markaların yükselişi, şahsi zenginliğin siyasal sistem karşısındaki gücünün daha fazla genişlemesi, neo-liberalizmin (genellikle ırkçılığı ve 'öteki' korkusunu etkili bir araç olarak kullanarak) dünya çapında dayatılması, büyük şirketlerin serbest ticaretlerinin büyük zararlar verici etkileri, siyasal sistemin sağındaki kesimlerin iklim değişimini giderek daha şiddetli biçimde yadsıma eğiliminde olmaları. Onun üzerinde araştırma yapmaya koyulurken Trump da gözüme, yukarıda gözlenen tüm eğilimlerin ve tehlikeli nitelikteki başka pek çok eğilimin parçalarından meydana gelen bir Frankenstein canavarı gibi görünmeye başlamıştı.

On yıl önce yayınlamış olduğum *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism* (Şok Doktrini: Felaket Kapitalizminin Yükselişi)* kitabım, Augusto Pinochet'in darbesinden sonraki Şili'den Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonraki Rusya'ya, ABD'nin Bağdat'ı hedef alan 'Şok ve Dehşet' saldırılarından Katrina kasırgasından sonraki New Orleans'lılara kadar kırk yıllık tarih dönemini kapsayan bir araştırmaydı. 'Şok doktrini' terimi, halkın uğradığı kolektif bir şokun (savaşlar, darbeler, terör saldırıları, piyasa çöküşleri ya da doğal felaketlerin) ardından halkın yönünü bulamamasından sistemli biçimde faydalanarak, oldukça vahşice bir yola, genellikle 'şok terapisi' adı verilen bir içerikte, büyük şirketler yararına köklü tedbirler alma taktiğine başvurmanın karşılığı.

Trump bazı açılardan kalıbın dışına çıkma eğilimi gösterse de, onun şok taktikleri de, krizi bahane ederek hızlı değişiklikleri yürürlüğe sokan başka ülkelerden aşina, belirli bir senaryoya uyu-

*) Türkçe çevirisi için bkz. *Şok Doktrini: Felaket Kapitalizminin Yükselişi*, 2. basım, çev. Selim Özgül, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2015.

yor. Trump koltuğuna oturuşunun ilk haftasında, kendisi idari emirler tsunamisini imzalamaya koyulmuşken ve insanlar da delice ona ayak uydurmaya çalışarak izlerlerken, benim aklımda insan hakları savunucusu Halina Bortnowska'nın anlattığı, komünizmin çöküşünün ortasında ABD'nin onun ülkesine ekonomik şok terapisi uyguladığı Polonya deneyimi vardı. Bortnowska, ülkesinde görülen değişimin süratliliğini "köpek yılları ile insan yılları arasındaki farklılık" diye betimlemiş ve şu gözlemde bulunmuştu: "Yarı-psikotik tepkilere tanıklık etmeye başlıyorsunuz. İnsanlardan artık, çıkarlarının ne olduğunu bilemeyecek -ya da artık bunu umursamayacak- kadar yönlerini kaybettiklerinde kendi çıkarlarına en iyi yarayacak şekilde hareket etmelerini bekleyemiyorsunuz."

Şimdiye kadar gördüğümüz kanıtlara bakarsak, Trump'ın ve başlıca danışmanlarının, Bortnowska'nın anlattığı türde tepkilerle karşılaşmayı umdukları ve ülke içi bir şok terapisini dayatmaya çalıştıkları apaçık ortadadır. Hedef, ister kirlilik-karşıtı düzenlemeler isterse açlığı ortadan kaldırıcı programlar şeklinde olsun, kamusal alana ve kamusal çıkara karşı topyekûn savaş açmaktır. Hedef, bu tür halkın çıkarına programlar uygulamak yerine, büyük şirketlere dizginlenmemiş ölçüde güç ve özgürlük sağlamaktır. Bu o kadar meydan okurcasına haksız ve o kadar belirgin ölçüde yoz bir programdır ki, ancak böl-ve-fethet temelinde bir ırkçı ve cinsel politika yardımıyla, ayrıca medyada dur durak bilmeyen çarpıtma haberler yağmuruyla hayata geçirilebilir. Ve bu program elbette, savaş harcamalarında muazzam bir artışla, Suriye'den Kuzey Kore'ye birçok cephede askeri çatışmaların dramatik ölçüde tırmandırılmasıyla ve Başkan'ın "işkencenin nasıl işe yaradığı"nı sıralayan açıklamalarıyla desteklenmektedir.

Trump'ın dolar milyarderleri ve multi-milyonerleri kabinesi bize, yönetimin temel amaçları konusunda çok şey anlatmaktadır. Dışişleri bakanı, Exxon-Mobil'den. Savunma bakanlığının yönetimi, General Dynamics ve Boeing'den. Geriye kalanın büyük kısmı da Goldman Sachs'taki heriflerden. Kurumların sorumluluğuna getirilmiş olan bir avuç kariyerli politikacı, ya kurumların esas

misyonuna hiç inanmadıkları ya da bu kurumların varlıklarının sürdürülmesi gerektiğini düşünmedikleri için bu görevlere seçilmiş görünüyorlar. Anlaşılan Trump'ın kenardan yöneten baş stratejisti Steve Bannon, Şubat 2017'de muhafazakâr bir topluluğa hitap ederken bu konuda son derece açık konuşuyordu: "Hedef," diyordu, "idari devletin yıkılması" (bu sözle, halkı ve insanların haklarını koruma yükümlülüğünü somutlayan devlet düzenlemeleri ve kurumlarını kastediyordu). "Kabineye aday olan kişilere bakarsanız, hepsinin tek bir sebeple seçildiklerini görürsünüz. O sebep de, yıkımdır."

Bannon'ın Hıristiyan milliyetçiliği ile Trump'm daha kurulu düzenden yana yardımcılarının, bilhassa damadı Jared Kushner'm transnasyonalizmi arasındaki ihtilaftan birçok şey çıkarılmıştır. Bannon kısa süre sonra (belki de siz bu satırları okurken) tamamen bu kan dondurucu 'reality şov'dan çıkartılmış olabilir. Fakat konu devletin yapısının çöktürülmesi ve bu görevlerin mümkün olduğunca kâr peşinde koşan büyük şirketlere devredilmesine geldiğinde, Bannon ile Kushner çatışma halinde olmayacaklar, tamamen aynı mevzide yer alacaklardır.

Gelişmeler bu yönde seyrederken benim aklımdaki düşünce, Washington'da yaşananın, basit bir şekilde bayrağın bir yönetimden diğerine devredilmesi olmadığıydı. Onyıllardır hazırlığı yapılan bir şekilde, büyük şirketler çıplak iktidarı ele geçirmişlerdi. Anlaşılan uzun süredir düzenlerini sürdürmek için iki büyük partiye de büyük yatırım yapmakta olan ekonomik çevreler, bu oyunu sürdürmekten yorulmuş gibiydiler. Seçimle gelen yetkililerin kendi taraflarına kazandırılması ve doyurulması, yeri geldiğinde sırtlarının sıvazlanıp yasal rüşvetlerle beslenmeleri gibi şeyler ilahi haklarını aşındıran detaylar gibi görünmeye başlamıştı sanki. O yüzden şimdi aracıları (kamunun çıkarlarını koruduklarını farz edilen o aciz siyasetçileri) devreden çıkarıyorlar ve en tepedeki insanların bir şeyin en doğru şekilde yapılmasını istediklerinde davrandıkları gibi (yani, bütün ipleri fiilen ellerine alarak) hareket ediyorlardı.

Çıkar çatışmalarıyla ve ahlâki ilkelerin çiğnenmesiyle ilgili ciddi soruların pek bir karşılık bulamamasının sebebi budur. Trump

aldığı vergi iadelerini açıklama konusunda nasıl ihtiyatlı adımlar attıysa, kendi şirketler imparatorluğunu satmayı ya da onlardan kazanç sağlamaktan vazgeçmeyi kesinlikle reddetmişti. The Trump Organization'ın yabancı ülkelerin hükümetlerine paha biçilmez değerde marka lisansları ve izinleri vermeye bel bağladığı göz önüne getirildiğinde, bu kararının aslında Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nın başkanların yabancı ülke yönetimlerinden hediye almasını ya da herhangi bir şekilde 'maddi kazanç' sağlamasını yasaklayan hükümlerine aykırı düştüğü söylenebilir. Nitekim kendisine karşı böyle bir iddia temelinde bir dava açılmış durumdadır.

Fakat Trump'lar bu tür adımlara hiç aldırış eder bir görüntü çizmiyorlar. Şimdiki yönetimi tanımlayan özelliklerden biri, neredeyse gedik açılması imkânsız bir dokunulmazlık anlayışıdır; alışılmış kurallarla yasaların üstünde kalmayı öngören bir anlayıştır. Bu dokunulmazlığa tehdit oluşturan herkes derhal kapı dışı edilmektedir (bunun için eski FBI direktörü James Corney'in durumuna bakmanız yeterlidir). Şimdiye değin ABD siyasetinde, büyük şirketlere hizmet eden devletin Beyaz Saray'daki vekillerinin yüzüne hep bir maske takılırdı: (arka planda çatık kaşlarıyla bekleyen Dick Cheney/Halliburton'la birlikte) Ronald Reagan'ın gülümseyen aktör yüzü ya da George W. Bush'un uyduruk kovboy havası hep bunu yansıtırdı. Şimdi işte bu maske çıkarılmıştır. Zaten bir maskeyle dolaşma zahmetine katlanan tek bir kişi dahi göremezsiniz şimdi onlar arasında.

Trump'ın hiçbir zaman geleneksel bir şirketin başında duran kişi olmayıp, tam tersine, uzun zamandır, şahsi markası (kızı Ivanka'nın markasıyla birlikte, şirketlerini sayısız yollarla ABD başkanlığıyla kaynaştırmaktan muazzam faydalar elde etmeyi hedefleyen bir marka) etrafında kurulmuş bir imparatorluğun maketi gibi boy göstermesi bu tabloyu daha da çirkinleştirmektedir. Trump ailesinin yürüttüğü iş modeli, markaları esas alan çokuluslu şirketler bünyesinde meydana gelen genel yapısal değişikliğin; kültürün ve iş bulma piyasasının üzerinde köklü etkiler doğuran bir değişikliğin parçasıdır (ilk kitabım *No Logo: Taking Aim at the*

Brand Bullies'de* bu eğilimlerin nasıl bir süreçte geliştiğini ele almıştım). Bu iş modelinin bize anlattığı, Trump markası ile Trump'm başkanlığı arasında bir ayrım yapılabileceği (ya da yapılması gerektiği) fikrinin, Beyaz Saray'ın şimdiki sakininin aklmın almayacağı bir düşünce olduğudur. ABD başkanlığı, gerçekte Trump markasını taçlandıran bir uzantıdan ibarettir.

Trump'm kendi ticari markasıyla içinden çıkılmaz ilişkilere girmesini ve bu ilişkinin siyasetin geleceği açısından nasıl sonuçlar doğuracağım irdeleyip araştırırken, kendisini hedef alan saldırıların birçoğunun niçin ona hiç değmeden geçtiğini (ve ona karşı koymanın daha etkili yollarını nasıl bulabileceğimizi) anlamaya başladım.

Kamusal bir makamdan bu denli cesurca kazanç elde etmenin herkesin çıplak gözle görebileceği şekilde yürütülmesi yeterince rahatsız edicidir. Dolayısıyla, Trump'm başkanlık görevinin ilk aylarındaki icraatlarının önemli bir bölümü de ziyadesiyle rahatsız edicidir. Fakat tarihin bize gösterdiği, olaylar halihazırda nasıl rayında çıkmış olursa olsun, şok doktrininin çok daha vahim sonuçlar doğurabildiğidir.

Trump'm siyasal ve ekonomik projesinin ana dayanakları şunlardır: kurallarla işleyen devlet mekanizmasının yıkılması; refah devletini ve sosyal hizmetleri hedef alan (ve kısmen koyu ırkçı korkuların yayılması ve kadınların haklarını kullanmalarına yönelik saldırılarla rasyonalize edilen) kapsamlı saldırılar; ülke içinde fosil yakıt kullanımının önündeki tüm engellerin kaldırılması (ve bu politikanın iklim biliminin tamamen bir kenara bırakılmasını ve devlet bürokrasisinin büyük kesiminin susturulmasını gerektirmesi); göçmenlere ve 'radikal İslami terörizm'e karşı (durmadan büyütülen ülke içi ve dışı sahalarda) medeniyet savaşı açılması.

Trump'm bu bütünlüklü ekonomik ve siyasal projesinin zaten en zayıf konumda bulunan kesimleri yıpratacak apaçık tehditlerine ilaveten, birbiri ardına kriz ve şok dalgaları doğuracağı düşü-

*) Türkçesi için bkz. *No Logo – Küresel Markalar Hedef Tahtasında*, Türkçesi: Nalan Uysal, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2002.

nülebilecek bir ufku da söz konusudur. Piyasanın (deregülasyondan dolayı şişen) balonları patladıkça yaşanan ekonomik şoklar; İslam-karşıtı politikalar ve yabancı ülkelere yönelik saldırganlıklar ülke içinde yansıyan neticelere yol açtıkça karşılaşılan güvenlik şokları; iklimimiz daha fazla bozuldukça hava koşullarında görülen şoklar; petrol boru hatları kesintiye uğrayıp (kaosu önleyen güvenlik ve çevre düzenlemelerinde kısıntılara gidildikçe çoğalan bir oranda) tesisler ve donanımlar çöktükçe ortaya çıkan endüstriyel şoklar.

Tüm bunlar tehlikelidir. Trump yönetiminin, kendi gündeminin daha radikal yönlerini hayata geçirmek için bu tür şoklardan faydalanmayı esas alışı bu tehlikeleri iyice arttırmaktadır.

Olağan kuralların artık uygulanmamasını gündeme getirecek bir tür olağanüstü hal ilan etmeyi sağlayacak bahaneyi de muhtemelen büyük çaplı bir kriz (terörist bir saldırı ya da bir finansal çöküş) sağlayacaktır. Trump'ın gündeminin temel demokratik normların daha fazla askıya alınmasını gerektiren yönlerini (sadece bazı belirlenmiş ülkelerden gelenlerin değil, tüm Müslümanların ülkeye girişlerinin engellenmesi vaadi; twitter'dan yaptığı, Chicago'da sokak şiddetini bastırmak için 'federaller'i gönderme tehdidi; hiç gizlemediği basına kısıtlama getirilmesi arzuları, vb.) zorlaması bu sayede mümkün olacaktır. Yeterince geniş çaplı bir ekonomik kriz, Trump'ın kendisinin muhafaza etme sözünü verdiği, fakat çevresindeki birçok kişinin onyıllardır iptal edilmesini istedikleri Sosyal Güvenlik gibi programları ortadan kaldırmanın gerekçesini sunacaktır.

Trump'ın krizin düzeyini arttırmasının başka ilave sebepleri olabilir. Arjantinli romancı César Aira'nın 2001'de yazdığı gibi, "Yapılan her değişiklik konuyu da değiştirir". Trump da baş döndürücü çalımlarla, attığı delice twitlerden Tomahawk füzelerine kadar her şeyi kullanarak konuyu değiştirmekte pek mahir olduğunu kanıtlamıştır. Aslında korkunç bir kimyasal saldırı bahanesiyle Suriye'ye düzenlediği hava taarruzu, başkanlık döneminde medyadan aldığı en övücü yorumların kaynağı olmuştur (bazı çev-

relerde kendisine yönelik daha saygın bir ton kullanılmasını dahi sağlamıştır). Dolayısıyla bizler, ister Rus bağlantılarıyla ilgili yeni ifşaatlara ya da kendi labirentvari uluslararası iş anlaşmalarıyla ilintili skandallara karşılık olsun, konu değiştirmeden çok fazlasının gerçekleşmesini bekleyebiliriz – ne de olsa bunlar, büyük çaplı şok gibi bir konu değişikliği sağlayacak kuvvette değildir.

Büyük ve kötü bir şey olduğunda bir şok yaşamış olmayız; şok deyince, *henüz anlamadığımız* büyüklük ve kötülükte bir şey yaşanmış olmalıdır. Şok hali, olaylar ile bizim onları açıklama yeteneğimiz arasında derin bir uçurumun açılmasının sonucudur. Kendimizi bir hikâyesiz, ucunu tutacak bir ipimiz olmadan öyle bir konumda bulduğumuzda, birçok insan yetkili kişilerin bizi başka bir şeyle korkutmalarına ve daha büyük bir yarar uğruna haklarımızı budamalarına karşı aciz durumda kalacaktır.

Üstelik bu, günümüzde, küresel çaplı bir fenomendir; salt Amerika Birleşik Devletleri'yle sınırlı değildir. Kasım 2015'te Paris'te yaşanan koordineli terörist saldırıların ardından Fransız hükümeti, beş kişiden daha fazla sayıda insanın birleşerek siyasal gösteri yapmalarını yasaklayan bir olağanüstü hal ilan etti – ve daha sonra bu durumu ve kitlesel gösterileri kısıtlama hakkını aylarca uzattı. Britanya'da Brexit oylamasıyla yaşanan şokun peşinden çok sayıda insan, kendilerini sanki yeni, tanınmaz bir ülkede uyanmış olarak buldukları hissine kapıldıklarını söylediler. Öyle bir bağlamda İngiltere'nin Muhafazakâr hükümeti, Britanya'nın rekabetçi gücünü yeniden kazanmasının tek yolunun tüm Avrupa'nın vergi sığınağı haline gelecek şekilde tüm düzenleyici kuralların ve vergilerin kaldırılmasından geçtiği fikri dahil olmak üzere, bir dizi geri adım atmaya koyuldu. Yine böyle bir bağlamda İngiltere başbakanı Theresa May, belli ki Brexit'in ilk başta seçmenlere yutturulmasının antitezi olacak şekilde yeni kemer sıkma tedbirlerine karşı halkın isyan etmesinden önce, bir dönem daha yerini muhafaza etme umuduyla anketlerde gerilerden gelen rakibi karşısında erken seçim kararı alacaktı.

* * *

Önceki kitaplarımın her birinde, ele aldığım konuyu araştırmaya yoğun bir şekilde, pek çok açıdan bakarak ve etkilenen bölgelerden verileri aktararak beş-altı yılımı harcamıştım. Ortaya çıkan çalışmalar da bir sürü dipnotun yer aldığı çok kalın kitaplar oldu. Oysa elinizdeki bu kitabı birkaç ay içerisinde kaleme aldım. Günümüzde çok azımızın kalın kitaplara ayıracak vakti olduğunu bilerek çalışmayı kısa tuttum ve metnin sohbet havasında olmasına özen gösterdim; hem başkaları bu karmaşık hikâyenin değişik kısımlarını zaten benden daha kavrayışlı bir şekilde ele alıp değerlendiriyorlar. Fakat ben de yıllardır yürüttüğüm araştırmaların, Trumpcılığın can alıcı yönlerine ışık tutabileceğini fark etmeye başladım. Trump'ın iş yapma modelinin ve ekonomik politikalarının köklerine giderek, tarihte görülen buna benzer istikrarsızlaştırıcı dönemlere kafa yorarak ve şok taktiklerine karşı koymanın etkili yollarını bulmuş insanların deneyimlerinden ders çıkararak, bu tehlikeli yola nasıl girmiş olduğumuzu ve muhtemel şoklara en iyi nasıl dayanabileceğimizi, daha önemlisi, nasıl çabuk bir şekilde daha güvenli bir zemine geçebileceğimizi açıklamakta belirli bir yol kat edebileceğimi düşündüm. Yani bu kitap, şok direnişe uygun bir yol haritasının başlangıcıdır.

İster Yunanistan'ın borç felaketine sürüklenmesiyle alt üst olan Atina'dan, ister Katrina kasırgasının vurduğu New Orleans'dan, ister ABD'nin işgal ettiği Bağdat'tan olsun, krizin ortasındaki yerlerden topladığım verilerden çıkardığım sonuçlardan birisi şudur: Şoka uğratıcı taktiklere karşı koymak *mümkündür.* Karşı koymayı başarabilmek için de iki şey şarttır. Birincisi, şok politikasının nasıl işlediğini ve kimlerin çıkarlarına hizmet ettiğini çok sağlam bir şekilde kavramalıyız. Eğer bunu iyi kavrarsak, şoku çabuk atlatmanın ve kavgaya yeniden girmenin yolunu bulabiliriz. İkinci ve aynı derecede önemli olan diğer şart, şok doktorlarının uydurduğundan *farklı* bir hikâye anlatmak, onlarınkiyle kafa kafaya yarışabilecek etkililikte bir dünya vizyonu ortaya koymak mecburiyetinde oluşumuzdur. Ortaya koyacağımız ve değerlere dayalı bu dünya vizyonu, şok dalgalarından uzakta, farklı bir yol göstermek zorundadır; ırk, etnik köken, din ve cinsiyet ayrılıklarını giderip,

bölmekten ziyade insanları birleştirecek, daha fazla istikrarsızlığa yol açıcı savaşlar ve kirlilikten ziyade gezegeni iyileştirici bir yol olmak zorundadır. Hepsinden önemlisi bu dünya vizyonuyla, (iş bulamadıkları, sağlık hizmeti alamadıkları, barışa kavuşamadıkları ve umutlu olamadıkları için) yaralanıp incinen kesimlere somut olarak daha iyi bir dünyanın yolu gösterilmelidir.

Bu dünya vizyonunun nasıl bir şey olduğunu tam anlamıyla bildiğimi iddia edecek değilim. Başkalarıyla birlikte ben de buna kafa yoruyorum ve bu vizyonun ancak hakiki bir işbirliği sürecinde, günümüz sisteminin en acımasızca ezdiği kesimlerin liderliğinde geliştirilebileceğine inanıyorum. Elinizdeki kitabın son bölümlerinde, gündemi belirlemeye başlamak üzere biraraya gelmiş, yükselen militarizm, milliyetçilik ve büyük şirketler egemenliğiyle baş edebilecek onlarca örgüt ile düşünür arasındaki bazı erken ve umut yayan taban işbirliği örneklerine eğileceğim. İşaret ettiğim bu işbirliği örnekleri henüz ilk aşamalarında olsa bile, hepimizin istediği ve ihtiyacını duyduğu güvenli ve bereketli bir dünya yolunda cesur bir planı benimseyen, ilerici bir çoğunluğun ana hatlarını seçmek giderek mümkün hale gelmektedir.

İşte tüm bu çalışmalar, kötü fikirlerle kötü aktörlere 'hayır' demenin yeterli olmayacağı bilgisinden doğmuştur. Dolayısıyla, en kesin 'hayır'lara, cesurca ve ileriye dönük bir 'evet' (pek çok insanın -yol boyunca ne tür şoklarla ve ürkütücü taktiklerle karşılaşılacak olursa olsun- gerçekleştiğini görmek uğruna kavgaya gireceği, inandırıcı ve cezbedici bir gelecek planı) eşlik etmek zorundadır. *'Hayır'* (Trump'a, Fransa'nın Marine Le Pen'ine, dünyanın her köşesinde yükselişte olan çeşitli yabancı düşmanı ve hipermilliyetçi partilerine *'hayır'*), ilk başta milyonlarca insanı sokağa dökecek bir çağrı olabilir. Fakat bizi kavga yolunda tutacak olan şey *'evet'*tir.

Evet, gelecekteki fırtınaların yolumuzu kaybettirmesini engelleyecek olan işaret fişeğidir.

Kısacası, elinizdeki kitabın argümanı, en aşırı yönleriyle Trump'ın bir sapma olmaktan ziyade, mantıksal bir sonucu (son yarım yüzyılın en berbat eğilimlerinin bir bileşkesini) temsil etti-

ğidir. Trump, insan hayatım ırk, din, cinsiyet, cinsellik, fiziksel görünüş ve fiziksel yetenek temelinde bölüp, kademelere ayıran; sistemli biçimde ırkı, Kuzey Amerika'nın kolonileştirilmesinin ve Atlantik-ötesi köle ticaretinin ilk devirlerinden itibaren vahşi ekonomik politikaları uygulamaya koymanın bir silahı olarak kullanan güçlü düşünce sistemlerinin ürünüdür. Trump ayrıca, insanlar ile büyük şirketlerin kaynaşmasının cisimleşmiş halidir – barındırdığı bütün patolojiler ve çıkar çatışmalarıyla beraber karısıyla çocuklarını da yan marka haline getiren, tek kişilik bir mega-markadır. Trump, paranın ve gücün bir kişinin iradesini başkalarına zorla kabul ettirme yetkisi (bu yetki ister kadınları kaparak, isterse iklim felaketinin doruğuna çıktığı bir gezegenin bitimli kaynaklarına el koyarak ifade edilsin) verdiği inancının somut timsalidir. Trump, servetini hem yasaları hem de düzenleme standartlarını düpedüz ayaklar altına alarak kazanan 'düzen bozucular'ı fetişleştiren bir iş kültürünün sonucudur. Hepsinden öte Trump, gücünü hâlâ muhafaza eden ve kamusal nitelikli, ortaklaşa paylaşılan her şeye savaş açmış, büyük şirketlerin CEO'larını insanlığı kurtaracak süper-kahramanlar mertebesine çıkaran serbest pazar ideolojisinin projesinin (muhafazakâr partilerin yanı sıra merkezci partilerin de benimsediği bir projenin) vücut bulmuş halidir. George W. Bush 2002 yılında, kamusal alana açılan savaşın entelektüel mimarı, radikal serbest piyasa iktisatçısı Milton Friedman'a Beyaz Saray'da doksanıncı doğum günü partisi düzenlemişti. Partide hazır bulunan o zamanın ABD savunma bakanı Donald Rumsfeld, "Milton, fikirlerin sonuçlar doğurduğu gerçeğinin somutlaşmış örneğidir," buyurmuştu. Rumsfeld haklıydı – Donald Trump o fikirlerin doğrudan sonucudur.

Bu anlamıyla Trump'ın şok edici *olmamasının* önemli bir yönü vardır. Trump, çoktan ortadan kalkmış olması gereken ve hemen her yerde rastlanan fikirlerle eğilimlerin tamamen öngörülebilir, daha doğrusu klişe sonucudur. Dolayısıyla, bu kâbus niteliğindeki başkanlık yarın nihayete erecek olsa bile, onu doğuran ve dünyanın her yerinde kopyalarını çıkartan siyasal koşullar henüz kökünden silinmiş olmayacaktır. Yan taraflarında ABD'nin başkan

yardımcısı Mike Pence'in ya da Beyaz Saray sözcüsü Paul Ryan'ın durduğu, milyarder sınıfının da kurum olarak ağma aldığı bir Demokrat Parti'yle, bizim ihtiyacımız olan dünyanın Oval Ofis'te ikamet edecek yeni bir kişi bularak kurulmayacağı apaçıktır.

'*Biz*' sözcüğü konusunda: Kitabı okurken benim bazen Amerika Birleşik Devletleri, bazen de Kanada hakkında '*biz*' dediğimi fark edebilirsiniz. Bunun bir sebebi çok basittir. Ben her iki ülkenin de yurttaşıyım; sınırın iki tarafında da sıkı bağlarım ve ilişkilerim var. Annem babam Amerikalı; geniş ailemin hepsi Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşıyor. Fakat ben Kanada'da büyüdüm ve orada yaşamayı seçtim. (Seçim gecesi babamdan bir telefon mesajı aldım: "Kanada'ya taşındığımıza memnun değil misin?") Ancak gazeteciliğim ve siyasal çalışmalarımın çoğu, şu ânın sorumluluğunu kolektif olarak nasıl üstlenebileceğimizi konuştuğumuz sayısız toplantılara ve tartışmalara katıldığım ABD'de geçiyor.

ABD hakkında bazen '*biz*' dememizin başka bir sebebinin pasaportlarla hiç ilgisi yok. Gerçek şu ki, ABD başkanının yaptıkları yeryüzündeki herkesi etkiliyor. Dünyanın en büyük ekonomisinin, gezegenin en büyük ikinci sera gazı üreticisinin ve dünyanın en yoğun askeri cephaneliğine sahip ülkesinin politikaları ve uygulamalarından hiç kimse tam olarak etkilenmeden kalamıyor. Trump'm füzelerine ve korkunç bombalarına hedef olan tarafta yaşayanlarsa en ağır yükleri ve en büyük riskleri göğüslemek zorunda kalıyorlar. Bir yerde bu kadar muazzam güç toplanınca ve aynı yerde çok amansız politikalar uygulamaya konunca, gezegenimizde yaşayan herkes potansiyel olarak patlama bölgesinde, sızıntı bölgesinde ve tabii ki ısınma bölgesinde bulunuyor.

Böyle bir kavşağa nasıl geldiğimiz konusunda her şeyi açıklayabilecek tek bir hikâye yok; durumu nasıl düzeltebileceğimiz konusunda tek bir tasarının da bulunmadığı gibi – dünyamız çok fazla iç içe geçmiş ve çok fazla karmaşık hale gelmiş durumda. Dolayısıyla bütün yapabileceğimiz, bu gerçeküstü siyasal uğrağa nasıl geldiğimize, somut olarak durumun nasıl bu ölçüde kötüleşebildiğine ve aklımızı başımıza toplarsak bu senaryodan nasıl çı-

kıp, köklü derecede daha iyi bir geleceğe ulaşabileceğimize bakmaya çalışmak olabilir.

Başlarken ilkin neye 'hayır' dediğimizi anlamamız gerekiyor; çünkü bu kitabın kapağındaki *Hayır,* (gerçi bu da var ama) salt bir bireye, hatta bir grup bireye söylenen bir şey değil. Biz ayrıca, o kişileri o yüksek makamlara çıkaran *sisteme* 'hayır' diyoruz. Sonra da 'evet'e geçiyoruz. Günümüzde büyük şirketlerin bütün ipleri ele alışının tarihte bir dipnota, çocuklarımız için bir uyarıya dönüşeceği ölçüde temel bir değişikliği gerçekleştirecek bir 'evet'. O zaman Donald Trump ve arkadaşları ne iseler öyle görünecekler: hepimizin el ele verip iyileştirmeye karar vereceğimiz bir ağır hastalığın semptomları.

Not: Bu kitabın metninin küçük bir kısmı daha önceki denemelerim, kitaplarım ve konuşmalarımda geçmişti, fakat büyük kısmı ilk defa yazıldı. Kitapta adı geçen hareketleri ve çok daha fazla sayıdaki kuruluşla teorisyenle nasıl bağ kuracağınızı gösteren bir liste için lütfen noisnotenough.org adresini ziyaret ediniz.

Kitapta yer verilen alıntılarla istatistiki bilgilerin tüm kaynakları da aynı site adresinde bulunabilir.

1. BÖLÜM

BU NOKTAYA NASIL GELDİK: SÜPER-MARKALARIN YÜKSELİŞİ

"Hızla şeylere-dönük bir toplumdan insana-dönük bir topluma geçmeliyiz. Makineler, bilgisayarlar, kâr dürtüleri ve mülkiyet hakları insanlardan daha önemli görüldüğünde, ırkçılık, materyalizm ve militarizmin oluşturduğu o devasa sacayağını alt etmek mümkün olmayabilir."

(Martin Luther King Jr., "Beyond Vietnam", 1967)

1
TRUMP'IN NİHAİ MARKA HALİNE GELEREK KAZANIŞI

Donald Trump'ın 2016 seçimini kazandığının ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kırk beşinci başkanı olduğunun ilan edildiği gece, o akşamı gece olarak da yaşamadığım için benim açımdan özellikle kafa karıştırıcıydı. Bir konferans gezisine çıkmış olarak Avustralya, Sydney'deydim ve bulunduğum yerde zaman, 9 Kasım Çarşamba, öğleye doğruydu. Hayatımdaki hemen herkesin gözündeyse o saatler Sah gecesiydi ve arkadaşlarım bana, seçim gecesinde partilerin aldıkları oyu takip etmekten sarhoş bir halde telefon mesajı gönderip duruyorlardı. Avustralyalılara göreyse olağan bir çalışma gününün başıydı sadece ve bu durum, sonuçlar gelmeye başladıkça hissettiğim baş dönmesini pekiştiren bir etki yapıyordu.

O sırada Avustralya'nın on beş kadar çevre, emek ve toplumsal adalet kuruluşlarıyla düzenlenen bir toplantıdaydım ve kilit bir sorun etrafında dönen bir tartışma yapıyorduk. Şimdiye değin küresel ısınma, ırkçılık, eşitsizlik, yerlilerin, göçmenlerin ve kadınların haklarının ihlal edilmesi eksenli mücadeleler, diğer birçok alandaki ilerici mücadeleler gibi, genellikle kendi sahalarına hapsolmuş bir şekilde yürütülüyordu. Fakat birçok hareket gibi biz de sormaya başlamıştık: Tüm bu mücadelelerin bir noktada kesişmesi nasıl sağlanacaktı? Onları birbirine bağlayan hangi temel sebepler vardı? Bu sorunlar aynı zamanda ve yan yana sürdürülecek mücadelelerle nasıl bir çözüme kavuşturulabilirdi? Böyle bir hareket hangi değerlerle yönetilirdi ve siyasal iktidara nasıl tahvil edilebilirdi? Bir grup meslektaşımla birlikte ben de Kuzey Amerika'da, -son bölümde yeniden ele alacağım- Sıçrama Manifestosu denilen bir projeyle, çapraz türde bir hareket olan bir 'halk platformu'nun kurulması üzerinde çalışıyordum. Avustralya'daki birçok grup da benzer bir yaklaşımın etkili olup olmayacağını araştırıyorlardı.

Toplantının ilk saati oldukça neşeli geçiyor, nelerin mümkün olabileceği konusunda heyecanlı öneriler ortaya atılıyordu. ABD seçimleri konusunda herkeste bir rahatlık vardı. Birçok ilerici ve liberal, hatta birçok geleneksel muhafazakâr gibi biz de Trump'ın kaybedeceğinden emindik.

Derken herkesin telefonu vızıldamaya başladı. Oda giderek sessizleşti; ışıl ışıl toplantı odasının çevresindeki herkes giderek paniği artan gözlerle bakmaya başladı birbirine. Birden orada toplanmamızın sebebinin (küresel iklim, ırksal adalet, doğru düzgün iş imkânı ve daha birçok konuda bütünlüklü ileri adımların atılmasına nasıl katkıda bulunacağımız düşüncesinin) tamamen saçmalıktan ibaret kaldığını anladık. Sanki herkes bir ânda, telaffuz etmeye bile gerek duymadan, şiddetli fırtına kuvvetindeki bir rüzgârla geriye itilmek üzere olduğumuzu, şimdi bütün yapabileceğimizin olduğumuz yere sıkı sıkıya tutunmaya çalışmak olduğunu kavramıştı. Masaya yatırılmış acil sorunlarda ileriye doğru bir ivme yaratma fikri gözlerimizin önünde buhar olup uçuyordu.

Sonra, bir kapanış konuşması ya da duyurusu bile yapılmadan toplantı dağıldı; katılımcılar birbirlerine veda bile etmediler neredeyse. CNN bir tür karşı konulmaz bir güdümlü araç gibi görünüyordu ve daha büyük ekranlara baktıkça hiç birimizden çıt çıkmıyordu.

ABD'li seçmenlerin çoğu oylarını Donald Trump'dan yana kullanmadılar; Hillary Clinton yaklaşık 2.9 milyon daha fazla oy aldı (ki bu, şu ânda koltuğunda oturan başkanı huzursuz etmeyi sürdüren bir olgudur). Trump'm kazanması, çok eskiden köle sahiplerinin iktidarını korumak üzere tasarlanmış bir seçim sisteminin sonucudur. Dünyanın geri kalan kısmında ezici çoğunluktaki insanlar, anket düzenleyicilere bu kritik seçimde sihirli bir şekilde oy kullanma hakkına sahip olsalardı tercihlerini Clinton'dan yana yapacaklarını ifade etmişlerdi. (Dünya çapındaki bu eğilimin çarpıcı bir istisnası, Trump'ın büyük desteğinden faydalandığı Rusya'ydı.)

Çok geniş bir yelpazeye yayılan bu Trump-karşıtı kampta hepimizin, gece gündüz üzerine kafa yorduğumuz farklı hikâyelerimiz var. Pek çoğumuz açısından belirleyici duygu, bu gelişmenin Amerika Birleşik Devletleri'nde yaratabileceği şoktu. Daha fazla sayıda insan ise, ABD'de ırkçılığın ve kadın düşmanlığının derin kökler saldığı bilgisinin bu kadar canlı bir şekilde doğrulandığını görmekten büyük kedere kapılmışlardı. Bazılarının duyduğu başlıca his, Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk kadın adayının çocuklarına bir rol modeli sunma şansını kaybetmesini izlemenin verdiği üzüntüydü. Bazıları da Trump'ın karşısına ilk planda öyle uzlaşmacı bir adayın çıkarılmasının uyandırdığı öfke duygularıyla doluydu. ABD içinde ve dışında milyonlarca insan da esas olarak korku duymuşlardı – bu korkunun dayanağı, Trump'm başkanlığının ırkçılığı, şiddeti ve baskıyı çoğaltan aşırı eylemlere yol açacak bir katalizör işlevi göreceğiydi. Ne de olsa birçok insan bu duyguların karışımı olan bir tecrübeye ve bazen daha da fazlasına sahiptiler.

Yine birçok insan, seçim sonucunun sadece tek bir ülkedeki tek bir kişiyle sınırlı kalmadığının bilincindeydi. Trump, görünüşte küresel çaplı bir salgının sadece bir koludur. Biz otoriter, yabancı

düşmanı ve aşırı sağ siyasetteki kabarış ve yükselişi Fransa'da Marine Le Pen'den Hindistan'da Narendra Modi'ye, Filipinler'de Rodrigo Duterte'den İngiltere'deki Bağımsızlık Partisi'ne ve Türkiye'de Recep Tayyip Erdoğan'a ve iktidarı almanın eşiğine gelmiş (bazısı apaçık şekilde neo-faşist nitelikte olan) diğer bütün muadillerine kadar dünyanın her yerinde görüyoruz.

Seçim günü/gecesi Sydney'de yaşadığım kendi deneyimimi burada aktarmamın sebebi, Trump'ın kazanmasının tartışmalarımızı kesebilmesinden, en kestirme yolla ileriye dönük gündemimizde yer alan planlarımızı ortadan kaldırabilmesinden önemli bir ders çıkarmak gerektiği duygusundan kurtulamamam. O seçim günü hepimizin aynı duyguları hissetmemiz son derece anlaşılabilir bir durumdu. Fakat şu ândan itibaren bütün mücadelelerin savunmada geçeceği, Trump-tarzı gerileticı saldırılara karşı en fazla bulunduğumuz zemine tutunabileceğimiz öncülünü kabullenecek olursak, aslında bizzat kendimizi fazlasıyla tehlikeli bir yola sokmuş oluruz. Çünkü Trump'ın seçilmesinden önce üstüne bastığımız toprak, Trump'ı üretmiş olan zemindir. Birçoğumuzun gözünde bu zemin zaten önceden de, hatta son dönemlerin olumsuz yöndeki gelişmelerinin bile haricinde, toplumsal ve ekolojik bakımdan bir acil duruma işaret ediyordu.

Elbette Trump'dan ve dünyanın her köşesinde onunla aynı soydan demagoglardan gelen saldırılara dirençli bir şekilde karşı koymak gerekiyor. Fakat önümüzdeki dört yılı sadece savunmada kalarak harcayamayız. Muhtemel krizler o kadar yakıcı bir boyutta ki, zamanı boşa harcamamıza müsaade etmiyor. Epeyce fazla bilgi sahibi olduğum bir konuda mesela, yani iklim değişikliği konusunda, insanlığın seyredeceği sonsuz bir pencere yok, çünkü daha sonrasında durağan denebilecek bir iklimi koruma şansı neredeyse imkânsızlaşıyor. 4. Bölüm'de göreceğimiz üzere, bu pencere hızla kapanıyor.

Dolayısıyla bizim savunmayı ve saldırıyı eşzamanlı olarak sürdürebilmeye, günümüzdeki saldırılara karşı direnmeye *ve* geleceğimizi inşa edecek alanlar açmaya ihtiyacımız var. Aynı zamanda hem 'hayır', hem 'evet' demeye ihtiyacımız var.

Fakat Trump'ın ve kendisiyle yönetiminin temsil ettiği her şeyin yerine neyi koymak istediğimize geçmeden önce, hangi noktada olduğumuza ve buraya nasıl geldiğimize, ayrıca gelişmelerin kısa sürede nasıl çok daha kötüleşebileceğine kendimizi kandırmadan bakabilmemiz gerekiyor. Durumun kısa sürede daha vahim boyutlar alması konusunda, mahvoluşun oldukça ikna edici olabileceği yolunda yorumlar da eksik olmuyor. Fakat biz işlerin bu şekilde raydan çıkmasına göz yumamayız. Bu bölgenin bir haritasını çıkarmak ne kadar zor olsa da, geçmişteki hataların tekrarlanmasından kaçınmanın ve kalıcı çözümlere ulaşmanın tek yolu budur.

GEÇİŞ DEĞİL, BÜYÜK ŞİRKETLERİN DARBESİ

Donald Trump'ın dolar milyarderleri ve multi-milyonerleri kabinesi basit bir gerçeği temsil ediyor: Yeryüzünün zenginliğinde kesinlikle muazzam derecede pay sahibi olan ve bu payları her geçen yıl çoğalan insanlar (Oxfam'm son rakamlarına göre, sekiz kişi dünyanın yarısı kadar büyük bir servete sahiptir), dümeni daha da fazla ellerinde tutmaya kararlılar.

Aralık 2016 tarihli NBC News'a göre, Trump'm kabineye seçtiği bakanlar, net 14.5 milyar dolar değerinde bir serveti kontrol ediyorlar (ki bu rakama, tek başına 15 milyar doları aşkın bir servetin sahibi olan 'özel danışman' Carl Icahn dahil değildir). Dahası, Trump'm kabinesinde yer alan kilit isimler, salt ultra-zenginliğin temsili örnekleri olmaktan daha fazla bir işlev görüyorlar. Trump alarm verici bir şekilde, kişisel servetlerini gezegenin en muhtaç durumdaki kesimlerine ve bizzat gezegenin kendisine bilerek -genellikle de derin krizlerin ortasında- zararı dokunan yollarla edinen bir takım topladı yanma. Bu özellik neredeyse bir tür işe almada gerekli vasıf niteliği taşıyor.

Trump'ın hazine bakanı Steve Mnuchin, eskiden 'haciz makinesi' OneWest'in yönetim kurulu başkanı ve başlıca yatırımcısı olan, 2008 finans krizinin peşinden binlerce insanı evlerinden attıran bir banker eskisi mesela. Dışişleri bakanı Rex Tillerson, dün-

yanın en büyük özel petrol şirketi olan ExxonMobil'in eski CEO'su. Tillerson'ın yönettiği şirket onyıllardır para karşılığı uyduruk iklim raporları hazırlatmış ve perde gerisinde, uluslararası düzeydeki anlamlı iklim eylemleri aleyhinde hararetli bir lobi faaliyeti yürütmüş; bunun yanında, giderek daha fazla ısınan bir dünyada Exxon'ın nasıl daha çok kâr elde edebileceği konusunda çeşitli araştırmalara girmişti. Kabinede yukarıda sayılan isimlere ek olarak, Trump'ın savunma ve iç güvenlik atamalarında şaşırtıcı sayılara ulaşan ordu kökenli kişiler ve müteahhitlerle birlikte parayla tutulan lobicileri belirtmek gerekir.

HEPİMİZ İSTİM ÜSTÜNDEYDİK

Kolayca unutulabilir, fakat Trump'm seçilmesiyle hüsrana uğramadan önce sıradan insanlar, tam bu sektörlerin ve siyasal güçlerin birçoğunun temsil ettiği adaletsizliklere karşı mücadele etmek üzere ayağa kalkıyorlar ve bazı örneklerde bu mücadeleleri kazanmaya başlıyorlardı. Bernie Sanders'ın şaşırtıcı derecede etkili olmuş başkanlık kampanyası, nihayetinde başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen Wall Street'dekilerin primlerini kaybedecekleri korkusunu doğurmuş ve Demokrat Parti'nin resmi platformuna kayda değer kazançlar sağlamıştı. Black Lives Matter (Siyahların Hayatı Değerlidir) ve Say Her Name (Kadının Adını Söyle) hareketleri, sistemli Siyah-karşıtı ırkçılığa ve siyasetin militarize edilmesine karşı ülke çapında bir tartışmayı zorluyorlardı ve özel hapishanelerin aşamalı olarak kaldırılıp, hapiste bulunan Amerikalıların sayısının azaltılmasına katkıda bulunmuşlardı. 2016 yılına gelindiğinde, ırk ve devlet şiddeti üzerine konuşmaların içeriğinin değişmediği (Oscar ödüllerinden Süper Kupa finaline kadar) tek bir önemli sportif ya da kültürel etkinlik görülmüyordu. Kadın hareketleri cinsel şiddeti gazetelerin ön sayfalarına çıkartırlarken 'tecavüz kültürü'ne dikkat çekiyorlar, Bill Cosby gibi cinsel suçlarla itham edilen tanınmış erkeklerle ilgili konuşmaları değiştiriyorlar, (kendisi reddetmesine rağmen) ondan fazla kadına cinsel tacizde bulunduğu iddia edilen Roger Ailes'in Fox News'daki üst düzey işinden kovulmasına katkıda bulunuyorlardı.

İklim hareketi de petrol boru hatlarına, doğal gaz çıkarımına ve Kuzey kutbundaki arama çalışmalarına karşı zaferden zafere koşturarak istim üzerindeydi ve tüm bu faaliyetlerde önderliği genellikle Yerli topluluklar üstleniyorlardı. Üstelik ufukta başka zaferler gözükmekteydi: 2015'te Paris'te görüşülen iklim anlaşması, trilyonlarca dolar değerindeki, aşırı kârlı fosil yakıt kaynaklarını toprakta tutarak, sıcaklığı belli bir düzeyde muhafaza etmeye yönelik taahhütler içeriyordu. ExxonMobil gibi bir şirket açısından bu hedeflerin gerçekleşmesi tam anlamıyla varoluşsal bir tehditti.

Sydney'de katıldığım toplantıda ortaya konduğu üzere, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve başka yerlerde önümüzdeki acil görevin, ortak bir gündem (tüm toplumsal kesimlerin dahil edilmesini ve gezegenin korunmasını öngören bir gündem) yaratmak amacıyla bu hareketleri birleştirmek ve beraberinde kazanmayı hedefleyen bir ilerici koalisyon oluşturmak olduğu bilinci giderek güçleniyordu.

Tehlikeli ve hiddetli bir kişinin hikâyesi olmaktan çok öte bir anlam taşıyan Trump yönetimi, kısmen bu bağlamda, daha adil ve güvenli bir dünya talep eden toplumsal ve siyasal hareketlerin güçlerini birleştirmelerine karşı şiddetli bir tepki şeklinde kavranmalıdır. Bu yağmacı kreditörler, gezegenin dengesini bozan hava kirleticileri, savaş ve 'güvenlik' üzerinden kâr peşinde koşanlar çetesi, daha fazla ilerleme (ve daha fazla kâr kaybı) riskini göze almak yerine, haksız yollarla elde ettikleri kazançlarına dokundurmamak amacıyla güçlerini birleştirip iktidarı tamamen devralmaya soyunmuşlardır. Trump ve atadığı bakanlar artık, onyıllardır kamusal alanın parça parça özelleştirilmesini seyrettikten sonra, yönetimin kontrolünü kendi ellerine almışlardır. Devir tamamlanmıştır.

BÜYÜK ŞİRKETLERİN İSTEK LİSTESİNİ KABUL ETMEK

Trump ülke yönetimi konusunda en ufak bir tecrübeye sahip olmamasına rağmen, seçmenlere kendisini bir parça yeni bir çift yönlü parayla satmıştır. Birincisi: Ben o kadar zenginim ki satın

alınmama gerek yok. Ve ikincisi: Bu yozlaşmış sistemin düzeltilmesinde bana güvenebilirsiniz, zira o sistemi ben en içinden biliyorum – bir işadamı olarak bu oyunu oynadım, siyasetçileri satın aldım, punduna getirip vergi kaçırdım, üretimi başka ülkelere kaydırdım. Öyleyse bu bataklığı benden ve benim aynı derecede zengin arkadaşlarımdan daha iyi kim kurutabilir?

Bu arada şaşırtıcı olmayan bir şekilde başka bir gelişme gözleniyor. Trump ve eski üst düzey yöneticiler kabinesi, yönetimi yıldırım hızıyla kendi işletmelerinin, eski işyerlerinin ve bir bütün olarak kendi vergi dilimlerindeki firmaların ve kişilerin çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendiriyorlar. Trump daha göreve gelişinden birkaç saat sonra müthiş bir vergi indirimi çağrısında bulundu; büyük şirketler (yüzde 35'lerden inip) sadece yüzde 15 vergi ödeyeceklerdi ve ayrıca düzenleyici kuralların dörtte üç oranında azaltılması vaadinde bulunuluyordu. Trump'ın vergi planına, kendisi bir yana kabinesinde yer alanlar gibi çok zengin insanların faydalanacağı başka gedikler ve boşluklar açılması dahildir. Nitekim damadı Jared Kushner'ı, ABD yönetimini 'büyük bir Amerikan şirketi gibi çalıştıracak' yeni yollar, özelleştirmeye dahil edilecek yeni programlar, ortadan kaldırılacak yeni düzenlemeler bulmakla görevli büyük şirket idarecilerinden menkul bir 'vurucu tim'in başına getirecekti. (Public Citizen'ın bir analizine göre, Trump görevde henüz üç ayını doldurmadan -kabul ettiği kişilerin kimler olduğunun artık kamuoyuna duyurulmayacağının bildirilmesinden önce- en az 190 büyük şirket idarecisiyle biraraya gelmişti.) Hükümetin ilk aylarda esaslı bir başarı sağladığı inancıyla hareket eden bütçe direktörü Mick Mulvaney, Trump'ın idari emirler sağanağına değinip şunu vurguluyordu: "İmzaladığı emirlerin çoğu, başka yasalardan kurtulmayı sağlayan yasalar ve düzenlemeler. Başka düzenlemeler ve kurallardan kurtulmayı sağlayan düzenlemeler ve kurallar."

Olay budur. Trump ve ekibi, çocukları çevredeki zehirli maddelerden koruyan programları ortadan kaldırmak üzere harekete geçtiler, gaz şirketlerine artık havaya yaydıkları güçlü sera gazlarının hepsini rapor etmelerine gerek kalmadığını bildirdiler ve

benzer içerikteki onlarca tedbiri fiilen geçersizleştirmeye soyundular. Bu, özetle, büyük bir çözülüştür. Trump ve yönetimine atadığı kişiler bu yüzden, çıkar çatışmalarının dışındaki cılız itirazlara gülüp geçiyorlar – her şey çıkar çatışmasından ibaret çünkü. Mesele bu.

Kendisinin nerede bitip, markasının nerede başlayacağım, kendi şirket markasıyla tam anlamıyla kaynaşmış bir adam olan Donald Trump'tan başka hiç kimse açık olarak söyleyemiyor. Trump'ın şimdiye kadarki başkanlığının en dikkat çekici yönlerinden birisi, Palm Beach'deki şahsi tatil beldesi olan Mar-a-Lago'nun karnavalesk, sadece üyelere açık, tamamen kâr dürtüsüyle işleyen 'Kışlık Beyaz Saray'ın (dışişleri bakanlığı web sitelerinde bile kısaca böyle tanıtılıyordu) ortaya çıkışı. Bir kulüp üyesinin *New York Times*'a anlattığına göre, Mar-a-Lago'ya gitmek "Disneyland'e gidip gün boyu ortalarda gezinen Mickey Mouse'u tanımaktan farksızdı" (tabii bu örnekte doğru markaları yerine koyarsak Disneyland'in yerini Amerikaland, Mickey Mouse'un yerini Amerika Birleşik Devletleri başkanı dolduracaktır).

NİHAİ MARKA DAYATMASI

Bu alıntıyı okuduğumda, Trump'm başkanlığını anlamaya çalışacaksam uzun süredir karşı koyduğum bir şeyi yapmam; ilk kitabım *No Logo*'nun konusu olan büyük şirketlerin pazarlama ve marka oluşturma stratejileri alanına tekrar dalmam gerektiğinin farkına varmıştım.

O kitap büyük şirketlerin gelişim tarihinde kilit önemde bir uğrağa odaklanıyordu. Nike ve Apple gibi devlerin kendilerini esasen fiziksel ürünler yapan şirketler olarak düşünmeyi bırakıp, öncelikle marka imalatçıları şeklinde düşünmeye başladıkları bir uğraktı bu. Gelecekteki talihlerinin (bir kabile kimliği duygusu ortaya çıkararak) marka oluşturmakta yattığına inanıyorlardı. Fabrikaları unutun! Muazzam büyüklükte bir işgücünü elde tutmaya ihtiyaç duymayı unutun! Büyük şirketler en büyük kârlarının bir imaj yaratmaktan geldiğini anlayınca, 'içi boş markalar' da ürünlerini

kimin yaptığının ya da ürünlerini yapanların ne kadar az ücret aldıklarının gerçekte bir önem taşımadığı sonucuna vardılar. Böylece üretim işini taşeronlara havale ettiler (bu, gerek ülke içindeki gerekse ülke dışındaki işçiler açısından feci yansımalar doğuracak, ayrıca yeni bir büyük şirketler karşı direnişin fitilini yakacak bir gelişmeydi).

No Logo'yu yazarken yaptığım araştırmalar, tamamen marka oluşturma kültürüne yoğunlaşmamı gerektiren dört yılımı aldı. Süper Kupa reklamlarını takip edip durmakla, büyük şirketlerin sinerjisinde en son yenilikleri anlamak için *Advertising Age*'i didik didik etmekle, kişisel marka değerleriyle nasıl temasta kalacağınızı öğrenmek için ruhu tüketen iş kitaplarını okumakla, Niketown'ları gezmekle, Asya'nın berbat koşullarda işçi çalıştıran atölyelerini aramakla, devasa alışveriş merkezlerini, markalaşmış şehirleri dolaşmakla, gece vakti en çok iş yapan film afişleri ve kültür etkinliklerini gösteren bilbord değişimlerini kovalamakla geçen bir dört yıldı bu.

Araştırmamın bir kısmı eğlenceliydi tabii – iyi pazarlamanın cazibesine karşı duvar gibi duracak değildim. Fakat nihayetinde sanki bir tolerans eşiğini atlamışım da marka alerjisine yakın bir duruma gelmiş gibiydim. Starbucks kendi mağazalarını 'markasız' hale getirse ya da Victoria's Secret podyumdaki Yerli başlıklarını sahiplense dahi bunlar hakkında tek satır yazma isteğim yoktu – o doymak bilmez dünyayı arkamda bırakmıştım. Fakat sorun şurada ki, Trump'ı anlamak için gerçekten onu o hale getiren dünyayı, yani çok büyük ölçüde markalaşma dünyasını anlamanız şarttır. Trump benim *No Logo*'da hakkında yazdığım en kötü eğilimlerin, ürünlerinizi genellikle istismarcı taşeronlar ağıyla üreten işçilerin sorumluluğunu üstlenmemekten tutun, mevcut her alanı isminizle damgalamayı kışkırtan o doymak bilmez kolonyal iştaha kadar hepsini yansıtıyor. O yüzden ben, Donald Trump'ın dünyanın en kudretli makamına nasıl yükseldiğini anlamakta faydalanmak ve belki de halihazırdaki siyaseti daha geniş bir açıdan kavrayabilmek için tekrar bu ışıltılı dünyaya bakmaya karar verdim.

Trump'ın küstah kişiliği etrafında inşa edilen süper markaların yükselişinin kökleri, yönetim teorisyenlerinin 1980'lerde geliştirdikleri tek ve görünüşte zararsız bir düşünceye uzanır: Büyük şirketler başarılı olmak için, ürünlerinden ziyade markalarını oluşturmaya öncelik tanımalıdırlar.

O döneme değin, büyük şirketler dünyasında bir marka isminin reklam ve tanıtım yoluyla büyütülmesi yine önemli görülmekle birlikte, her güçlü imalatçı firmanın başlıca kaygısı mal üretimiydi. *Fortune* dergisinin 1938 tarihli bir başyazısında belirtildiği üzere: "Bir sanayi ekonomisinin temel ve değiştirilemez işlevi, şeylerin yapılmasıdır... Satın alma gücünün kaynağı fabrikada, toprakta ve toprağın altındadır."

Fakat 1980'li yıllarda Tide, Levi's ve Marlboro gibi klasik marka isimli ürünlerin satışı azalmaya başlamıştı. Sorunun görünen yüzü, piyasanın neredeyse birbirinin aynı ürünlerle dolup taştığı ve ekonomi resesyona girince temel kararların marka ismine bakılarak değil de fiyata dayanarak alındığı yönündeydi. Eski numaralar (bilbord ve televizyon ilanları) etkisini kaybetmiş görünüyordu; sanki tüketiciler bir tür direnişe geçmişlerdi. (Ya da, reklam müdürü David Lubars'm akıllarda kalan sözü gibi: Tüketiciler "hamamböceklerine benzerler; ilacı dayarsınız, dayarsınız, sonunda bağışıklık kazanırlar".)

Yaklaşık aynı dönemde tamamen Amerikalı olan geleneksel imalatçı firmaların pazar payının karşısında yeni türde büyük şirketler boy göstermeye başladı. Bunlar Nike'lar ve Apple'lar gibi firmalardı; daha sonra Tommy Hilfiger ve Starbucks gibileri de bunlara eklenecekti. Bu öncülerin modeli farklıydı: Şirketlerinin etrafında aşkın bir fikir ya da marka yaratmışlardı. Daha sonra da bu fikir ya da markayı, kendi değerlerini paylaşan tüketicilerle bağ kurmakta kullanıyorlardı. Böylece ürünlerin seçiminde, nesnelerin kendilerini öne çıkarmaktan ziyade, insanların içlerinde yatan bir kabilenin, bir aidiyet çemberinin parçası olma güdüsüne dokunabilmekteydiler.

Dolayısıyla, gençler 250 dolarlık bir spor ayakkabısı için gece boyu kuyrukta beklemeyi göze aldıklarında, tam olarak spor ayakkabısı değil, "Just Do It" (Hemen Yap) fikrini ve tek başına bir Süper-marka haline gelmiş Michael Jordan'm düşünü satın almış oluyorlardı (Süper-marka terimi de ilk defa sporcunun büyüyen imparatorluğunu anlatmak üzere kullanılmıştı). Anne babalar çocuklarına Apple bilgisayar aldıklarında, evlerine "Farklı Düşün" sloganında somutlaşan, son derece iyimser bir gelecek bakışını getirmiş oluyorlardı. (Buradaki hakikilik halesi, canlı ya da ölü, yüzü kampanyayı süsleyen her devrimci ve sanatsal ikonla -Gandhi, Martin Luther King, Picasso, Mandela, Dalay Lama- birlikte artmaktaydı.) Banliyölerde yaşayan insanlar aniden bir fincan kahveye dört katı daha fazla para ödemeye başladıklarında, bunun sebebi aslında Starbucks'ın kahve satıyor olması değil, şirketin CEO'sunun deyişiyle, ev olmayan, işyeri de olmayan bir 'üçüncü yer' fikrini satıyor olmasıydı. (Üçüncü yerle kastedilen, insanların büyük şirketlerin dahli olmadan toplanacakları herkese açık mekânlardı, fakat böyle yerler de hızla kayboluyordu.)

Aynı dönemin başka bir kilit önemdeki gelişmesi, asıl ürün artık marka olduğu için, bunun her çeşit, görünüşte birbiriyle alakasız somut metalara yansıtılabileceği düşüncesiydi. O yüzden Ralph Lauren bir boya takımı üretebiliyor, Virgin düğün elbisesi ve kola alanına el atabiliyor, Starbucks bir dizi caz CD'si çıkarabiliyordu. İmkânlar sınırsız gibi görünmekteydi.

Bu yüksek marka değerli şirketlerin birçoğu (o zaman), mal üretmenin kendi faaliyetlerinin sadece doğal bir parçasını teşkil ettiği, ticaretin liberalleşmesinde ve çalışma yasası reformunda elde edilen zaferler sayesinde ürünlerini kendi adlarına (pek çoğu denizaşırı ülkelerde yer alan) taşeronlara ve alt-taşeronlara, üstelik mümkün olan en düşük fiyatlarla yaptırabilecekleri yolunda cesur bir iddiaya sahiptiler. Hem fiziksel üretimi kimin yaptığının hiçbir önemi yoktu, çünkü asıl değer üretimde değil, tasarım, yenilenme ve elbette pazarlamada yatmaktaydı.

Kısa süre içerisinde iş yönetimi düzeyinde, bu modeli benimsemeyen çok fazla sayıdaki büyük şirketin aşırı büyük hale gelip

şişeceği şeklinde bir konsensüs ortaya çıkmıştı; öyle şirketler çok fazla şeye sahiptiler, çok fazla insan çalıştırıyorlardı ve çok fazla şeyin ağırlığı altında ezilmekteydiler. Eski moda üretim yapma süreci (firmanın tam zamanlı olarak çalışan on binlerce sürekli çalışanın sorumluluğunu üstlenerek kendi fabrikasını çalıştırması) artık pek başarıya giden yol olarak değil de, hantal bir yükümlülüğü sırtlamaya devam etmek şeklinde yorumlanıyordu. Hedef içi boş bir marka olmaktı – az şeye sahip ol, her şeyi marka üzerinden yürüt!

Kısa bir süre sonra çokuluslu büyük şirketler, hafifleme yolunda amansız bir yarışa girmiş haldeydiler: Hangi şirket en az şeye sahipse ve en az sayıda bordrolu kadro istihdam ediyorsa, dolayısıyla şeylere sahip olmak yerine en güçlü imajı oluşturmuşsa, yarışı kazanıyordu.

YER OLMAYACAK, ÇOK AZ İŞ OLACAK

Bu iş modelinin büyük bir süratle yükselişe geçmesi iki doğrudan etki yapmıştı. Markalar büyük fikirlerini yansıtıp hedef pazarlarına ulaşacakları şekilde kendilerine yepyeni alanlar ve yeni 'marka uzantıları' ararlarken, kültürümüz pazarlamanın egemenliği altına girmişti. Öte yandan işlerde ve işçilerde keskin bir azalma görülmekteydi; işler ve işçiler giderek daha fazla gözden çıkarılabilir öğeler sayılıyorlardı.

Nike ve Adidas gibi markalar pazarlama alanında birbirleriyle kıyasıya bir rekabete tutuştukları halde, ürünlerinin bazıları aynı fabrikalarda, onların ayakkabılarını diken aynı işçilerle imal ediliyordu. Niçin olmasındı ki? Bir şey imal etmek artık 'temel beceriler' arasında geçmiyordu. Şirketlerin (artık giderek 'kampüs' diye adlandırılan) genel merkezleri, ellerindeki asıl işe; yani salt o malın üstüne bir damga yapıştırmak suretiyle, herhangi bir maldan çok daha fazla anlam yükleyebilecekleri bir şirket mitolojisi yaratmaya odaklanabilmek amacıyla olabildiğince özgür kalmanın peşindeydiler.

Basında çıkan haberlerde bu fenomene genellikle, X ya da Y Şirketi'nin fabrikalarını dünyanın emeğin daha ucuz olduğu bir köşesine taşımaya karar vermesi şeklinde yer veriliyordu. Oysa benim Endonezya ve Filipinler'de GAP giysileri ve IBM bilgisayarları gibi markalı ürünleri imal eden, ağır koşulların hüküm sürdüğü atölyelere *(sweatshops)* gidince gördüğüm gibi, gerçek bir parça farklıydı. Çoğu örnekte bu şirketler fabrikalarını Kuzey Amerika ve Avrupa'ya taşıyor ya da Asya'da yeniden kuruyor değillerdi; daha doğrusu kendi fabrikalarını tamamen kapatıp, başka hiçbir yerde yeniden kurmuyorlardı kesinlikle. Bu dönemin bir özelliği, bir ürünün nerede ve kimler tarafından imal edildiğini anlamayı giderek zorlaştıran bir çerçevede, çok karmaşık arz zincirlerinin ortaya çıkmasıydı. Ayrıca, buna eşlik eden bir skandallar dalgası gündemdeydi: Gözüpek soruşturmacı gazeteciler ve emek kuruluşları, diyelim Michael Jordan markalı bir Nike ayakkabının ya da Disney markalı bir tişörtün Haiti ya da Endonezya'da korkunç koşullarda işçi çalıştıran atölyelerde imal edildiğini haberleştiriyorlardı. Tabii gazeteciler ya da müşteriler bu durumdan dolayı markayı sorumlu tutmaya çalışırlarken, şirketler hemen hemen değişmez biçimde aynı açıklamaya sığınmaktaydılar: "Öğrendiklerimiz karşısında biz de sizin kadar dehşete kapılmış durumdayız. Bu yüzden o taşeron firmaya iş vermeyi derhal kesiyoruz."

Bu modelin niçin çok tutulmuş olduğu sır değildir. Eğer bu modeli doğru uygularsanız (güzel ilanlar hazırlar, tasarıma büyük yatırım yapar ve marka kimliğinizi sayısız sponsorluk anlaşmaları ve promosyonlarla birleştirmeye çalışırsanız) birçok insan sizin ürünlerinize hemen her fiyatı ödemeye gönüllü olacaktır. 'Hayat tarzı markaları' diye adlandırılmaya başlanan eğilimin başarısının (uzantıları bakımından en geniş ağa kimin sahip olacağı ya da müşterilerin dahil olup en sevdikleri markalarla kaynaşacakları şekilde, en yoğun üç boyutlu deneyimleri hangisinin yaşatacağı konusunda birbirleriyle rekabete tutuşmuş markalarla beraber) bir tür manyaklığa dönüşmesinin sebebi budur.

Peki, 1990'lara damgasını vurmuş olan bu tarihçenin Donald Trump'la ilgisi nedir? Kanımca çok ilgisi vardır. Trump tam da bu formüle uyarak bir imparatorluk inşa etmiştir. Daha sonra da baş-

kan adayı olarak, kendisininki gibi şirketlerin uzun zaman önce bıraktıkları iyi ücretler verilen fabrikalarda çalışmaya alışkın kalabalıkları sürüklediği öfke ve çaresizlik duygularından nasıl kâr elde edeceğine kafa yormuştur. Bu tam bir dolandırıcılıktır.

TRUMP ŞOV

1980'li yıllarda Trump ilk defa ülke çapında bir figür haline geldiğinde, kendi adını her yere yazdırmak gibi doymak bilmez iştaha sahip, oldukça geleneksel bir gayri-menkul yatırımcısıydı. New York ve Atlantic City civarındaki binalara adını kazdırıyor, amansız bir basın kampanyası yürütüyordu; karısıyla ve metresiyle ilişkilerini bile canlı yayınlanan bir pembe diziye çevirmişti. Sonuçta, görünürlüğü kendi ağırlığının üstüne çıkmaya başladı: *Time*'dan *GQ*'ya kadar yüzü dergi kapaklarını süslüyor, Hollywood filmlerinde ve televizyon programlarında adını geçirtiyordu. Marka oluşturma konusunda bir noktayı çok erken kavramıştı. *Playboy*'a anlattığı gibi, "Şovun adı Trump'dır ve bu şovun temsillerinin biletleri her yerde tükenmiş durumdadır". Fakat yaptığı işin temeli hâlâ geleneksel çerçevedeydi: Taşınmaz mülk satın alıp, bu binaları oteller, katlı kuleler ya da gazinolar şeklinde işletiyordu.

1990'lı yıllarda bu tablo değişmeye yüz tuttu ve bu değişikliğin en büyük sebebi, Trump'ın Atlantic City'deki gazinolarını çok yanlış biçimde idare etmesiydi. Kendi mülkiyetindeki şirketlerin bazıları iflas etmeye başlamadan önce bile, bankerleri onun işlerini devralmaya başlamışlardı. Gerçi mülkleri üzerinde tüm kontrolü kaybetmiş sayılmazdı. Yatırımcılar Trump adına (şahsi markasına) ihtiyaç duyduklarına; şatonun tümden yıkılmamasına ikna olmuş görünmekteydiler. Bu da büyük gayretlerle parlatılmış bir ismin gerçek dünyadaki değeri konusunda önemli bir ders sunmaktaydı. Bu da büyük gayretlerle parlatılmış bir ismin gerçek dünyadaki değeri konusunda önemli bir ders sunmaktaydı.

Trump hâlâ öncelikle gayri-menkul işinde olmasına rağmen, Nike gibi şirketlerin içi boş-marka modelinden nasıl vurgun vurduklarını takip etmişti. Zaman içinde kendisi de bu modele uyum sağladı. İlk başta gündeme getirdiği yenilik, daha önce ekonomi-

nin kesinlikle marka olarak bilinmeyen bir kısmını 'kaliteli emlak işi' şeklinde markalaştırmasıydı. Daha önce dünya çapında iş yapan markalı oteller ve tatil zincirleri görülmüştü elbette. Fakat Trump, çalıştığınız yerin (bir ofis kulesinin), yaşadığınız yerin (oturduğunuz katın), oynadığınız yerin (golf kulübünüz ya da gideceğiniz tatil yerinin) hepsinin tek bir küresel çaplı lüks markanın kolları haline getirilmesi fikrinin öncüsüydü. Disney'in tam markalı şehri Florida, Celebration gibi Trump da insanlara yedi gün yirmi dört saat kendi markası içinde hayatını sürdürme fırsatını satıyordu.

Yine de asıl başarı, bir 'reality TV' imparatorluğunun başında olan Mark Burnett, Trump'a *The Apprentice* (Çırak) adlı yarışma programı fikriyle başvurduğu zaman geldi. O zamana kadar Trump, iflas eden şirketlerinden elinde kalanlarla ilerlemekle ve kendisini bekleyen bankerlerin sabırsızlığını kontrol altına çalışmakla meşguldü. Burnett'in teklifiyle birlikte birdenbire önüne, Süpermarkalar stratosferine zıplama; esasen, kendi ürünlerini çıkarma (ya da Trump örneğinde, kendi binalarını inşa etme) mecburiyetinden kurtulmuş olarak, markalarına bir anlam yükleyerek ve daha sonra markalarını oraya buraya saçarak muazzam kârlar elde eden nadide şirketler arasına katılma fırsatı çıkıyordu.

Trump önüne çıkan fırsattaki potansiyeli hemen kavramıştı. Yarışma programı onun şaşaalı hayat tarzını en parlak yönleriyle göstereceği, saray gibi evlerinde ve lüks jetlerinde uzun uzun çekimler yapılmasını sağlayacağı için, Trump adını maddi bir başarıyla taçlandırma yönünde onyıllardır sürdürdüğü çabalarına olağanüstü derecede katkıda bulunacaktı. Daha programın ilk bölümü televizyonda yayınlanmadan önce bile, adını bir erkek giyim zincirine koymak üzere anlaşma yapmak isteyenler kapısında kuyruk oluşturmuştu. Bunun üzerine televizyon kanalının reklam müdürüne itiraf ettiği gibi, *Çırak* "yeterince reyting almasa bile kendi markası adına harika bir işlev görecekti".

Kaldı ki program reyting toplamayı başarıyordu – üstelik, etkileyici oranlarda. Aradan çok geçmeden yan ürün markalarından tam bir menü oluşmuş durumdaydı: Trump kolonyası, Trump su-

yu, Trump göz aksesuarı, Trump yatakları, Trump Üniversitesi, ve saire. Amerika Birleşik Devletleri'nin şu ânki başkanı açısından, Trump markalı balonun içine sokulamayacak herhangi bir ürün kategorisi yoktu.

En önemlisi Trump, *Çırak* programıyla birlikte, başka markalar gibi en çok izlenen televizyon programlarında adını duyurmak için para harcamak zorunda kalmıyordu; bedeli ölçülemeyecek değerde bir tanıtımı bedava karşılamış olmaktaydı. Dahası, onun programları aracılığıyla başka markaların tanıtımından milyonlarca dolar akıyordu. Örneğin Nisan 2011'de *The Celebrity Apprentice*'e, başka programlarda gösterilen ürünlerden daha fazla markanın, toplam 120 ürün yerleştirmesi yapılmaktaydı. Gerçek bir Süper-marka olmanın göstergesi budur: Trump, içinde çok sayıda marka barındıran bir marka geliştirmişti. (Çocuklarını o programa sokmak suretiyle markalarını *yavrulatmaya* başladığı da söylenebilirdi.)

Böyle bir başarının altına imza attıktan sonra bir sonraki numaranız ne olabilirdi? Markanızı, nihai iktidar ve otorite sembolü olan Beyaz Saray'la birleştirmek.

OLİGARK ŞIKLIĞI

Fakat tüm bu dönüşümün tamamlanmasından önce Trump'ın bir şeye daha ihtiyacı vardı. Kendi gayri-menkul işinin özünü kökten değiştirmişti. Kariyerinin daha önceki dönemlerinde yaptığı gibi binalar yapıp onların mülkiyetini elinde bulundurmaktan ziyade, dünyanın her tarafındaki, kendi ofis binaları, apartman daireleri ve otellerine müşteri ve alıcı bulmakta onun şöhretinden faydalanmak isteyen müteahhitlere adını satarak çok daha kolay para kazanabileceğinin farkına varmıştı. Kendi dışındaki bu müteahhitler tüm inşaatı ve diğer yükümlülükleri üstleneceklerdi. Şayet projeler başarısız kalsa bile (ki sık sık oluyordu) Trump, adının kirasını almaya devam edecekti. Üstelik bu tutarlar korkunç meblağlara ulaşıyordu. *Washington Post*'un bir haberine göre, Panama'daki tek bir otel-daire projesinden "Trump, neredeyse sıfır yatırımla en az 50 milyon dolar kazanç elde etmişti".

Trump, New York'taki Trump Tower ve Florida'daki Mar-a-Lago gibi birkaç dev mülke hâlâ sahiptir. Fakat Trump markasının eklendiği daha geniş bir ağa (Dubai'deki Trump Internatonal Golf Club'dan Hindistan, Kanada, Brezilya, Güney Kore ve New York City'deki başka Trump binalarına kadar) bakacak olursanız, kendisinin bu yapılarda hiç mülkiyetinin bulunmadığını ya da oldukça az oranda bir mülk payını elinde bulundurduğunu görürsünüz. Trump'un gelirleri, adını kiraya vermesinden gelmektedir.

Trump'ın uluslararası düzeydeki başarısı önemli ölçüde zamanlamayla bağıntılıydı. Önceden görülmemiş miktarda, vergilendirilmemiş bir özel servetin (hâlâ olduğu gibi) yerleştirileceği emin yerlerin arandığı bir zamanda, dünya çapında kaliteli emlak piyasasına girmişti. İngiltere'de bulunan Tax Justice Network'ün (Vergi Adaleti Ağı) kıdemli danışmanlarından James S. Henry'ye göre, 2015 yılında dünyanın her köşesindeki vergi cennetlerinde beyan edilmeden tutulan tahmini özel finansal servetin toplamı 24 trilyon dolar ile 36 trilyon dolar arasında geziniyordu. Moskova'dan Kolombiya'ya kadar yeni zenginleşen oligarklara tam uyan, gösterişli bir estetiğe sahip şatafatlı mülkler bu rakamlara çok uygun düşmekteydi.

Fakat Trump'ın pazarı sadece zengin olmakla kalmıyordu. *Çırak*-çağına damgasını vuran onun marka imparatorluğu, aynı ânda hem zengin hem de orta gelir sahibi tüketicilere hitap etmesine imkân tanıyordu. Varlıklı olup gösterişi seven kesimlerin gözünde, Trump'ın sahil ve golf kulüplerine üye olmak ya da Trump'ın adını taşıyan bir kulede, Trump mobilyaları koleksiyonuyla donatılmış bir kat almak özel bir ayrıcalıktı. Öte yandan, o tutarda nakit parası olmayan büyük kitleler için de daha küçük düş parçaları (parlak renkli bir Trump kravatı, bir Trump bifteği, bir Trump kitabı) tezgâhlıyordu.

HEPİNİZ KOVULDUNUZ!

Trump Beyaz Saray'ı, üretim alanında işlerin ortadan kalkmasına karşı amansızca yürüttüğü bir kampanyayla kazandı (oysa ay-

nı tür işleri bizzat kendisi her fırsatta taşeronluk yapanlara havale etmekteydi). Bir işadamı olarak, Ivanka'nın şirketinin yaptığı türden fason ekonomisinden her açıdan faydalanıyordu. Hem şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Trump kravatlarının örneğin Çin, Şengzhou'da hangi koşullarda üretildiğine; Ivanka'nın ayakkabılarının Çin fabrikalarında daha da berbat koşullarda nasıl imal edildiğine dair dehşet verici haberler çıkmaktaydı. 1990'lı yıllardan itibaren bu tür atölyelerde yaşanan skandalları yakından takip etmeyi üstlenmiş bir kuruluş olan Fair Labor Association (Adil Çalışma Derneği), Nisan 2017'de Çin'de, Ivanka'nın elbiseleri ve bluzlarının önemli tedarikçilerinden bir fabrikada işçilerin haftada 60 saate yakın çalıştırıldığını ve bu işçilere saat başı ücret olarak sadece 1 doların biraz üzerinde (yani, Çin'de kentlerde çalışan imalat işçilerinin ortalama ücretinin bile hayli altında) bir ücret ödendiğini gözler önüne seren bir rapor yayınladı. Üstelik bu işçilerin çok büyük kısmı sağlık ve annelik yardımı alamıyorlardı – işgücündeki kadınların savunuculuğuna soyunmuş biri açısından iyi bir tablo değildi bu.

ABD içinde ve dışında Trump markasını taşıyan birçok otel ve kulenin inşaatlarında benzer tartışmalar ve ihtilaflar yaşanmıştı. Örneğin *Vice*'ın bir araştırmasında, Dubai'de Trump markasını taşıyan bir golf sahası inşaatında çalışan göçmen işçilere reva görülen muamelenin, kölevari çalışma koşullarıyla nam salmış bir şehirde bile göze batacak vahimlikte olduğu saptanıyordu. Bu haberi hazırlayan Ben Anderson, işçiler için "farelerin cirit attığı ve tek bir odaya 21 kişinin sığdırıldığı" yatakhaneleri ve "insanlara hiç uygun olmayan" banyoları anlatmıştı.

The Trump Organization'ın "herhangi bir yerde 'Trump'ın adına taşıyan projelerde insanların yasadışı biçimlerde çalıştırılmasına karşı sıfır hoşgörü politikası"yla ilgili bir açıklaması vardı. Söylemeye gerek yok ki, *Vice*'ın haber yaptığı projenin sorumluluğu dışarıdan bir şirketteydi ve Trump o şirketin projesine sadece adını vermişti!

Buna benzer haberler bazı markaları oldukça yıpratırken, The Trump Organization omuz silkip geçmekle yetiniyordu. Donald

Trump'm imparatorluğunu onun üstüne inşa etmeyi seçtiği büyük marka oluşturma düşüncesine bu tür tutumlar dahil her şey giriyordu.

SKANDALLARI UMURSAMAMAK

Trump kendi marka kimliğini açıkça 'kalite' ve 'lüks' şeklinde tanımlamaktadır. Fakat burada bir kurnazlık vardır: Adını taşıyan oteller ve tatil siteleri, Trump'ı dünyanın en iyi on konaklama markası arasına sokmaya yeterli değildir. Bu listeye Four Seasons ve Oberoi gibi markalar dahil edilirken, sanki gerçek olan vurgulamak istenirmiş gibi Mar-a-Lago Ocak 2017'de onu aşkın gıda güvenliği ihlaliyle anılan bir yer olmuştur. Pek göründüğü kadar parlak olmayan gerçek şudur ki, Trump markası kendisini zenginlikle, daha dobraca bir ifadeyle parayla ifade etmektedir. O yüzden de estetiği *Hanedan*-XIV. Louis'yle-Buluşuyor düzeyindedir. O yüzdendir ki altınla ilişkisi, Süpermen'in kriptonitle ilişkisinin tam zıddıdır: Trump, büyük ve parıltılı olan bir şeyden bir metre uzaklaştığında hemen yüzünü buruşturan bir insandır.

Donald Trump'ın kişisel markası bundan biraz farklı, ama esasen bununla ilintilidir. Trump nihai patrondur; o kadar zengindir ki (istediği kadını istediği organıyla elde etmek dahil) istediği zaman istediği kişiye istediği şeyi yapabilir.

Trump'ın servetine işaret edenlerin onun gözünde büyük önem taşımasını bununla açıklayabiliriz. Altından perdeler ve özel jetlerinin çekimleri, Trump'ın nihai kapitalist başarı hikâyesi (güç ile servetin cisimleşmiş hali) şeklindeki markasını durmadan pekiştirdiğinin göstergeleridir. Zaten o yüzden başkanlık kampanyasının odağına (ne ölçüde abartılı olursa olsun) kişisel servetini koymuştur.

Yine bu yüzden işçilerle ilgili olarak ortaya çıkacak hiçbir skandal onun üstüne yapışmaz. Kendi yarattığı dünyada sadece bir 'kazanan' gibi hareket etmektedir; bu yolda önüne çıkan olursa belli ki onlar kaybeden insanlardır. Hem bu tablo sadece çalışma koşullarıyla ilgili skandallarla sınırlı değildir. Neredeyse hiçbir gele-

neksel siyasal skandal ona dokunup üstünde durmaz. Trump'm siyasete salt dışarıdan biri gibi, oyunu kurallarına oynamayan biri olarak girmemiş olmasının sebebi budur. Trump siyasete tamamen farklı kurallara göre -marka oluşturma kurallarına göre- oynayarak girmiştir.

Marka oluşturma kurallarına göre nesnel düzlemde iyi ya da düzgün bir insan olmanıza gerek yoktur; sadece yarattığınız markaya sadık kalmanız ve o çerçevede tutarlı olmanız yetecektir. Marka yöneticileri bu yüzden disiplini ve tekrarı takıntı haline getirmişlerdir: Ana markanızla özdeşleştiğinizde tek işiniz o markayı somutlaştırmak, o markayı yansıtmak ve o markanın mesajlarını tekrarlamak olacaktır. Bu noktada odaklanmayı başarırsanız da hemen hiçbir şey size değmeyecektir.

Bu tablo, ABD başkanlığı koltuğunda oturan birine uygulandığında ciddi bir sorundur, çünkü Donald Trump yıllardan beri ve inanılmaz bir tutarlılıkla, hiçbir ahlâka sığdırmaya çalışmadığı bir marka yaratmıştır. Kampanyası boyunca yaptığı hemen her 'gaf'ı omuz silkerek geçiştirmiştir. Federal vergi yasalarını çiğneyen usulsüzlükleri mi ortaya çıkarıldı? Çünkü çok 'akıllı'dır. Aldığı vergi iadelerini beyan mı etmedi? Onu kim buna zorlayabilir ki? Yine kampanyası boyunca, "Beşinci Cadde'nin ortasında durup birini vurabilirim, gene de tek bir oy kaybetmem," dediğinde tamamen şaka yapıyor değildi. Trump'ın dünyasında dokunulmazlık, tonlarca altından bile daha fazla, nihai başarı göstergesidir.

Çizdiğim bu tablonun, Trump yönetimini açık bir kleptokrasi gibi hareket etmekten alıkoyma umutları bakımından vahim sonuçları vardır. Ancak bir sonraki bölümde göreceğimiz üzere, Trump'ın marka balonunu patlatmanın yolları *yok değildir.* Bunun için sadece iğneyi nereye batıracağınızı bilmeniz yeterlidir.

2
İLK MARKALAR AİLESİ

Donald Trump hiçbir zaman Beyaz Saray'a oturma şansını bulamayacağını düşünmüş olabilir; zaten bunu düşünen insanların sayısı çok azdı. Fakat Cumhuriyetçi Parti'nin adaylığını kazandıktan sonra belli ki nihai marka oluşturma vasıtasının (ABD başkanlığının) artık ulaşabileceği bir yerde durduğunu kavramış haldeydi. Başkanlıkta durduğu her dakika kendisinin marka değeri ve sürmekte olan işlerinin piyasa değeri sürekli artmaktadır; dolayısıyla Trump (çıkar çatışması kurallarıyla istismar etmenin önlendiği farz edilen) bir kamu makamında oturmaktan doğrudan ve büyük miktarlarda kâr elde etmektedir.

O yüzden şimdi, daha önce hiç gitmediğimiz, bilinmez bir diyardayız. Öyleyse ilk olarak şu olguyla yüzleşelim: Bir kişide so-

mutlanan mega-markalar görece yeni bir fenomendir. Böyle bir sonucun ortaya çıkacağı hiçbir kitapta yazılmamıştı. İnsanlar sorup duruyorlar: Trump elini temizleyecek mi? Şirketlerini satacak mı? Ivanka gidecek mi? Oysa Trump ailesinin asıl şirketleri kendi isimleri olduğundan, böyle soruların ne anlam taşıdığı bile açık değildir artık. Kişi Trump'ı marka Trump'tan ayıramazsınız; bu ikisi çok önceden birbirleriyle kaynaşmış haldedir. Beyaz Saray'ın basın ordusunu peşine takmış olarak mülklerinden birine (bir golf kulübüne, bir otele, bir sahil kulübüne) her gidişinde toplam marka değerini yükseltmekte ve bu yolla şirketinin daha fazla üyelik satmasını, daha fazla oda kiralamasını ve ücret tutarlarını arttırmasını sağlamaktadır.

Trump ailesinin marka oluşturma ile siyasal makam arasındaki ilişkiye bakışının mantığı, First Lady olmadan hemen önce Melania Trump'ın açmış olduğu bir davada en çıplak haliyle görülmüştür. Melania Trump, *Daily Mail* web sitesinin sahibi olan şirketten, yanlış bir şekilde kendisinin geçmişte eskort kız olarak çalıştığını ima etmesiyle uğradığı manevi zarar karşılığında 150 milyon dolar tazminat talep etmişti. Elbette böyle bir haber karşılığında dava açma hakkına sahipti. Ancak kendisine ait bir işyeri bile olmadığına göre, 150 milyon dolar gibi muazzam büyüklükte bir zarara uğradığını söylemesinin temeli neydi? Açtığı hukuki davanın özü şuydu ki, Melania Trump bir First Lady olarak -gelecekte- "Davacı tarafın dünyada fotoğrafı en çok çekilen kadınlardan biri olacağı yıllar içerisinde, her birinde multi-milyon dolarlık iş ilişkileri kurabileceği pek çok ürün kategorisine yayılan" bir marka değeri yaratacaktı. (*Daily Mail* Trump'tan özür dileyerek ve kamuya açıklanmayan bir meblağı ödeyerek bu dosyayı kapattı.)

Başkan eşlerinin siyasal profillerini bir hayat tarzı markasına çevirerek para kazanmak istemeleri daha önce rastlanmamış bir durum değildir. David Cameron'un karısı Samantha Cameron, 'çalışan kadınlar'a yönelik bir giyim zinciri kurduğunu ilan etmek için, kocasının Britanya başbakanlığı koltuğundan inmesinden sonra sadece beş ay beklemişti. Fakat Melania'nm karşı tarafla anlaşarak çözülmüş davasının çarpıcı olan yanı, fiilen ciddi bir mar-

kayı hayata geçirme aşamasını atlayıp, doğrudan para talep eder bir noktaya sıçramasıydı. Dahası, bu ilk hukuki davanın dosyaları Trump'ların bir kamusal makama ne gözle baktıklarını ortaya koyuyordu: ticari markanızın uzun vadedeki değerini korkunç miktarlarda yükseltmekte kullanılabilecek bir kısa vadeli yatırım.

Aynı eğilimi, ürünleri vergi mükelleflerinin paralarıyla maaşları ödenen kamu görevlilerince pazarlanan Ivanka'da da görebiliriz. Babası bunu twitter aracılığıyla yaptığı gibi, babasının danışmanı Kellyanne Conway ulusal televizyona çıkıp 'reklam' yaparcasına konuşarak, televizyon izleyicilerine "dışarı çıkıp Ivanka'nın sattıklarını almaları"nı tavsiye etmişti. *Associated Press*, "Ivanka Trump'ın şirketinin üç yeni ticari marka için Çin hükümetinden geçici onay aldığı, böylece dünyanın en büyük ikinci ekonomisinde Ivanka markalı mücevherler, çantalar ve spa hizmetlerini satma tekeline sahip olduğu" haberini geçtiğinde çelişkiler artık abartı boyutlarını çoktan geçmişti. Üstelik o günün tek gelişmesi bu değildi. "O gece ilk kızıyla kocası Jared Kushner, Mar-a-Lago'da yemekte biftek ve dil balığı yerken Çin devlet başkanıyla karısının yanma oturdular." Detayları bizzat Jared Kushner tarafından düzenlenmiş bir siyasal zirveydi bu. Böylesi çelişkilerle ilgili sorular yöneltildiğinde Ivanka'nın vurguladığı hep aynı oluyordu: Babasının nasıl (kârları hâlâ kendisi topluyor olsa bile) işlerini oğullarının ellerine bırakarak The Trump Organization'la arasına mesafe koyduğu düşünülüyorsa, Ivanka da şirketini 'bağımsız vekiller'in, yani kocasının erkek ve kız kardeşlerinin ellerine bırakmıştı (fakat o da kârları hâlâ kendi cebinde topluyordu). Ortada kayırmacılığı kat kat aşan bir durum vardır; ABD hükümeti kâr amaçlı bir aile şirketine dönüşmüştür.

Kellyanne Conway'in televizyon konuşmasındaki reklamının ardından Ivanka'nin işlerinde rekor satışların gerçekleşmesine bakıp, Trump'm başkanlığının markalar ailesini daha değerli kıldığını biliyoruz. Örneğin Mar-a-Lago üyelik ücretini yıllık 100 bin dolardan 200 bin dolara çıkarmıştır. Niçin çıkarmasın ki? Şimdi bu ücreti ödemeniz karşılığında, akşam yemeğinde ulusal güvenlikle ilgili olarak yapılan üst düzey konuşmaları kendi kulağınızla

dinleyebileceksinizdir. Mar-a-Lago'ya uğrayan bir devlet başkanıyla senli benli muhabbet edebileceksinizdir. Hatta Trump'ın az önce yabancı bir ülkeye hava saldırısı düzenlenmesi emrini verdiğine bizzat şahitlik edebileceksinizdir. Şüphesiz başkanın kendisiyle tanışma imkânı da bulabilecek, hatta sakince onu etkileyeceğinizi farz edebileceksinizdir. (Kulübe kimin gelip kimin gittiği konusunda hiçbir resmi kayıt tutulmadığına göre, bunu kim bilecektir?) Trump onyıllar boyunca zaten zenginliğe ve güce yakın durmanın cazibesini satmaktadır – onun markasının anlamı budur. Oysa şimdi, para ödeyen müşterilerine gerçek bir anlaşma sunabilecek konumdadır.

Trump'm Mar-a-Lago'nun sahibi olması başlı başına bir anlam taşır. Trump'm Mar-a-Lago'yu 1985'te satın almasından on yıl önce, mülkün sahibi olan sosyetenin renkli isimlerinden Marjorie Merriweather Post, başkanlarm inzivaya çekilmek amacıyla ya da bir 'Kışlık Beyaz Saray' olarak kullanılabileceği umuduyla bu tesisleri ABD hükümetine miras bırakmıştı. Ancak hiçbir ABD başkanı tarafından kullanılmadığından mülkiyet sonunda sahibine geri dönmüştü. 2016 seçimlerinden çok önce de Trump, başkanlar için tasarlanmış bir evde yaşıyor olmaktan dolayı böbürlenmenin keyfini çıkarıyordu. Aslında geriye dönüp bakıldığında, sanki otuz yıldır orada başkancılık oynamakta olduğu bile düşünülebilir. Şimdi, 2016 seçimleriyle beraber bu fantezi gerçekliğe dönüştü – yoksa gerçeklik mi Trump'ın fantezisince tamamen yutuldu? Trump'la ilgili her şeyde olduğu gibi bu konuda da gerçeğin nerede yattığını söylemek hakikaten zor. Trump kendi Palm Beach mülkünü 'Kışlık Beyaz Saray' ya da 'Güney Beyaz Sarayı' diye adlandırabilir, fakat elbette böyle bir şey yoktur. Beyaz Saray bir kamu kurumudur; Mar-a-Lago ise hâlâ özel mülkiyetli, kâr amacı güden, sadece üyelere açık, gelirlerin doğrudan Trump ve ailesinin ceplerine aktığı bir kulüptür.

Göreve başlamadan önce şirketlerini satmaya yanaşmayan hiçbir başkan potansiyel çıkar çatışmalarıyla karşılaşmaktan kendini kurtaramaz, çünkü ABD hükümetinin icraatları hisse fiyatların-

dan, -birkaç bölüm ileride göreceğimiz gibi- petrol fiyatlarına kadar her şeyi etkileyebilecek güçtedir. Oysa Trump'ınki gibi marka temelinde faaliyet yürüten işletmeler tamamen farklı varlıklardır. Çıkar çatışmaları yalnızca belirli politikalara ya da icraatlara bağlı değildir. Bilakis, Trump'ın başkan olarak göründüğü her yerde ve her alanda sürekli çatışma söz konusudur. Bu yüzden hayat tarzı markalarının değeri, kültürde işgal ettikleri yere bağlı olarak çok sert dalgalanmalara maruz kalır. Dolayısıyla Donald Trump'ın görünürlüğünü arttıran ve onun bütün gücü elinde bulunduran bir kişi olarak algılanmasını devam ettiren her olay, fiilen Trump markasının değerini de yükseltmektedir. Ondan sonrası, kaç müşterinin onunla birlikte anılmanın (yeni rezidanzslarından birinde oturmanın, ya da daha küçük çaplı olarak golf sahalarından birinde oynamanın veya kravatlarından birisini takmanın) parasını ödeyeceğine kalmıştır.

Trump'm bu durumu son noktasına kadar sömürmekten geri duracağına dair en ufak bir işaret yoktur. *New York Times*'ın Nisan 2017'de yayınladığı bir habere göre, "Bay Trump'm şimdi iki yetişkin oğluyla birlikte idare ettiği şirketi, 36 ülkede 157 ticari marka başvurusunun onaylanmasını beklemektedir."

TRUMP'IN OĞULLARI TAM OLARAK NE SATIYORLAR?

Donald Trump'm oğlu Eric, Ocak 2017'de, yeni yaptığı kuleye Trump ismini verme hakkını satın alan bir müteahhitle buluşmak üzere Uruguay'a gitti. O zaman kamuoyunda gündem olan skandal, ABD'li vergi mükelleflerinin parasının ne kadarının o gezide Eric'in yanında götürdüğü gizli servisin ve diğer hükümet personelinin harcamalarının karşılanmasına gittiğiydi (100 bin dolar civarındaki otel masrafları, devletin Trump'm özel işlerine doğrudan katkı yapması anlamına geliyordu). Fakat daha derindeki skandal, tüm bu heyetin Uruguay'da neyin peşinde olduğuydu: Sahibinin ABD başkanı olarak yemin etmek üzere oluşuyla değeri kat kat büyümüş Trump markasının palazlandırılması.

Baş döndürücü boyutlara ulaşmış yozlaşmanın potansiyelini göstermek bakımından bu örnek aslında hiçbir şeydir. Trump'ın oğullarının (Eric ve Donald Jr.) gelip geçici bir şey (bir isim) sattıkları göz önünde bulundurulduğunda, bir satın alıcı bunun karşılığında 6 milyon dolar da ödeyebilir, 60 milyon dolar da. Adil bir piyasa değeri fiyatını kim belirleyecektir? Daha endişe verici olanı, özel bir şirket Trump markasını kiralamak için milyonlarca dolar verdiğinde hangi hizmetlerin satın alındığını kim söyleyebilecektir? Marka kiralayanlar gerçekten o rezidans kulelerinin değerli olduğunu mu düşünüyorlar, yoksa ceplerinden ekstra 5 milyon dolar çıkararak, Beyaz Saray'la yakın ilişki içinde olmayı gerektiren başka iş anlaşmalarında avantaj sağlamayı mı hedefliyorlar? Bir marka, satın alıcıların onun için para ödemeyi arzu ettiği değerdedir. Bu modele göre bir iş kurmak, bir isim kadar gelip geçici bir şeye gerçek dünyadaki para değeriyle yatırım yaptırabilmek her zaman cazip olmuştur.

The Trump Organization yanlış izlenim uyandırmamak adına yabancı mülkler için yeni iş anlaşmaları yapılmayacağını bildirmiştir. Fakat bu sadece uluslararası bir sorun değildir. ABD'nin bir şehri ya da herhangi bir eyaletin yönetimi Trump'ın herhangi bir işine vergi indirimi ya da düzenleme kolaylığı sağladıklarında, bunu aslında, söz konusu iş kendi bölgelerine katkıda bulunacağı için mi, yoksa Beyaz Saray'dan istedikleri için bir şey olduğu için mi yapıyorlardır? Aynı ikilem, herhangi bir etkinlik düzenlemek ya da çalışanlarının kalacağı yer için bir Trump mülkünü seçen (ülke içinde ya da dışında) her hükümet ya da şirket için geçerlilik taşımaktadır. Onlara göre bu seçimleri hakikaten en iyi tercih midir, yoksa birinin gözüne girmeye mi çalışmaktadırlar?

Tüm bu etik soruların etkileyici olan yanı, Hillary'nin seçimi kaybetmesinde payı olduğu düşünülebilecek Clinton Vakfı hakkındaki skandallarla büyük benzerlik taşımasıdır. Özel bir şirketin da yabancı bir hükümetin Clinton Vakfı'na yüklü bir bağış yaptıklarında ne elde edecekleri konusu çok şaibeli soruları gündeme getiriyordu. Çocukların obezleşmesinden ve bulaşıcı hastalıklardan fazlasıyla etkilenen, salt hayırsever insanlar mıydılar,

yoksa Hillary Clinton dışişleri bakanı olduğu ve bir sonraki ABD başkanlığının en yakın adaylarından sayıldığı için bağışlarıyla kendilerine çıkar sağlama hesabını mı yapıyorlardı?

Bunlar çok önemli kaygılardı ve Trump rakibiyle ilgili olarak bu iddiaları gündeme getirmekte bir nebze tereddüt etmemişti. Fakat Trump'm oğullarının babalarının ismini kiralamaktan dolayı kazandıkları paralar ve görüşmeler aracılığıyla elde ettikleri imkânlar sonucunda nüfuz pazarlama potansiyeli farklı bir aşamaya geçmekteydi: Artık para, başkan adayı olmayı tasarlayan birinin değil, bizzat o makamda oturmakta olan bir başkanın ailesinin ceplerine akıyordu; üstelik, Clinton Vakfı'nın en azından görünüşte sarıldığı hayırseverlik bahanesine ihtiyaç bile duyulmadan. Elbette bu saptamayla Clinton'ları temize çıkarmayı amaçlıyor değilim – kesinlikle böyle bir niyetim yok. Bill ile Hillary'nin kendi vakıfları aracılığıyla etik sınırları bulandırmakla geçirdikleri yıllar, Trump'ın o sınırları tamamen ortadan kaldırmak adına (ki 6. Bölüm'de bu konuya geri döneceğiz) sahneye çıkmasının yolunu döşeyen etkenlerden birisi olmuştur.

REAGAN'IN KEHANETİ GERÇEKLEŞTİ

Yeni hükümetin belirlenmesinden birkaç ay önce, *New Yorker* dergisinin kapağında Trump'ı Beyaz Saray'da golf topuyla pencere camlarını paramparça ettiğini gösteren bir illüstrasyon çıkmıştı. Dergi kapağındaki bu resmin çarpıcılığının önemli bir sebebi, kırık pencerelerin Mar-a-Lago tesislerinde ya da Trump Tower'da olması değil, Trump'm kendi ailesinin orada yaşamaktan ısrarla kaçındıkları, kamu mülkiyetindeki bir binada olmasıdır.

İşte bu da zorlu bir gerçeğe işaret eder. Her etik ihlal iddiasıyla, her apaçık yalanla, her uyduruk twitle bu yönetim, kamusal alanı daha fazla parçalamakta ve itibarsızlaştırmaktadır. Yolsuzluklar (ya da ihanetler) nihayetinde Trump'ı Beyaz Saray'dan etse bile, geride bir enkaz kalacaktır – bu enkaz da Trump'ın siyasal projesinin temel öncülüdür: Kamu yönetimi bataklık olmaktan öte, bir yüktür; korumaya değer bir şey değildir; özel ellerde ol-

ması, kamusal nitelik taşımasından daha yeğdir. Tüm bunlar doğruysa o zaman makamı terk etmenizden önce niçin burayı (düz anlamıyla değilse bile mecazi olarak) bir enkaz haline getirmeyesiniz?

Şunu akılda tutmak gerekir ki, onyıllar boyunca pişirilen bu kamusal alanın ayaklar altına alınması fikri olmadan, Trump'm siyasal kariyerinin ilerlemesi imkânsız olurdu. Ronald Reagan'ın ünlü sözüyle "Kamu yönetimi çözüm değil, sorundur" fikri geliştirilmeden Donald Trump'm ilerlemesi asla mümkün olmazdı. Keza, özünde rüşveti yasallaştıran, muazzam meblağlarda büyük şirket paralarının siyasete akıtılmasını gerektiren onyılların deregülasyon politikaları olmadan Trump siyasal açıdan başarıya ulaşamazdı.

Sistemin çürümüş olduğu kesinlikle doğrudur. Sistem bir bataklıktır. İnsanlar bunu biliyorlar. İnsanlar, kuralların bir avuç büyük şirketin çıkarları ve yüzde 1 lehine yeniden yazılmasının çift taraflı bir süreç olduğunu biliyorlar: Bankaların uymakla yükümlü olduğu düzenlemeleri kaldıran, 2008 çöküşüne sahneyi hazırlayan kişi Bill Clinton'dı; bankerlere yasal kovuşturmalar açmama yolunu seçen kişi Obama'ydı; Trump'a karşı yarışan Demokratların adayı da kesinlikle bundan farklı bir yol izlemezdi.

Elbette altın tahtta oturan ve kendini milyarder olarak tanımlayan birinin, çalışan sınıfların kurtarıcılığına soyunması akıl almaz bir şeydir. Fakat "Güvenin bana, *çünkü* ben sistemi kandırdım" kadar düpedüz akıldışı bir söz, Trump'dan önce bile Washington'da 'her zamanki gibi iş yapmak' insanların çoğunun gözünde yolsuzluk izlenimi doğurduğundan, Amerikan halkının ancak belirli bir kesimine satılabilirdi.

O yüzden birçok insan seçim politikasını korkulu bir eğlence gibi takip etmekten memnundu. Siyaset bu düzeyde alçaltılınca niçin bu alanı Trump gibi bir hödükten koruma zahmetine girilsindi ki? Gördüğümüz zaten bir lağım çukuru olduğundan oyun yeniden başlayabilirdi. Toronto sakini olarak bu benim daha önce de yaşadığım bir patolojidir. Bizim eski belediye başkammız Rob Ford, Trump'ın belediye çapındaki bir provasına benziyordu. 2016'da ölen Ford, kendi markası utanmazlıkta somutlandığı için utanmayı imkânsız kılan, performansa dayalı bir imaj yaratmıştı.

Uyuşturucu çektiğini gösteren bir kaseti ortaya çıktığında bile kariyerine bir şey olmamıştı, çünkü bir saçmalıktan ibaret olan Rob Ford şov devam ediyordu ve onu destekleyenler, her şeyi bir *Saturday Night Live* skeçine benzeten yarı-alaycı sadık takipçilerdi. Fakat Trump'da olduğu gibi abartılı performans ve kişisel skandallar, dikkatleri sinsice yürütülen bir gündemden; büyük şirketlere sadaka dağıtmakta, polise açık çek vermekte uzmanlaşmış ve en muhtaç konumdaki kesimlere verilen hizmetleri azaltan bir sahte-popülizmden uzaklaştırmayı öngören bahanelerdi.

Yirmi yıl önce bu konu üzerinde çalışmaya başladığımda marka oluşturma kültürünün bu boyutlara varacağını tahmin edememiştim. Fakat ortaya çıkan bu tabloya şaşırıyor da sayılmam. Daha o zamanlar marka oluşturmaya bir kolonyal süreç gözüyle bakmıştım: Marka oluşturma, daha fazla alana ve mülklere yayılma eğilimi barındırır ve kendine kapalı bir balon yaratır. Donald Trump'ın başkanlığının olağandışı yanı, fiilen isteyelim istemeyelim, şimdi hepimizin Trump markalı dünyanın içinde yaşıyor oluşumuzdur. Hepimiz Trump'm, dünyanın en güçlü hükümetini dahi yutacak ölçüde genişlemiş olan kâr amaçlı 'reality TV' programının figüranlarıyız.

Bu dünyadan kaçış mümkün mü? Trump markasının asıl ahlâkdışılığı, yönetiminin sorumlu tutulmasının önüne eşsiz engeller koymasında yatmaktadır. Yine de umut yok değildir. Aslında Trump'ın itici hayat gücü (para peşinde olması) fiilen onu eski başkanlardan daha zaaflı bir duruma getirebilir.

TRUMP MARKASINI SIKIŞTIRMAK

No Logo kitabımı yayınladığımda bunu 'sıkıştırma çabası' diye adlandırırdım ve numara hep aynıydı: bir şirketin sattığı büyük, cesur bir fikri sapta ve daha sonra cilasını kazıyarak kirli gerçekliği ortaya çıkar! Tüketicilerle aktivistlerin ticari bir markanın davranışlarını etkileme becerisi birçok defa, en yakın zamanda da Bill O'Reilly'nin kendisiyle işvereninin cinsel taciz ithamlarından kurtulmak için (suçlu olduklarını itiraf etmeden) 13 milyon dolar öde-

diklerinin gün ışığına çıkarılmasını takiben, Fox News'dan kovulmasını hedefleyen başarılı kampanyayla gösterilmiştir.

O'Reilly markasını utandırmakla yol alınamayacağını fark eden ırk adaleti kuruluşu Color of Change ile başka kadın grupları arka kapıdan giren başka bir yaklaşımı denediler: Programa reklam veren firmaların peşine düşüp, onları uzun dönemli bir strateji olan kadınların sessizliğini satın alma politikasının suç ortağı durumuna düşmekle itham ettiler. Reklam verenler internet ve başka araçlarla binlerce müşterinin aynı mesajıyla karşılaşınca adlarının programla birlikte anılmaması için harekete geçmek durumunda kaldılar. Aradan daha üç hafta geçmeden kendisiyle işvereninin suçlamalardan kurtulmak için para ödeyerek uzlaştıkları haberi *New York Times*'da çıkınca, ABD'de kablolu haber kanallarınm en çok izlenen programı olmasına rağmen (ve 25 milyon karşılığında altın bir anlaşma yaptığı söylendiği halde) O'Reill kovulmaktan kurtulamayacaktı.

Bu kampanya göstermişti ki, Trump'ınki kadar direngen bir ahlâksızlıkla idare edilse dahi her marka sıkıştırılabilirdi; bunun için tek gereken, o markanın zayıf noktalarını iyi kavramaktı.

Trump'ın şahsi markası, istediği her şeyi yapan 'patron' olmasında somutlandığından, tezgâhını bozmanın bir yolu onu bir kukla gibi göstermektir. İplerin kimin elinde olduğu gerçekte önemli değildir. Bu gerçek bir kez ortaya dökülünce Trump'ın itinayla beslediği imajı aşınmaya başlar. Ve bu taktik açıkça işe yaramıştır: Trump #PresidentBannon heştegiyle yapılan ısrarlı şakalardan öyle deliye dönmüştür ki, twitter'da kendini en üstün karar verici olarak göstermeye çalışmış ve her şeye tek başına karar veren baş stratejist statüsü hızla gerilemeye yüz tutmuştur.

Trump markası torbalar dolusu parayla ilgili olduğu için, onu sıkıştırmanın başka bir yolu zenginliğini azaltmaktır. O'Reilly stratejisinde görüldüğü üzere, bunun en iyi yolu da marka oluşturma imparatorluğunu krize sürüklemektir. Trump'ın markalar ağına yönelik boykotların ana merkezi olan twitter'daki #GrabYourWallet hesabı, Trump'm seçilmesinden önceden beri bu amaçla ku-

rulmuştur ve birçok zincirin çeşitli Trump markalarını bırakmaları için baskı yapmakta hayli işe yaramıştır.

Trump'ın marka oluşturma imparatorluğunu gösteren büyük şemada bunlar açılan küçük gediklerdir. The Trump Organization'ın başlıca gelir kaynağı ofis ve rezidans kiralayıp satmaktan ve Trump adını dünyanın her köşesindeki gayri-menkul şirketlerine kiralamaktan meydana gelir. Trump açıkça, başkan olmanın fiyatını zıplatacağı konusunda bahse girmiştir. Fakat ya yanlış hesap yapmışsa? Ya Trump markasıyla ilişkili oldukları için (halihazırda yürütülmekte olan boykot kampanyaları gibi) üzerlerinde baskı hissetmeye başlayan ticari kiracılarını kaybetmeye başlarsa? Ya müteahhitler, binalarının ön yüzüne Trump adını yerleştirmenin fiilen kendilerine gelir kaybettireceğine karar verecek kadar baskı altında tutulurlarsa? Mesela New York City'de Trump Place'in kiracıları, bina yöneticilerinden Trump ismi evlerinden çıkarılmasını talep etmişlerdir. Bir kiracı binaya her girişinde 'tiksinti' duymaktan bıktığını belirtmiştir. Bina yöneticisi sonunda bu talebi kabul etmek zorunda kalmış ve yapının cephesinden Trump ismi silinmiştir.

Trump'ın oğulları en yeni Trump tapınağının açılışını kutlamak üzere Vancouver'a gittiklerinde, yerel siyasetçilerin protestoları ve boykotlarıyla karşılaşmışlardır. Eğer bu tür protestolar yayılırsa daha fazla müteahhit Trump adından vazgeçmeye karar verebilir. Trump'ın altından ismi Vancouver'dan Manila'ya kadar devasa fallik sembollerden silinmeye başlarsa, bunun Trump'ın moralini kesinlikle bozacağına; keza bu durumun, Steve Bannon gibi kıdemli danışmanların aile ismine verebileceği zarardan dolayı zaten kaygı duydukları bildirilen oğullarının da hiç hoşuna gitmeyeceğine bahse girerim.

Paralel bir taktikle, Beyaz Saray Ocak 2017'de telefonla arayıp yorum yapma hatlarını kapattığında, bir grup (whitehouseinc.org) seçmenlere Trump otelleri ve tatil sitelerine telefon edip, telefona çıkan her kim olursa onlara, başkanın hepsinin sağlık sigortalarını kaldırma planlarından ya da başka vahim niyetlerinden dolayı dehşete kapıldıklarını anlatmalarını önerdi. On binlerce

insan telefonlara sarılıp bu öneriyi yerine getirince, bir ay sonra Beyaz Saray hatları yeniden açmak zorunda kalacaktı.

Eğer bu önerileri yerinde bulmuyorsanız, şunu düşünün: Bizim siyasetçilerden ticari faaliyetlerini bırakmalarını ya da gerçek, kör vakıflara devretmelerini beklememizin sebebi, bir kamu görevi yürütürken aktif ticari faaliyetler yürütmeye devam etmenin çıkar çatışmalarına ve arka kapılardan nüfuz elde etme arayışlarına uygun zemini yaratacağıdır. Trump ticari faaliyetlerini bırakma yolunu seçmemiştir. Danışman kızının tercihi de aynı yönde olmuştur. Dolayısıyla, Trump'ın ve ailesinin seçimlerini, onlardan kurtulmaya çalışmakla karşılamak son derece meşrudur.

Trump'ın marka imparatorluğu önemli gelir kaybına uğrarsa ve kişisel patron imajı ciddi derecede sarsılırsa, Trump daha kışkırtıcı politikalarının bazılarında geri adımlar atabilir. En azından, seçmenlerine "Bana güvenin, ben başarılı bir milyarderim" diye seslenme imkânını azaltmak 2020'deki şansını şimdiden zorlayabilir.

Fakat o tarihe gelmeden önce daha hepimiz, Trump şova çokça maruz kalmak zorunda olacağız.

3
MAR-A-LAGO AÇLIK OYUNLARI

Ronald Reagan aktörlükten sonra başkanlık koltuğuna oturmanın nasıl bir şey olduğu sorulduğunda şöyle demiş: "Bir başkan nasıl bir aktör olmasın?" Trump'ın bir 'reality TV' starı olması konusunda da aynı şeyi düşünebilirsiniz.

Trump'un kendine özgü ustalığı, marka imparatorluğunu kurmaya odaklanmasında yatıyordu; başkanlığa aday olabilmesinde bu başarısı temel önemdeydi. Şimdi Trump, *Çırak* programında öğrendiği aynı becerileri (büyük ölçüde önceden yazılmış, kendisinin arzu ettiği bir sonuca uysun diye bütün bir gerçekliği kesip düzenleyebileceği, o gerçekliği yeniden yoğurup istediği şekle sokabileceği inancını) yalnızca Beyaz Saray'ı değil, dünyanın önemli kısmını da dönüştürmekte kullanıyor.

CANLI AKSİYONA AŞAĞIDAKİLERİ DAHİL ETMENİN KRALI

Yeni binyıla girilirken televizyon yayınlarının 'reality TV'yle kuşatılması, çok az kişinin öngörebildiği bir hızda gerçekleşmişti. Çok kısa bir süre içerisinde Kuzey Amerikalılar, eğlenme ihtiyaçlarını haftalar ve mevsimlerce hep birbirini tekrarlayan karakterler ve dramalarla, senaryosu önceden kaleme alınmış programlarla giderirken, birdenbire, görünüşte senaryosu önceden yazılmamış, dramın insanların birbirlerini, ekranda gösterilen gerçeklik simülasyonundan çıkarıp atma istekliliğine bağlı olduğu programları izler hale gelmişlerdi. Milyonlarca insan katılımcılar olarak televizyonlarının karşısına mıhlanmış, oylarıyla *Survivor*'da adadan kimin kovulacağını, *The Bachelor*'da evde kimin kalacağını -ve nihayetinde Donald Trump'ın kimi atacağını- belirliyorlardı.

Zamanlama manidardı. Bir dizi taklidinin yapılmasına yol açacak kadar müthiş başarı kazanan *Survivor*'ın ilk sezonu 2000 yılındaydı. Ronald Reagan ile Margaret Thatcher'ın tam gaz yol verdikleri, toplumu yönlendirici ilkeler olarak açgözlülük, bireycilik ve rekabetin öne çıkarıldığı 'serbest piyasa devrimi'nin üstünden yirmi yıl geçmişti. İnsanları küçük çıkarlar uğruna birbirlerine düşürmeyi toplu eğlenceler olarak satmak artık mümkündü.

Böylesi davranışlar (ittifaklar kurma, arkadan bıçaklama, bir kişiyi dışlama) her zaman kapitalist maskaralığın bir parçası olmuştu. Fakat *Çırak*'tan önce, böyle davranışlara meyletmenin en azından bir gerekçesi olurdu: yabanıl bir ortamda hayatta kalmaya çalışmak, bir kocayı elde tutmaya gayret sarf etmek, iyi bir ev arkadaşı olmayı istemek gibi. Oysa Donald Trump'ın sahneye çıkışıyla birlikte maskeler tamamen çıkarılıp atıldı. *Çırak* apaçık bir şekilde, geç kapitalizmin amansız 'cangılı'nda hayatta kalma yarışıydı.

İlk epizod, sokakta sereserpe uyuyan evsiz bir insanın (başka bir deyişle, bir 'kaybeden'in) çekimiyle başlamıştı. Sonra kamera, rüyayı yaşayan (nihai kazanan olarak) limuzinindeki Trump'a kesiliyordu. Verilen mesaj tartışma götürmez derecede açıktı: Evsiz biri de olabilirsiniz, Trump da olabilirsiniz. Dramanın sadistçe yönü buydu – kartlarınızı doğru oynarsanız talihli kazanan siz ola-

bilirsiniz, aksi takdirde önce azarlanıp, daha sonra patron tarafından işten atılarak aşağılanmanın dibini boylarsınız. Bu tam bir kültürel başarıdır: Onyıllarca süren toplu işten çıkarmalardan, hayat standartlarını düşüren tedbirlerden ve son derece tehlikeli çalışma koşullarını normalleştirme çabalarından sonra, Mark Burnett ve Donald Trump öldürücü son darbeyi indirmişler, insanların işten atılmasını bir toplu eğlenceye çevirmesini bilmişlerdir.

HAYAT BİR OROSPUDUR

Çırak her hafta milyonlarca izleyicisinin kafasına, serbest piyasa teorisinin temel satış düsturunu sokmuştur: İçinizdeki en bencil ve en acımasız tarafı ortaya çıkararak fiilen bir kahraman olabilirsiniz (iş yaratabilir ve büyümeye katkıda bulunabilirsiniz). Nazik olmayın, katil gibi davranın! Ekonomiye ve daha önemlisi kendinize ancak böyle yardım edebilirsiniz.

Sonraki sezonlarda programın temelindeki zalimlik iyice sadistleştirilecekti. Kazanan ekip lüks bir evde yaşarken, havuz başındaki şezlonglara uzanıp şampanyalar içiliyor, şöhrete kavuşmuş insanlarla tanışmak üzere limuzinlere biniliyordu. Kaybeden ekibin kaderiyse avludaki çadırlara, 'Trump kamyon parkı' diye anılan yerlere sürülmekti.

Trump'ın alay ederek 'fakirler' diye andığı çadır sakinlerinin elektriği yoktu, kâğıt tabaklarda yemek yiyorlardı ve havlayan köpeklerin sesleri eşliğinde uyumak zorundalardı. Kenara atılmış insanların 'varlıklılar'ın neleri tattıklarını merak etmelerini sağlamak için de çitte açılmış bir delikten onları dikizleyebilmeleri sağlanmıştı. Başka bir ifadeyle, Trump ve Burnett programın dışında bilerek, tamamen gerçek ve durmadan genişleyen bir eşitsizlikler kozmosu, Trump'm birçok seçmenini de öfkelendiren bir adaletsizlikler kozmosu yaratmışlardı; fakat bu eşitsizlikleri heyecanla, bir seyir sporuna çevirerek izlettirmekteydiler. Trump bir programda çadırda kalan ekibe, "Hayat bir orospudur," demişti; o yüzden kaybedenlerin üstüne basıp, kendisi gibi bir kazanan durumuna gelmek için güçlerinin yettiği her şeyi yapsalar iyi ederlerdi.

2007'de yayınlanarak televizyonda gösterilen bu sınıf savaşı manzarasının ilginç yanı, bir önceki kuşağa satılmış olan hilenin (kapitalizmin mümkün olan dünyaların en iyisini yaratacağı vaadinin) tamamen ortadan kaldırılmış olmasıdır. Hayır: Bu, bir avuç kazanan ve sürüyle kaybeden doğuran bir sistemdir, o yüzden kazanan tarafta olursanız laneti üstünüze çekeceğinize şüphe yoktur.

Bu aslında, on yılı aşkın bir süredir neo-liberal projenin ideolojik ve entelektüel yönünün ağır bir krize girmiş olmasının yansımasıdır. 2016 yılında Credit Suisse, korkunç bir eşitsizlikle dağılmış bulunan dünyadaki tüm toplam zenginliğin kabaca 256 trilyon dolar civarında olduğunu hesaplamıştı: "En dipteki yarı kesim toplam zenginliğin yüzde 1'inden azma sahipken, en üstteki yüzde 10'luk dilim yeryüzündeki tüm varlıkların yüzde 89'una sahipti." İşte bu tablo yüzünden artık, yoksullara yardımcı olmanın en iyi yolunun varlıklı kesimlere daha fazla pay aktarmaktan geçtiğini, yüzünde bir tik oynamadan söyleyebilecek ciddi insanların sayısı çok azalmış durumda. Trump'ın tutumu her zaman farklıydı ve en başından beri şöyleydi: Ben sizi kazanan biri yapacağım – ve hep birlikte kaybedenleri ezebileceğiz.

GERÇEK DÜNYADAKİ BİR KÂBUSTA DÜŞLER SATILIYOR

Trump'ın ülke çapında bir şöhrete kavuşmasının bir gayri-menkul anlaşması aracılığıyla değil, gayri-menkul anlaşmaları yapmayla ilgili bir kitaptan kaynaklandığını hatırlamak önemlidir. Muazzam bir parasal zenginliğe ulaşmanın sırlarını anlatan kitap diye pazarlanan *The Art of the Deal* (İş Bağlama Sanatı) 1987'de, Reagan çağının en parlak yılında yayınlanmıştı. Trump'm kitabını daha sonra aynı temayı işleyen berbat kitaplar takip etti: *Think Like a Billionaire* (Bir Milyarder Gibi Düşünmek), *Think Big and Kick Ass* (Büyük Düşün ve Kıçına Tekmeyi Bas), *Trump 101 – The Way to Success* (Trump 101: Başarıya Giden Yol) ve *How to Get Rich* (Nasıl Zengin Olunur).

Trump ilkin elinde, tam da sınıflar arasında yukarıya yükselmeyi sağlayan merdivenlerin birçoğunun (parasız devlet eğitimi gibi) gözden düşürüldüğü ve toplumsal güvenliğin umursanmamaya başladığı bir dönemde, en üst yüzde 1'lik dilimde gelir sağlayanlar kategorisine giriş biletinin olduğu düşüncesini satmakla başlamıştı. Onun iddiasının anlamı, sihirli bir şekilde zenginliğin yolunu bulma, çok kazanma ve güvenilir bir ekonomik katmana zıplama dürtüsünün giderek daha fazla karşılıksız kalan bir arzuya dönüştüğü yolundaydı.

Doğuştan zengin birisi olan Trump birçok platformda bu umutsuzluktan, ama en çok da Trump University üzerinden kazanç elde etmekte uzmanlaşmıştı. Skandallarla çalkalanan ve artık ölü bir kurum olan bu 'üniversite'yi (aslında otel salonlarında bir dizi uyduruk seminerden ibaretti) tanıtan bir reklamda Trump, "Ben siz dahil herkesi başarılı bir gayri-menkul yatırımcısı yapabilirim," diye ilan etmişti.

Sonra, Trump'm ABD'deki gayri-menkul portfolyosunun büyük bir dilimini oluşturan kumarhaneler vardı. Kumarhane ekonomisinin temelini oluşturan düş Trump University'de ya da *Nasıl Zengin Olunur* kitabında satılan düşlerden pek farklı değildi: Bugün kişisel iflasın eşiğinde duruyor olabilirsiniz, fakat (gerçekten) kartlarınızı doğru oynarsanız sabah kalktığınızda muhteşem bir hayata başlamış durumda olabilirsiniz.

Trump'm, "Siz de Donald Trump olabilirsiniz," vaadini satarak, eğer en zengin yüzde 1'lik dilime girmemişseniz hayatın sizin için çok daha zorlu geçmeye başlayacağı bir dönemde markasını inşa edip servet yapmasının özünde bu fikirler yatmaktadır. Trump daha sonra vakti geldiğinde aynı argümanı seçmenlerine karşı kullanacak; insanların içlerinde yatan ekonomik endişeleri sömürerek ve yıllardan beri en çok izlenen televizyon programların birinde edindiği gerçekliğin taklidi becerilerinden faydalanarak, Amerika'yı tekrar bir kazananlar ülkesi haline getireceğini iddia edecekti. Donald Trump eğer umutsuzluk yeterince yaygınsa (ister ticari anlaşmalar için masaya otururken olsun, ister imalat alanına geri dönmekte) kendi vaadinin arkasına ne kadar az şey koymanın yeterli olacağının tamamen farkındadır.

BEYAZ SARAY'A GİDEN YOLDA SAHTEKÂRLIĞIN KEYFİNİ ÇIKARMAK

Trump'ın yükselişinden önce de seçimler zaten kablolu yayın haberlerinde reytinglerle yönlendirilen bir programa dönüşme çizgisini çoktan geçmişti. Burada Trump'm katkısı, eğlence faktörünü ve dolayısıyla reyting faktörünü katlayarak arttırmasıydı. Bu türün kıdemlisi olarak, seçimler bir 'reality TV' haline getirilirse, yarışı en iyi götürenin (en iyi adayla aynı şey olmayan) kazanacağının bilincindeydi. Belki son turda oyların çoğunu alamazdı, fakat en azından rakibini fazlasıyla zorlamış olurdu ve bu da marka perspektifinden bakıldığında kendisinin kazanmaya devam ediyor olması demekti. Trump'ın 2000 başkanlık yarışına katılmayı düşünürken (daha sonra katılmamaya karar vermişti) söylediği gibi: "Benim yarışa girmek suretiyle para kazanacak ilk başkan adayı olmam son derece mümkün."

Seçimlerden bu yana medya yöneticilerinin, aşırı yer vermek suretiyle Trump'ın sandık zaferine katkıda bulunarak hata yaptıklarını itiraf eden birkaç açıklamasına şahit olduk. Bu doğrudur, medya yöneticileri bu tercihleriyle Trump'ın yükselişine hakikaten katkıda bulunmuşlardır; ancak bu itirafların fazla bir geçerliliği yoktur. Trump'a verilen en büyük hediye yalnızca yayınlarda kendisine çokça yer verilmesi değil, aynı zamanda seçim yayınlarının genel çerçevesi olduğu için sorumlulukları büyüktür. Çünkü gazeteciliğin geleneksel temeli olan, siyasal çizginin derinlemesine irdelenmesi ve adayların, seçmenlerin gündelik hayatlarını değiştirebilecek nitelikteki sağlık hizmetleri ve idari düzenleme reformu gibi konularda hangi yaklaşımları benimsediklerinin tartışılmasını bir kenara bırakıp, sonu gelmez bir biçimde adaylar arasındaki dramlar ve ilişkilerde oyalanıp durmuşlardır.

Tyndall Raporu'na göre, bütün seçim süreci boyunca geceleri izlenen üç büyük haber kanalında 'acil sorunların ele alınması'na toplam olarak sadece 32 dakika yer verilmiştir; oysa bu rakam 2008 seçimlerinde bile zaten 220 dakika gibi saçma bir süreye inmişti. Milyonlarca izleyici açısından sonuç büyük ölçüde eğlendirmeye dayalı bir yayıncılık anlayışıydı. (Zaten Fransız medyası da

aynı sebeple büyük gürültüler koparan 2017 seçimlerinde belirgin ölçüde buna benzer bir formülü benimsemişti.)

Altı çizilmesi gereken nokta, Trump'm bu sorunu yaratan kişi olmadığı, sadece bu havayı kendi faydasına çok iyi bir şekilde kullandığıdır. Uydurma gerçekliğin kodlarını başka herkesten daha iyi kavramış olduğu için de oyunu tamamen yeni bir kademeye yükseltmişti.

SAHTE KAVGALAR, GERÇEK RİSKLER

Trump 'reality TV'deki uzmanlığını seçim politikasına taşımakla kalmadı; bu uzmanlığını, başka bir çok izlenen eğlence türü olan ve yine gerçekliğin karikatür derecesinde uydurma bir temsilini yansıtan profesyonel güreşe katmayı da başardı. Trump'ın güreşi ne kadar sevdiğini vurgulamaya gerek yoktur. Bizzat kendisi (ultra-zengin patron olarak) World Wresting Entertainment (WWE; Dünya Güreş Eğlencesi) etkinliklerinde, WWE Ünlüler Salonu'nda kendisine bir yer ayrılmasını sağlayacak derecede, en az sekiz defa boy göstermiştir. "Milyarderler Savaşı"nda tutuştuğu bahsi kazanınca, WWE'nin başkanı Vince McMahon'un başını izleyicilerin neşeli bağırtıları eşliğinde tıraş etmiştir. Ayrıca, kendisine çığlıklar atarak tezahürat yapan izleyicilerinin üstüne binlerce dolar nakit para fırlatmıştır. Şimdiyse WWE'nin eski CEO'su Linda McMahon'u (Vince'in karısını) küçük işletmeler bakanlığının başına geçirip kabinesine almıştır (gündelik kargaşanın ortasında büyük ölçüde gözden kaçırılmış bir ayrıntıdır bu).

Televizyon yarışma programı *Çırak*'ta olduğu gibi, Trump'ın profesyonel güreşteki yan kariyeri onu (stadyumlarda, televizyonda ve internette) kalabalık bir kitleyle karşı karşıya getirmiş ve cesaretini arttırmıştı. Profesyonel güreş çoğu liberal seçmeni etkileyecek bir kültürel güç olarak büyük ölçüde görünmez bir yerde duruyor olabilir, fakat WWE'nin yıllık geliri 1 milyar dolara yaklaşmaktadır. Trump da bu deneyimden oydan daha fazlasını toplayarak, yani bir nevi bahşiş de toplayarak çıkmıştır.

Matti Taibbi'nin *Rolling Stone*'da işaret ettiği gibi, Trump'm bütün kampanyasında WWE'ye has bir özellik göze çarpıyordu. Başka adaylarla itinayla körüklediği kavgaları, bilhassa karşısındakilere aşağılayıcı lakaplar takması ("Küçük Marco", "Yalancı Ted") katıksız profesyonel güreş tarzındaydı. Tüm davranışları içinde profesyonel güreşe en uygun düşense, mitingleri ve toplantılarında, Hillary Clinton hakkında "Onu içeri tıkın", "Killary" benzeri abartılı yakıştırmalarla sirk yöneticisi rolünü üstlenmesi ve arenadaki kalabalığın öfkesini kötü kişilere (gazetecilere ve göstericilere) yöneltmesiydi. Dışarıdan bakanlar böylesi toplantılardan serseme dönmüş bir şekilde çıkarlarken, tam neler olup bittiğinin farkına dahi varamıyorlardı. Oysa asıl tezgâh, bir profesyonel güreş karşılaşması ile beyazların üstünlüğünü savunan bir miting arasında tuhaf bir karışımdı.

'Reality TV' ile profesyonel güreşin ortak yanları, Amerikan kültüründe görece yeni bir toplu eğlence türünü oluşturmaları ve ikisinin de gerçeklikle tuhaf (aynı ânda hem uydurma hem de bir parça hakiki) bir ilişki kurmalarıdır.

WWE'de her güreşin sonucu önceden belirlenmiştir; bunun prova edildiğini herkes bilir. Fakat bu durum eğlenirken bir sorun yaratmaz. Herkesin şakanın içinde olması, tezahüratların ve yuhalamaların şovun bir parçasını meydana getirmesi eğlenceyi arttıran etkenlerdir. Yapaylık sakınca oluşturmaz; zaten amaçlanan budur.

Güreş karşılaşmaları ve reality şov programları aşırı coşku, çatışma ve acının seyredilmesine dayanırlar. İnsanların birbirlerine bağırmaları, birbirlerinin saçlarını koparmaları ve güreşte birbirlerinin sırtını yere yapıştırmaları şovun parçasıdır. Fakat aynı zamanda bunları seyrederken hiçbir şeyin gerçek olmadığını, o yüzden ortada umursanacak bir durum bulunmadığını bilirsiniz; herhangi bir empati beslemeden oyuna katılmanız yeterlidir. Güreşçiler hızla yere yapıştırıldığında ve aşağılandığında hiç kimse, *Çırak* programındaki yarışmacıların Trump'ın kendilerini kovduğunda ya da aşağıladığında hissettikleri duygulardan daha fazla üzülmez. Acı çekenleri gülerek seyretmek insanı rahatlatan bir şey-

dir. Ve bunların hepsi, bütün sahteliklerin Igor'u Donald Trump'm sahneye çıkmasına hazırlıktır. Uydurma uzuvlar, uydurma güreşler, uydurma reality şovlar, uydurma haberler ve Trump'ın baştan aşağı uydurma iş modeli.

Şimdi Trump gerçeklikle kurulan aynı yamuk ilişkiyi kendi yönetimine taşımıştır. Bir güreşçinin rakibini yere serip aşağılayacağını ileri sürmesiyle aynı ağızla Obama'nm kendi telefonlarını dinlettiğini iddia etmektedir. İddianın gerçek olup olmamasının hiç önemi yoktur burada. Bu tür iddialarla, tiyatroda görüldüğü gibi, kalabalıkları harekete geçirmek amaçlanır. *Çırak* programı artık yayınlanmıyor olabilir, Trump WWE'deki kariyerini sona erdirmiştir, fakat şov hâlâ sürmektedir. Aslında şov hiç bitmemiştir.

Donald Trump'm oldukça sadık amigolarından Newt Gingrich'e yeni başkanın yemin etmesinden kısa süre önce, seçimle gelen başkanın *Celebrity Apprentice*'in baş yapımcılığını sürdürme kararı hakkında ne düşündüğü sorulmuş. Gingrich, Trump'ın bu kararıyla hata yaptığını, çünkü "Amerikan hükümeti adı verilen başka bir programın baş yapımcısı olacağı"nı söylemiş. "Çünkü artık elinde 'Dünyaya Liderlik Etmek' adında muazzam bir televizyon programı olacak."

Gördüğümüz şey tam olarak budur. Trump Şov şimdi Oval Ofis'ten canlı yayın yapıyor. Keza, çok paralı üyeleri hazır bir canlı yayın stüdyosu konukları sağladıklarından tamamen bir televizyon programını andıran Mar-a-Lago'dan canlı yayın yapıyor. Belli ki Trump başkanlığına da bu gözle bakıyor, kendini bir gözü daima reytinglerde bir ülkenin baş yapımcısı sayıyor. Bir pot kırma makinesi olan basın sözcüsünü görevden alabileceği sorularına cevap olarak da, "Sean Spicer'ı kovmuyorum. Onun reytingi çok yüksek. Herkes onu izliyor," diyor.

Trump şimdi aynı pervasız şovmenlikle, orta sınıfın ücretlerini karşılayan çok sayıdaki fabrikanın ve mavi yakalı işlerin geçmiş gitmiş günlerini geri getirme vaatlerini; kendi imparatorluğunun tamamen taşeron şirketlere havale edilmiş, emek sömürüsüne dayanan bir iş modeli olduğunu tamamen unutmuşçasına "Ameri-

kan malı al, Amerikalıyı çalıştır" politikasını dayatacak vaatlerini tekrarlıyor.

Trump'ın bu duruşu, ringde bir WWE güreşçisine bahis oynadığında ya da *Celebrity Apprentice*'deki yarışmacılardan kimlerin atılacağını seçtiğinde kışkırttığı şiddet kadar hakikidir. Trump, Amerikan büyük şirketlerinin 1970'ler tarzı imalat ve üretime geri dönmeleri fikrinin kaba bir şakadan ibaret kalacağını herkes kadar bilmektedir. Üstelik, kendi şirketlerinin faaliyetlerinin doğruladığı üzere, birçok büyük Amerikan şirketinin artık imalatçı olmadığının, kendi ürünlerini ucuz taşeronlar ağından satın alan içi boş kabuklardan ibaret bulunduğunun farkındadır. Birkaç fabrikanın yeniden kurulmasını sağlayabilir elbette, ya da birkaç fabrikayı yeniden kurdurduğunu iddia edebilir, ancak bunların sayıları ihtiyaçla kıyaslandığında komik derecede az kalacaktır. (İyi ücret veren çok sayıda iş imkânı yaratmanın gerçek bir yolu vardır tabii, ancak bu yolun Trump'm yaklaşımıyla yakından uzaktan alakası olamaz. Son bölümde göreceğimiz gibi, bu yol geçmişe değil geleceğe bakmayı gerektirmektedir.)

Trump'ın halihazırda yürürlükte olan oyun planı, işsizliği ve gizli işsizliği başka şeylere nasıl yaklaşıyorsa aynı şekilde ele almaktadır: bir seyirlik olarak. Kendisi (çoğu zaten yaratılmış olan) görece az sayıda iş imkânı yarattığını ileri sürecek ve daha sonra bu farazi başarı hikâyeleriyle cehennemi satmaya geçecektir. Tıpkı *Çırak* programında yapmayı öğrendiği ve başkanlığının daha ilk gününde, ortadaki bütün objektif kanıtlara rağmen yemin etme töreninde tarihi bir kalabalığın toplandığı iddiasında yaptığı doğrultuda, gerçekliği eğip bükerek kendi anlatısına uydurmanın peşine düşecektir.

Trump'm şimdi yapmakta olduğu ve daha önce hep yapmış bulunduğu şey budur. 1992'de imparatorluğu bir dizi kötü yatırım kararının neticesinde iflasın eşiğine geldiğinde, bu durumun üstesinden mali durumunu düzelterek gelmeyi hiç düşünmemiştir bile. Tersine hemen, Atlantic City'de Trump TajMahal'de yatırımcıları ve finansörleri için şık bir 'geri dönüş partisi'ne hazırlanmaya koyulmuştur. Partinin doruk noktası, saten boks giysileri giyip

kırmızı boks eldivenleri takan Trump'ın, *Rocky*'nin tema şarkısının olduğu bir duvar kâğıdını yumruklayan halidir. Buradaki, her şeyi doğru idare edilen bir sahne performansıyla çözebileceğini düşünen ve geçmişte bu tür davranışlarıyla sıklıkla haklılığını kanıtlamış bir adamdır. Yani, nasıl iflastan kurtulmayı becermiş ve bunu bir şovla gerçekleştirmişse, aynısını ülke ekonomisi için de yapabileceğine inanan birisidir.

UYDURMA HABERLER, ALTERNATİF GERÇEKLER VE BÜYÜK YALAN

Bildiğimiz kesin bir şey varsa, o da Donald Trump'ın dünyasında kesin gerçeklerin bir önem taşımadığıdır. Trump'da Sürekli Yalanlar'dan ziyade Büyük Yalan vardır. Evet; o, Ted Cruz'un babasının John F. Kennedy'nin katledilmesinde rolü bulunduğunu iddia ettiği zamanki gibi, Obama'nm doğum yeriyle ilgili yıllardır tekrarladıkları gibi büyük yalanlar söyler. Fakat en baş döndürücüsü, bize 'alternatif gerçekler' diye takdim edilen yalanların su gibi akmasıdır. *Politico*'nun yaptığı bir araştırmaya göre, bu tamamen kasıtlı bir tutumdur: "Beyaz Saray'da çalışanlar gündem çeşitlendirmek yerine, spor olsun diye yalan söylerler, hatta basına 'en sıkı palavrayı kimin sızdıracağı' konusunda birbirleriyle yarışa girerler." Böylesi iddialar isimsiz kaynaklara dayandırılsa ve yalan olma ihtimalleri az değilse de, hikâyenin geneli Trump hakkında bildiklerimize cuk oturmaktadır: Gerçekliği kafanıza estiği gibi eğip bükemeyeceksiniz iktidar merdiveninin en tepesine çıkmanın ne faydası vardır? Trump'm dünyasında ve onun markasının içsel mantığına göre, hiçbir bedel ödemeden yalan söylemek tamamen büyük patron olmanın doğasından gelir. Değişmez, sıkıcı gerçeklere sarılıp kalmak kaybedenlere göredir.

Bu çerçeve şimdiye değin işlemiş görünmektedir, en azından Trump'm bastığı zemin açısından. Bazı liberaller, 'alternatif gerçekler'in apaçık biçimde tolere edilmesini işçi sınıfından seçmenlerini 'enayi' yerine koyup gözden çıkarmak şeklinde değerlendirdiler. Fakat şu noktayı akılda tutmak önemlidir ki, Barack Oba-

ma'nın tabanının önemli bir bölümü, onun yönetiminde dikkatle tasarlanmış sembolleri (geylerin evlilik hakkını kutlamak adına Beyaz Saray'ın gökkuşağı renkleriyle aydınlatılması; medeni, bilgece bir tonun seçilmesi; sekiz yıl boyunca hiçbir büyük skandalın yaşanmadığı bir aile görüntüsünün sunulması) benimsemekten oldukça memnundular. Üstelik bunlar hep iyi şeylerdi. Fakat aynı destekçiler genellikle, Obama'nın başkanlık döneminde belgesiz kabaca 2.5 milyon göçmenin sınır dışı edilmesine, sayısız sivilin öldürüldüğü vekalet savaşlarına, Guantanamo'yu kapatma ya da George W. Bush'un toplu gözetim mimarisine son verilmesi vaatlerinin yerine getirilmemesine de başka bir açıdan bakmaktaydılar. Obama kendini iklim kahramanı katma koymuştu, fakat bir noktada kendi yönetiminde "yeryüzünü saran yeni petrol ve doğal gaz boru hatlarının arttırılması"yla böbürlenecekti.

Kanada'da çok sayıda liberal aynı türde seçici körlüğe yakalanmış durumdadır. Yakışıklı başbakanımızın ilerici mesajlarıyla başları dönmüş haldeki bu liberaller, Trudeau'nun kendi döneminden önce uygulanan (birçok göçmenin süresiz olarak gözaltında tutulmasından, daha sonra eğileceğimiz, katran kumu boru hatlarını devam ettirmeye kadar) feci politikaları sürdürmesine göz yummaktadırlar. Siyasal bakımdan Justin Trudeau, Donald Trump'dan çok farklı birisidir, fakat en kararlı (ve çoğunlukla fanatik taraftarlar gibi davranan) destekçilerinin gözünde Trudeau'nun şöhreti de benzer biçimde çarpık bir etki doğurmaktadır. Bu yeni 'Trudemanya'mn aklımızda tutmamızı sağladığı şey, bilinçli yurttaşlığı marka sadakatiyle karıştırma becerisini sadece muhafazakârların sergilemediğidir.

Elbette Trump'ın beyaz işçi sınıfı seçmenlerine üretimin geri döneceği rüyasını satma girişimi sonunda paramparça olup çökecektir. Fakat en kaygı verici olanı, Trump'm kömür işlerinin yeniden başlamayacağını (keza, ücretli işçilerin ailelerine bir orta sınıf hayatı sunmalarını sağlayacak fabrika işlerinin geri gelmeyeceğini) gizlemenin artık mümkün olmadığı bir zamanda buna kalkışacağıdır. Her ihtimalde Trump, elindeki diğer vasıtalara yönelecektir: Beyaz işçilerle göçmen işçileri birbirine düşürmek için elin-

den geleni yapacak, Siyahların işlediği suçlardan dolayı hissedilen korkuları deşecek, cinsiyet değiştirmiş kişiler ve hamamlarla ilgili saçma söylentileri körükleyecek ve üreme haklarıyla basma yönelik saldırıları şiddetlendirecektir.

Sonrası elbette her zaman savaştır.

KIYAMET ŞOV

Trump'ın başkanlığının bir reality şov gibi hazırlandığını kabullenmek hiçbir şekilde onun temsil ettiği tehlikeyi azaltmaz – tam tersine. Yemen'de, Afganistan'da, Suriye'de ve Amerika Birleşik Devletleri'nde insanlar bu şovda öldüler – bu şovun yayına kaldırılmasından önce daha pek çok insan da aynı kaderle yüz yüze gelecek. ABD'de faaliyet gösteren bir gözlem grubu, sadece Mart ayında ABD önderliğindeki koalisyonun Irak ve Suriye'de düzenlediği hava saldırılarıyla 1.500'den fazla sivilin ölümüne yol açıldığını ileri süren iddialara yer vermiştir (ki bu rakam Obama döneminde meydana gelen sivil ölümlerinden çok daha fazladır).

Tabii bundan şovun devam etmeyeceği anlamı çıkmaz. Avcılık tarzında reality TV ne de olsa bir bilim-kurgu klişesidir. Biri dışında bütün oyuncuların öldüğü 'reality TV' manzarasıyla *Açlık Oyunları*'m getirin aklınıza. Veya ya hayatta kalınan ya da ölünen, televizyonda gösterilen bir etkinlikle ilgili başka bir film olan *The Running Man*'i düşünün. (Örneğin Trump'ın ticaret bakanı Wilbur Ross'un Suriye'nin bombalanmasını Mar-a-Lago'da "akşam yemeği sonrası eğlencesi" olarak tanımladığı aktarılmıştır.)

Meselenin en ürpertici yanı, yazdığım gibi, Trump'ın sahne donanımı olarak ABD'nin silahlı kuvvetlerinin tüm cephanesini kullanarak, *The Mar-a-Lago Hunger Games*'in kendi versiyonunu çekmeye başlamış olmasıdır – ve Trump oyuna giriş peyini yüksek tutmak için bolca cesaretlendirilmektedir. Trump Suriye'ye Tomahawk füzeleriyle saldırdığında, MSNBC sunucusu Brian Williams görüntülerin 'güzel' olduğunu ilan etmişti. Sadece bir hafta sonra Trump, ABD cephanesindeki nükleer-dışı en büyük silahı Afganistan'daki bir mağara ve sığınaklara attırarak seyirlik dozu-

nu arttırdı; bu saldırı öyle gelişigüzel ve orantısız bir niyetle yapılmıştı ki, analistler tutarlı bir askeri stratejiyi andırabilecek herhangi bir dayanak bulmak için epeyce uğraşmak zorunda kalmışlardı. Çünkü ortada bir strateji yoktu – mesaj, metatonajdı. Bombalar vasıtasıyla yürütülen kitle iletişimi.

Trump'm daha önce herhangi bir savaşta hiç devreye sokulmamış bir silahın kullanılma emrini verdiği ve bunu başkanlığının başlamasından sadece üç ay sonra, herhangi bir provokasyon da olmadan yaptığı göz önüne getirildiğinde, şovların anasının (en yüksek reytingi alacağı garanti edilmiş bir şekilde, televizyonda gösterilecek topyekûn savaşın getireceği kıyametvari şiddetin) sahneye konmasına karşı çıkabileceğini umut etmek için pek bir sebep kalmaz. 1990 Körfez Savaşı ilk video oyun savaşı diye adlandırılmış ve CNN'de kendi logosu ve tema müziğiyle tamamlanmıştı. Fakat o savaş, 2003'te "Şok ve Dehşet" adı verilen bir askeri stratejiyle, Irak işgalinde tezgâhlanan şovla kıyaslandığında hiçbir şeydi. 2003'teki saldırılarda kablolu haber kanalı izleyicilerinin, ayrıca umutsuzluk duyguları dibe vursun, 'bundan ders çıkarsınlar' diye Iraklıların görüntüleri seyretmeleri tasarlanmıştı. Şimdiyse bu korku salan teknoloji, ilk 'reality TV' başkanın elinde. Hazır olmamız gerekiyor (9. Bölüm'de bu konuya geri döneceğim).

SIĞ ADAM

Trump başkanlığını gösteren sahtekârlık festivalinin gerçek olan bir yönü varsa, o da bu gösterinin temelindeki açlıktır. O doymak bilmez iştah. Trump nasıl daha fazla paraya ihtiyaç duymadığını anlatmayı sever – cebinde yeterinden fazlası vardır çünkü. Yine de her fırsatta ürünlerini satmaktan kendini alamaz, her açıdan çalışmaktan geri duramaz. Sanki bilinmeyen, kendisini neredeyse gayri-iradi olarak marka promosyonu alanına kaydıran bir modern hastalığa yakalanmış gibidir: Biz bu hastalığı 'marka kişilik bozukluğu' diye adlandırabiliriz. Diyelim bir siyasal konuşma yapıyor olsun; birdenbire bir Trump otelindeki mermerin ne kadar güzel ve pahalı olduğunu anlatmaya başlayabilir ya da kendisiyle

söyleşi yapan birine, Suriye'ye düzenlenen ağır bir bombardımandan bahsederken hiç gereği yokken, Mar-a-Lago'daki çikolatalı pastanın "gördüğünüz, yediğiniz en güzel pasta olacağı"ndan dem vurabilir.

Bu doyurulmaz açlık ve onun temelinde yatan sığlık gerçek olan bir şeye (Donald Trump'ı yumurtlayan kültürün dibindeki derin boşluğa) işaret etmektedir. Tabii bu sığlık, Trump'a sürekli büyüyen bir platform imkânı tanıyan, hayat tarzı markalarının yükselişe geçmesiyle yakından bağıntılıdır. İçi boş (neredeyse hiçbir şeye sahip olmadan her şeyi satan) markaların yükselişi, bireylere bir topluluk duygusu veren ve ortak bir kimlik sunan kilit önemdeki kurumların müthiş bir gerilemeyle karşılaştığı; yani, insanların birbirlerinden yardım istedikleri, yakın ilişkilerle yürüyen mahallelerin yok olduğu, ömür boyu iş vadeden büyük işyerlerinin kapandığı, sıradan insanların tüketmekle yetinmeyip, kendi sanat çalışmalarını yürütecekleri mekân ve zamanların ortadan kalktığı, örgütlü dinin etkisizleştiği, yüz yüze ilişkilerin korunduğu siyasal hareketlerle sendikaların büyük güç kaybettikleri, ülkeleri ortak bir dilde birleştirmeye uğraşan, kamuya dönük kitle iletişim araçlarının geçmişte kaldığı onyıllarda gerçekleşmiştir.

Bu kurumların ve geleneklerin hiçbiri mükemmel değildi, mükemmel değildir; genellikle köklü sorunlarla boğuşurlar. Birçok insanı dışarıda bırakır, genellikle de sağlıksız bir uyumculuğu beslerler. Fakat o kurumlar ve gelenekler yine de biz insanlara refahımız için ihtiyaç duyduğumuz, aramaktan hiç vazgeçmediğimiz bir şeyi sunuyorlardı: topluluk oluşturma; bağlar kurma; dolaysız, atomlaşmış isteklerimizden daha kapsamlı bir görev duygusu hissettirme. İşte bu iki eğilim (kültürümüzde komünal grupların gerilemesi ile büyük şirket markalarının genişlemesi) onyıllardır birbiri karşısında tersine dönmüş, inişli çıkışlı bir ilişki içerisinde olmuştur: Bize özsel bir aidiyet duygusu sağlayan bu kurumların etkisi azaldıkça, ticari markaların gücü çoğalmıştır.

Buradaki dinamik bana hep teselli vermiştir. Yani, markalı dünya kendimizden daha büyük bir şeyin parçası olma şeklindeki karşılanmayan ihtiyaçlarımızdan faydalanabilirken, bu boşluğu esas-

lı bir şekilde dolduramamıştır: Bir kabilenin, büyük bir fikrin, bir devrimin parçası olmayı satın alabilirsiniz ve bu size bir ânlığına iyi gelebilir, ancak o yeni çift spor ayakkabısını, en son model iPhone'u ya da sizin olmasını istediğiniz başka bir şeyi ambalajından çıkarmadan önce tatmin duygunuz çoktan yaşanıp bitmiş olacaktır. O zaman boşluğu yeniden dolduracak bir yol bulmak zorunda kalırsınız. Sosyal medya aracılığıyla pompalanan bitimsiz tüketimin ve durmadan kendini metalaştırmanın kusursuz formülü budur ve bu da istenen düzeylerde tüketimi karşılayamayacak gezegenimiz açısından bir felakettir.

Fakat şu noktayı hiç aklımızdan çıkarmayalım: Bu kısır döngünün ortasında, basitçe yok olmaya karşı koyan çok güçlü bir itki vardır: insanın topluluk oluşturma ve başka insanlarla bağ kurma özlemi. Demek ki hâlâ umut vardır: Topluluklarımızı *(communities)* yeniden inşa eder ve bu oluşumlardan daha fazla anlam ve iyi yaşama duygusu türetebilirsek, birçoğumuz akılsızca tüketmenin siren seslerinden daha az etkilenir bir konumda olacaktır (hem bunu başardığımızda, sosyal medyada kişisel markalarımızı oluşturup geliştirmeye bile daha az vakit ayıran bir durumda olabiliriz).

4. Bölüm'de göreceğimiz üzere, birçok hareket ve teorisyen tam da kültür ve değerlerdeki bu tür bir değişime kafa yormaktadır. Fakat o konuya geçmeden önce, nasıl şu ân içinde bulunduğumuz noktaya geldiğimizi anlamamıza katkıda bulunacak birkaç önemli ipucuna daha yakından bakalım.

2. BÖLÜM

ŞİMDİ BULUNDUĞUMUZ YER: EŞİTSİZLİK İKLİMİ

"İnsanların nefret duygusuna inatla yapışmalarının sebeplerinden birinin, eğer nefret etmekten vazgeçerlerse acıyla yüzleşmek zorunda kalacaklarını hissetmeleri olduğu kanaatindeyim."

(James Baldwin, *Notes of a Native Son*, 1955)

4
İKLİM SAATİ GECEYARISINI VURUYOR

Şimdi biraz filmi geri sarıp, Donald Trump'ın kazandığı haftaya dönelim. O sıralarda ben bir değil, iki felaketle boğuşuyordum. Ve ikisini birden kavramadıkça Trump felaketinin gerçek tehlikesini anlayabileceğimiz kanısında değilim.

Daha önce belirttiğim üzere, o sırada çalışmalarım için Avustralya'daydım, fakat öyle bir seyahatin getirdiği karbon miktarından dolayı oraya bir daha uzun süre dönemeyebileceğimin de bilincindeydim. O yüzden hayatımda ilk defa, Dünya Mirası yerlerinden ve yeryüzünde canlı yaratıklardan meydana gelen en büyük doğal yapıyı oluşturan, Queensland kıyısındaki Büyük Set Resifi'ne gitmeye karar verdim. Büyük Set Resifi aynı zamanda benim hayatımda gördüğüm en güzel ve en ürkütücü yerdi.

Çocukken su altında çok vakit geçirmiştim. Babam ben altı ya da yedi yaşındayken bana şnorkel kullanmayı öğretmişti ve çocukluğumun en güzel anılarından bazıları onunla ilgiliydi. Okyanus hayatıyla buluşmak bende her zaman harika duygular uyandırır. İlk defa bir resife yüzdüğünüzde balıkları çoğunlukla dağınık görürsünüz. Fakat birkaç dakika daha durduğunuzda sizi dışarıdan biri olarak görmeyi bırakırlar ve siz de onlarla beraber deniz manzarasının bir parçasına dönüşürsünüz; doğru maskenize doğru yüzer, kollarınıza dokunurlar. Ben meraklı bir çocuk olarak böyle durumları hep harika derecede düşü andıran ve huzurlu deneyimler sayardım.

Avustralya gezisi yaklaştıkça Resif'i görme konusundaki duygularımın dört yaşındaki bir oğlan çocuğunun, Toma'nm annesi olmamla ilintili olduğunun farkına vardım. Bizler anne babalar olarak bazen çocuklarımızı çok erken, doğal dünyanın getirdiği tehditler ve tehlikelerle karşılaştırma hatasına düşebiliyoruz. Pek çok çocuğun doğa hakkında okuduğu ilk kitap, Dr. Seuss'un kirlenmeyi, güzel yerlerin çöplüklere çevrilmesini, bütün hayvanların ölüp soylarının tükendiğini anlattığı, boğucu kitabı *The Lorax*'ıdır (Loraks). Kitap gerçekten ürkütücüdür. Ben onu iki yaşındayken Toma'ya okumuş ve yüzüne yerleşen dehşeti görmüştüm. Sonra da, "Hayır, bu tamamen yanlış," diye düşünmüştüm. Şimdi ona, doğanın güzelliğini ve harika yönlerini gösteren, hızlı konuşan sincaplarla ilgili hikâyeler ve ona benzer kitaplar okuyoruz. O kitapların soyları tükenmenin eşiğine gelmiş türler hakkında olduğunu kendim bilsem dahi, Toma'nın henüz bu konuda endişe duyması için çok erken. Ben kendi işimi, oğlumu doğal dünyaya bağlayacak mümkün olduğu kadar çok olumlu deneyim yaratmak olarak görüyorum. Bir şeyi koruyup savunmaya çalışmadan önce onu sevmeniz gerekir.

Resife ayrıca bir gazeteci rolümle gitmek istemiştim. Önceki iki yılda yazılı tarihte hiç görülmemiş, beklenmedik bir şey oldu. Rekor seviyedeki sıcaklıklar nedeniyle Büyük Set Resifi'nin yüzde 90'ından fazlası 'toplu ağarma' diye bilinen bir etkiye maruz kalmıştı. Ağarmanın ne kadar feci bir etki yaptığını anlatmak zor. Mer-

canlar ağardığında o güzel, koyu renkli yaratıklar (Amazon yağmur ormanları kadar zengin ve bereketli bir sistem) hayaletvari ve kemik beyazı bir renk alırlar. Ağarmış mercanlar ancak sıcaklıklar hızlıca normal seviyeye inerse kurtarılabilir. Bu defa sıcaklıklar hemen düşmeyince Resif'in neredeyse dörtte biri yok olmuştu.

Birazcık ısınmanın bile böyle köklü bir değişik doğurması altı çizilmeye değer bir olgudur. Okyanus sıcaklıkları, o inanılmaz canlıların uyum sağladığı düzeylerden sadece 1 derece Celcius yükselmişti ve bu da çoğunun topluca ölmesine yetmişti. İklim değişikliğiyle ilgili diğer olaylar gibi bu sonuç da dramatik bir fırtınayla ya da azgın bir yangınla gerçekleşmemiş, sessiz sedasız bir toplu ölüm olmuştu.

Biz Resif'e gittiğimizde hâlâ havada gerçekdışı bir koku vardı: Turistleri taşıyan Port Douglas botları hâlâ işliyordu, suyun yüzeyi mavi ve güzeldi, görkemli turkuvaz öbekler göze çarpıyordu. Fakat okyanus, insanlığın en kötü sırlarını saklamanın bir yolunu bulur; bu benim ilk olarak BP'nin Deepwater Horizon felaketini ört bas etmeye çalışmasından öğrendiğim bir derstir. Suyun altındaki zarar azalmak bilmese de, petrol fiyatları etkilenmeye başlayınca sızıntı haberleri büyük bir süratle manşetlerden düşmüştü.

Resif'e işlerini olağanüstü bir yeterlilikle sürdüren (ve gördükleri manzaradan dolayı duygusal bakımdan hepsi sarsılmış bulunan) deniz biyologlarından oluşan bir ekiple ve *Guardian*'ın bir film ekibiyle beraber çıktık. Resif'in hâlâ canlı görünen kesimlerini filme çekmeye koyulduk ve Toma'ya şnorkel taktırmayı başardık. Dürüst olmak gerekirse, Toma'nın mercanlara odaklanabileceğinden emin değildim; yüzmeyi daha yeni öğrenmişti ve kolluk takıyordu. Ama bilimciler ona karşı inanılmaz derecede sabırlı davrandılar; yaklaşık beş dakika sonra suyun altında yüzmeye başlamış ve harika bir manzarayla karşılaşmıştı: Bir deniz hıyarı olan "Nemo'yu görmüştü". Bana sorarsanız bir deniz kaplumbağası bile görmüş olabilir. Resif'in bu tarafları, ne ağarmanın görüldüğü ne de mercanların öldüğü kısımları bütün bölgenin ancak bir bölümüydü, fakat hâlâ muhteşem görünüyordu – hayatın, ma-

vimsi renkte mercanlarla balıkların, yan yana yüzen deniz kaplumbağalarıyla köpek balıklarının bir isyanı.

Refis'in ölü ve ağarmış kısımlarını filme çekerken Toma'yı tekneye çıkarmadık. Tam bir mezarlıktı. Sanki kozmik bir düğmeye basılmış da aniden yeryüzünün en güzel yerlerinden biri en çirkin yerlerinden birine dönmüştü. Mercan kayalıklarının üstü hayatı çürüten bir çamurla örtülmüştü – kahverengi bir çamur. Bunu görünce hemen oradan uzaklaşmak istiyorsunuz. Dalış kıyafetlerimiz ölüm kokuyordu.

Resif'i o haliyle filme almamızın sebebi, birçok insanın gözündeki iklim değişikliğinin çok uzaktaki bir krizle ilgili olduğu izlenimi, durum ciddiye binmeden önce hâlâ biraz serserilik edecek vaktimizin bulunduğu düşüncesidir. Biz gezegenimizde -hayat dolu kısımları dahil olmak üzere- meydana gelen köklü değişikliklerin uzak bir geleceğe kalmadığını göstermek istemiştik – o değişiklikler tam şimdi meydana gelmeye devam ediyordu. Dünya çapında kabaca 1 milyar insanın hayatlarının, beslenme ve geçinme açısından mercan kayalıklarında yetişen balıklara bağlı olması gibi, korkunç etkiler söz konusuydu.

Ayrıca bu felaketi Toma'nm gözlerinden göstermeye çalışma arzusundaydık. Çünkü iklimdeki bozulmanın (başkalarınm yanı sıra) en haksız yönlerinden birisi, bugün bizlerin yetişkinler olarak yaptığımız hareketlerin gelecekteki kuşakların, bugün henüz politikaları etkileyemeyecek kadar küçük yaşlarda olan çocukların (Toma ve arkadaşları gibi çocukların, dünyanın her köşesinde yaşayan onların kuşağının) hayatlarında çok ağır etkiler doğuracak olmasıdır. Bu çocukların krizin yaratılmasında en ufak bir kusurları olmadı, oysa en berbat hava koşullarıyla (fırtınalar, kuraklıklar, yangınlar ve deniz seviyelerinin yükselmesi gibi olaylarla), bu felaketlerin sonucunda yaşanacak toplumsal ve ekonomik çalkantılarla başa çıkmak zorunda kalacak kişiler de onlar. Şimdi bütün güzelliklerinden arınmış, başka hayat formlarıyla sarılmış ortak hayatlardan yoksun, soyların topluca tükenişlerinin ortasında büyümek zorunda kalıyorlar.

Bu, hırsızlığın, şiddetin bir biçimi – yazar ve teorisyen Rob Nixon'm dediği gibi, 'yavaş şiddet'. Temiz, canlı bir gezegen bütün canlı varlıkların doğuştan hakkı. Zaten o yüzden Büyük Set Resifi, Dünya Mirası kategorisine alınmış. Dünyaya ait bir yer ve gözlerimizin önünde kuruyor, ölüyor. Anlatmak istediğim hikâyenin kuşaklar arası hırsızlık ve kuşaklar arası adaletle ilgili olduğunun farkına vardım. O yüzden Toma'yı ilk defa kamera karşısına geçirdim; ilk başta gönlüm yoktu ama hikâyeyi onsuz anlatamazdım.

Gün bittiğinde hepimiz yorgun düşmüştük. Çok fazla ölüm, çok fazla kayıp görmüştüm, ama oğlum da bu özel deneyimi yaşamıştı. O gece Port Douglas'da otel odamızda onu yatağına yatırırken, "Toma," dedim, "bugün senin denizin altında gizli bir dünya olduğunu keşfettiğin gün". Minnettar bir bakışla gözlerini bana dikip, "Onu gördüm," dedi. Oğlumun dünyadaki bu güzelliğin farkına varmaya başladığını bildiğim gibi, o güzelliklerin kuruyup gideceğini de bildiğimden sevinç ile burukluk arası bir duyguyla ağlamaya başladım.

Kabul etmem gerekiyor ki, kızgındım da. Bütün gün boyunca, artık belgelenmiş olduğu gibi iklim değişikliğini daha 1970'li yıllardan beri bildiği anlaşılan ExxonMobil'i anmadan edememiştim. *InsideClimate News*'un (Pulitzer Ödülü'ne aday gösterilen) çığır açan bir raporuna göre, Exxon kendi petrol tankerlerinden karbon monoksit numuneleri alıp, deniz seviyesi yükselişleri gibi muhtemel değişiklikleri öngören gelişmiş iklim modelleri tasarlayarak, kendi ampirik araştırmalarını yürüten bir şirketti. Ayrıca, işverenine sunduğu raporlarında, "Genel bilimsel kanılar şu doğrultudadır ki, insanlığın küresel iklimi etkilemesinin en muhtemel biçimi, fosil yakıtların yanmasının sonucu olan karbon dioksit salınımıdır," gibi kesin bilgiler aktaran James Black gibi kıdemli bilimcilerinden uyarılar alıyordu. Black ayrıca, "İnsanın enerji stratejilerindeki değişikliklerin kritik boyutlara varabileceği yönünde zor kararlar verme gereği duymasından önce beş-on yıllık bir zaman aralığı var," diye yazmıştı. Ve bunu yazdığı sırada yıl 1978'di.

Rex Tillerson Exxon USA'nm merkezi üretim biriminin genel müdürlüğünü üstlendiğinde, ne kadar az zamanımız kaldığı gibi

fazlasıyla rahatsız edici bilgiler dahil olmak üzere bu gerçekler şirket içinde çoktandır bilinmekteydi. Yine de ExxonMobil o zamandan beri düşünce kuruluşlarına, sistemli biçimde basında iklim biliminin gerçekliğine dair şüphe tohumları saçsınlar diye 30 milyon dolardan fazla para akıtmıştır. Mobil şirketi de (Exxon'la birleşmeden önce) *New York Times*'da bilime şüpheyle yaklaşma düşüncesini yayan tam sayfa ilanlar yayınlatıyordu. ExxonMobil şu ânda kamuoyunu yanıltma iddialarına bağlı olarak New York, California ve Massachusetts başsavcılarının açtıkları soruşturmalarla karşı karşıyadır. Bütün fosil yakıt sektörünün desteklediği bu yanlış bilgi yayma kampanyasından dolayı, insanlık, temiz bir ekonomiye ulaşmak için atılması gereken adımların hayata geçirilebileceği, kilit önemde onyıllarını kaybetmiştir. Tabii Exxon-Mobil ve diğer şirketler de bu onyılları petrol ve doğal gazın önündeki muazzam sınırlamaları kaldırmakla değerlendirmişlerdir. Eğer bu kadar değerli zamanları kaybetmemiş olsaydık Büyük Set Resifi bugün hâlâ daha sağlıklı koşullarda korunmuş olurdu.

Fakat Resif'te geçirdiğim zaman beni tamamen ümitsizliğe sevk etmedi. Dünyanın her tarafında inatla kendi hükümetlerini uyanmaya ve yeni petrol ve doğal gaz sahaları açıp, yeni kömür madenleri işletmeye son vermeye çağıran topluluklar ve güçlü hareketler var. Biz de dört gün içinde deli gibi çalışarak filmi çekmeyi başardık ve onu, insanları oy vermeye teşvik etmek açısından ufak da olsa bir rol oynayabileceğimiz, daha sonra da Hillary Clinton'ın iklim konusunda daha fazla harekete geçmesi doğrultusunda baskı uygulayabileceğimiz kanısıyla, ABD seçimlerinin arifesinde gösterebilmeyi amaçladık. İşimizi tamamladık ve videoyu 7 Kasım'da internete koyduk.

Ertesi gün Trump kazandı. Akabinde ExxonMobil'in CEO'su dışişleri bakanlığına getirildi.

HAKİKAT ZAMANI

Sağlık sigortalarını kaybetmek üzere olanlardan, Trump'ın beyaz milliyetçiliğin yükseliş meşalelerini yakmasına paralel olarak

artan ırkçı saldırılara hedef olan kimselere; acımasız göçmen politikalarının parçaladığı ailelerden, anne olup olmamaya karar verme haklarını kaybetme, en tepedeki iktidar kademelerince cinsel saldırıların normalleşmesi ve önemsizleştirilmesi tehlikesiyle yüz yüze bırakılan kadınlara kadar milyonlarca insan açısından, 2016 seçiminin barındırdığı riskler çok fazla sebepten dolayı muazzam derecede büyüktü. Risk altındaki insanların sayısı bu kadar fazla olunca, sorunları aciliyet derecesine göre sınıflandırmanın ve "benim krizim senin krizinden daha büyük" pozlarına girmenin bir anlamı kalmaz. Eğer bunlardan biri sizin başınıza geliyorsa, sizin aileniz parçalanıyor ya da polisin tacizine maruz kalıyorsa, büyükanneniz hayatını kurtarmasını sağlayacak bir tedaviye ulaşamıyorsa, içme suyunuza kurşun karıştırılmışsa yangın alarmları hepimiz adına çalıyor demektir.

İklim değişikliği diğer meselelerden daha önemli bir yerde duruyor değildir, fakat iklim değişikliğinin zamanla daha farklı bir ilişkisi vardır. İklim değişikliği politikaları yanlış belirlenirse (ki şu ânda çok, çok yanlıştır) yeniden denemeye kalkacak bir dört yıl bulamayabiliriz. Aradaki o dört yıllık dönemde atmosfere salınan gazlarla yeryüzü öyle büyük değişikliklere uğramış olacaktır ki, geriye dönülmez bir felaketi durdurmamız neredeyse yok derecesinde azalacaktır.

Bu durum epeyce alarm verici görünebilirse de, dünyanın önde gelen bilimcileriyle bu konuda yaptığım görüşmelerde, onların araştırmalarının bunun gerçekliğin tarafsız bir tanımını gösterdiği sonucuna vardım. Tabii ki emisyonları gerçek bir ısınma felaketini önleyecek derecede azaltmak için gerekli zaman penceresi hızla daralıyor. Çoğu toplumsal hareket tasasız bir motto olarak Samuel Beckett'in, "Yenil, yine yenil, daha iyi yenil," sözünü düstur edinmiş haldeler. Ben de bu tutumu hep sevdim; kusursuz olamayız, her zaman kazanamayız, ama durumumuzu iyileştirmek için uğraşırız. Buradaki sorun, Beckett'in sözünün iklim konusunda bir işe yaramamasıdır – hele oyunun bu aşamasında hiç işe yaramaz. Emisyonları azaltmayı başaramazsak, fosil yakıtlardan yenilebilir kaynaklara dayalı bir ekonomiye ciddi ölçüde geç-

meyi sağlayamazsak, atıkların ortadan kaldırılması meselesinin gün geçtikçe daha fazla büyümesini önleyemezsek, daha iyi yenilme ihtimalimiz de kalmaz.

Kuzey kutbunda deniz buzlarının yok olması, buzul tabakalarının çökmesi, okyanusların ısınması, deniz seviyelerinin yükselmesi ve mercan adalarının ağarması dahil olmak üzere iklim değişikliği modellemesinde hemen her şey, tasavvur edilenden daha hızlı ilerliyor. Dünyanın değişik yerlerinde seçmenlerin oy kullanmak için sandıklara gittiği bir dahaki seferde daha fazla miktarda buzul erimiş, daha fazla sahil şeridi kaybedilmiş, daha fazla canlı türü ebediyen yok olmuş olacaktır. Sıcaklıkların diyelim Tuvalu ya da Maldivler gibi ada ülkelerin sular altında kalmaması için dünyamızı gerekli ısının altında tutabilme şansımız giderek azalıyor. Üstelik bunlar geriye dönüşü olmayan değişikliklerdir – sular altında kalan bir ülkeyi yeniden su üstüne çıkarmamız mümkün değildir.

Son yapılan emsal değerlendirmelerinden vardığımız nokta, oğlumun ömür süresi içerisinde kıyı şehirlerinde (New York City ve Mumbai gibi metropoller dahil olarak) sonuç alıcı aşamalar kaydetmek istiyorsak, insanüstü bir hızla fosil yakıtlardan kurtulmamızın şart olduğudur. Oxford University'nin kampanya süresinde hazırladığı ve *Applied Energy* dergisinde yayınlanan bir rapora göre, insanlığın 2015 yılı sonunda Paris'te varılan iklim anlaşmasında belirlenen sıcaklık hedeflerini tutturmada yüzde elli şansının olabilmesi için, her yeni enerji santralinin 2018'den itibaren sıfır karbon yayması gerekmektedir. O tarih, Trump'ın başkanlığının ikinci yılına denk gelecektir.

Kendim dahil çoğumuz açısından bu, sonuçlarıyla birlikte çok iyi kavramamızı gerektirecek derecede çok sıkıntı verici bir bilgidir, çünkü hepimiz, bizi kademeli ilerlemenin kaçınılmaz olduğuna ikna eden anlatılara inanmaya alışmış durumdayız. Martin Luther King Jr.'ın dediği gibi: "Ahlâki evrenin yayı uzundur, fakat adalete doğru bükülür." Bu, ne yazık ki iklim krizinde etkisi olamayacak, güçlü bir fikirdir. Dünyanın varlıklı hükümetleri gerekli adımların atılmasını çok uzun süredir erteleyip durdular ve arada

geçen sürede mevcut durumu iyice ağırlaştırdılar, o yüzden şimdi yayın çok, çok hızlı bükülmesi gerekiyor, yoksa adalete ulaşma şansımız ebediyen kaybolacak. İklim saatinin hemen hemen gece yarısına varmış durumdayız.

BAŞKA BİR SEÇİM DÖNEMİ OLMAYABİLİR – FECİ KÖTÜ ZAMANLAMA

Demokratların seçim kampanyasının ilk zamanlarında, bir gezi sırasında genç bir kadının Hillary Clinton'ın karşısına dikilip, ona -küresel ısınma krizinin ölçeği dikkate alındığında- aşırı büyümüş fosil yakıtla çalışan şirketlerden daha fazla yardım parası almayacağına söz vermesini istemesi beni çok etkilemişti. O noktaya kadar Clinton'ın kampanyasında fosil yakıt şirketlerinin kayıtlı lobicilerinden ve çalışanlarından büyük meblağlarda para toplanmıştı: Greenpeace'in araştırmasına göre, yaklaşık 1.7 milyon dolar. Bu sorunun gündeme getirilmesinden 'çok rahatsız olduğu'nu söyleyen Clinton, genç kadına tiksinerek bakmış ve konuyu geçiştirmeye çalışmıştı. Clinton birkaç gün sonraki bir röportajdaysa, gençlerin "kendi araştırmalarını yapmaları gerektiği"ni söyledi. Soruyu yöneltmiş olan kadın Eva Resnick-Day, Greenpeace adına çalışıyordu kampanyada. Kendi araştırmasını yapmıştı ve görüşlerinde ısrarcıydı: "Bu yüzden gelecek hepimizi dehşete düşürüyor... Önümüzdeki dört ya da sekiz yılda gerçekleşecek şeyler, gezegenimizin ve insan türünün geleceğini belirleyebilir."

Benim açımdan o kadının sözleri içime işlemiş, niçin başka bir seçim dönemi olmayabileceğini hatırlatmıştır. Bu yüzden Hillary'nin büyük şirketlerle girdiği angajmanları sorgulamak hem meşru hem de gerekli bir şeydir. Resnick-Day'in yorumları, Trump'ın başkanlığının niçin asap bozucu olabileceğinin başlıca sebeplerinden birisine ışık tutar: Dünyanın en güçlü kişisi, küresel ısınmanın Çinlilerin bir uydurması olduğunu söyleyen ve ülkesinin fosil yakıtlara getirdiği (aslında zaten yetersiz olan) kısıtlamaları bile isteye kaldıran, dolayısıyla başka ülkelerin hükümetlerini de aynı şekil-

de hareket etmeye cesaretlendiren biridir. Ve bunlar insanlık tarihinin muhtemelen en berbat zamanında olmaktadır.

Şu âna değin gezegenin sıcaklığını sadece 1 derece Celcius arttırdık ve ondan sonra mercan adalarının toplu kaybı, Kuzey kutbunun havasının ılımasının ciddi buzul kayıpları doğurması, Antartika'nm buz tabakalarının kırılarak parçalanması gibi dramatik sonuçlarla karşılaştık. Kirlilik konusunda şu ân tutturduğumuz yörüngeyi sürdürecek olursak, gezegenin sıcaklığını 4-6 derece Celcius arttırmaya hazırlanıyoruz demektir. İklim bilimci ve emisyon uzmanı Kevin Anderson'un belirttiğine göre, sıcaklığın 4 derece Celcius artması "örgütlü, adil ve medeni bir küresel topluluğun makul bir çerçevede sürdürülmesiyle bağdaşmayacaktır". İşte bu sebepten dolayı ülke hükümetleri Paris'te biraraya gelmişler ve bu tehlikeli yoldan vazgeçmek, sıcaklığı 1.5 derece altta tutma çabalarına devam etmenin yanı sıra en fazla 2 derece 'altta' sınırlamaya çalışmak için ellerinden çabayı göstermelerini öngören bir anlaşmaya varmışlardır. Öngörülen sıcaklık hedefinin üst noktası, şu ânda yaşamakta olduğumuz ısınmanın iki katıdır; o yüzden halihazırda hiçbirimiz güvende değiliz.

Yine bu yüzden hedefin alt noktasını tutturmak için var gücümüzle çalışmalıyız. Bu çok zor bir görevdir. Washington'da faaliyet gösteren düşünce kuruluşu Oil Change International'ın Ekim 2016 tarihli bir çalışma raporuna göre, eğer ülke hükümetleri sıcaklık artışlarını 2 derece Celcius daha altta tutma şansına sahip olmak istiyorlarsa, yeni ve işlenmemiş fosil yakıt rezervlerinin toprak altında bırakılmasının şart olduğunu iyi bilmelidirler. Sorun, Trump'dan önce bile hiçbir büyük ekonominin buna kalkışmamış olmasıdır. Büyük ülkelerin hepsi (önce bazı sağlam yeşil politikaları göstererek, fakat sonra genişletilmiş fosil yakıt çıkartımını ve yeni boru hatlarını onaylayarak) hâlâ her yolu denemenin peşindedirler. Bu, aynı ânda hem çokça salata yiyip hem de bir sürü ıvır zıvır atıştırmaya ve kilo vermeyi beklemeye benzemektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Obama, ülkenin eskiyen kömür tesislerinin kapatılmasını hızlandırmayı ve yeni fabrikaların karbon emisyonlarının bir kısmım engellemesini öngören Temiz

Enerji Planı'nı uygulamaya koydu, fakat kendisi aynı zamanda Bakken'de doğal gaz çıkartımında ve çıkartılmış petrolü işlemede patlama yaşanan bir dönemin başkanıydı. Kanada'da hükümet ülke çapında, salman karbon miktarına göre bedel ödenmesi ve kömür kullanımına kademeli olarak son verilmesini öngören bir plan hazırladı, fakat katran kumlarının çoğaltılmasına ve (Paris'te vaat edilen hedeflerin tutulmayacağını kesinleştirerek) muazzam büyüklükte bir yeni sıvı doğal gaz ihraç terminalinin yapılmasına da onay verdi.

Tüm bunlara rağmen, çok sayıda ülke hükümetinin Paris anlaşmasını büyük bir tantanayla imzalaması ve en azından iddialı sıcaklık hedeflerinin tutturulması gerektiği konusunda taahhütte bulunması, iklim hareketinin belirlenmiş hedefle uyumlu politikalar için baskı yapmasına uygun bir kaldıracı sağlamıştır. Bizler hükümetlerin Paris'te verdikleri sözü tutmalarını ve belirli ilerlemeler kaydetmelerini sağlamanın peşindeyiz.

Oysa şimdi Trump çıkmış, "Bütün o parayı toprak altında mı bırakalım? Çerez mi onlar?" diyor.

TAM PETROL CANLISI BİR HÜKÜMET

Kampanya boyunca Trump'ın basmakalıp sözleri hep kalabalıkları memnun edecek içerikteydi: duvarı çek, kaybedilen işleri tekrar sağla, hukuku ve düzeni tesis et, "Yamuk Hillary" diye höykür dur. İklim değişikliğinin reddedilmesi bu listede yer almıyordu (ama kendisine sorulduğunda bu konudaki tutumuyla övünmekten geri kalmayacaktı). Küresel ısınma meselesi kampanya boyunca hep kenarda tutulsa da, Trump atamalara başlar başlamaz bu durum değişti. Yemin edip göreve başladığından beri de iklimin korunmasıyla ilgili her şeyin hedef alınması, Trump yönetiminin tanımlayıcı özelliklerinden oldu. O ve ekibi sanki zamana karşı yarışıyorlarmış gibi, fosil yakıt endüstrisinin istek listesindeki her kaleme bir yapıldı işareti koymak üzere sistemli bir gayret içine girdiler. Trump'ın üst düzey atamaları, büyük bütçe kısıntıları yapma ve çevre düzeltmelerinin içini boşaltma planları,

iklim değişikliğini sinsice inkâr etmesi ve hatta Rusya'yla içinden çıkılamayan karışıklıktaki ilişkileri – bunların hepsi aynı doğrultuyu gösteriyordu: fosil yakıt endüstrisinin kural tanımama çılgınlığını desteklemekte koyu ve kalıcı bir kararlılık sergilemek. Washington'da birçok komplo ve entrika ağızdan ağza dolaşmaktadır ve bunların en çok gürültü koparanı, Trump ekibinin 2016 seçimlerinin sonucunu etkilemekte Rusya'yla gizli bir işbirliğine girdiğidir (nitekim bu iddialar, olması gerektiği gibi, yasal mercilerce kovuşturulmaktadır). Yalnız bir noktada yanlışa düşmemek lazım: Trump'm fosil yakıt sektörüyle gizli anlaşma halinde olması, göz göre saklanmaya çalışılan bir komplodur.

Trump göreve başladığı günler içerisinde, bir çevre değerlendirme raporunu görmezlikten gelerek ve Standing Rock Sioux kabilesinin güçlü itirazlarına rağmen Dakota Access boru hattına onay vermiştir. Obama'nın iklim üzerindeki etkilerinden dolayı kısmen reddettiği, Alberta'dan Keystone XL boru hattının onaylanmasının yolunu hazırlamıştır. Obama'nm federal bölgelerde yeni kömür lisansları konusundaki moratoryumunu geçersiz kılan bir idari emri imzalamış, Gulf Coast'ta petrol ve doğal gaz arama ve işleme çalışmalarının arttırılmasını planladıklarını ilan etmiştir. Yine Obama'nm Temiz Enerji Planı'm da ortadan kaldırmaktadır. Yeni yönetim yeni fosil yakıt projelerini üstünkörü incelemelerle desteklerken, ExxonMobil gibi şirketler karbon çıkarma ve işleme faaliyetlerini daha az kârlı kılan her türlü çevre düzenlemelerinden muaf tutulmaktadırlar. Sonuç olarak, iklim açısından zaten feci yansımalar doğuran bu projelerin, (denetçilerin fiilen iş başında olmamasından kaynaklanan) Deepwater Horizon felaketi benzeri endüstriyel kazalara yol açma ihtimali artmaktadır.

Yazdığım gibi, ABD'nin Paris Anlaşması'ndan resmen çekilip çekilmeyeceği henüz belli değildir; bu konuda yeni yönetim içinde bir anlaşmazlık söz konusudur. Fakat ABD, Paris Anlaşması'nda kalmaya devam etse de bu anlaşmadan ayrılsa da, Trump yönetiminin bu anlaşmanın öngördüğü taahhütleri yerine getirmeyeceği konusunda en ufak bir şüphe yoktur.

Rex Tillerson'a ilaveten Trump, yönetimini fosil yakıt şirketlerinin yöneticileri ve endüstriyle geniş bağları bulunan politik kişilerle doldurdu (gerçi bunların bazıları, şimdi başında bulunup idare ettikleri kurumların bazı icraatlarına karşıydılar, ya da en azından kayıtsız kalıyorlardı). Scott Pruitt, Trump'm Çevre Koruma Ajansı'nın başkanıdır – fakat Oklahoma başsavcısıyken bu ajansa defalarca dava açmış ve herhalde tesadüfi olmayan bir şekilde fosil yakıt şirketlerinden on binlerce dolar almıştır. Trump'm enerji bakanı olarak seçtiği Rick Perry, Dakota Access boru hattının arkasındaki şirketlerin ikisinin yönetim kurullarında çalışmak dahil olmak üzere, petrol endüstrisiyle sayısız yolla bağ kurmuştur. Perry yine 2011'de Cumhuriyetçi Parti'nin adaylığı için yarışırken, enerji bakanlığının tamamen kaldırılması yönünde kampanya yürütmüştür.

SORMA, SÖYLEME!

İşte böyle bir grup insan, hep birlikte, çok sayıda cephede petrol, doğal gaz ve kömür şirketlerini kayırıyorlar. Örneğin Trump, petrol ve doğal gaz şirketlerinin faaliyetleri sonucu (sızıntılar dahil olmak üzere) ne kadar metan gazının (çok güçlü bir sera gazıdır) salındığını bildirmelerini gerektiren yeni bir programı iptal etti. Bütün endüstri, ancak Obama yönetiminin son haftalarında kesinleştirilen bu programı nefretle karşılamıştı (bu nefretin kısmi bir sebebi, doğal gazın her halükarda iklim değişikliğine çözüm getirdiği iddiasını boşa düşürmesiydi). Trump, "Bize söylemeyin, bilmek istemiyoruz," diyerek endüstriye büyük bir armağan vermektedir. Şu ândan itibaren dünyanın geri kalan kısmı, elde kesin veriler bulunmayacağından ABD'nin iklim konusunda ne ölçüde döneklik yaptığını ancak tahmin edebilecektir.

Fosil yakıt endüstrisinin karşılaştığı en büyük tehdit, dünyanın her köşesindeki insanların dile getirdiği, iklim değişikliği konusunda gerçek anlamıyla eyleme geçilmesi talebi ile, krizi ciddiye almanın yeni fosil yakıt projelerinin durdurulması anlamına geldiği yolundaki konsensüsün giderek büyümesidir. Böyle bir ihti-

mal, (halihazırda hisse fiyatlarının düşmemesini sağlayan) trilyonlarca dolar değerindeki kanıtlanmış rezervleri bir gecede kıymetsizleştireceği için, fosil yakıt şirketlerinin ve (Rusya gibi) petrodevletlerin hükümetlerinin yöneticilerinin yüreklerine dehşet salacaktır. Bu tablo bazen 'karbon balonu' diye adlandırılmıştır ve 2016 yılında sönmeye yüz tutan bir balondur. İşte Trump'ı, bir bisiklet pompasıyla bu balonun yardımına koşan, endüstriyel balonun içine birkaç yıllık değere eş toksik hava doldurabileceği işaretini veren kişi olarak düşünmenizi arzu ederim. Bunu nasıl mı yapacaktır? Çok kolay. İklim değişikliği olgusunu yok sayarak.

Biz bütün oyunun saçma bir berraklıkla oynandığını görebiliyoruz. Bir gün Beyaz Saray'ın web sitesinden iklim değişikliğine yapılan atıfların birçoğu kaldırıldı. NASA'nın yeryüzünün (buzulların erimesi ve deniz seviyelerinin yükselmesi dahil olarak) nasıl değişimlere uğradığını takip eden verilerin toplanmasında uyduların kullanılmasını öngören bir programında kesinti yönünde planlar yapılıyor. Beyaz Saray'ın bütçe direktörü Mick Mulvaney bu eğilimleri dobraca dile getiriyor: "İklim değişikliği konusu ele alınırken, bence Başkan bu konuda çok net – artık o konuya para ayırmıyoruz. İklim konusunda tek bir kuruş harcamanın bile paranızı çöpe atmak olduğunu düşünüyoruz."

İklim değişikliği gerçekliğini yok saymaya o denli kararlılar ki, toplulukların *(communities)* bu olgunun etkileriyle başa çıkmalarına katkıda bulunan programların tümünü ortadan kaldırmayı dahi hedefliyorlar. Trump, toplulukların kıyılarını korumalarına yardımcı olan Ulusal Okyanus ve Atmosfer Teşkilatı programında kısıntıya gidilmesini önermişti. Ayrıca, büyük çaplı doğal felaketlere karşı harekete geçmekle yükümlü kurum olan Federal Acil Durum Yönetim Kurumu'nun (FEMA) küçültülmesini istemiş; bu kurumun toplulukların gelecekteki krizlere hazırlanmalarını sağlamak üzere tasarlanmış kilit önemdeki bir programını tamamen iptal etmişti. Trump'ın Çevre Koruma Ajansı'nın bütçesinde yüzde 30'un üzerinde kesinti yapma planı, binlerce insanı işsiz bırakacak ve bütün çevre adalet programını yok edecekti. O çevre adalet programı ki, düşük gelirli toplulukların (çok büyük ağırlıkla

Afrikalı-Amerikalı, Latin ve Yerli toplulukların) arka bahçelerinde en zehirli endüstrilerin bulunuyor olmasından kaynaklanan etkilerle başa çıkmalarına yardımcı olmayı öngörüyordu. Yine not etmeye değer ki, alman tedbirlerin birçoğu (boruların zehir saçtığı kurşunun etkileriyle baş etmeyi öngören programlarda gidilen kısıntılar dahil) marjinalleşmiş topluluklardaki çocuklara orantısız derecede zarar verecekti. Kongre'de varılan bir bütçe anlaşmasıyla EPA'da yapılan kesintilerin en büyükleri 2018'e kadar ertelendi.

Toparlarsak, Trump'ın fosil yakıt sektörünü kurtarma planı üç yönlüdür: araştırmaları durdurarak ve kurumları susturarak iklim değişikliğinin gerçekliğini ortaya koyan kanıtları yak; iklimdeki bozulmaların gerçek dünyaya yansıyan etkileriyle baş etmeyi öngören programlarda kısıntıya git; (daha fazla petrol ve doğal arama çalışmaları yaparak, madenleri çoğaltarak ve daha fazla kömür yakarak) krizi körükleyen faaliyetlerin hızlandırılmasının önündeki bütün engelleri kaldır!

Bu yanlış istikamete gidiş, California ve New York gibi büyük eyaletlerdeki, Trump'm fosil yakıt sektörü yanlısı politikalarını umursamadan hızla yenilenebilir kaynakları kullanmaya yönelmiş cesurca tutumlarla bir ölçüde dengelenebilir. Fakat Trump yönetimi adıyla bilinen ExxonMobil iştirakinin, geriye dönüşü olmayan bir felaketler zincirinin önünü açmasını belirleyebilecek başka bir can alıcı faktör vardır.

FİYAT HER ŞEYDİR

Tüm bunların üstünde, şu ânda fosil yakıt şirketlerinin büyük yeni çıkarım projelerine girişme çabalarını kısıtlayan bir noktadan söz etmek gerekir ve burada kastettiğimiz, Obama'nm uygulamaya koyup Trump'ın geri alabileceği bir yasa maddesi değildir. Fosil yakıt şirketlerinin elini kolunu bağlayan şey, petrolün ve doğal gazın fiyatıdır. 2017'de bu konuda yazdığım gibi, fiyat Obama'nm göreve geldiği zamankinden çok daha düşüktür, çünkü ortada bir arz fazlası vardır – tüketicilerin istediğinden daha fazla miktarda petrol ve doğal gaz üretilmektedir.

Fiyatın yeni projeler açısından bir sorun teşkil etmesinin sebebi, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde ucuz ve kolay ulaşılır fosil yakıtların istikrarlı bir şekilde azalıp tükenmesidir. Öyleyse geriye ne kalıyor? Çıkarılması zor ve pahalı olan kaynaklar. Kuzey kutbunda ya da çok derin sularda arama çalışmaları yürütmek veya Kanada'nın Alberta katran kumlarında bulunan yarı-katı petrolü topraktan çıkarıp işlemek çok paraya mal oluyor. En yakın 2004'te olduğu gibi petrol fiyatları yükseldiğinde, fosil yakıt şirketleri o pahalı yakıt kaynaklarına sahip olup işletebilmek için milyarlarca dolarlık yatırımlar yapıyorlardı. Petrolün varilinin fiyatı 100 dolar olduğunda, en yüksek çıkarım maliyetlerinde bile hâlâ ciddi tutarlarda kâr elde edebiliyorlardı. Fosil yakıt sektöründeki gelişmeler ekonomik büyümeyi de tetikliyor ve çok sayıda iş imkânı yaratıyordu. Fakat çevre maliyetleri korkunçtu: Meksika Körfezi'ndeki Deepwater Horizon felaketi, bu şirketlerin eskiden olduğundan daha derin sularda arama çalışması yürütmeleriyle yakından ilintiliydi. Alberta'daki katran kumlarının çok tartışmalı olmasının sebebiyse, koyu ham petrolün karbon yoğun işlemlerle çıkarılmasının Yerlilerin topraklarına ve su yollarına ölümcül zararlar vermesidir.

Rex Tillerson'ın ExxonMobil'i yüksek maliyetli ağır yakıt rezervlerini satın alacak kadar gözünü karartmıştı; öyle bir noktaya gelmişlerdi ki şirketin rezervlerinin tam üçte biri Alberta'daki katran kumlarındaydı artık. Petrol fiyatları çöküşe geçince büyük bir şok yaşandı. 2014'te petrol fiyatları dibe vurduğunda, sadece altı ay içerisinde (petrolün dünya çapındaki standardını gösteren) Brent ham petrolün fiyatı varili 100 dolardan 50 dolara inmişti ve o zamandan beri fiyat varili 55 dolar civarında dolanıp durmuştur. Bunun sonucunda çok sayıda şirketin aşırı enerji projelerinden geri çekildiğine tanıklık ettik. İnsani maliyetler devasa miktarlara ulaşınca Amerika Birleşik Devletleri'nde petrol ve doğal gaz çıkarma ateşi söndü: 2014'te fiyatların çökmesinden sonra tahminen 170 bin petrol ve doğal gaz işçisi işlerini kaybetti. Alberta katran kumlarına yapılan yatırımlar bir sonraki yıl tahminen yüzde 37 oranında düştü ve azalmaya devam ediyor. Shell, Kuzey

kutbundan çekildi ve katran kumları rezervlerinin büyük bölümünü sattı. Fransız petrol şirketi Total de katran kumları alanından çekildi. Hatta ExxenMobil, piyasa bu rezervlere artık şu ânki petrol fiyatlarıyla çıkarılmaya değer gözüyle bakmadığından, neredeyse 3.5 milyon varillik katran kumu petrolünü imha etmeye bile zorlandı. Derin sulardaki araştırmalar da bir süreliğine durmuş görünüyor.

Büyük petrol şirketleri (özellikle petrol fiyatının yüksek seviyelerde kalması kumarına göre hareket eden firmalar) açısından tüm bunlar bir felakete işaret ediyordu. ExxonMobil'den daha fazla zarar eden bir büyük petrol şirketi de yoktu. Fiyatlar yükselince, dümeninde Tillerson'ın bulunduğu şirket, Amerika Birleşik Devletleri'nde o zamana değin bildirilen en yüksek şirket kârı vergi rekortmeniydi ve 2012 yılında 45 milyar dolar kâr elde etmişlerdi. Bu tutarı, Exxon'ın kârlarının 8 milyar dolara kadar gerilediği 2016 rakamlarıyla karşılaştırın. Sadece dört yıllık bir zaman diliminde kârlarda yüzde 80'in üstünde bir azalma söz konusudur.

Bütün bunların anlamı nedir? Bütün bunların anlamı, ExxonMobil gibi büyük petrol devlerinin ve onların kötü yatırımlarına kredi açan bankaların, süper kârlarına tekrar kavuşmaları ve fosil yakıt çılgınlığını kaldığı yerden sürdürmeleri için umutsuzca petrol fiyatının tekrar yukarı çıkmasını dilemeleridir. Burada cevaplanması gereken büyük soru şudur: Trump yönetimi (nam-ı diğer ExxonMobil Takımı) bu amaca ulaşmak için neler yapacaktır?

Şimdiden bazı politikaların petrol fiyatlarını yukarı çıkaracak şekilde tasarlanmaya çalışıldığını görüyoruz. Örneğin Trump, Obama döneminde arabaların yakıtı daha etkin kullanacak şekilde kullanılması şartlarını kaldırmaya (böylece tüketicilerin benzin istasyonlarına daha fazla gitmesini sağlamaya) yönelmiştir. Bu arada Trump'ın bütçe planı, yeni kamu ulaşımı projelerine ve uzun mesafeli tren hizmetlerine kaynak ayrılmasını tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.

Gerçi şu âna değin piyasa henüz onların arzu ettiği şekilde olumlu bir tepki vermiş değil, en azından kayda değer bir oranda. Trump'ın seçilmesinin akabinde petrol fiyatı biraz kıpırdadı, fa-

kat o zamandan beri çok istikrarlı bir seyir içinde. İklim açısından bakıldığında bu iyi bir haber: Ucuz doğal gaz kısa vadeli tüketimi teşvik ediyor olabilir, ancak bizi felaketlerin beklediği bir geleceğe taşıyacak uzun vadeli yatırımlar açısından hayli caydırıcıdır. Burada duyulan kaygı (ki gerçek bir kaygıdır) Trump ve ortaklarının petrol fiyatlarını yükseltmeye çalışmak ve fosil yakıt çılgınlığına kaldıkları yerden devam etmek için birtakım gizli planlar içine girebilmeleridir.

Gözümüzü sürekli bu dinamiğe çevirmek zorunda olmamızın sebebi, dünya pazarında şoka uğratacak büyük olaylar ve savaş gibi etkenler olmadan petrol fiyatının yeniden yükselişe geçmeyeceğidir (bu senaryoyu 9. Bölüm'de etraflıca ele alacağız).

MUHAFAZAKÂRLARIN KÜRESEL ISINMADAN ANLADIKLARI, LİBERALLERİNSE ANLAMADIKLARI ŞEY

Yıllar önce bazı insanların küresel ısınmayı reddetmekte niçin çok kararlı davrandıklarını merak ediyordum. İlk bakışta tuhaf gelmişti bana. İklim bilimcilerin yüzde 97'sinin doğruladığı (üstelik hepimizin etrafımızda gözlemlediğimiz, her gün aldığımız haberlerle bizzat teyit ettiğimiz) bilimsel gerçekleri inkâr etmek için neden bu kadar çok çabaya katlanılır ki diye düşünmüştüm. Bu soru beni bir yolculuğa çıkardı ve *This Changes Everything* (İşte Bu Her Şeyi Değiştirir)* adlı kitabımı yazdım. Sanırım bu kitabı kaleme alırken öğrenmiş olduğum bazı şeyler şimdi Trump yönetiminin iklim vandallığım nasıl politikalarının odağına yerleştirmiş olduğunu anlamamıza katkıda bulunabilir.

Gördüğüm şuydu: Koyu muhafazakârlar iklimdeki değişiklikleri reddettiklerinde, yalnızca iklim konusunda harekete geçmenin servetlerinden azaltacağı trilyonları korumakla kalmıyorlar, aynı zamanda kendileri açısından daha da kıymetli bir projeyi; piyasayı her zaman doğru görüp, düzenlemeleri hep yanlış sayan, 'özel' olanı iyi, 'kamusal' olanı kötü bulan, kamu hizmetlerinin verilme-

*) Türkçesi için bkz. *İşte Bu Her Şeyi Değiştirir*, çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2015.

sini sağlayan vergileriyse kötülüklerin en büyüğü diye değerlendiren bütün bir ideolojik projeyi (neo-liberalizmi) savunuyorlar.

Neo-liberalizm sözcüğü ve kimlerin neo-liberal olduğu konusunda hayli kafa karışıklığı var tabii. Bu çok da anlaşılır bir durum. Öyleyse şimdi bu sözcüğü irdeleyelim. Neo-liberalizm, kapitalizmin 1980'lerde, Ronald Reagan ve Margaret Thatcher dönemlerinde egemen olmaya başlayan aşırı bir biçimidir, fakat 1990'lardan bu yana dünyanın tüm elitlerinin (hangi partiye bağlı ya da yakın olurlarsa olsunlar) hakim ideolojisi haline gelmiştir. Neo-liberalizmin en sıkı ve en dogmatik taraftarları da, bu ideolojinin çıktığı yerde yuvalanmıştır: ABD sağında.

Neo-liberalizm, kamusal alanı ve piyasa mekanizmasının ya da bireysel tüketicilerin kararlarının belirlemediği her şeyi kötüleyen bir ekonomik projenin kısaltılmış halidir. Herhalde en iyi, Reagan'ın ünlü sözlerinden bir başkasıyla özetlenebilir: "İngilizce'deki en korkunç kelimeler şunlardır: Ben devletten geliyorum ve size yardım etmek için buradayım." Neo-liberal dünya görüşü uyarınca hükümetler ve devletler sadece, özel şirketlerin ve bireylerin kârlarıyla zenginliklerini azamiye çıkartacak optimal koşulları sağlamak amacıyla vardırlar (ki bu teoriye göre, bu yolla elde edilecek kârlar ve sağlanacak ekonomik büyüme, yukarıdan damlata damlata nihayetinde herkese bir şeyler verecektir). Eğer sistem işlemiyorsa ve kalıcı eşitsizlikler giderilemiyor ya da daha da derinleşiyorsa (ki değişmez biçimde hep böyle olmaktadır), yine bu dünya görüşünce o zaman bu sonuçların sorumluluğu bireylerin ve toplulukların *(communities)* öznel başarısızlıklarına yüklenmelidir. Bu başarısız insanlar ya 'bir suç kültürü'nden gelmektedirler, ya 'çalışma etiği'nden yoksundurlar, ya da belki babasız büyümüşlerdir, ya da devlet politikası ve kamu fonlarının asla eşitsizliklerin azaltılması, insan hayatının iyileştirilmesi veya yapısal krizlere çözüm bulunması doğrultusunda kullanılamayacak olmasının başka, ırksal temelde bir bahanesi vardır.

Neo-liberal projenin temel araçları çok bildiktir: kamusal alanın özelleştirilmesi, büyük şirketler alanında düzenleme ve kuralların kaldırılması, kamu hizmetleri bütçelerinde kısıntıya gidile-

rek fazla kaynak ayrılmaması ve tüm bunların büyük şirketlerin işine yarayacak ticari anlaşmalarla taçlandırılması. Aynı reçete, ülkeye, tarihe ya da oralarda yaşayan insanların umutları ve hayallerine bakılmaksızın her yerde uygulanacaktır. Larry Summers 1991'de Dünya Bankası'nın baş ekonomistiyken bu ethosu şöyle özetlemişti: "Şu hakikati yayın – iktisadın yasaları mühendisliğin yasalarına benzer. Bir yasa paketi her yerde geçerlidir." (İşte bu yüzden ben neo-liberalizmi bazen 'McDevlet' diye adlandırıyorum.)

1989'da Berlin Duvarı'nın çöküşü, kampanyanın küresel boyuta taşınmasının sinyali şeklinde yorumlanmıştı. Sosyalizm çöküşe geçince anlaşılan herhangi bir yerde kapitalizmin keskin kenarlarını yumuşatmaya artık gerek kalmıyordu. Thatcher'ın ünlü sözüyle, "Başka alternatif yoktu". (Bunu düşünmenin başka bir yolu, neo-liberalizmin rekabetsiz kapitalizm olduğudur; fanilasıyla divana uzanan kapitalizm, "Ne yapacaksın, beni bırakacak mısın?" diyordur sanki.)

Neo-liberalizm çok kârlı bir düşünce setidir ve o yüzden ben neo-liberalizmi bir ideoloji olarak tanımlamakta hep biraz duraksarım. Neo-liberalizmin aslı, özünde, açgözlülüğe oluşturulan bir dayanaktır. Amerikalı milyarder Warren Buffett birkaç yıl önce CNN'e söylediği, "Son yirmi yıldır süren bir sınıf savaşı var ve kazanan benim sınıfım, zenginler sınıfı oldu," sözüyle manşet olduğunda kastedilen buydu. Buffett o dönemde zenginlerin elde ettiği müthiş vergi indirimlerine atıfta bulunuyordu, fakat bu sözü bütün neo-liberal politika paketine de uyarlayabilirsiniz.

Peki bu tablonun, Sağ'ın iklim değişikliğinin gerçekliğine inanmayı yaygın bir şekilde reddetmesiyle, Trump yönetiminin ilişkilerine işlemiş bu reddiyeyle ilgisi nedir? Çok ilgisi vardır. Çünkü iklim değişikliğiyle, özellikle böyle geç bir zamanda, *ancak* ExxonMobil ve Goldman Sachs gibi büyük şirketlerin faaliyetlerini sert bir şekilde engelleyen kolektif eylemle başa çıkılabilir. İklim değişikliğini durdurmak kamusal alana (yeni enerji şebekelerine, kamu ulaşımına ve hafif raylı sisteme, enerji etkin üretime) İkinci Dünya Savaşı'ndan beri görülmemiş ölçekte yatırımlar yapmayı gerektirir. Bunun yolu da zenginlere ve büyük şirketlere (Trump'ın

en cömert vergi indirimlerine boğmaya, yasal boşluklardan yararlandırmaya ve düzenleme ve kuralları çiğnemelerine göz yummaya kararlı olduğu kişilere) konan vergilerin arttırılmasından geçer. İklim değişikliğiyle başa çıkmaya çalışmak ayrıca, topluluklara yerel yeşil endüstrilere öncelik tanıma özgürlüğü vermeyi gerektirir – elbette bu da genellikle, neo-liberalizmin ayrılmaz parçası olan (ve 'yerel olanı satın alma' kampanyalarını korumacı sayarak engellemeye çalışan) büyük şirketlerin serbest ticaret anlaşmalarına aykırı işleyen bir süreçtir. (Trump kampanyasında serbest ticaret anlaşmalarının bu yönlerine karşı çıkmıştı, fakat 6. Bölüm'de göreceğimiz üzere, bu kuralları kaldırmaya hiç niyeti yoktur.)

Kısacası, iklim değişikliği çağdaş muhafazakârlığı ayakta tutan ideolojik iskeleyi çökertir. İklim krizinin gerçek olduğunu kabullenmek, neo-liberal projenin sonunu kabullenmek anlamına gelecektir. O yüzden Sağ, fiziksel dünyaya karşı, bilime karşı isyan içindedir. (Dünyanın her tarafındaki yüz binlerce bilimci de aynı sebeple, Mart ayında aslında savunulmasına gerek duyulmayacağı düşünülen bir ilkeyi, dünyamız hakkında mümkün olduğunca çok şey bilmenin iyi bir şey olduğu ilkesini topluca savunmak üzere, Nisan 2017'deki Bilim Yürüyüşü'ne katılmaya karar vermişlerdir.) Öte yandan, bilimin bir savaş alanı haline gelmesinin bir sebebi daha vardır; bilim tekrar tekrar, neo-liberal iş anlayışının her zamanki gibi insan türünün varlığını tehdit eden felaketlerin kapısını araladığını su yüzüne çıkarmaktadır çünkü.

Anaakım liberallerin onyıllardır söyledikleriyse bunun tersine, mevcut sistemi orasından burasından düzeltirsek her şeyin yoluna gireceği yönündedir. Yani, Goldman Sachs kapitalizmi + güneş panelleri onların gözünde bir sorun yaratmayabilir. Oysa tehlikenin boyutu bundan çok daha temel niteliktedir. Tehlike, neo-liberalizmin kurallar kitabını tümden çöpe atarak ve ekonomik ilerlememizi ölçtüğümüz, sürekli büyüyen tüketim eğiliminin esas sorunu oluşturduğu gerçeğiyle yüzleşerek savuşturulabilir. Yani bir anlamıyla Trump kabinesinin üyeleri (küresel ısınmanın gerçekliğini yadsımaya ya da bunun sonuçlarını küçümsemeye umutsuzca ihtiyaç duyanlar) temelde doğru olan bir noktayı kavramış

haldedirler: İklim kaosunu bertaraf etmenin yolu, 1980'lerden beri dünyayı kıskacına almış bulunan kapitalist ideolojilere meydan okumaktan geçmektedir. Dolayısıyla, kapitalist ideolojilerden çıkar sağlayan kişiler arasındaysanız bu perspektif sizi hiç memnun etmeyecektir. Bu da anlaşılabilir bir durumdur. Küresel ısınmanın hakikaten köklü kademeli sonuçları olacaktır. Şayet küresel ısınma gerçek ise (ki açıkça öyledir) oligarklar sınıfı kendi kuralları olmadan bu isyanla başa çıkmayı sürdüremezler. Oligarklar sınıfını durdurmak, şimdi insanlığın topluca hayatta kalma meselesidir.

Eğer bu yolda başarısızlığa uğrarsak, Büyük Set Retifi'nde gördüğümüz ölüm, tasavvur dahi edemeyeceğimiz ölçülerde kolektif yurdumuzun bütün köşelerine sirayet edecektir.

5
BAŞ GASPÇI

Trump göreve geldiğinden beri, hepimizin '2016 seçimleri için yeniden mahkemeye başvurma'yı bırakmamız gerektiği; geriye değil, ileriye bakmanın zamanı olduğu hakkında çokça konuşuldu.

Dürüst olmak gerekirse ben de geriye bakmaktan yoruldum, çünkü seçimler sırasındaki, özellikle Demokratların adaylığı dönemindeki gerilimler neredeyse katlanılmaz türdendi. 'Bernie Kardeşleri' ve 'Hillary Robotları' üzerinden birbirleriyle kapışıp duran insanlardan başka bir şey görmediğimden uzunca bir süre sosyal medyaya bakamamıştım. Herkesin başına geldiği gibi ben de bu konuda dostlarımdan oldum – bir tarafta kendisini açıkça desteklemediğimiz için ya da adaylığı boyunca büyük şirketlerle bağlarını ifşa edip durduğumuz için Hillary'nin yenilgisinden dolayı

beni sorumlu tutanlar vardı, öbür tarafta sonuca benim gibi sevinenler. Yıllar boyunca ekonomik eşitsizlik ve bankaların düzenbazlığı konusunda çok önemli yazılar kaleme almış olduğu halde, *New York Times*'daki etkili kürsüsünü sürekli olarak, gelir eşitsizliğiyle mücadele etme ve bankaların kontrol altına alınması konusunda ciddi bir tutuma sahip tek aday Bernie Sanders'a saldırmakta kullanan liberal iktisatçı Paul Krugman gibi insanları affetmekte zorlanıyorum. İnsanların bu çirkin savaşların ısıtılıp ısıtılıp gündeme getirilmesini istememeleri tamamen anlaşılabilir bir şey – sefilliğin kol gezdiği bir dönemdi.

Hepimiz korku ve belirsizlikle farklı yollarla baş ederiz. Çok sayıda muhafazakâr kişi, değişmekte olan ve giderek istikrarsızlaşan bir dünyayla ilgili korkularıyla saati geri döndürmeye çalışarak boğuşuyorlar. Oysa Sağ geriye bakmakta uzmanlaşmışsa, Sol da içe bakmakta ve bitmez tükenmez ithamlarla birbirini hırpalamakta uzmanlaşmıştır.

Yine de hızla harekete geçmemiz gerektiğinin söylenmesine şüpheyle bakıyorum. Çünkü bizim yaşadığımız her yerde Trump'a ve onun gibi güçlere karşı olabildiğince geniş bir koalisyon kurmaya; ama aynı zamanda, Trumpcılığın ve dünyanın her tarafında onun muadillerinin yükselişini doğuran aynı hataları tekrarlamaktan sakınmaya ihtiyacımız var. Ne yazık ki Demokratların üst kademesinin tüm bu yaşananlardan çıkardığı tek sonuç şu gibi görünüyor: Rusların e-posta kutularınızı ele geçirmelerine izin vermeyin.

Dolayısıyla, kanımca önce derin bir nefes almalı ve sadece kısa bir süreliğine (eski yaraları kaşımak için değil de geçmişten neler öğrenilebileceğini çıkarmak için) geriye bakmaya kalkışmalıyız. Çünkü bizi bulunduğumuz noktaya gereken faktörlerle açık fikirlilikle yüzleşemezsek yolda inemeyiz.

KÖTÜCÜLLÜĞÜN YÜKSELİŞİ

Dünyamızda yükselişte olan kötücüllükten çıkaracağımız tek, hepsinden önemli ders varsa o da şu olabilir: Nefretin gücünü hiç-

bir zaman, asla küçümsememeliyiz. İster göçmenler, isterse Müslümanlar, Siyahlar, Meksikalılar ya da başkaları olsun, 'öteki'nin karşısında güce sahip olmanın cazibesini asla küçümsemeyin. Bilhassa çok sayıda insanın, doğru düzgün bir hayat sürmelerini sağlayan iş imkânlarının giderek yok olmasından korkmak için yeterince sebeplerinin bulunduğu ekonomik zorluk zamanlarında.

Trump doğrudan, beyaz Amerika'nın geniş bir kesiminin ülkelerinin değişen çehresinden, güçlü ve ayrıcalıklı mevkilerde duran insanların giderek daha fazla kendileri gibi olmayan insanlarca doldurulmasından dolayı yaşadıkları ekonomik paniğe ve aynı zamanda hissettikleri hınç duygusuna hitap ediyor. Trump'm ve en güçlü destekçilerinin Barack Obama'ya duydukları öfkenin yoğunluğu ve akıldışılığı, yıllarca onun Kenyalı olduğunu 'kanıtlayarak' Amerikalı kimliğini üstünden soyup çıkarma arzusunu taşımaları, ırk nefretinden başka bir şeyle açıklanamaz. CNN yorumcusu Van Jones'un seçim gecesi telaffuz ettiği 'beyaz tepkisi' işte böyle bir şeydir ve Trump'm seçmenlerinin büyük kısmı açısından bunun kuvvetli bir dürtü olduğundan şüphe duyulamaz.

Seçim kampanyasında Hillary Clinton'a yöneltilen öfkenin önemli bir kısmı da benzer derecede ilkel bir yerden geliyordu. Burada hedef salt kadın bir aday olmasına değildi; aynı zamanda, kadının kurtuluşu hareketiyle özdeşleşmiş ve o hareketin ürünü olan, iktidar yolunda yürümeyi cilveye ya da sevimliliğe bağlamayan bir kadınaydı. Manyaklık derecesindeki "Hillary'yi içeri tık!" bağırışlarının açıkça ortaya koyduğu gibi, Amerika'da birçok insanın gözünde bir kadının iktidar sahnesinde olması pek katlanılamaz bir durumdu.

Ben Clinton'ın politikalarının birçoğunu onaylamıyorum. Fakat onun izlediği politikalar, maruz kaldığı kudurgan nefreti körükleyecek şeyler değil – bu nefretin kaynağı daha derinde. Bence kampanyanın ilk büyük tartışmalarından birisinin, o zaman Fox News'un sunucusu olan ve kendisine önceki cinsiyetçi yorumları hakkında sert bir soru yönelten Megyn Kelly'ye karşı Trump'm "orasından kan geliyordu" sözü olması önemsiz sayılmaz. Hakaretlerin en ağırı olan (kadınların adet görmeleri nedeniyle kamu-

sal hayata katılmaya uygun olmadıkları yönündeki eski düşünceleri akla getiren) bu söz, kendilerine çizilen sınırları aşmaya cüret etmiş kadınlara yönelik kör öfkenin kampanyanın itici güçlerinden birisi haline getirileceğinin ilk ipuçlarındandı. Keza, Donald Trump gibi kasıntı bir playboyu Mike Pence gibi (anlaşılan bir kadın mesai arkadaşıyla tek başına yemek yemeyen) cinsel bir hödüğe bağlayan tutkalla ilgili bir imaydı: Onları birleştiren, kadınların bedenlerinin ister cinsel tatmin nesneleri isterse çocuk doğurma makineleri olarak olsun, erkeklere hizmet etmek için var olduğu yolundaki inanıştı. Kısa bir süre sonra hükümet ofislerinin, kadınların sağlığı ve doğurma özgürlükleriyle ilgili hayati kararları verecek beyaz erkeklerle doldurulacak olmasının da bir ön provasıydı.

İNSAN HAYATININ MERTEBELENDİRİLMESİ

2016 yılındaki ABD başkanlık seçimlerinde, yönetme hakkının (kamuoyu önünde, kapalı kapılar ardında) yalnızca ve yalnızca kendilerinde olduğuna inanan erkeklerin homurtularını dinledik. Trump'ın etrafını saran ve medyada onu en açık biçimiyle destekleyen bu erkeklerle ilgili en ürkütücü ayrıntılardan birisi, içlerinden ne kadar çoğunun kadınları dövmek, hırpalamak ya da onları cinsel bakımdan taciz etmekle suçlandıklarını öğrenmekti. Bu listeye, eski karısı polise kocasının kendisini fiziksel ve sözlü olarak taciz ettiği şeklinde ifade veren (ve hakkındaki dava savcıların eski karısını şahit olarak kabul etmemeleri üzerine düşen) Steve Bannon dahildir; bu listeye, Trump'm ilk başta çalışma bakanlığına seçtiği (ve eski karısı mahkemeye sunduğu belgelerle kocasının, daha sonra ifadesini geri alsa da, "herhangi bir kışkırtma olsun olmasın yüzüne, göğsüne, sırtına, omuzlarına ve boynuna şiddetle vurduktan sonra" kendisine sürekli hakaret ettiğini iddia ettiği) Andrew Puzder dahildir; bu listeye elbette, Trump'ın medyadaki en güçlü savunucularından Bill O'Reilly ile yirmiyi aşkın kadından gelen cinsel taciz suçlamalarıyla Fox News'dan ayrılmak

zorunda kaldıktan sonra Trump kampanyasında danışman olarak görev yapan Roger Ailes dahildir. Tabii ki bu liste, mahkemelerde verilen ifadeler dahil olmak üzere (kendisi bütün iddiaları reddetse bile) çok sayıda kadın tarafından cinsel saldırı ve tacizle suçlanan ve ilk karısı Ivana'nın kocasının kendisine 1989'da tecavüz ettiğini bir yeminli tanıklığında söylediği (Andrew Puzder'ın eski karısı gibi o da daha sonra bu ifadesini geri almıştır) Trump'ın kendi adı yazılmasa eksik kalacaktır.

Siyasal yelpazenin liberal kanadında cinsel şiddet faillerinin kıtlığı çekilmez, fakat bu tür ithamların, suçlamaların ve Trump'ın iç çevresinde döndürülen rüşvet paralarının büyük bir sıklıkla tekrar etmesi daha önce gördüğümüz şeylere pek benzeyen şeyler değildir. İddialar ne olursa olsun, hepsi tam bir inkâr duvarıyla, güçlü erkeklerin başka erkeklere kefil olduğu ve böylece bütün dünyaya kadınlara inanılmaması gerektiği mesajını gönderen bir koruma duvarıyla karşılanmıştır. Trump markası göz önüne getirildiğinde belki de hiç şaşırtıcı gelmemelidir bu durum: O, istediği şeyi yapan; istediği her şeyi ve herkesi elde eden; istediği zaman istediği kişilere alay eden, onları aşağılayan ve rezil eden patrondur. Baş Gaspçı'nın sattığı şey budur. Ve belli ki sattığı bu malın epeyce büyük bir pazarı vardır.

'İŞ İMKÂNINDAN DOLAYI OY VERENLER'İN SORUNU

Trump'ın seçmenlerinin birçoğu esasen 'beyaz tepkisi'yle ya da 'erkek tepkisi' duygularıyla hareket ediyor değillerdi. İçlerinden birçoğu, ticaret ve iş imkânları konusunda söylediklerini beğendikleri ya da onu da Washington'daki elitlerin 'bataklığı'na itmek istedikleri için Trump'a oy verdiklerini söylemişlerdi.

Fakat anlatılan bu hikâyelerde bir sorun vardır. Bir düzeyde o sorunların önemli olmadığını düşünmediğiniz müddetçe, sandığa gidip ırk, cinsiyet ya da fiziksel beceriye bakarak açıkça nefret tohumları saçan birine oy veremezsiniz. Bu retorikle (ve bu retorikten doğan politikalarla) somut tehlikeye atılan insanların hayat-

ları sizin hayatınızdan ve sizin gibi başkalarının hayatlarından daha az önemli değildir. Kendinizin kazanç sağlayacağınız düşüncesiyle (umuduyla) başka kategorilerdeki insanları feda etmeye istekli olmadıkça bunu yapamazsınız. En açık şekliyle belirtirsek, Trump'a oy vermek fiilen nefret duyguları içinde olduğunuzu göstermeyebilir, fakat bu tutumunuzun ardında en azından sorunlu bir kayıtsızlık yatmaktadır.

Trump'ı iktidara getirmekte büyük rol oynayan ırkçı ve cinsiyetçi duygular yeni değildir. Tarih boyunca bu duygulara her yerde rastlanmıştır; sadece ilave gerilimlere ve kışkırtmalara bağlı olarak dereceleri artmakta ya da azalmaktadır. Bununla birlikte, Trump'ın çok eski bir taktiğe başvurmasının şimdi, tam şu ânda güçlü bir karşılık bulmasının derin kökler salmış yapısal sebepleri vardır. Bu yapısal sebeplerin bazıları, beyaz erkeklerin statüsünde meydana gelen değişikliklerle ilintilidir, fakat bu da hikâyenin sadece bir parçasını yansıtır. Trump'a asıl kazandıran etken, toplumsal statüdeki kayıpların temel ekonomik güvence açısından meydana gelen kayıpların üstünü örtüyor olmasıdır.

Toplumsal hizmetlerin azaltılması ve bankacılık kurallarının gevşetilmesi gibi neo-liberal politikalardan en ağır şekilde etkilenen insanlar Trump'ın beyaz seçmenleri değildir – bu konuda tartışmaya yer yoktur. Neo-liberal politikalar Siyahların ve Latino ailelerin mali statülerini büyük oranda dibe doğru çekmiştir ve en ağır hizmet kesintilerinden etkilenenler renkli derili insanların toplulukları olmuştur.

Dahası, nüfusun bütün kesimlerini formel ekonominin dışına atan neo-liberal ekonomik politikaların öbür yüzü, devlet aygıtının denetimi ve kontrol altında tutmayı öne çıkaran kısmının şişmesidir: polisin militarize edilmesi, sınırların tahkim edilmesi, göçmenlerin gözaltına alınması, insanların topluca hapse atılmaları, vb. Neo-liberal devrimin başlamasından beri geçen kırk yılda, Amerika Birleşik Devletleri'nde dört duvar arasına atılan insanların sayısı yaklaşık beş kat artmıştır ve bu, yinelemek gerekir ki, beyazlar da sistem tarafından kesinlikle kenara itiliyor olmakla bir-

likte, siyahları ve kahverengi renkli derili insanları çok daha fazla kapsayan bir tablodur.

Trump'm tabanının çoğunlukla yoksul olmadığını not etmek de önemlidir; onun tabanı iyi bir orta gelir düzeyindedir ve çoğu (bu skalanın alt kısmında yoğunlaşmış olmakla beraber) yılda 50 bin ilâ 200 bin dolar arasında kazanmaktadır. Trump seçmenlerinin birçoğu muhtaç konumda olmadıklarından, bazıları oylarını ekonomik etkenin belirlemediğini ileri sürmektedirler.

Yalnız burada önemli bir faktör gözden kaçırılıyor. CNN'in seçimden sonra yapılan bir ankete dayanarak yaptığı analize göre, Trump oylarının yüzde 77'sini, mali durumlarının dört yıl öncekine kıyasla 'bugün daha kötü' olduğunu beyan edenlerden almıştı. Başka bir ifadeyle, ülke ortalamasıyla karşılaştırıldığında bu önemli bir gösterge olabilir, ama birçok insanın ayağının altındaki zeminin kaydığının farkında olduğu açıktır. Gerçekten de bu kayıplar daha önceki dönemlerde başlamıştır.

HER CEPHEDE GÜVENCESİZLİK

Son otuz yılı aşkın zamanda ama 2008 finans krizinden beri hızlanarak, yüzde 1'in dışında da çok fazla sayıda insan, zayıf bir güvenlik ağına bağlı olmuş olsa dahi, iş güvencesini kaybetmektedir. Dolayısıyla işinden olmak, bir insanın sağlık harcamalarını karşılama ya da bir ev sahibi olabilme imkânlarını büyük ölçüde kısıtlayacaktır. Resmin bu yüzü, Trump'ın işçi sınıfından beyaz erkek seçmenlerine ancak başkalarını etkilediği ölçüde zarar vermektedir. Öte yandan, Trump'm mavi yakalı seçmenlerinin bir bölümü son zamanlara değin hayli daha iyi bir durumda göründüklerinden (ve orta sınıf hayatlarım ayakta tutan, iyi ücretli, sendikalı üretim işlerini bulabildiklerinden), yaşanan kayıplar onları daha ziyade bir şok gibi etkilemiş olabilir.

Yukarıda özetlediğimiz tablo, üniversite diploması olmayan beyaz, orta yaşlı Amerikalıların -daha çok intihardan, reçeteli uyuşturucuları aşırı dozda kullanmaktan ve alkolle bağıntılı hastalıklar-

dan- ölüm oranlarında belirgin bir yükselişin gözlenmesiyle uyuşmaktadır. Üstelik bu durum Beyazlara özgüdür: Benzer demografik çerçevelerdeki Siyah ve Hispanik Amerikalıların ölüm oranları düşmektedir. Bu eğilimin 1999'a dayandığının bilincinde olan ve 'umutsuzluk ölümleri' adını verdikleri bu olgu üzerine çığır açıcı bir makale kaleme alan Princeton iktisatçıları Anne Case ve Angus Deaton, Beyazlar ile diğerleri arasındaki oran farklılıklarını, farklı ön deneyimlerle beklentilere, "hayatın beklendiği şekilde boşa geçtiği" duygusuna bağlamaktadırlar. Bu durumu tarif etmenin başka bir yolu şudur: Bir bina çökmeye başladığında, daha hızlı düşecek olanlar üst kattakilerdir – basit fizik kuralı.

Söz konusu kayıpların başında, değişmekte olan bir ülkede, hızla etnik bileşimin daha fazla arttığı, kadınların daha fazla güç elde ettikleri bir ülkede yaşıyor olmanın getirdiği, ayaklarının altındaki zemini kaydıran belirsizlikler gelmektedir. Bu kısmen, verilen zorlu mücadelelerin sonucunda, eşitlik yönünde daha fazla ilerleme kaydetmeye bağlıdır, fakat beyaz erkeklerin (aslında herkesin hakkı olan) ekonomik güvenceleri *ve* (hiçbir zaman öyle bir hakları olmadığı halde) üstün bir statüde duruyor olma duygularını kaybetmeleri anlamını da taşımaktadır. Tabii, beyazların üstünlük etiketlerini mahkûm ederken önemli bir noktayı gözden kaçırmamalıyız: Hakların hiçbirine gayri-meşrudur diyemeyiz. Bütün insanlar onurlu bir hayatı hak ederler. Varlıklı ülkelerde, onyıllardır var gücünüzle çalışırken temel bir iş güvencesine sahip olmanızı beklemek, hak edilmemiş bir ayrıcalığa bağlı bir açgözlülüğün ifadesi değildir; burada hak ettiğiniz şey yaşlandığınızda bakım ve tedaviden mahrum kalmamak, hastalıklardan dolayı yok yere mağdur olmamak, çocuklarınızın da hayat yolunda başarıyla ilerlemek için ihtiyaç duydukları araçlara ulaşabilmeleridir. Yerleşmiş bir toplumda insanlar böylesi hakları kullanabilecekleri duygusunu taşımalıdırlar. Bu, insanın ayrıcalığıdır. Oysa şimdi bu tür haklar, kırk yıldır Sağ'm sinsi saldırılarına maruz kalmaktadır – üstelik bu saldırılar, emekli maaşlarını ve sağlık bakım hizmetlerini gösteren bir terim olarak *haklar* sözcüğünün Was-

hington D.C.'de yüzleri buruşturan bir tepkiyle karşılandığı ölçülere varmıştır.

Trump'm sahneye çıkıp, "Ben etrafı çevrilmiş çalışan insanın savunuculuğunu yapacağım," demesini sağlayan, işte bu faktörlerin karışarak biraraya gelmesidir. Ben size üretim alanındaki bu işleri geri getireceğim. Ben bu serbest ticaret anlaşmalarından kurtulacağım. Ben sizi yeniden güçlü kılacağım. Ben sizi yeniden gerçek biri yapacağım. Sıkıcı sorulara gerek kalmadan kadınları elde etmenizi sağlayacağım. İşte, Trump'ın tabanına verdiği sözlerin en etkilisi de şudur: Ben sizi, ülke dışına sürülecek ya da ülkeye girmeleri yasaklanacak olan kahverengi derili insanların da, hakları için mücadele ederlerse kodese tıkılacak siyahların da rekabetinden kurtaracağım. Başka bir ifadeyle, Trump beyaz insanı salimen bir kere daha toplumun en üstüne oturtacaktır.

Bu vaadin gücü sayesinde Trump, her türden serserinin cirit attığı Bat-Signal gibi bir yeri kazanabilmiştir. Southern Powert Law Center, sadece 2016 yılında Müslümanlardan nefret eden grupların üç katma çıktığını bildirmiştir. Trump'm seçilmesini takip eden ayda, derisi renkli insanları hedef alan bini aşkın nefret suçu yaşanmıştır. Hindistan'dan göç eden bir mühendis olan otuz iki yaşındaki Srinivas Kuchibhotla, Kansas, Olathe'de bir barda, ateş etmeden önce, "Ülkemden defol!" diye bağırdığı bildirilen bir beyaz erkek tarafından vurularak öldürülmüştür. 2017'nin ilk iki ayında federal nefret suçları soruşturması açılması çağrılarına yol açacak kadar tepki doğurarak, cinsiyet değiştirmiş yedi kişi katledilmiştir.

Kimin devletin kollarında kendini fiziksel bakımdan güvende hissedeceğini, kimin ânlık hiddetten doğan bir şiddete maruz kalma riskiyle yüz yüze olduğunu, kimin kendini sürekli tacize uğramadan ifade etme imkânı bulacağını, kimin korku ve dehşete kapılmadan bir sınırdan geçebileceğini ve kimin korkmadan ibadet edebileceğini, ürkütücü bir derecede artık insanların deri rengi ve cinsel tercihlerinin uygun görülmesi belirlemektedir.

Bu yüzden liberallerle ilericilere 'kimlik politikası'na odaklanmaktan vazgeçmeleri ve bunun yerine (sanki bu faktörler kendi başlarına ayrıca ele alınabilirlermiş gibi) ekonomiye ve sınıfa yoğunlaşmaları çağrısında bulunmak, tehlikeli değilse bile kısa görüşlülüktür.

Kimlik siyaseti ve siyasal doğruculuk denen eğilimlerden yakınmak, Fox News'un ve Breitbart News'un sıradan eğlenceleridir, fakat böylesi yakınmaların tek kaynağı onlar değildir; sadece seçimden sonra bu politikaları eleştirenlerin sesleri daha gür çıkmaya başlamıştır. Çok sayıda liberal Demokratın Hillary Clinton'ın yenilgisinden çıkarmış göründükleri ders, Clinton'ın kampanya süresince kadınlara ve azınlıklara seslenmesinin, beyaz işçi sınıfından erkekleri dışlanmışlık hissinden dolayı Trump'a ittiği görüşüdür. Columbia University profesörlerinden Mark Lilla bu görüşü en çarpıcı biçimde seçimden sonra *New York Times*'da kaleme aldığı bir yazıda dile getirmişti. Lilla'nın Clinton'a yönelik eleştirisi, "açıkça her durakta Afrikalı-Amerikalı, Latino, LGBT ve kadın seçmenlere hitap ederek büyük bir stratejik hata yaptığı" yönündeydi. Geleneksel bakımdan marjinalleşmiş gruplara odaklanmak ve "ırk, toplumsal cinsiyet ve cinsel kimlikteki ahlâki paniği öne çıkarmak... liberalizmin mesajını çarpıtıp, yönlendiriciliği sağlayabilecek birleştirici bir güç olmasını engellemiştir". Birlik ise görünüşte, bu gürültücü azınlıkların (aslında birleştiklerinde ezici bir çoğunluğu oluşturuyorlardı) kendilerine özgü şikayetleri konusunda susmalarını gerekli kılıyordu, ki Demokratlar, Bill Clinton'ın zaferle çıktığı 1992 başkanlık kampanyasının mantrası olan, "Ekonomi böyle, aptalca bir şey," düşüncesine geri dönebilsinler.

Oysa 2016 seçimlerinden çıkarılabilecek en yanlış sonuç budur. Clinton'ın başarısızlığı verdiği mesajlardan değil, süreçteki performansından kaynaklanıyordu. Özellikle de kendisinin, kocasının ve partisinin yönetim kademelerinin canı gönülden benimsedikleri o aptalca neo-liberalizm iktisadı Clinton'a, Obama'ya (iki defa) oy vermiş ve bu defa oylarını Trump'a kullanmaya karar vermiş beyaz işçilere sunacağı inandırıcı bir vaat bırakmamıştı.

Gerçi Trump'ın planları da inandırıcı değildi, ama en azından farklıydı.

Benzer biçimde, toplumsal cinsiyete, cinselliğe ve ırksal kimliğe odaklanmasında bir sorun var idiyse, o sorun, Clinton'ın damgasını taşıyan kimlik siyasetinin, bu eşitsizlikleri üretip derinleştiren sisteme kafa tutmaması, onun yerine sadece sistemi daha 'kapsayıcı' kılmanın yollarına bakmasıydı. Dolayısıyla, evlilik eşitliğine ve kürtaj hakkına, cinsiyet değiştiren insanlara uygun hamamlara evet demesi, fakat barınma hakkını, (Clinton'ın asgari ücretin 15 dolar olması çağrılarına karşı koyacağı doğrultuda) bir aileyi geçindirecek kadar ücret alma hakkını, evrensel bir hak olan ücretsiz sağlık hizmetlerini, ya da zenginliğin tepeden aşağı ciddi ölçülerde yeniden bölüşülmesini ve neo-liberal oyun kitabına doğrudan meydan okumayı gerektiren talepleri unutmasıydı. Clinton seçim kampanyasında rakibinin "Trumpvari yukarıdan aşağıya damlata damlata paylaşma ekonomisi"yle alay etmişti, ancak kendi felsefesi de 'damla damla kimlik siyaseti' diye adlandırılabilecek bir çizgideydi: tepedeki bazı insanların cinsel yönelimini, renkli derili insanları, cinsiyet değiştirenleri memnun edecek şekilde sistemi yamamaya çalış, fakat adaletin herkese damla damla dağıtılmasını bekle! Sonradan anlaşıldı ki, ekonomik alanda olduğu gibi kimlik alanında da bu damla damla dağıtma kafasının gideceği anlamlı bir yer yoktu.

Bunu biliyoruz, çünkü bu denenmiş bir yol. Son yıllarda çeşitlilik adına tarihsel sembolik zaferler kazanılmadı değil: Bir Afrikalı-Amerikalı başkan ailesi, iki Siyah başsavcı, Hollywood'un Siyah yönetmenlerle oyuncuları iyice kabullenmesi, geylerle lezbiyenlerin haber sunucusu olup Fortune 500 şirketlerinin en tepesine çıkmaları, cinsiyet değiştirmiş karakterlere dayalı çok tutulan televizyon programları, yönetim kademelerindeki kadınların sayısında genel bir artış görülmesi bu zaferlerden birkaçıdır. Çeşitlilik ve kapsayıcılık adına kazanılan bu zaferler önemliydi, çünkü hayatları değiştiriyor, aksi takdirde kaybolup gidecek olan bakış açılarını gündemde tutuyordu. Bir kuşak çocuğun dünyanın en güçlü makamında Obama'yı görerek büyümesi son derece

önemli bir noktadır. Yine de yukarıdan aşağıya değişim sağlayıcı yaklaşım, okulların eskiyip dökülmesi ve doğru düzgün konutların çoğaltılamaması gibi sistemik sorunlara el atan aşağıdan yukarıya politikalar eşliğinde gerçekleşmezse, hakiki bir eşitliğe varmayacaktır. Hakiki bir eşitliğin yakınma bile yaklaşamayacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde son yıllarda en üst kademelerde daha fazla çeşitlilik ve kapsayıcılık yolunda elde edilen kazanımlar, göçmenlerin topluca sürüldükleri bir zamanda ve Siyahlar ile Beyaz Amerikalılar arasındaki zenginlik uçurumu fiilen artmışken gerçekleşti. Urban Institute'e göre, 2007 ile 2010 yılları arasında Beyaz ailelerin ortalama varlığı yüzde 11 oranında (çok büyük bir oranda) düşmüştü, fakat Siyah aileler varlıklarının yüzde 31 oranında azaldığını göreceklerdi. Başka bir ifadeyle, Siyahlar ve Beyazlar müthiş sembolik ilerlemelerin kaydedildiği bir dönemde daha az değil, *daha fazla* eşitsiz duruma gelmişlerdi. Bunun bir sebebi, Siyah ailelerin kredi borçlarından daha oransız biçimde etkilenmeleriydi ve bu yüzden 2008'de piyasalar çöktüğünde en ağır darbeyi onlar yemişlerdi.

Aynı dönemde polisin genç Siyah erkekleri korkunç şekillerde vurup öldürdüğü olaylar hiç azalmamıştı (bilakis, *Guardian*'ın yaptığı bir araştırmaya göre, aynı yaş dilimindeki beyaz erkeklere kıyasla beş kat daha fazlaydı); genç Siyah erkeklerin öldürülmeleri genellikle videoya çekiliyor ve henüz yeni büyümekte olan genç zihinlerin beyinlerine nakşediliyordu. Böylesi koşullarda Siyahların Hayatı Değerlidir hareketi bu kuşağın sivil haklar hareketine dönüşecekti. *From #BlackLivesMatter to Black Liberation*'ın yazarı Keeanga-Yamahtta Taylor'ın belirttiği üzere: "Başkan Barack Obama'nın başını çektiği Siyahların siyasal elitleri, en temel görevi (Siyah çocukların hayatta kalmasını) üstlenemeyeceklerini tekrar tekrar kanıtlamışlardı. Gençler bunu kendileri başarmak zorundaydılar." Benzer biçimde yetkili konumlarda çok sayıda (yeterli olmasa da bir kuşak önceye göre hayli daha fazla) kadın varken, düşük gelirli kadınlar sırf faturalarını ödeyebilmek için, güvenceye sahip olmadan daha uzun saatler ve genellikle birden fazla işlerde çalışmaktadırlar. (ABD'de asgari ücretli işçilerin üçte ikisi

kadındır.) Dünya Ekonomi Forumu'nun ekonomide cinsiyetler arası uçurumla ilgili yıllık dünya çapındaki değerlendirmelerine göre, ABD 2015 yılında 28. sıradayken, 2016'da 45. sıraya inmiştir.

Trump'ın Beyaz seçmenleri durumlarının istikrarsızlığına dünyaya öfkelenerek karşılık verirlerken, birçok geleneksel liberalin tepkisi gelişmelere gözlerini kapamak şeklindeydi. Hillary Clinton her toplantı ve mitinginde her birinin 'ayağa kalkacağı'nı ilan ederek kim oldukları anlaşılan gruplara seslenirken, ihtiyaç duyduğu desteği kendine çekecek öneriler yapamayacak kadar cansızdı. Dolayısıyla, beyaz kimlik politikası Trump'm tabanını güçlendirirken, damla damla hak elde etmeyi öngören kimlik politikası rakibi lehine bir kazanım doğurmuyordu. Iowa, Ohio ve Wisconsin gibi kritik eyaletlerde Clinton, 2012'de Barack Obama'nın aldığı sonuçlarla kıyaslandığında Demokratların oylarını biraz arttırmış, yüzde 15'ten yüzde 20'ye çıkarmıştı. İlericilerin katılımının düşüklüğü, Trump'm (oy kayıplarına rağmen) seçimi başarıyla tamamlamasının büyük etkenlerinden birisidir.

2016'dan çıkarılacak başka bir ders herhalde budur. 'Öteki' korkusu, aşırı sağ partilerin birçok destekçisinin gözünde harekete geçirici bir rol oynamış olabilir, fakat ötekinin doğal olarak adil olmayan bir sisteme 'dahil edilmesi' bu güçleri yenilgiye uğratacak kuvvette olmayacaktır. Nitekim bu durum 2016'da demoralize durumdaki Demokratların tabanını harekete geçirecek ya da Brexit'i alt edecek derecede esinlendirici olmamıştır. Bu dinamiğin kısa süre içerisinde değişeceğine inanmak için de pek bir sebep görünmemektedir.

Bilakis, önümüzdeki esas görev, çeşitli sorunlarımızı (sözgelimi ekonomiye karşı kimlik, toplumsal cinsiyete karşı ırk şeklinde) önem sırasına koymak ve bir sorunun diğer sorunların tümünün üstüne çıkmasına imkân tanımak değil; üstümüzdeki baskı biçimlerinin nasıl kesişip birbirlerini beslediklerini, böylece kleptokratik bir serserinin, sanki bir striptiz kulübündeki hostesmiş gibi dünyanın en güçlü makamını elde etmesini sağlayan karmaşık bir iskele oluşturduklarını derinlemesine kavramaktır.

Şimdi, vahşi bir sınıf sistemini uygulamaya koymak amacıyla ırka ve toplumsal cinsiyete dayalı sahte hiyerarşiler oluşturmanın çok eski bir hikâye olduğunu hatırlamanın zamanıdır. Modern kapitalist ekonomimiz çok büyük iki destek sayesinde doğdu: Yerlilerin topraklarını çalmak ve Afrika'nın insanlarını çalmak sayesinde. Bunların ikisi de, insan hayatları ve emeklerinin göreli değerini kademelendiren ve en üste beyaz erkekleri yerleştiren entelektüel teorilerin oluşturulmasını gerektiriyordu. Beyazların (ve Hıristiyanların) üstünlüğünü öngören kilise ve devlet onaylı teoriler, Yerli uygarlıklarının Avrupalı kâşiflerce fiilen 'görülmemesi'ni (görsel olarak varlıkları teslim edilen, fakat henüz eskiden beri toprakta hakları olduğunun kabul görmemesini) sağlayan; ayrıca, zengin nüfuslu bütün kıtaların hukuken işgal edilmemiş diye sınıflandırılıp, saçma bir 'kim bulduysa sahibi odur' düsturu temelinde adil bir oyun oynandığını farz ettiren etkendi.

Başka insanları o çalınmış topraklarda zorla çalıştırmak amacıyla topluca kaçırmayı, zincire vurmayı ve işkence etmeyi meşru göstermek de insanları kademelendiren aynı sistemlere dayanıyordu (artık aramızdan ayrılmış bulunan siyaset teorisyeni Cedric Robinson buradan hareketle, Amerika Birleşik Devletleri'ni doğuran piyasa ekonomisini basitçe kapitalizm değil, 'ırksal kapitalizm' diye tanımlamıştı). Köleleştirilmiş Afrikalıların topladıkları pamuk ve şeker, Sanayi Devrimi'ni harekete geçiren yakıttı. Bu yolda, topraklarını ve emeklerini çalmayı haklı göstermek için koyu renk derili insanlara ve uluslara ıskarta muamelesi yapılması temel önem taşıyordu ve ahlâki açıdan tamamen iflas etmiş bir sistemin üstünü hukuksal itibar küfüyle kaplayan ırksal üstünlük teorileri olmasa, fiilen bu uygulamaların sürdürülebilmesi kesinlikle mümkün olmazdı. Başka bir ifadeyle, iktisat hiçbir zaman 'kimlik siyaseti'nden ayrılamazdı – hele ki Amerika Birleşik Devletleri gibi kolonyal ülkelerde böyle bir şey kesinlikle düşünülemezdi. Öyleyse bugün ansızın niçin her şey değişecekti ki?

Sivil haklar avukatı Michelle Alexander'ın *The New Jim Crow* adlı kitabında yazdığı gibi, ırksal hiyerarşi siyaseti, yüzyıllar içe-

risinde evrim geçiren piyasa sisteminin daimi suç ortağıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nin elitleri ırkı, Alexander'ın deyişiyle "yoksul insanların çok-ırklı ittifakını parçalayacak" bir kama gibi kullanmışlardır – ilk önce Beyaz işçilerin desteklediği köle isyanları karşısında, daha sonra Jim Crow yasalarıyla* ve daha sonra uyuşturucuya karşı savaş açma bahanesiyle. Çok-etnik yapılı koalisyonların büyük şirketlerin iktidarını tehdit edecek derecede güçlendikleri her seferinde, Beyaz işçiler gerçek düşmanlarının 'onların' işlerini çalan ya da oturdukları semtlerde bir tehdit oluşturan koyu renk derili insanlar olduğuna ikna edilmişlerdir. Beyaz seçmenleri okullara, otobüs sistemlerine ve refah arttırıcı tedbirlere artık kaynak ayrılmamasına inandırmanın, onlara (yalan yanlış da olsa) o hizmetlerden en fazla koyu renk derili insanların faydalandığını ve bu insanların önemli bir kısmının 'kâğıtsız' olup sistemi istismar ettiklerini söyleyip durmaktan daha etkili başka bir yolu da yoktur. Avrupa'da göçmenlerin işleri çaldıkları, sosyal hizmetleri sömürdükleri ve kültürü aşındırdıkları gerekçesiyle körüklenen korkular benzer derecede ayrımcılığı teşvik eden bir rol oynamıştır.

Ronald Reagan bu eğilimi Amerika Birleşik Devletleri'nde, yemek kuponlarının kürklere sarınıp Cadillac kullanan 'refah kraliçeleri'nce toplandığı ve bir suç kültürünü desteklemekte kullanıldığı mitini benimseterek iyice doruğuna çıkarmıştı. Trump da bu histeriyi yaygınlaştırmada daha az rol oynamadı. 1989'da beş Siyah ve Latino gencin Central Park'ta bir Beyaz kadına tecavüz etmekle suçlanmasından sonra, New York'ta çıkan günlük gazetelerin birçoğuna tam sayfa ilanlar verip ölüm cezasının geri getirilmesi çağrısında bulunmuştu. Central Park Beşlisi daha sonra DNA kanıtlarıyla temize çıkmışlar ve hapishaneden salıverilmişlerdi. Trump ise bu iddialarından dolayı özür dilemeye veya iddialarını geri almaya hiçbir zaman yanaşmadı. Dolayısıyla, kabinesinde başsavcı Jeff Sessions'un yönetimindeki adalet bakanlığının, New York

*) Jim Crow, İngiliz komedyen Thomas Rice'ın yarattığı; geri zekâlı, ilkel, aşağılanmalara maruz kalan bir siyahi karakterdir. Jim Crow Yasaları ise ilk olarak 1875'te kabul edilen, ırk ayrımı uygulamacılığının başlatıldığı yasadır. (ç.n.)

ve Chicago gibi şehirlerde sosyal hizmetlerle altyapının "yasadışı göç ve şiddet suçlarının ağırlığı altında ezildiği"ni ileri sürmesinde, böylece dikkatleri neo-liberal projenin uzun yıllar bu konuları gündemine almayıp, suçların azaltılması ve bu şehirlerin kendilerini göçmenlerin 'sığınakları' olarak ilan etmelerinin engellenmesi için gerekenleri yapmamış olmasından uzaklaştırmasında şaşırılacak bir yan yoktur.

BÖL VE FETHET

Gerçekte, şu ânki büyük şirketler distopyasının kurulmasına yardımcı olmakta en büyük katkı, Beyaz işçilerin Siyahlarla, yurttaşların göçmenlerle, erkeklerin kadınlarla ısrarla ve sistematik biçimde karşı karşıya getirilmesinden gelmiştir. Beyaz üstünlüğü, kadın düşmanlığı, homofobi ve transfobi, elit tabakaların hakiki demokrasiye karşı en sağlam savunma hatlarıdır. Birçok azınlıktan insanın oy kullanmasını zorlaştıran daha yaratıcı düzenlemelerin yanı sıra hayata geçirilen böl-ve-terörize et stratejisi, nüfusun dar bir kesiminin çıkarına işleyecek bir siyasal ve ekonomik gündemi uygulamanın tek yoludur.

Ayrıca tarihten biliyoruz ki, beyazların üstünlüğünü savunan hareket ile faşist hareketler (arka planlarında yakmak her zaman bulunmakla birlikte) kalıcı ekonomik zorluk ve ulusal gerileme dönemlerinde ortalığı yangın yerine çevirmeye çok daha eğilimlidirler. Savaşın tarumar ettiği ve cezalandırıcı ekonomik yaptırımlarla aşağılanmış, böylece Nazizmin beşiğini hazırlamış Weimar Almanyası'ndan çıkarılacak ders budur. Aslında bu uyarının çağlar boyunca yankılanıp duruyor olması gerekirdi.

Holokost'tan sonra dünya, soykırım mantığının yeniden hakim olmasını engelleyecek koşulları yaratmak için biraraya gelmeye başladı. Aşağıdan gelen ciddi baskılarla birleştiğinde, tüm Avrupa'daki cömert sosyal programların dayanağını bu anlayış oluşturuyordu. Batılı devletler, piyasa ekonomilerinin, hayal kırıklığına uğramış yurttaşların günah keçisi aramaya kalkmayacakları ya

da aşırı ideolojilere yönelmeyecekleri şekilde temel onurunu güvence altına almaya ihtiyaç duydukları ilkesini benimsemişlerdi.

Fakat tüm bu gelişmeler görmezlikten gelinmeye başlayınca, 1930'lardakine ürkütücü derecede benzeyen koşulların bugün yeniden yaratılmasının zeminini hazırlıyoruz. 2008 finans krizinden bu yana, ('troyka' diye bilinen) Uluslararası Para Fonu (IMF), Avrupa Komisyonu ve Avrupa Merkez Bankası birçok ülkeyi, çaresizce ihtiyaç duyulan, batık şirketleri kurtarma fonları karşılığında 'şok terapisi' tarzındaki reformları kabullenmeye zorlamıştı. Yunanistan, İtalya, Portekiz ve hatta Fransa gibi ülkelere söylenen şuydu: "Elbette ki sizi kurtaracağız, ama ancak onur kırıcı bir aşağılama karşılığında. Yalnızca kendi ekonominiz üzerinde kontrol sahibi olma hakkınızdan vazgeçmeniz, yalnızca kilit önemdeki bütün kararları bize havale etmeniz, yalnızca ekonominizin geniş kesimlerini (maden zenginliğiniz gibi kimliğinizin temel bir parçası sayılan kısımları dahil olmak üzere) özelleştirmeniz karşılığında. Ancak maaşlarda, emekli aylıklarında ve sağlık hizmetlerinde kısıntıya gitmeyi kabullenmeniz karşılığında." Burada acı bir ironi vardır tabii, çünkü IMF, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra büyük bir hınç biriktirmesini körükleyen türde ekonomik cezalandırmaları önleyici tedbirler alma yetkisiyle kurulmuştu. Yine de neo-faşist partilerin Yunanistan, Belçika, Fransa, Macaristan, Slovakya ve başka ülkelerde palazlanmasını sağlayan sürecin etkin bir parçasıydı. Bugünkü finansal sistemimiz dünyanın her tarafında ekonomik aşağılama tohumları saçıyor ve bu doğrultuda, iktisatçı ve diplomat John Maynard Keynes'in yüz yıl önce, şayet dünya Almanya'ya cezalandırıcı ekonomik yaptırımlar uygularsa, "Şunu öngörmek zorundayım ki, intikam gecikmeyecek," diye yazdığında uyardığı türden sonuçlara yol açıyor.

Ben Trump'ın seçim zaferini salt bir iki sebebe indirgeme dürtüsünü anlıyorum. Bunu söylemek her şeyden önce Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en çirkin, hiçbir zaman yok olmamış ve maskeyi yırtıp atan bir demagog ortaya çıktığında hemen öne atılan güçlerin bir ifadesi. Bunu söylemek her şeyden önce ırkla, Beyaz-

larm ayrıcalıklarını kaybetmelerinin doğurduğu kör öfkeyle ilgili bir şey. Ya da bunu söylemek tamamen, kadın nefretine bağlanabilir, çünkü Hillary Clinton'ın Trump kadar rezil ve cahil bir kişi tarafından yenilgiye uğratılması, pek çok kadın açısından, kolay kolay kapanmayacak bir yara.

Fakat şimdiki krizin başka herkesin dışlanmasında salt bir ya da iki faktöre indirgenmesi, bizi bu güçleri şimdi ya da yakın gelecekte nasıl yenilgiye uğratacağımızı kavramaya daha fazla yaklaştırmaz. Bütün bu öğelerin (ırk, cinsiyet, sınıf, ekonomi, tarih, kültür) nasıl günümüzün krizini doğuracak şekilde birbirleriyle kesiştiklerine biraz olsun kafa yormazsak, en iyi ihtimalle Trump'ın kazanmasından önceki noktada tıkanıp kalırız. O nokta da emin bir yer değildir.

Çünkü Trump'dan önce zaten, hem insanlara hem yeryüzüne fazlasıyla çöplük muamelesi yapan bir kültürümüz vardı. Ömür boyunca işçilerin emeğini çalan ve daha sonra onları fırlatıp kenara atan; ekonomik fırsatlardan yoksun bırakılmış milyonlarca insanı hapishanelerde tükenmeye bırakan; devlete, özel servetin arkasında enkaz bırakarak yağmalayacağı bir kaynak gözüyle bakan; hayatın sürmesini sağlayan toprak, hava ve suyu en fazla dipsiz kuyu gibi değerlendiren bir sistemimiz vardı.

POLİTİKA OLARAK SEVGİSİZLİK

Yazar ve entelektüel Cornel West, "Adalet, sevginin halkın gözünde benzediği şey gibidir," demişti. Ben de sık sık, neo-liberalizmin sevgisizliğin siyaset şeklinde görünüşüdür diye düşünüyorum. Ağırlıkla Siyah ve kahverengi renkli çocukların kendilerine hiç ihtimam göstermeyen bir ortama atılmalarına benziyor; Detroit'in farelerle dolu okullarına benziyor; Flint'de kurşun sızdırıp genç zihinleri zehirleyen su borularına benziyor; çökeceği şekilde inşa edilmiş evlerin önceden kesilmiş kredilerine benziyor; daha ziyade hapishaneleri, insanlığın cehenneme en yakın mekânları olarak tıkış tıkış doldurulmuş hapishaneleri andıran, yokluk içindeki hastanelere benziyor; sanki hiç değer taşımıyormuş gibi ge-

zegenin güzelliğinin yok edilmesine benziyor; açgözlülüğün ve umarsızlığın cisimleşmiş hali olarak fazlasıyla Trump'a benziyor.

Küresel ekonomik modelimiz gezegenimizdeki insanların engin çoğunluğunu taşıyamazken, hepimizi eşit olarak taşıması zaten mümkün değildir. Trump'm ve ekibinin en muhtaç konumdaki insanların hedef alınmasına katkıda bulundukları nefret, onların ultra zenginler adına, büyük şirketler darbesi adına yürüttükleri ekonomik yağmadan ayrı bir proje sayılamaz (ki zaten ilki, diğerini mümkün kılan etkendir). Trump'ın ırk ve cinsiyet konularında sergilediği ilginç tavırlar, kimliğe dayalı nefretlerde her zaman görüldüğü üzere, çılgınca kâr hedefi güden belirli bir projeler setine hizmet etmektedir.

Ne iyi ki, çağımızın tabanda en hızlı şekilde büyüyen siyasal oluşumları (kadınlara karşı şiddeti sona erdirme hareketinden Siyahların Hayatı Değerlidir hareketine, işçilerin geçinmelerini sağlayacak ücret alma taleplerinden Yerlilerin haklarını savunanlara ve iklim adaleti hareketlerine kadar) tek sorunu öne çıkaran bir yaklaşımı reddetmektedirler. Söz konusu hareketler, feminist ve sivil haklar savunucusu Kimberlé Williams Crenshaw'un dile getirdiği 'iç içe geçmişlik' yaklaşımını benimsemişlerdir. Bu yaklaşımın özü, bir insanın hayat deneyiminde ve ayrıca iktidar yapıları içinde çok çeşitli sorunların (ırk, toplumsal cinsiyet, gelir, cinsellik, fiziksel beceri, göç statüsü, dil gibi sorunların) kesişip örtüştüğünün kabullenilmesiyle başlar.

Trump yönetimi yasa ve düzeni güçlendirmek, kadınların doğurma haklarına saldırmak, yabancı ülkelerle çatışmaları tırmandırmak, göçmenleri günah keçisi ilan etmek, fosil yakıt çılgınlığını tam gaz sürdürmek ile ekonomide süper zenginlerin çıkarları doğrultusunda kuralları azaltmak arasında bir seçim yapmaz. Hükümet tüm bu cephelerin (ve başka cephelerin) hepsinde birden eşzamanlı olarak yol almakta, bunların hepsinin "Amerika'yı yeniden büyük bir ülke haline getirme" projesinin ayrılmaz parçaları olduğunu bilmektedir.

İşte bu yüzden Trump'a karşı, daha doğrusu dünyanın her tarafında onun gibi başka aşırı sağ güçlere karşı harekete geçmekte

ciddi olan her türlü muhalif güç, içinde bulunduğumuz şu âna, bu tehlikeli noktaya nasıl geldiğimiz konusunda yeni bir tarihi (bölme ve ayırma siyasetinin, ırksal bölünmelerin, sınıfsal bölünmelerin, cinsiyete dayalı bölünmelerin, yurttaşlığa dayalı bölünmelerin oynadığı rolü etkili biçimde gösteren bir tarihi) anlatma görevini üstlenmelidir.

Keza, insanlar ile doğal dünya arasında sahte bir ayrılığın söz konusu olmadığını ortaya koyan bir tarihi anlatmalıyız.

Ancak o zaman ihtiyacımız olan dünyayı kazanmak amacıyla hakikaten biraraya gelebilmemiz mümkün olacaktır.

6
SİYASET BOŞLUKTAN NEFRET EDER

Trump'ın şimdiye kadarki kısa başkanlığında Mar-a-Lago'da mum ışığında balistik füze zirvesi yapılmasından mağazalarla ilgili akıl süzgecinden geçirilmemiş, kızgınca yazılan twit'lere kadar birçok garabet yaşanmıştır. Fakat direniş açısından bakıldığında, Trump'ın görevinin ilk tam gününde, yemin edip başkanlığı devralışmdan sonraki ilk Pazartesi günü indiği diple boy ölçüşebilmek hâlâ zordur. O gün gülümseyip duran bir grup ABD'li sendika lideri, Beyaz Saray'dan çıkıp kendilerini kameraların beklediği bir banka doğru yürümüşler ve Donald Trump'a bağlılıklarını ilan etmişlerdi.

Kuzey Amerika İnşaat Ticaret Birliği Sendikaları başkanı Sean McGarvey, Trump'ın ona yakın sendikayı temsil eden heyete Oval

Ofis'te bir gezi yaptırdığını ve böylece 'inandırıcılığı tartışılamayacak düzeydeki' saygısını gösterdiğini bildirmişti. Bundan daha fazla övgü, Birleşik Marangoz Sendikaları başkanı Doug McCarron'dan gelmişti. McCarron, Trump'm (çoğu kişi tarafından kavga çıkartmayı hedefleyen bir sözlü twit fırtınası şeklinde değerlendirilen) göreve başlama konuşmasını "çalışan insanlar açısından büyük bir ân" diye nitelemişti.

Aslında onu takip edebilmek zordu. Trump ekonominin en zayıf konumdaki işçileriyle zaten savaş halindeydi ve otobüs şoförü gibi kamu sektöründe çalışanların topluca işten çıkarılmasına sebebiyet verecek hunharca bütçe kısıtlamalarından söz ediyordu. Öyleyse, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bütün sendikalı işçilerin yaklaşık dörtte birini temsil eden bu işçi liderlerinin, sendikal hareketin en kutsal ilkesini (başka işçilerle dayanışmayı) çiğnemelerinin sebebi neydi? Liderlerine Beyaz Saray'ın gezdirildiği sendikaların çoğu onyıllardır Demokratların sadık takipçileriydi. Öyleyse Donald Trump övgülerine katkıda bulunmak için neden bu kadar çok sıkıntının yaşandığı bu ânı seçmişlerdi?

Sendika liderleri, şeytanla yaptıkları anlaşmanın bir yönünün Trump'ın enerji planlarıyla (boru hatlarıyla) ilgili olduğunu açıklamışlardı. Anlaşmanın bazı yönleri de, Trump'ın altyapıya kaynak ayırma vaadiyle ilgiliydi (açıkça ifade edilmese de, Meksika'ya sınır duvarı örme planına 21 milyar dolar harcayacağından bahsetmiş olabilirdi). Fakat sendika başkanlarının gözünde de açık olduğu gibi asıl perçinleyici nokta, karşılarında nihayetinde sırtını serbest ticarete yaslamış bir başkan olduğuydu.

Gerçekten Trump o cephede hiç vakit kaybetmemiş görünüyordu. Aynı gün, sendika heyetiyle toplantıya girmeden kısa süre önce Amerika Birleşik Devletleri'ni, seçim kampanyası boyunca "ülkemizin ırzına geçiyorlar" diye yaygara kopardığı on bir ülkeli ticaret anlaşması Trans-Pasifik Ortaklığı'ndan çeken bir idari emri imzalamıştı. ABD'nin Trans-Pasifik Ortaklığı'ndan resmen ayrıldığı imza töreninde de Trump, "Amerikan işçisi açısından büyük bir adım bu," demişti.

Sonradan birkaç kişi bana yazıp, bunun Trump'ın başkanlığında bir umut ışığı olarak görülüp görülemeyeceğini sordular. Birçok ilericinin onyıllardır eleştirdiği ticaret anlaşmalarının şimdi geçersiz kılınmaları ya da, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması gibi, "işleri geri getirecek" şekilde yeniden başlatılması ve yeni müzakerelere bağlanması iyi bir şey değil miydi? Beyaz Saray'dan saçılan günlük kaosun parlak taraflarına bakma arzusunu anlıyorum, ancak Trump'ın ticaret planları bunlar arasında yer almamaktadır.

Bütün bu olanlar bana, George W. Bush'un Irak işgalini, savaş Iraklıları Saddam Hüseyin'den kurtarma arzularıyla ('insani müdahale' argümanıyla) çakıştığı için destekleyen liberal şahinleri hatırlatıyor. Bush-Cheney'in performansında ya da dünya görüşünde, Irak'ı istila ve işgal etmelerinin demokratik ya da insani bir yönü bulunduğunu akla getirecek hiçbir şey yoktu. Üstelik işgal büyük bir hızla, ABD ordusuyla taşeronlarının, ayrıca kontrolden çıkmış savaş vurgunculanının elinde ölüm ve işkence tarlalarına dönüşmüştü. Öyleyse Trump'ın icraatlarında, onun kendi işçilerine yaklaşımında, yaptığı atamalarda herhangi bir insanı, ticari anlaşmaları yeniden müzakere etme, ya da 'işleri geri getirme' tarzının herhangi bir şekilde işçilerin ya da çevrenin faydasına olacağına inandıracak ne vardı?

Bizler, Trump'un sihirli bir yolla Bernie Sanders'a dönüşeceğini ummak ve kendisinin yakın bulmadığı herhangi birini hakikaten savunacağını tasavvur etmek yerine, demokratik normlardan besbelli tiksinen kösele suratlı plutokratlar çetesinin ilk planda büyük şirketlerin ticari anlaşmaları gibi bir sorunu gözlerden kaçırmayı nasıl başardığına dair zorlu sorular yönelttiğimizde çok daha iyisini yapmış olacağız.

DİBE VURMA YARIŞI

Trump ticari anlaşmaları iki sebepten dolayı imza sorunu haline getirmişti. Birincisi, Beyaz Saray'da o gün tam bir gösteri yapmak bu Demokratlardan oy çalmanın ciddi bir yolu değildir. Sağ'ın

beyinlerinden (ve asla sendika taraftarı olmayan) Charles Krauthammer, Fox News'da Trump'ın samimi sendika zirvesinin "büyük bir siyasal hırsızlık olduğu"nu iddia ediyordu.

İkinci sebep, kendisinin süper müzakereci bir halkla ilişkiler uzmanı olduğuna inandığını bildiğimiz Trump'm, kendisinden önceki başkanlardan daha iyi anlaşmalar bağlayabileceğini söylemiş olmasıdır. Fakat burada bir aldatmaca vardır: 'Daha iyi' derken sendikalı işçiler adına, hele hele çevre adına kesinlikle daha iyi bir sonuç almayı kastediyor değildir. Trump'm 'daha iyi' derken kastettiği, her zaman kendisi ve şirket imparatorluğu için, kabinesini oluşturan bankerler ve petrol sektörü yöneticileri için daha iyi olan şeylerle eşdeğerdedir. Başka bir ifadeyle, eğer Trump işini becerirse ticari kurallar (yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde değil, aynı zamanda bütün dünyada) sıradan insanlar için hayli daha ağır koşulların ortaya çıkması anlamına gelecektir.

Bunu görmek için Trump'ın göreve geldikten sonra yaptıklarına bakmak yeter zaten. Kendilerine özel bir gezi yaptırarak sendika liderlerinin sırtlarını sıvazladığı aynı gün, iş dünyasının liderleriyle de biraraya gelmiş ve büyük şirketlerin ödeyecekleri vergileri yüzde 15 oranında düşürme, uymaları gereken kural ve düzenlemeleri de yüzde 75 oranında azaltma planlarını açıklamıştı. Gerçekte böylesi politikaların bedelini işçiler öderler. Şayet kurallar ve düzenlemeler olmazsa iş emniyeti giderek azalır, iş kazaları çoğalır ve zenginlerin vergilerinden yapılacak indirimlerin bedeli karşılığında işçilerin faydalandıkları hizmetler azaltılır. Trump, Keystone XL boru hattının Amerikan çeliğiyle yapılmasını sağlama vaadinden caymıştır, ki "Amerikan malı al, Amerikalıyı çalıştır" düsturunun ne kadar uygulanacağı konusundaki ilk göstergelerden birisidir.

Ayrıca, hükümetin üretimi tekrar Amerika Birleşik Devletleri topraklarına çekme planlarının, sendikaların son yüzyılda kazandıkları kazanımlardan birçoğunu (toplu pazarlık hakkı dahil olmak üzere) ortadan kaldırarak hayata geçirileceğinden kuşkulanmak için çok sayıda sebep vardır. Trump'ın etrafındaki insanlar, özellikle çalışma hakkı yasalarıyla ve Cumhuriyetçilerin Temsil-

ciler Meclisi ve Senato'nun kontrolünü ele geçirmeleriyle sendikaların örgütlenmelerinin zorlaştırılması için her türlü baskıyı uygulamaktadırlar.

Trump yönetiminin büyük şirketler Amerika'sına armağan ettiği hediyeler listesi, Trump'm üretimi canlandırarak "Amerika'yı yeniden üretim ilkesi yapma" stratejisinin Amerikan üretimini yeniden *ucuzlaştırmaktan* geçtiğini açıkça ortaya koymaktadır. O sınır bozucu düzenleme ve kurallar olmasa, Amerikalı işçiler o büyük şirketlerden çok daha düşük vergiler alınmasıyla, çevre koruma tedbirlerine karşı topyekûn saldırıya geçilmesiyle gerçekten Meksika gibi düşük ücretli ülkelerdeki işçilerle maliyet rekabetine girmeye daha yakın olacaklardır!

Trump kabinede ABD'li işgücünün korunacağı farz edilen makam olan çalışma bakanlığına ilk seçimiyle, bize işçilere karşı takınacağı tutum hakkında bilmemiz gereken her şeyi anlatmıştır. Trump bu göreve Andrew Puzder'ı seçmiştir – gerçi Puzder daha sonra geri çekilmiştir, fakat bu berbat seçim Trump'ın niyetlerinin göstergesi olması bakımından akılda tutulmaya değerdir. Puzder, fast-food zincirleri Hardee's ve Carl's Jr.'ı kapsayan bir restoran imparatorluğunun CEO'sudur ve ülkenin en ağzı bozuk işverenlerinden biri olduğu düşünülmektedir. Hakkında açılan onlarca davada, şirketinin ve isim hakkını devrettiği şirketlerin çalışanlarına, karşılığı milyonlarca tutacak miktarda fazla mesai ve başka işler karşılığında para ödemedikleri iddia edilmiştir. Bunun doğru terimi, *ücret hırsızlığıdır.* Puzder ayrıca, işçilerin yerine makinelerin geçirilmesinin faydalarını açıkça savunmuştur: "Hiç tatile çıkmazlar, hiç işe geç kalmazlar, hiç yolda kayıp düşmezler, hiç yaşları, cinsiyetleri, ırkları nedeniyle ayrımcılığa uğramazlar," diyordu *Business Insider*'a. Senato'nun azınlık lideri Charles Schumer, tahminen 45 milyon dolar değerindeki Puzder'ın şimdiye değin yapılmış "herhalde en işçi-karşıtı seçim olduğu"na dikkat çekmişti. Trump'ın Puzder'a hayranlık duymasının aklımıza getirdiği, üretim işlerini geri getirme vaatlerinin aslında hakları, ücretleri ve koruma tedbirlerini iyice baskı altına almaktan geçtiğiydi; öyle ki bir fabrikada çalışmak Andrew Puzder yönetimindeki Har-

dee's'de çalışmaya benzeyecekti. Başka bir ifadeyle, en muhtaç konumda olanlardan alıp zaten müthiş derecede zengin olanlara daha da fazla şey aktarma yönünde bir plan daha söz konusuydu.

Burada tanık olduğumuz tablodan herhangi bir umut devşirmek mümkün değildir. Burada gördüğümüz, büyük şirketlerin ticaret anlaşmalarına karşı çıkanları her zaman korktukları 'dibe vurma yarışı'nda bitiş çizgisine doğru itmektir.

EVET, KÖTÜ TİCARET ANLAŞMALARINI DAHA KÖTÜ HALE GETİRMEK MÜMKÜNDÜR

Trump ticaret anlaşmalarında işçiler açısından en zararlı olan kısımları; örneğin, yabancı üretim karşısında yerli üretimi kollamak üzere tasarlanmış politikaları yasaklayan kısımları, ya da, iş dünyasının kârlarını haksız yere azaltacağını düşündüğü yasaları (yeni iş imkânları yaratma ve işçileri korumayı öngören yasalar dahil olmak üzere) uygulamaya koyarlarsa büyük şirketlerin ulusal hükümetlere dava açmalarına imkân tanıyan kısımları ortadan kaldırmayı planlıyor değil.

Seçim kampanyasında üretimlerini Amerika Birleşik Devletleri'nin dışına taşıyan şirketlerin cezalandırılacağı yönündeki vaatlerin tersine, asıl plan, büyük şirketlerin üretimlerini sınır ötesine taşımasını sağlayan koruma tedbirlerini *arttırma* yönünde uygulanacak gibi görünüyor. Üstelik bu bir spekülasyon değil. Yeni başkanın göreve başlamasından sadece iki ay önce, yönetimin Kongre'ye Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nı (NAFTA) yeniden müzakere etme niyetini iletmesiyle ilgili bir taslak mektup sızdırılmıştı. Public Citizen's Global Trade Watch analizine göre, yönetim Trans-Pasifik Ortaklığı'nın en berbat öğelerini alıp, onları (ABD'nin "Amerikan malı satın al" kuralını uygulama hakkını yadsıyan dili dahi çıkarmadan) NAFTA'ya eklemeyi ya da NAFTA'nın hükümlerini pekiştirmeyi planlamaktadır. Global Trade Watch'un direktörü Lori Wallach'ın belirttiği gibi, "Trump'm NAFTA'yı çalışan insanlar açısından 'çok daha iyi bir duruma' getirme vaadine bel bağlayanlar için bu kafalarına indirilmiş bir yumruktur".

Birçok ticaret anlaşmasının en sinsice işleyen kısımlarından birisi, hayat kurtaran ilaçlar ve kritik teknolojileri yoksulların erişemeyeceği bir çıtada tutmayı sağlayan patentlere ve ticari markalara sağladığı aşırı korumadır. Trump'lar her şeyden önce, ticari markaların ve lisansların tanınmasına ve onların hararetle korunmasına dayalı bir küresel imparatorluk kurmuşlardır (böylece bizler, anlaşmaların entelektüel mülkiyetle ilgili kısımlarının da daha az değil, daha zarar verici duruma getirilmesini bekleyebiliriz).

Trump'ın planlarının en güçlü kanıtı, ticari müzakerelere nezaret etmesi için seçtiği kişidir. Ticaret bakanı Wilbur Ross, servetini firmaları devralıp, onları daha fazla kâr edeceği şekilde yeniden yapılandırmasıyla (neredeyse değişmez biçimde işçilerin kovulmasına ve üretimin daha ucuz yerlere taşınmasına bağlı bir başarıyla) büyüten eski bir banker ve milyarder girişimci kapitalisttir. Örneğin Ross 2004'te, bir Amerikan tekstil firması olan Cone Mills'i satın almıştı. On yıl sürmeyen yeniden yapılandırma, şirket birleşmeleri ve taşeron firmalara iş havale etme döneminin ardından ABD'nin bir Kuzey Carolina fabrikasında çalışan işçi sayısı 1.000'den sadece 300'e düşerken, Ross üretimini Çin'e ve Meksika'ya yaymıştı.

Ross gibi bir CEO'yu kabinede ticaretten sorumlu bakan yapmak, büyük şirketlerin darbesinin bir başka örneğidir sadece; artık hükümetin tarafsız bir aracı numarası yapmasından bile vazgeçilmiş, büyük şirketler doğrudan, son aşama olan, kamusal alanın ve kamu çıkarının yok edilmesi hamlesinin sorumluluğuna getirilmişlerdir.

Eğer bu gündem tam olarak uygulanırsa, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işçiler kendilerini, kapitalizmin Dickensvari Altın Yaldızlı Dönemi'nden beri en kısıtlı koruma tedbirleriyle baş başa bulacaklardır.

Fakat direniş de yükselmektedir. Andrew Puzder kısmen ülkedeki restoran çalışanlarının örgütlenmesine bağlı olarak çalışma bakanlığına adaylıktan çekilmeye zorlanmıştır. Trump, Beyaz Saray'da övgülerine mazhar olduğu Kuzey Amerika İnşaat Ticaret Birliği Sendikaları'nın iki bin üyesinin biraraya geleceği bir kurul-

tayda konuşmaya çağrıldığında, bir grup işçi sendikalarının 'baş milyarder'le yakın ilişkilerinden usandıklarına karar vermişlerdi. Trump sendika üyeleriyle dolu odada konuşurken o bir grup işçi ayağa kalkmışlar, sırtlarını başkana dönmüşler ve güvenlik güçlerince dışarı çıkartılana kadar ellerinde #RESIST (DİREN) yazan dövizleri havada tutmuşlardı.

Trump'ın ticari sahtekârlıkları bütün sendikaların gözünü boyamış değildi tabii. Çoğu işçi lideri, bilhassa çok-ırklı işçileri temsil edenler (Ulusal Bakıcılar Birliği, kamu ulaşımı işçilerini temsil eden sendikalar ve Hizmet Çalışanları Uluslararası Birliği dahil olarak), Trump'm kendi hareketlerine yönelik bir varoluşsal tehditi temsil ettiğinin bilincindeydiler ve buna uygun bir örgütlenme geliştiriyorlardı. Fakat daha eskiye dayanan sorun hâlâ gündemdeydi: Trump'm göstere göstere çalışan insanların savunuculuğuna soyunan saçma duruşu, ilk planda ABD işçi hareketinin hiç de önemsiz olmayan bir kısmında bu sahte iddiasına inanmaya hazır bir kitleyi nasıl bulabiliyordu?

Bu soruya verilecek cevap büyük ölçüde, bu siyasal mücadele alanının liberallerce önemli ölçüde Sağ'a teslim edilmiş olmasına bağlıdır.

GÜÇLÜ KÜRESEL HAREKETİ HATIRLAMAK

1990'ların başlarında ben, büyük şirketlerin yaptıkları serbest ticaret anlaşmalarının ve böylece hızlandırdıkları küresel ticaret modelinin, insanları büyük oranda mülksüzleştirecek ve çevreyi yıkıma sürükleyecek bir düzeye varmakta olduğu uyarıları yapan bir küresel hareketin parçasıydım. Parçası olduğum hareket, onlarca ülkeyi ve kesimi kapsayan, kâr gözetmeyen kuruluşları, radikal anarşistleri, Yerli topluluklarını, kiliseleri, sendikaları ve daha başka hareketleri biraraya toplayan çok-kuşaklı bir bileşime sahipti. Karmakarışıktı, ideolojik bakımdan birliği yoktu ve çok eksikliydi – ama yine de geniş ve bir süre için bazı önemli kazanımlar elde edecek kadar güçlü bir hareketti.

Öte yandan, şu ânda sözde-popülist Sağ'la mücadele etmek için gerekli geniş tabanlı koalisyona bazı önemli bakımlardan yaklaşmakta olan bir hareketti. Dolayısıyla şimdi, hareketimizin yükselişinin -ve düşüşünün- öğrettiği derslere bakmak açısından iyi bir zamanmış gibi geliyor bana. Çünkü bu hareket sokaktaki gücünü daha siyasal zaferlere çevirebilmiş olsaydı, Trump'ın ve büyük şirket yöneticileriyle doldurduğu kabinesinin, adaletsiz küresel ticaret kurallarına duyulan öfkeden faydalanıp, 'adil ticaret' pelerinini kuşanmaları söz konusu olamazdı.

1990'ların sonlarından 2000'lerin başlarına Londra'dan Cenevre'ye, Mumbai'ye, Buenos Aires'e, Quebec City'ye ve Miami'ye kadar neo-liberal ekonomi gündemini ileriye taşıyacak tek bir üst düzey toplantı bile karşı-gösterilere sahne olmadan geçmedi. Tamamen protestocuların işgal ettiği bir şehre dönüşen Seattle'da yapılan Dünya Ticaret Örgütü'nün zirvesi ve bu zirvede gösteriler nedeniyle toplantıların düzeninin bozulması bunun örneklerinden birisiydi. Benzer bir tablo birkaç ay sonra, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'nın Washington'daki toplantılarında ve (Alaska'dan Tierra del Fuego'ya kadar olan bölgeyi kapsayan bir anlaşma olan) Amerikalar Serbest Ticaret Anlaşması'nı ele alacak zirvelerde tekrarlanacaktı. Yani, ortada küçük bir hareket yoktu: Temmuz 2001'de kabaca 300 bin kişi, G8 toplantıları sırasında Cenevre sokaklarındaydı.

Günümüzün 'küreselciliğe' karşı öfkeyle tavır alan hiper-milliyetçi sağcı hareketlerinden farklı olarak bizim hareketimiz, gurur duyulacak derecede uluslararası nitelikteydi ve enternasyonalistti; değişik ülkelerde 'online' ve yüz yüze ilişki kurmak için henüz genç bir araç olan internetin yeniliğinden faydalanıyordu. Yukarıda bahsedilen ticaret anlaşmalarının bütün ülkelerimizde eşitsizliği ve kamu kaynaklarının yağmalanmasını nasıl çoğalttığı konusunda ortak bir zemin yakalayarak, ilaçları, tohumları ve hayati önemdeki teknolojileri kısıtlayıcı patent koruma tedbirlerinden kurtarabilmek, büyük şirketler üzerinde çok daha fazla denetim sağlayabilmek için halka sınırların açılması çağrısında bulunuyorduk.

Bu hareket özünde, yerel zeminden küresel zemine uzanan derin demokrasiyle ilgiliydi; bugün her zamankinden daha etkili düzeye gelen, 'büyük şirketlerin egemenliği' diye adlandırdığımız sisteme karşı bir noktada duruyordu. Bizim itirazımız belli ki ticaret yapmaya karşı değildi; değişik kültürler her zaman kendi sınırlarında ticari ilişkilere girmişlerdir ve bu hep böyle devam edecektir. Biz, ulusaşırı kurumların ticaret anlaşmalarını büyük şirketler yanlısı politikaların küresel çapta yerleştirilmesine katkıda bulunmasına itiraz ediyorduk; bu düzen küçük bir oyuncular grubu açısından son derece kârlıydı, fakat halkın malı olduğu düşünülen ve ortaklaşa kullanılan şeylerin büyük kısmını da (tohumları, su kullanma haklarını, halk sağlığı hizmetlerini ve çok daha fazla sayıdaki kamu malını) düzenli biçimde tekellerine almaya çalışan bir küçük gruptu söz konusu olan.

Ne uğruna mücadele edildiğini gösteren tipik örneklerden birisi, Bolivya'daki Cochabamba şehri ile Amerikan şirketi Bechtel'in dahil olduğu bir anlaşmaydı. Şehirde sunulan kamusal hizmetleri özelleştirme hamlesinin bir parçası olarak, Bechtel şirketi yerel su sistemini idare edecek bir sözleşme elde etmişti. Kısa süre sonra bu en temel hizmeti kullanmanın bedeli müthiş rakamlara çıkmıştı; hatta özel izin olmadan yağmur sularını biriktirmek dahi yasadışı kabul edilmeye başlandı. Cochabamba sakinleri 'Su Savaşı' diye bilinen bir mücadeleyle isyan ettiler ve Bechtel'i ülkelerinden kovdular. Fakat daha sonra Bechtel geri döndü ve uğradığı zararlar ve gelir kayıpları karşılığında Bolivya devletine 50 milyon dolarlık tazminat davası açtı. Dolayısıyla, halk bu büyük şirket karşısında demokratik haklarına sahip çıktığında bile ticaret mahkemesinde hâlâ amansızca taleplerle karşılaşabiliyordu. O yüzden bizim gözümüzde ticaret politikası, demokrasi ile oligarşi arasında sürmekte olan sıkı bir mücadele alanıdır.

Görevdeki ilk aylarını dikkatle izlemiş ya da etrafını kimlerle kuşattığını görmüş olan herkes, Trump'm bu eğilimleri tersine çevirmeye kalkmayacağını, bilakis bu eğilimlerin yerleşmesini hızlandıracağını bilmektedir.

NAKLİYE İŞÇİLERİ VE KAPLUMBAĞALAR – SONUNDA BİRLİKTE!

Burada kaygı doğuran alanlardan biri, ticaret anlaşmalarının muazzam iş kayıplarına yol açması, Detroit'den Buenos Aires'e kadar arkasında paslı bir enkaz bırakmasıyken, Ford ve Toyota gibi şirketler her seferinde daha ucuz üretim yeri arayışındaydılar. Fakat onların çoğu için bizim itirazlarımız, Trump tarzı bir korumacılığa temelleniyor değildi; biz, dibe vurma yarışını andıran bir sürecin, her ülkede işçilerle çevreyi olumsuz yönde etkileyecek yeni bir dünya düzeninin başlamasını önlemeye uğraşıyorduk. Bizim önerdiğimiz, insanları ve gezegeni koruma zorunluluğuyla yola çıkacak bir ticaret modeliydi. O zamanlar bu hayati önemdeydi – şimdi de acil bir meseledir.

Hareket kazanmaya bile başlamıştı. Amerikalar Serbest Ticaret Bölgesi teklifini geri çektirmiştik. Dünya Ticaret Örgütü müzakerelerini durma noktasına getirmiştik. Dünya Bankası'yla Uluslararası Para Fonu artık (neo-liberalizmin yoksul ülkelere zorla dayatılması anlamına gelen) 'yapısal uyum'u açıkça savunamıyordu.

Geriye dönüp baktığımda, başarımızın sebeplerinden birisi farklılıklarımıza odaklanmayı bırakmış ve ortak bir hedef uğruna mücadele ederken çeşitli kesimler ve ülkelerde biraraya gelmiş olmamızdı. İzleyeceğimiz taktikler konusunda ihtilaflar hiç eksik değildi; çevrecilerle sendikacılar hâlâ pek çok konuda uzlaşamıyorlardı. Tüm bunlara rağmen Seattle sokaklarında sendikaları, *Teamsters and Turtles: Together at last!* (Nakliye İşçileri ve Kaplumbağalar: Sonunda Birlikte!) bayrağı altında çevrecilerle yan yana yürüyen nakliye işçilerini görebiliyordunuz.

İşte bu noktadan, Trump'la şakalaşarak Beyaz Saray'dan çıkan sendika liderlerine uzun bir yol kat edilmiştir.

RAYDAN ÇIKARICI ŞOKLAR

Öyleyse ne menem bir şey olmuştu?

Sorunun kısa cevabı şudur: şok uygulanmıştı. 11 Eylül saldırıları ve Teröre Karşı Savaş diye adlandırılan dönem, hareketimizi

Kuzey Amerika ve Avrupa haritasından önemli ölçüde silmişti – benim açımdan da, o zamandan beri yaşadığım bunalımın siyasal faydaları (ve suistimalleri) üzerine kafa yormamı sağlayan bir deneyim olmuştu.

Elbette hareket asla tamamen buhar olup uçmadı ve birçok kuruluş ile iyi insan yeni adaletsiz ticaret anlaşmalarıyla ilgili alarm zilleri çalmakta var güçleriyle çaba harcamayı sürdürdüler. Latin Amerika'da muhalif güçler Bolivya ve Ekvador gibi ülkelerde iktidara geldiler ve kendi 'adil ticaret' ağlarını kurdular. Fakat dünyanın kuzeyindeki bizler, onlarca ülkede konuşma konularını değiştiren, görmezlikten gelinemez bir kitle hareketi olmaktan hızla çıkmıştık. 11 Eylül 2001'den sonra kendimizi aniden, gürültülü şamatalı (elbette polisle bazı çatışmalara girilmiş ve vitrin camları kırılmıştı) büyük şirket karşıtı sokak gösterilerini, Dünya Ticaret Merkezi'ne saldırıları tezgâhlayan güçlerle eşitleyen siyasetçilerle medya yorumcularının saldırıları altında bulduk. Bu hiçbir temeli bulunmayan, alçakça bir karşılaştırmaydı. Ama önemli değildi.

Bizim hareketimiz her zaman çok büyük bir çadır oldu; kendi adlandırdığımız şekliyle, (lugata yeniden sokulan bir deyiş olarak) 'hareketler hareketi'. Fakat 11 Eylül'den sonra bu koalisyonun büyük parçaları, "ya bizimlesiniz ya teröristlerle" retoriğinden öcü gibi korkmaya başladılar. Faaliyetleri büyük vakıflara bağlı olan kâr gözetmeyen kuruluşlar, maddi kaynaklarım kaybetmekten korktular ve bazı kilit önemdeki sendikaların yaptıkları gibi geri çekildiler. Neredeyse bir gecede insanlar sadece tek bir meseleye odaklanma çizgisine geri döndüler ve çeşitli kesimleri bağrında toplayan bu (eksikli olsa bile) çarpıcı, demokrasi yanlılığı şemsiyesi altında çok çeşitli insanları omuz omuza getiren ittifak fiilen ortadan kalktı. Dolayısıyla bu da Trump'a ve Avrupa'daki aşırı sağ partilere kendilerinin dolduracakları, denetim dışı ulusaşırı kurumların kontrol edilememesine duyulan haklı öfkeyi sömürecekleri, dahası bu kızgınlık ve öfkeyi göçmenlere, Müslümanlara ve kolay hedef oluşturan herkese yöneltecekleri ve büyük şirketlerin egemenlik projesinin yeni ve engin sulara açılmasını sağlayacakları bir boşluk bırakmış oldu.

Birçok kişi bu dönemde etkinliğini sürdürse ve başka geniş koalisyonlara katılsa bile, geçmiş dönemle kıyaslandığında bu çabalar ("Bush'u Mağlup Et", "Savaşı Durdur" kampanyaları gibi) zayıf ve taktikseldi. Hangi partinin iktidarı elinde tuttuğuna bakmadan hepimizin isyan ettiğimiz küresel ekonomik güçlerin daha derinlikli analizleri büyük ölçüde yok olup gitmişti.

BOŞLUKTA TRUMP'I BULMAK

Bu noktayı akılda tutmak önemlidir, çünkü aynı hataları tekrarlamak ("Demokratlara Oy Verin" ya da "Trump'ı Azledin" gibi en düşük ortak payda taleplerinde biraraya gelmek ve süreç içerisinde Trump'm yükselişini sağlayan, dünyanın her tarafında aşırı sağ partilerin yükselişe geçmesini kolaylaştıran koşullara ve politikalara odaklanmaktan çıkmak) gerçek bir risk oluşturmaktadır. Bush yıllarından kesin olarak öğrendiğimiz bir şey varsa, o da 'hayır' demenin yeterli olmadığıdır.

11 Eylül saldırılarından sadece birkaç gün sonra, Kanada'da yayınlanan sağcı bir gazete olan *National Post*'un KÜRESELLEŞME KARŞITLIĞI ARTIK DÜNDE KALDI şeklinde bir manşet attığını hiç unutmayacağım. Hareketimizi gömmek için müthiş bir sabırsızlık içindeydiler. Fakat ciddi ölçüde yanılıyorlardı – bizim çaldırdığımız alarm zillerinde 'dün' diye bir şey yoktur. Sırf medya gece gündüz terörizmden bahsetme zamanı olduğunu düşünüyor diye acılar ve yerinden edilmeler ortadan kalkmış değil.

Tam tersine, milyonlarca insanı daha iyi bir hayat arayışında evlerini terk etmeye zorlayan krizler gün geçtikçe derinleşiyor. Center for Economic and Policy Research'ün 2017 tarihli bir araştırmasına göre, Meksika'daki yoksulluk oranı 1994'te NAFTA'nın uygulamaya geçirilmesinden beri büyük ölçüde arttı ve şimdi yoksulluk koşullarında yaşayan insanlara 20 milyon kişi daha eklendi (Meksikalılarm Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmelerinin önemli faktörlerinden birisi buydu). Bu arada Kuzey Amerika ve Avrupa'da Beyaz işçiler, seslerini duyuramamaktan dolayı giderek daha büyük bir öfkeye kapılıyorlardı. Fakat bu durum da,

Trump gibi demagogların kullanacağı ve işçilerin öfkesini kendisi gibi plutokratlardan uzaklaştıracağı bir alan açıyordu; böyle insanlar, ticaret anlaşmalarının sağladığı taşeronlaşma fırsatlarından muazzam kârlar ederlerken, Meksikalı göçmenler gibi aynı politikaların kurbanları olan kişilerin ve topluluklarının hayatları korkunç zararlara uğruyordu.

Brexit kampanyasının "Kontrolü geri al!" sloganıyla faydalandığı alan budur. Fransa'da aşırı sağcı Ulusal Cephe'nin Marine Le Pen'i toplanan kalabalıklara, küreselleşmenin "işsizlere satılmak üzere kölelerce üretim yapılması anlamına geldiği"ni anlattığında hitap ettiği öfke budur. Dünyanın her tarafında aşırı sağ güçler, uzaktaki ekonomi bürokrasilerini (ister Washington, NAFTA, DTÖ olsun, isterse Avrupa Birliği) hedef alan nostaljik milliyetçiliğin ve öfkenin gücüne sarılarak ve bu gücü ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla harmanlayarak, göçmenlerin yasaklanması, Müslümanların karalanması ve kadınların aşağılanması suretiyle bir kontrol sağlama yanılsaması yaratarak mevzi kazanmaktadırlar.

Bu çok zehirli bir bileşimdir ve bundan uzak durmak mümkündür. Yeryüzünün en zengin kesimlerinin tasarladıkları ve onların çıkarına işleyen bir sistemin zalimlikleriyle yüzleşmek, haklı olarak Sol'a özgü bir alandır. Fakat şöyle bir kesin gerçek vardır ki, 11 Eylül'den sonra siyasal yelpazenin ilerici kanadının geniş kesimleri korkuya kapılmışlar ve ekonomik-popülist alanı istismara açık duruma getirmişlerdi. Siyaset boşluktan nefret eder; eğer o boşluk umutla doldurulmazsa, birileri korkuyla doldurur.

İyi haber ise, ilerici serbest ticaret karşıtı koalisyonun son birkaç yılda nihayet canlanma belirtileri sergiliyor olmasıdır. Avrupa'da (özellikle Almanya, Fransa ve Belçika'da) yakın zamanlarda sendikalarla çevrecilerin, büyük şirketlerin Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'yla yaptıkları ticaret anlaşmalarına karşı çıkmakta birleşmesi yönünde büyük bir gelişme kaydedilmiştir. Bu arada Bernie Sanders, Trans-Pasifik Ortaklığı'nm aleyhine tavır almış ve bu ortaklığı, "büyük çokuluslu şirketlerin ve Wall Street'in işleri taşeronlara havale ederek, emekçi haklarını budayarak, kendi aleyhlerindeki çalışma, çevre, sağlık, yiyecek güvenliği ve finans yasa-

larını geçersizleştirerek, büyük şirketlerin kendi adli sistemimizden ziyade uluslararası mahkemelerde bizim yasalarımıza meydan okumalarına imkân tanıyarak kârlarını arttırmaları yolunda dünya çapında dibe vurma yarışının parçası" olarak acımasızca eleştirmiştir.

Sanders bu mesajla Trump'a karşı çıkmış olsaydı, 2016'da Cumhuriyetçi Parti'ye oy vermeye başlamış bir kısım Beyaz ve Latino işçinin aklını çelebilirdi. Fakat Sanders, Trump'a karşı çıkmadı – Hillary Clinton'ın da çıkmadığı gibi. Bu tür ticaret anlaşmaları desteklemekte ve bizzat müzakerelerine katılmakta uzun bir tarihi olan Hillary Clinton'ın, kampanyası süresince bu kapsamda getirdiği eleştirilerin hiçbir inandırıcılığı yoktu. Buna kalkıştığı zaman da kendisini bir kez daha tipik bir hilekâr siyasetçi konumuna düşürecekti.

POPÜLİST CEPHEYİ TERK ETMENİN TEHLİKELERİ

İhanetlerden yorulan bazı insanlar, merkezci partilerden vazgeçip kendilerini 'yabancılar' ve 'asiler' diye nitelendiren Trump gibi adaylara oy verdiler. Dünyanın her tarafında birçok kişi havlu attı ve bütün sistemin hileli olduğu, kendi hayatlarının iyileşmesine en ufak bir yardımının olmayacağı inancıyla seçimlerde evde kaldı, seçim siyasetiyle hiç ilgilenmedi. Bu fenomen en açık haliyle Amerika Birleşik Devletleri'nde, 2016 seçimlerinde görüldü. Benzeri görülmedik ölçüde yoğun yayınlara rağmen, yarışta havalı ve tehlikeli bir demagogun bulunmasına rağmen, ilk kadın başkan adayına oy kullanarak tarih yapma fırsatına sahip olunmasına rağmen oy kullanma çağındaki yaklaşık 90 milyon Amerikalı her şeye omuz silkip evde kalmaya karar verdi. Çok daha fazla sayıdaki seçmen de, ya Hillary ya da Donald Trump adına sandığa gitmektense oy kullanmama yolunu seçti – toplam seçmenlerin kabaca yüzde 25'ini teşkil eden bir oranda. İşte bu, demokrasiden uzaklaşmanın afallatıcı düzeyini göstermektedir.

Şimdi tekrar Beyaz Saray'daki işçi liderlerine dönelim. Evet, ortada şeytanla yapılan bir anlaşma vardı. Fakat sendika başkan-

larının Trump'ınki kadar gerici bir hükümetle aynı safta durmaya istekli olmaları, onyıllardır hem Demokrat Parti'yi hem Cumhuriyetçi Parti'yi karakterize eden işçilerin sistemli biçimde görmezlikten gelinmesi ve horlanmasının bir başka yansımasıdır.

HAYIR, BİZİ OPRAH VE ZUCKERBERG KURTARAMAZ

Trump'ın Beyaz Saray yolu, kısmen birçok ABD'li liberalin bayıldığı iki adam (Bill Clinton ve Bill Gates) tarafından döşenmişti. Bu genel izlenime aykırı gibi görünebilir, ama siz beni dinleyin.

Donald Trump dünyanın önüne çıkıp, kendisinde başkanlık yapmasına yetecek bir vasıf bulunduğunu ileri sürmüştü: *Ben zenginim.* Daha özel olarak, "Bendeki güzelliğin bir kısmı, çok zengin olmamdan geliyor," demişti. Servetini 'çok akıllı' ve aslında her bakımdan üstün olmasının kanıtı olarak sunuyordu. Bu kadar çok (ne kadar olduğunu bilmiyoruz tabii!) para biriktirmiş olmasından gelen o kadar sihirli güçlere sahipti ki, sahip olduğu güç siyasal deneyimsizliğini ya da en temel idari ya da tarihi konulardaki bilgisizliğini telafi edebilirdi. Göreve gelince de bu mantığı, süper zenginler kulübünün diğer mensuplarını içine alacak kadar genişletmiş; kabinesini yüksek bir kamu makamına getirilmek için tek vasıfları sahip oldukları muazzam (ve çoğunlukla miras yoluyla kalmış) servet olan kişilerle doldurmuştu.

Trump dahası, zenginliğin sihirli güçlerle eşitlenmesini, kendi hanedan ailesinin fertlerini kapsayacak kadar genişletiyor; damadı Jared Kushner'a (doğuştan multi-milyoner olan bir gayri-menkul yatırımcısı) hızla medyanın alay konusu olan, ağır sorumluluklar getiren bir portfolyo sunuyordu. *New York Times* yazarı Frank Bruni, Kushner'ın şimdiye değin yerine getirdiği görevleri (Ortadoğu barışında arabuluculuğa soyunmak, Çin'le Mar-a-Lago zirvesini planlamak, ABD'nin Irak'taki faaliyetlerini izlemek, Yemen'e insansız hava araçlarıyla saldırılması emrini vermek, hükümeti bir şirket gibi idare etmek) saydıktan sonra merak etmişti: "Niçin ona bir kırmızı pelerin diktirip, üstüne bir tayt geçirip, göğ-

süne de afilli bir 'S' yazdırarak ortalığa salmayalım? SuperJared uçuşa geçti."

Bu kurtarıcı-milyarder kompleksini Trump'ın twitter'daki yumurta kafasına ya da Heritage Vakfı'ndaki, 'serbest girişim'e Ayn Randçı bir şekilde tapman danışmanlarına ve uzun şeyler inşa edip duran kişilere yapıştırsaydık isabetli olurdu. Oysa Trump ve Kushner, büyük servetlerinin kendilerini Marvel Comic-vari süper yeteneklerle donattığını hayal eden ilk kişiler olmadıkları gibi, kendi yanılsamalarından cesaret alıp duran ilk kişiler de değillerdir.

Yirmi yılı aşkın bir süre boyunca elit liberaller, bizim kolektif eylemle ve güçlü bir halk kesimiyle üzerine gittiğimiz problemlerin çözümünde gözlerini milyarder sınıfına çevirmişlerdir (bazen 'hayırsever kapitalizmi' diye nitelendirdiğimiz fenomen). Milyarder CEO'lar ve ünlü kişiler (Bill Gates, Richard Branson, Michael Bloomberg, Mark Zuckerberg, Oprah ve her zaman için -her nedense- Bono), kendi alanlarında yetenekli ve çok para kazanmakta mahir olduğu anlaşılmış normal kişiler olmaktan ziyade, yarıtanrı muamelesi görmektedirler. *Business Insider* 2011'de "Bill Gates'in Dünyayı Kurtarmasının 10 Yolu" başlığıyla bir liste yayınlamıştı: Muazzam sayıda yetki ve sorumlulukların bu küçük kliğe ve onların hayır kuruluşlarına havale edilmesi ve taşınmasının kusursuz bir örneğiydi bu.

Tek başına Gates Vakfı'nın değeri 40 milyar dolardır ve dünyanın en büyük hayır kuruluşudur. Bulaşıcı hastalıklar, Afrika'da tarım ve ABD eğitim sistemi dahil olmak üzere kilit önemdeki sektörlerde bu vakfın gücü, Birleşmiş Milletler'in birçok kuruluşuyla ve ABD hükümetine bağlı birçok kurumla boy ölçüşecek ölçüdedir. Yine de bu benzerine rastlanmadık etki gücüne rağmen, vakfın iç işleyişi dışa kapalıdır; önemli kararlar Trump'larınkine eşdeğer bir kayırmacılık anlayışıyla Bill'in kendisi, karısı Melinda, babası William Gates ve multi-milyoner arkadaşı Warren Buffett tarafından alınmaktadır. Şunu akılda tutmak önemlidir ki, Gates'e her zaman dünyayı kurtaracak kişi gözüyle bakılmış değildir. Aslında 1990'lı yıllarda Gates daha ziyade, yağmacı bir yazılım tekeline sahip olup, sömürücü istihdam uygulamalarıyla tanınan, uğur-

suz bir işveren sayılıyordu. Sonra, Flash-benzeri bir hızla kendini bir küresel süper-kahramana dönüştürdü; tek elle en karmaşık toplumsal krizlere bile el atıp çözebilecek konumdaydı sanki. Gates'in söz konusu alanlarda özel bir uzmanlığının olup olmadığı ya da Gates Vakfı'nın sihirli çözümlerinin birçoğunun bir süre sonra hiç işe yaramadığının anlaşılması kimin umurundaydı?

Gates ve dünyayı kurtaracak diğer milyarder arkadaşları, adını İsviçre'nin Davos dağının tepesinde her yıl yapılan Dünya Ekonomi Zirvesi'nden alan ve 'Davos sınıfı' diye bilinen zümreye aittirler. Bu zümre, bankacılık ve teknoloji milyarderlerinden, çıkarlarını kovalamakta samimi seçilmiş liderlerden ve her şeyi dayanılmaz derecede göz kamaştırıcı kılan Hollywood ünlülerinden oluşan, hiper bağlarla bağlı bir ağdır. Sözgelimi 2017 Davos zirvesinde Shakira, Kolombiya'daki eğitimle ilgili yaptığı hayır faaliyetlerini anlatmış, ünlü şef Jamie Oliver ise diyabet ve obeziteyle mücadele planını tartışmıştı. Gates her zamanki gibi, diğer ortaklarıyla beraber 460 milyon dolar değerinde, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önleyecek yeni bir vakıf kurduğunu ilan ederek ön plandaydı.

Davos sınıfının gücü 1990'lı yıllarda, ABD başkanı Bill Clinton ve İngiltere başbakanı Tony Blair'in kurucu üye olmalarıyla iyice patladı. Ülkelerindeki görevlerden ayrıldıklarında Blair'le Clinton'ın ikisi de Davos'taki çalışmalarına devam ettiler. Clinton Vakfı, bir tür 'Hudson'daki Davos' olan ve adil bir oranda kendi vergilerini ödemeyi düşünmekten ziyade, kamuoyuna dünyayı kalplerdeki iyilikle düzeltme planlarını anlatan, tam bir oligarklar geçidi olarak lanse edilmiş yıllık Clinton Global Initiative'i başlatacaktı.

Birçok insanın gözünde Clinton Vakfı, Demokrat Parti'yle (geleneksel olarak işçiler ve sendikaların desteklediği partiyle) dünyanın en zengin çıkar çevrelerinin kamusal düzlemde kaynaşmış haliydi. Vakfın misyonu şöyle özetlenebilir: Gezegenimizde yerinde duramayıp taşan o kadar çok kişisel servet vardır ki, yeryüzündeki her sorun (ne kadar büyük bir sorun olursa olsun) ultra-

zenginleri ufak tefek değişikliklerle doğru şeyler yapmaya ikna ederek çözülebilir. Doğallıkla o ultra-zenginleri böyle güzel şeyleri yapmaya ikna eden insanlar da Clinton'lardı; yani, etraflarındaki A listesinden şöhretli kişilerin yardımıyla, nihai ilişki sağlayıcılar ve anlaşma bağlayıcılar.

Hal böyle olunca erdemlilikten kimse şüphe edemezdi. Oysa dünyanın her tarafındaki çokluklar açısından bütün bir Davos sınıfı, başarının odağının kendilerinin davetli olmadıkları bir partiye gitmeye bağlı olduğu fikrini simgelemeye başlamıştı; üstelik en içlerinde bir yerden, bu yükselen zenginlik ve gücün bir şekilde kendi kabaran borçlarıyla ve güçsüzlükleriyle, çocuklarının geleceğinin giderek daha belirsiz ve güvensiz bir hal almasıyla ilintili olduğunu biliyorlardı. Emekçi insanların çıkarlarını koruma sözü veren siyasetçilerin Davos sınıfıyla bunca içli dışlı olmaları öfkelerini arttırmaktan başka işe yaramıyordu. Barack Obama'nın bir Wall Street firmasında yapacağı konuşma için 400 bin dolar almasıyla ilgili tartışma bu bağlamda kavranmalıdır.

Trump, Davos'çularla beraber koşmuyordu (aslında, onlara duyulan öfkeden faydalanmıştı). O görkemli, liberal eğilimli dünyadan çok kişi de Trump'm başkanlığından dehşete kapılmıştı. Yine de doruğundaki bu iyi niyetli ama başarısız reformcuların sergiledikleri emsaller, Trump'ın ilk planda yarışı kazanmasını ve milyonlarca Amerikalının oylarını kendi hükümetleri karşısında, görev için tek vasfı serveti olan bir adama vermelerini anlaşılabilir hale getiren sebeplerden birisiydi. Bu salt Trump'a oy vermekle sınırlı bir olay değildir. Ona asla oy vermemiş pek çoğumuz, şişkin banka hesabına (ya da bazıları gizli offshore hesapları olan bir sürü banka hesabına) sahip birinin bir şekilde dipsiz bir uzmanlığa sahip olduğu düşüncesine alışkın olarak yetişmişizdir. Gerçekten, her eğilimden hükümetler kamusal politikanın zorlu yanları diye değerlendirilen birçok işlevi, varlıklı bireylerden oluşan ufacık bir gruba havale etmekten son derece memnun olmuşlardır.

Trump'ın kendisi zengin olduğu için Amerika'nın nasıl düze çıkarılacağını bildiği iddiası, yıllardır dinlemekte olduğumuz teh-

likeli bir fikrin (Bill Gates'in Afrika'yı düze çıkarabileceği, ya da Richard Branson ve Michael Bloomberg'in iklim değişikliğine çözüm bulabilecekleri fikrinin) yontulmamış, kaba bir yankısı olmaktan öteye gitmez.

KIRILMA NOKTASI: BANKALARIN KURTARILMASI

Davos sınıfı ile geriye kalan bütün insanlar arasındaki bölünme, 1980'lerden beri büyümektedir. Fakat birçok insanın gözünde kırılma noktası 2008 finans kriziyle birlikte gelmiştir.

Hazine bakanları, finans bakanları ve maliye bakanları onyıllardır halkı kemer sıkmaya zorladıktan sonra, birdenbire bankaları kurtaracak trilyonlarca doları buluvermişlerdir; insanlar kendi hükümetlerinin muazzam miktarlarda para bastıklarına şahitlik etmişlerdir. Bu süreçte, Margaret Thatcher'ın iddiasının aksine, aslında alternatifler varken çok şeyden (emekli aylıkları, ücretler, doğru düzgün okullar) vazgeçilmiştir. Birdenbire anlaşılmıştır ki, hükümetler piyasaya müdahale etmek için her türlü şeyi yapabilecek durumdadırlar ve anlaşılan, eğer yeterince zenginseniz sizi bataklıktan çekip çıkarmak için sınırsız kaynaklara sahiplerdir. O ânda yeryüzündeki herkes, kendilerine bir dolu yalan söylendiğini görmüştür.

Maskenin bu şekilde düşmesinin yankıları hâlâ sürmektedir. Siyasal yelpazenin gerek sağında gerekse solunda seçmen tabanının kapıldığı öfke, sadece nelerin kaybedildiğiyle ilgili değildir; bu öfke aynı zamanda, çağımızın can acıtan kayıplarının paylaşılmadığını, Davos sınıfının hiçbir zaman dağın dip eteklerinde yaşayanların çektiklerini umursamadığını bilmekten kaynaklanan adaletsizlikle ilgilidir.

Demek ki, yükselişte olan sözde-popülist Sağ'ın yenilgiye uğratılması salt bir seçim stratejisi meselesi olmadığı gibi, salt doğru adayları bulma meselesi de değildir. Bu, ilk planda ters tepkiyi yaratan yıpratıcı ve esasında çift taraflı, zenginliğe tapman dünya görüşüne karşı (seçimler sırasında ve daha önemlisi iki seçim arasında) bir fikirler savaşına girmeye istekli olma meselesidir.

İlericiler, tam şu ânda mevcut olan groteksk eşitsizliklerden duyulan yerinde öfkeye hitap etmeyi öğrenmedikleri müddetçe, Sağ kazanmaya devam edecektir. Bizi iktidardaki kötülerden kurtarmak için sahneye çıkacak bir süper-kahraman aydın milyarder yoktur. Ne Oprah, ne Zuckerberg, ne Elon Musk.

Biz daha önce olmamış bir şekilde biraraya gelerek, kendimizi kurtarmak zorunda kalacağız. 2016'da o potansiyeli şöyle bir gördük.

7
EKONOMİK POPÜLİZMİ SEVMEYİ ÖĞRENMEK

Bernie Sanders, benim şimdiye kadar ABD başkanlığında açıkça desteklediğim tek adaydır. Adayları onaylarken hiçbir zaman kendimi tam anlamıyla rahat hissetmemişimdir. Bunun istisnası 2016'da oldu, çünkü seçmenlik hayatımda ilk defa Demokrat Parti'nin önemli isimleri içinde, doğrudan üç ayaklı krizin öğelerini, neo-liberalizmi, ekonomik eşitsizliği ve iklim değişikliğini sorgulayan bir aday çıktı. Sanders'ın kampanyasının kendisinin (pek çok kişi denemiş olsa da) hedef şaşırtıcı ya da oyları bölen biri şeklinde karalanamayacağı o bağlamda devreye sokulması, kampanyasını farklı kılan etkendi. Bernie protest bir aday değildi; New Hampshire'ı kazanarak ilk rüzgârı arkasına aldıktan sonra oyun başlamıştı. Aniden ortaya çıktı ki, (kendiminki dahil) bütün ka-

bul gören bilgeliklere rağmen, Sanders'ın Hillary Clinton'ı alt etme ve Demokrat Parti'nin başkan adayı olma şansı vardı. Sonunda 13 milyon oyla 20 eyaletten fazlasını önde tamamladı. Kendini demokratik sosyalist ilan eden birisi için bu sonuç, siyasal haritada sismik bir kaymaya işaret etmektedir.

Ülke çapında düzenlenen birçok anket, Trump'ı mağlup etmekte Sanders'ın Clinton'dan daha şanslı olduğunu göstermiştir (yine de Sanders ilk turu kazanmış olsaydı genel tablo değişebilir ve Sağ'ın topyekûn saldırısıyla karşı karşıya kalabilirdi). Bernie halkta biriken öfkeye ve mevcut düzen siyasetinin reddedilmesine inanılmaz derecede uyan bir profildi. Doğrudan, yasal kılıf geçirilmiş siyasal yozlaşma üzerinden insanların kızgınlıklarına seslenebiliyordu, ama ilerici bir perspektiften – gerçek bir sıcaklıkla ve şahsi bir dürtü karıştırmadan. Bu nadir rastlanan bir durum. Sanders bankaları dizginleyen ve eğitimi yeniden ulaşılabilir duruma getiren politikaları savunmuştu. Bankerlerin hiçbir zaman sorumlu tutulmamalarının yarattığı adaletsizliğe karşı isyandaydı. Siyasetle geçen bir ömrün ardından yozlaşma skandallarına hiç bulaşmamıştı. Bu daha da nadir rastlanan bir durumdur. Bernie aslında tam da ünlülerin reality TV'sinin yaldızlı dünyasından dilediğinde faydalanabilecek biri olduğu içindir ki, Trump'ın ve Mar-a-Lago tesisinin aşırılıklarının kıyaslanacağı daha iyi bir örnek bulunamaz.

Kampanya sırasında üzerinde çok konuşulan ilk görüntülerden birisi, Sanders'ı beyaz saçları karmakarışık, ekonomi sınıfında bir orta koltuğa sığışmış halde bir uçakta gösteren fotoğraftı. Uçağının dışına büyük altın harflerle adının işlendiği bir özel jetle yolculuk eden bir adama karşı böyle bir adaylık yürütmek yüzyılın kampanyası olurdu. Belli ki zıtlıklar insanları hâlâ çekiyor: Trump'ın göreve başlamasından iki ay önce Fox News'un yaptırdığı bir ankette, ülkedeki politikacılar içinde insanların en yakınlık duyduğu kişi olarak Sanders ilk sırada yer almıştı.

Bu gerçekleri hatırlatmamın sebebi, öyle bir aday kendini ortaya attığında ve bu aday doğru destek ve teşviklerle kazanabileceğini gösterdiğinde, aynı hatalar tekrarlanmasın diye onu nelerin

engellediğini kavramamızdır. 2016'da sandıkta -neredeyse- dönüştürücü nitelikte bir tercih yapılmış olabilirdi ve aslında bir sonraki seçimde bunun gerçekleşmesi de mümkündür.

BAŞKALDIRAN KİTLELERDEN (VE YATIRILAMAYAN SAÇLARDAN) DUYULAN KORKU

Burada yaptığımız, insanların Trump'a karşı Hillary'ye oy verip vermemelerini gerektirecek bir tartışma değildir. Burada yaptığımız, sandığa Trump'ı mağlup etmekle kalmayacak, Trump'ın yükselişini güçlendiren bazı temel güçlerin de hakkından gelebilecek bir aday çıkarıp çıkaramayacağımızla ilgili bir tartışmadır. Bana göre, Trump trajedisi sadece, Amerika Birleşik Devletleri'nin şu anda kültürün çıkarabileceği en berbat unsurların bir insanda toplanışını temsil eden bir adam tarafından yönetilmesinde yatmaz. Burada dikkat çekeceğim, kendi ömrümde ortaya çıkabilecek (Sanders kadar eksikli bile olsa) en iyi ve en umutvar siyasal imkânın ülkenin elinden kayıp gitmiş olmasıdır – tıpkı iklim saatinin geceyarısını vurmanın eşiğine gelmiş olması gibi.

Öyleyse Sanders, gerekli sayıyı aşacak kadar seçmenle niçin bağ kuramamıştır?

Ben Demokrat Parti'deki kararlı neo-liberallerin Sanders'ı istemediklerini anladım. Sanders bütün modele karşı bir tehdit ve onun benimsediği ekonomik popülizm en yüksek kademelerde derin bir rahatsızlığa yol açtı. Burada Demokratik Ulusal Komite'nin Bernie'nin kampanyasını nasıl sabote ettiklerini, bu amaç doğrultusunda Clinton kampına nasıl bilgi ve strateji desteğinde bulunduklarını tekrarlamakla zaman kaybedecek değilim. Fakat onun kampanyası ilerici kesimler tarafından da güçlü saldırılara maruz kalmıştı. Bazıları, ülke çapında çalışan insanların hayatlarını maddi olarak ve ciddi derecede iyileştirme vaadinde bulunacak ve iklim değişikliğini bir kuşak görevine dönüştürecek bir adayı görmüşler ve sonra başlarını çevirip, savunulamaz bir statükonun adayı olarak Clinton'ı desteklemeyi tercih etmişlerdi.

Birçok güçlü ABD'li liberalin Bernie Sanders'a düşmanlıkları (ve kazanabileceği bir aralıktayken onu geri çekmekteki kararlılıkları) hem sorun çıkaran hem de bir gerçeği ifşa eden bir durumdu. Şahsen eşitsizlikle daha cesurca mücadele edecek politikaları desteklerlerken, Amerikan halkı fazla muhafazakâr, fazla kapitalizm yanlısı olduğu ve asla desteklemeyeceği için kendilerinin de bir seçim kampanyasında bu görüşleri savunulmaya değer görmediklerini o kadar sık dinlemiştik ki! Zaten bu insanlar pragmatizm adına mevcut düzenin adaylarını desteklemekte (Cumhuriyetçilere karşı en fazla kazanma şansına sahip gördükleri adayı seçmekte) hiç tereddüt etmeyeceklerdi.

Yine de Bernie, eskiden kenarda kıyıda kalmış Sol dışındaki insanlar açısından fazla radikal bulunarak umursanmayan duruşların (genel kamusal sağlık hizmetleri, bankaların batmaya bırakılıp öğrenci borçlarının affedilmesi, bedava üniversite eğitimi, fosil yakıtların toprakta tutulması ve yüzde yüz yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelinmesi gibi taleplerin) yeryüzünün en kapitalist ülkesinde çılgınca tutulabildiğini, milyonlarca insanın desteğini alabildiğini göstermişti. Bernie, kökten dönüşümün bir boş hayal olmadığını göstermişti. Öte yandan 'güvenilir' seçim diye değerlendirilen adayın (Hillary Clinton) çok tehlikeli bir seçim olacağının anlaşılması uzun sürmemişti.

KİMİN DEVRİMİ?

Sanders'ın, Clinton ve mevcut düzen Demokratlarından heyecan duymayan çok sayıda ilerici entelektüel ile önemli toplumsal hareketleri nasıl etkileyemediğini çözmek acil bir görevdir. Bazıları Sanders'ı isteksizce desteklemişler ya da, hiç kimsenin kendi oylarını hak etmediği ve Bernie'nin 'siyasal devrimi'nin gerçekte kendilerini kapsamadığı inancıyla yarışta hiçbir adayı desteklememe yolunu seçmişlerdi.

Ben Bernie'yi onaylıyor olsam da, renkli derili birçok insanın ve kadının farklı bir tercih yapmasının yerinde sebepleri bulun-

duğunun farkındayım. Clinton bu insanların ciddi ekonomik değişimin yerine konabilecek kimlik politikasını onaylayacaklarını düşünse de, genellikle sanki Bernie'nin ekonomiyi öne çıkarmasının, Siyahların, kadınların ve geleneksel olarak marjinalleştirilmiş diğer grupların biricik ihtiyaçları ve tarihlerinin üstünü örtmesini sağlayacağını düşünüyormuş gibi bir durum ortaya çıkmıştı. Evet, Bernie bu konuda haksızca karalamalarla karşı karşıyaydı. Fakat daha önemli bir ders, Bernie'nin ırk ve cinsiyet konularındaki zayıflıkları olmasa (Demokrat Parti'nin kurucu eliti onu geride tutmak için ne kadar çok uğraşmış olursa olsun) kazanabilecek durumda olduğuydu. Şayet daha fazla orta yaşlı ve yaşlı kadını, doğum haklarının hâlâ ne kadar önemli ve risk altında olduğunu anladığına ikna etmiş ve kadınlara uygulanan şiddetin yaygınlığının acil bir meseleyi işaret ettiğini kavramış olsaydı kazanırdı. Pennsylvania ve New York gibi eyaletlerde Siyah seçmenlerin sadece yarısının desteğini alabilmiş olsaydı kazanırdı. Ama bunu başarması için, açıkça ve etkileyici bir şekilde ülkenin en derin ekonomik eşitsizlikleri ile köleliğin kalıcı mirası, Jim Crow yasaları, konut ve finansal ayrımcılık konuları arasındaki noktaları birbirine bağlayabilmesi gerekirdi.

Atlantic'de yazan Ta-Nehisi Coates, konu bu mirasla yüzleşmeye geldiğinde, Sanders'ın Wall Street'e tavır alırken sergilediği cesaret ve radikalliğin birdenbire söndüğüne dikkat çekmişti. Kölelik tazminatlarını bir şekilde destekleyip desteklemediği sorulduğunda Sanders bu düşünceyi siyasal bakımdan gerçekleşmesi mümkün olmayan, gereksiz yere 'bölücü' bir talep olarak gördüğü cevabını veriyor, derisi renkli insanların topluluklarına yapılacak büyük yatırımların aynı sonucu doğuracağını vurguluyordu. Fakat Coates'in haklılıkla işaret ettiği gibi, Sanders'ın adaylığının püf noktası, siyasal bakımdan mümkün sayılan şeyleri zorlamasıydı – öyleyse ırksal eşitlikte sergilediği o cesareti nereye gitmişti? "Tazminatlara onları 'bölücü' görerek karşı çıkan bir sosyalist aday görüntüsü (ki Amerikalıların zihinlerinde 'sosyalist'ten daha bölücü siyasal etiket çok azdır), ancak Sanders'ı bir pragmatist

olarak düşünmenin akıl almazlığıyla kıyaslanabilir," diye yazıyordu Coates. (Yazar bu güçlü eleştirisine rağmen, ilk turda oyunu "girdiğimiz yarışta en iyi seçenek olarak" Sanders'a kullanacağını da açıkça ilan etmişti.)

The New Jim Crow'un yazarı Michelle Alexander, suç adaleti ve refah konusundaki çizgisinin Siyahların oyunu almayı hak etmediğini ileri sürerek ilk turlarda Clinton'a şiddetle karşı tavır almıştı. Fakat Sanders'ı da açıkça onaylamıyordu. Ona göre 2016 seçiminin en yakıcı mesajı şöyleydi: "İlericiler Siyah insanların sorunlarına anlamlı biçimde eğilmeden ve ırk tarihini daha ciddiye almadan uzun vadede kazanabileceklerini düşünüyorlarsa, telefonda konuşma hızının arttırılmasında Elon Musk'a bakıp gelecekte Mars'taki evlerini planlamaya başlasalar daha iyi ederler, çünkü bu gezegen yanıp kül olacak."

Bu, hızla öğrenmemiz gereken bir mesajdır. Çünkü eğer Sol popülist adaylar asıl önemli olan konuları ıskalamaya ve Demokratlar onların yerine mevcut düzene uyan isimleri koymaya devam ederlerse, giderek saldırganlaşan bir Sağ'ın kazanmayı sürdürmesini beklemek için her türlü sebebimiz var demektir.

DÜNYANIN HER TARAFINDA ZEHİRLİ BİR KOKTEYL

Trump gürlemişti: Her taraf cehennem. Clinton da şöyle cevap verdi: Her taraf iyilik - bunu daha kapsayıcı hale getirmek için birkaç ufak oynama yapmamız yeter. Clinton'ın son sloganı, "*Love trumps Hate*", Trump'ı kelime olarak dahil eden bir sözcük oyunu yaparak, 'sevgi nefreti yenecek' şeklindeydi. Fakat sevgi tek başına buna uygun değildi; ona destek olması için daha kuvvetli bir şey, adalet gibi bir şeye ihtiyaç vardı.

Aday olarak Hillary Clinton, çağımızı tanımlayan ve halkta birikip yükselmekte olan öfkeye hitap edebilecek bir konumda değildi. Kendisi birçok kişinin tehdit gözüyle baktığı Trans-Pasifik Ortaklığı gibi ticaret anlaşmalarının müzakerelerine katılmıştı; ilk Clinton yönetimi bankalara ve türev piyasalarına uygulanan ku-

ralları büyük ölçüde azaltarak, finansal krizin zeminini hazırlamıştı (Hillary hiçbir zaman bu tür tedbirlere karşı çıkmadı ve bizzat kendisi o bankalardan hiç de az olmayan konuşma ücretleri aldı). Dolayısıyla Hillary halktaki huzursuzluğu geçiştirme niyetlisiydi... bildiğimiz sonuçlara vardı.

İlerici bir alternatif olmayınca Trump'ın, şüphe içindeki seçmenlerle, "Acınızı hissediyorum. Sizi dolandırmışlar," diyerek bağ kurmasında eli serbest kalmıştı. Kampanya boyunca, bilinen politikaları izleyen büyük şirketlere duyulan öfkenin bir kısmını kontrol altına almayı başarmıştı (gerçi şimdi bunların çoğunu unutmuş görünüyor). Gazabını harekete geçirmeyi daha çok, şöyle sözlerle akıllarına kurt düşürdüğü çeşitli ırkçı umacılara saklamıştı: Göçmenler ırzınıza geçmeye geliyorlar, Müslümanlar sizi tepelemeye geliyorlar, Siyah aktivistlerin üniformalı askerlerimize saygıları yok, Siyah başkan her şeyi berbat etti, ve saire.

Brexit kampanyası, gerçek ekonomik sıkıntılar ile kimliğe dayalı bir temelde, hakikaten aşındırılmış demokrasiden oluşan aynı zehirli kokteyle hitap ediyordu. Tıpkı Hillary Clinton'ın Trump'ın uydurma ekonomik popülizmine karşı etkileyici bir cevabının bulunmaması gibi, AB'de Kalma (Remain) kampanyasını yürütenler de insanların hayatlarını kontrol edemediklerini ve (kendi önerdikleri çözüm daha vahim sonuçlar doğuracak olsa bile) kamu hizmetlerine ayrılan fonların yetersiz kaldığını ileri sürdüklerinde Nigel Farage'a ve Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'ne (UKIP) bir cevap verememişlerdi.

Brexit'in ve Trump'ın zaferinin hayati dersi, başarısız neo-liberal statükoyu temsil ettiği düşünülen liderlerin demagoglarla ve neo-faşistlerle boy ölçüşemeyeceğidir. Eşitsizliğe ve demokrasideki krizlere gerçek çözümleri ancak cesur ve hakikaten yeniden bölüşümcü bir ilerici gündem sunabilecekken, halkın öfkesinin doğru adrese (kamu servetlerinin açık arttırmayla satışa çıkarılmasından, toprağın, havanın ve suyun kirletilmesinden, finansal alanda kural ve düzenlemelerin kaldırılmasından akılalmaz faydalar sağlayanlara) yönlendirilmesi gerekir.

Bizden başka bir seçimde yeniden bir partiye ya da bir adaya oy vermemiz istendiğinde bunu aklımızda tutmamız lazım. Bu istikrarsızlaşmış çağda statüko politikacıları genellikle işleri doğru yaptıramazlar. Öte yandan, ilk bakışta radikal, belki biraz riskli görünen seçim, şu uçucu çağda daha pragmatik bir yolu gösterebilir bize.

Ne olursa olsun, önümüzdeki yıllar çalkantılı geçecek. Dolayısıyla, istediğimiz ve ihtiyacımız olan dünyayı nasıl kazanacağımıza odaklanmadan önce, Trump'ın Beyaz Saray'ından gelecek bir sonraki krizler dalgasına, dünyanın her köşesinde yansımalar doğuracak şoklara hazırlanmamız gerekiyor.

3. BÖLÜM

DURUM NASIL DAHA KÖTÜLEŞEBİLİR: GELECEKTEKİ ŞOKLAR

"Tarih önemlidir. Tarihi bilmezseniz sanki dün doğmuşa dönersiniz. Dün doğmuşsanız iktidar konumuna yerleşmiş herkes bize bir şeyler anlatabilir ve siz dinlediklerinizi kontrol etmenin bir yolunu bulamazsınız."

(Howard Zinn, *You Can't Be Neutral on a Moving Train*, 2004 belgeseli)

8
FELAKET USTALARI
Demokrasinin Etrafında Son Bir Koşu Yapmak

Felaket bölgelerinden haberler geçip yazılar kaleme aldığımda, sadece şurada burada krizin işaretlerine bakmakla kalmayıp, direksiyonu kırıp başka bir istikamete yönelmedikçe (gittiğimiz yolda nereye varacağımızın bir ön gösterimini seyrediyormuş gibi) kolektif felaketimizi de bir ânlığına görmeme bağlı olarak çok huzursuzluk hissettiğim zamanlar oldu. Kaos ve istikrarsızlık atmosferi yaratmaktan belli ki büyük keyif alan Trump'ı dinlediğimdeyse sıklıkla şöyle düşünüyorum: Bu filmi daha önce gördüm; ana kapıların kolektif geleceğimize açılıyor göründüğü bu tuhaf ânları daha önce yaşadım.

Böyle ânlardan birisi, Katrina kasırgasından sonra New Orleans'a geldiğimiz zamandı. Hükümetlerinin yüzüstü bırakmış ol-

duğu binlerce şehir sakinine sırf hayatta kalmaya çalıştıkları için tehlikeli suçlular muamelesi yapılırken, felaketten hangi yollarla kazanç sağlayacaklarına bakmak için sel altındaki şehre üşüşmüş özel ordu müteahhitlerini izliyordum.

Buna benzer başka bir distopyan manzarayı 2003'te Bağdat'ta, işgalden kısa sonra görmüştüm. O zaman da ABD işgali şehri ikiye yarmıştı. Şehrin kalbinde, korkunç beton duvarların ve bomba dedektörlerinin ardında Yeşil Bölge duruyordu: Sert içki sunan barları, fast-food yiyecekleri, jimnastik salonları ve haftanın her günü her saat açık görünen havuzuyla, Irak'ta yeniden inşa edilmiş küçük bir ABD dilimi. Daha ötede, duvarların dışındaysa, bombalanmaktan moloz yığınına dönmüş, hastanelerine elektrik verilemeyen, Irak'lı gruplar ile ABD işgal güçleri arasındaki şiddetin kontrolden çıkıp sarmala dönüştüğü bir şehir vardı.

Yeşil Bölge o zamanlar, Henry Kissinger'ın eski asistanı ve Kissinger danışmanlık firmasının direktörü, George W. Bush'un ABD'nin Irak büyükelçisi olarak atadığı Paul Bremer'ın beyliğiydi. Ülkede işleyen bir yönetim aygıtı bulunmadığından, esasında bu durum Bremer'ı Irak'ın üstün lideri konumuna getirmişti. Bremer'ınki tamamen özelleştirilmiş bir imparatorluktu. Savaş çizmelerinin üstüne keskin iş ceketini giymiş olan Bremer her zaman, artık iflas etmiş bir şirket olan Blackwater'ın çalıştırdığı siyah maskeli paralı askerlerce korunuyordu. Yeşil Bölge'yi de, başka özel müteahhitlerle beraber (önceden, o dönemin başkan yardımcısı Dick Cheney'in başında bulunmuş olduğu, dünyanın en büyük petrol sahası şirketlerinden) Halliburton idare etmekteydi.

ABD'li yetkililer Yeşil Bölge'nin dışına (yani, bazı gazetecilerin adlandırmasıyla 'zümrüt şehir'e) çıkmaya kalktıklarında arkalarına, "önce ateş et, sonra soru sor" düsturunu benimsemiş olarak her istikamete makineli tüfeklerinin namlularını doğrultmuş askerler ve paralı korumalarla birlikte, ağır zırhlı konvoylar sıralanıyordu. Tüm bu silahlarla özgürleştirildikleri iddia edilen sıradan Iraklıların, sadakat karşılığında dini milislerin sağladığı dışında en ufak bir korumaları yoktu. Konvoyların ilettiği mesaj gür ve berraktı:

Bazılarının hayatları başkalarınınkinden çok daha fazla cehenneme dönmüş olabilir.

Bremen işte bu Yeşil Bölge kalesinin derinliklerinden, Iraklıların serbest piyasa ekonomisi modeline nasıl uyum göstermeleri gerektiği konusunda kararname üstüne kararname çıkarmıştı. Düşündüğünüzde Donald Trump'ın Beyaz Saray'ıyla o kadar çok benzerlik bulabilirdiniz ki! Kararnameler bile birbirinin tıpkısıydı sanki. Örneğin Bremer, Iraklıların (Trump'ın önerdiğine çok benzer şekilde) yüzde 15 sabit vergi ödemeleri gerektiğini emretmişti; devlet mülkiyetindeki varlıklar hızla açık arttırmayla satılmalıydı (aynısını Trump da düşünmektedir); hükümet ciddi oranlarda küçültülmeliydi (yine Trump'm bir başka fikri). Uygulamadaki sürat akıl almaz cinstendi. Bir gözü Irak'ın fosil yakıt sahalarında ve başka kaynaklarında olan Bremer, Iraklılar sandığa gitmeden ve 'kurtarılmış' geleceklerinin neye benzeyeceği konusundaki fikirlerini söylemeden önce kendi ülkesinin bir kopyasını buraya çıkarmaya kararlıydı.

Bremer ve Dışişleri Bakanlığı özellikle gerçeküstü bir bölümde, Rusya'dan kendi ülkelerinin feci deneylerini, yolsuzlukların önünü açan ve ülkenin ünlü oligarklar sınıfını yaratan 'ekonomik şok terapisi'yle, deregülasyonla ve özelleştirme çılgınlığıyla yürütmüş danışmanlar getirmişlerdi. Rusya'nın 'Dr. Şok'u diye bilinen Yegor Gaidar dahil olmak üzere ziyaretçiler, Yeşil Bölge içinde, ABD'nin atadığı Iraklı politikacılara, Irak halkı savaştan toparlanmadan önce, ekonomiyi kökten bir defada ve tereddütsüz yeniden yapılandırmanın ne kadar büyük önem taşıdığı üzerine konferanslar vermişlerdi. Iraklıların söyleyecek sözleri olsaydı bu politikaları kabullenmezlerdi (zaten daha sonra bu uygulamaların birçoğunu reddettiler). Bremer'ın planını düşünülebilir kılan etken, ancak aşırı kriz hali olabilirdi.

Aslında Bremer'ın kriz bahanesiyle, Irak'ın devlet mülkiyetindeki varlıklarını açık arttırmayla sattırmadaki kararlılığı, işgalin Irak halkını despotizmden kurtarmaktan ziyade, Irak'ın zenginliğini yabancı şirketlere açmaktan ibaret olduğu yönündeki yaygın algıları hayli doğrulayan bir tutumdu. Ülke şiddet sarmalına gir-

mişti. ABD ordusu ve özel taşeron firmaları daha fazla şiddetle, daha fazla şokla karşılık veriyorlardı. Müteahhit ve taşeron ekonomisinin kara deliğinde akla hayale gelmeyecek miktarlarda ('Irak'ın kayıp milyarları' diye anılmaya başlanan) paralar kayboluyordu.

Bizde bilim kurgu ve Hollywood filmlerinde defalarca tahayyül ettiğimiz distopyan geleceği bir ânlığımıza gördüğümüz duygusunu uyandıran şey, sadece büyük şirketlerin gücü ile açık silahlı savaşın böylesine pürüzsüz bir şekilde kaynaşmış olması değildi. Bunun yanında, olağan zamanlarda asla uygulanamayacak politikaları dayatmak suretiyle krizden faydalanma mekanizması da aynı duyguyu uyandırıyordu. Nitekim ben de *Şok Doktrini* kitabımın tezini Irak'ta geliştirmiştim. Aslında o kitapta yalnızca Bush'un savaşına odaklanmayı amaçlamıştım, fakat aynı taktiklerin (ve Halliburton, Blackwater, Bechtel gibi aynı firmalarla) dünyanın her tarafındaki felaket bölgelerinde uygulandığını fark etmeye başlamıştım. İlk olarak yoğun bir kriz (doğal felaket, terörist saldırı) yaşanıyor, daha sonra büyük şirketler yanlısı politikaların taarruzu sökün ediyordu. Genellikle krizin nasıl sömürüleceği stratejisi, hiçbir karanlık komplo teorisine meydan bırakmayacak şekilde, düpedüz açıkta yapılmaktaydı.

Daha derinlere daldıkça, bu stratejinin kırk yılı aşkm bir süredir neo-liberalizmin dayatılmasının sessiz bir ortağı işlevi gördüğünün bilincine varmıştım. 'Şok taktikleri' belirgin bir kalıbı takip ediyordu: bir krizin patlak vermesini bekle (hatta Şili ya da Rusya benzeri bazı örneklerde krizin oluşmasına katkıda bulun), bazen 'olağanüstü politika' diye adlandırılan bir durum ilan et, demokratik normların bazılarını ya da tümünü askıya al, sonra da büyük şirketlerin istek listesini olabildiğince çabuklukla hayata geçir. Yapılan araştırmalar, eğer siyasal liderlerce yeterince histeriye dönüştürülürse fiilen bütün çalkantılı durumların bu yumuşatıcı işlevi görebileceğini ortaya koymuştu. Söz konusu kriz askeri darbe gibi radikal bir olay da olabilirdi, ama bir piyasanın ekonomik şoka uğratılması veya bir bütçe krizi bile aynı şekilde değerlendirilebilirdi. Örneğin hiper-enflasyon ya da bankacılığın çöktüğü bir atmosferde ülkenin yönetici elitleri panik halindeki halka sık-

lıkla, sosyal korumalara yapılan saldırıların ya da özel finans sektörünü ayağa kaldırmak için muazzam meblağlarla şirket kurtarmaların gerekliliğini satabiliyorlardı – çünkü onların iddialarına göre, bunun alternatifi düpedüz ekonomik kıyamete varılmasıydı.

ŞOK DOKTORU'NUN ELKİTABI

Şok taktikleri ilk olarak 1970'lerin başlarında Latin Amerika'da neo-liberalizmin hizmetinde kullanıldı ve bugün halkın iradesine karşı 'serbest piyasa' tavizleri koparma yolunda hâlâ kullanılmaya devam ediliyor.

Şok taktiğinin bizim gördüğümüz son örneklerinden birisi, Trump'dan önce, ABD'nin Detroit ve Flint dahil olmak üzere bazı şehirlerinde, belediyelerin iflas etme ihtimalinin yerel demokrasinin askıya alınıp 'olağanüstü idareciler'in devreye sokulmasının bahanesine çevrilmesiydi. Süregiden borç krizinin, sorumluluğu bulunmayan ve (emekli aylıklarında kesintiye gidilip, bir sürü okulun kapatılması dahil olmak üzere) ağır kemer sıkma tedbirlerini uygulamaya sokacak bir 'Finansal Gözetim ve Yönetim Kurulu'nun kurulmasıyla değerlendirildiği Porto Rico'da benzer bir süreç gözlenmişti. Yine, cumhurbaşkanı Dilma Rousseff'in 2016'da çok tartışmalı bir şekilde itham edildiği Brezilya'da, seçimle gelmeyen ve ziyadesiyle sermaye yanlısı; kamu harcamalarını yirmi yıl boyunca donduran, çok ağır kemer sıkma tedbirlerini hayata geçiren, tam bir özelleştirme çılgınlığıyla havaalanlarını, elektrik santrallerini ve diğer kamu varlıklarını satmaya başlayan bir rejimin kurulması sağlanmıştı.

Şimdi aynı senaryo en pervasız şekliyle Donald Trump başkanlığında sergilenmektedir. Trump kampanya süresince kendisine hayranlık duyan kalabalıklara, yaşlıların ve engellilerin hayati bir beslenme kaynağı olan seyyar yemek sağlama fonlarında kesintiye gideceğini söylemedi ya da milyonlarca Amerikalıyı sağlık sigortasından mahrum bırakmaya çalışacağını kabul etmedi. Birçok meselede olduğu gibi Trump bu konularda da hep niyetlerinin tam zıddı olan şeyler söyledi.

Göreve geldiğinden beri de kaos ve kriz atmosferinin yumuşamasına asla izin vermedi. Kızgınlıklar öylesine hızlı ve öfkeli biçimde yayılıyordu ki, birçok insan bunların kaynağını bulmak için boşuna çabalıyordu. Trump'ın Oval Ofis kararnameler tsunamisine (görevindeki ilk on bir günde yedi idari emre, artı aynı sürede çıkartılan on bir başkanlık memorandumuna) maruz kalmak, insanlarda biraz tenis topu makinelerinin birinin önünde duruyormuş hissi uyandırmış olmalı. Rakipleri makineden gelen bir iki topa vurarak geri gönderebilirlerdi, fakat hepimiz topların sürekli yüzümüze yüzümüze geldiğinin de farkındaydık. Birçok insanın zihninde dolaştırdığı Trump'm görev süresini tamamlayamayacağı şeklindeki yaygın inanç (yoksa umut mu demeli?) bile toplu baş dönmesine katkıda bulunan bir etkendi: Şu ândaki durumda durağan ya da statik hiçbir şey yoktu ve bu yüzden bir strateji oluşturmak ya da örgütlenebilmek açısından çok zor bir pozisyondaydık.

İKİNCİ BİR DUYURUYA KADAR ASKIYA ALINAN DEMOKRASİ

Geçen yarım yüzyıl şok doktrini stratejisinin, hükümetlerce derinden zarar verici politikalara demokratik direnişin üstesinden gelmek amacıyla nasıl bilinerek -ve etkili biçimde- devreye sokulduğunu gösteriyor. Böyle durumlarda bir nevi demokrasiden uzaklaşma stratejisi gerekiyor, çünkü neo-liberal politikaların birçoğunun halkın onları gerek sandıklarda gerekse sokaklarda reddedeceğinin kesin olduğu şekilde tahripkâr bir boyut taşıdıkları biliniyor. Bunun geçerli bir sebebi var elbette: Küresel çapta dar ve sorumsuz bir fiili oligarklar sınıfının muazzam meblağlarda serveti biriktirmelerinin (ve saklamalarının) açıkça gösterdiği gibi, köklü toplumsal yeniden yapılandırmalardan en fazla yararlananlar küçük bir azınlık oluyor; büyük çoğunluk ise hızlı ekonomik büyüme dönemlerinde dahi hayat standartlarının durağanlaştığını ya da düşüşe geçmeye başladığını gözlemliyor. İşte bu yüzden, şok politikalarını hayata geçirmeye kararlı kesimlerin gözünde,

çoğunluk egemenliği ve demokratik özgürlükler dost değildir – onlar açısından bir engel ve tehdittir.

Her neo-liberal politika benimsenmiyor değildir tabii. İnsanlar (süper zenginler için olmasa bile orta sınıflar ve emekçi yoksullar için getirilen) vergi indirimlerini severler, 'kırtasiyeciliğin' azaltılması fikri de (en azından teoride) hoş karşılanır. Ayrıca sıradan insanlar, vergileriyle devletin fonladığı sağlık hizmetlerinin, temiz suyun, iyi devlet okullarının, güvenli işyerlerinin, emekli aylıklarının ve yaşlılarla engellilere yönelik diğer programların karşılığının ödenmesinden hoşlanırlar. Bu tür temel koruma ve hizmetleri kısmayı ya da özelleştirmeyi planlayan siyasetçiler, bu planları seçim platformlarının ortasına yerleştirmekten haklı olarak bıkmışlardır. Neo-liberal siyasetçiler açısından çok daha yaygın olan, vergileri kısma ve devletteki israfları azaltma vaatleriyle kampanya yürütmektir ve daha sonra bir tür (gerçek ya da abartılmış) kriz örtüsüyle, sağlık hizmetlerinizi kısmaktan başka seçeneklerinin olmadığını üzüntüyle ilan ederler.

HIZLA VE HEMEN BİR DEFADA YAP

Asıl mesele şudur ki, en katı serbest piyasacılar, yani (milyarder Koch kardeşlerin kendilerini tanımladıkları gibi) 'liberteryanlar', kıyametvari olmayan gerçeklik fiilen kendi anti-demokratik özlemlerine denk düşmediği için gözlerini felaket ânlarına dikmişlerdir.

Tüm bu sürecin özünde hız yatar, çünkü şok dönemleri doğası gereği geçicidir. Bremer gibi şok sarhoşu liderler ve onları fonlayanlar genellikle Machiaville'nin *Prens*'teki şu öğüdüne uymaya çalışırlar: "Yaraların bir defada iyi edilmesi gerekir. Öyle ya, daha az tadanlar daha az rahatsız olurlar." Buradaki mantık çok düzdür: İnsanlar sürekli ya da kademeli değişime karşılıklar bulabilirler. Fakat her yönde onlarca değişiklik aynı ânda gerçekleştirilirse, halkların hızla tükenip pes edecekleri ve kendilerine hazırlanan acı ilacı daha kolay yutacakları umulur. (Polonya'nın şok terapisinin 'köpek yılları' şeklinde tarif edildiğini hatırlayın.)

Şok Doktrini kitabım 2007 yılında yayınlandığında hayli tartışma doğurmuştu. Çoğumuzun onunla büyüdüğümüz tarihin allanıp pullanmış bir versiyonuna (bize yirminci yüzyılın ikinci yarısında düzenlemelerden arındırılmış piyasalarla demokrasilerin birlikte, el ele ilerlediklerinin anlatıldığı bir versiyona) meydan okuyordum. Sonra anlaşılacaktı ki, gerçek bundan çok daha çirkin bir suretteydi. Kapitalizmin o dönemde dünyamızın yeniden şekillendirildiği (Nobel ödüllü iktisatçı Joseph Stiglitz'in 'piyasa fundamentalizmi' diye adlandırdığı) aşırı biçimi, sıklıkla ancak, demokrasinin askıya alındığı ve halkın özgürlüklerinin keskin ölçülerde kısıtlandığı bağlamlarda ilerleme kaydedebiliyordu. Bazı örneklerde, isyan eden halkları kontrol altında tutabilmek için işkence dahil olmak üzere ağır bir şiddete başvurulmaktaydı.

İktisatçı Milton Friedman, insanın kurtuluşu ile piyasanın kurtuluşunun aynı paranın çift yüzü olduğunu iddia ettiği en ünlü kitabına *Capitalism and Freedom* (Kapitalizm ve Özgürlük) adını vermişti. Buna rağmen Friedman'ın fikirlerini en katıksız haliyle uygulamaya koyan ilk ülke, bir demokrasi değildi (bu ülke, demokratik yolla seçilen sosyalist devlet başkanı Salvador Allende'yi deviren ve onun yerine aşırı sağcı diktatör general Augusto Pinochet'yi geçiren CIA destekli darbenin hemen sonrasındaki Şili'ydi).

Tabii bu, tesadüf değildi – çünkü burada söz konusu olan, kudretli bir despotun yardımı olmadan gündeme getirilemeyecek kadar berbat bir görüşler kümesiydi. Richard Nixon, 1970 seçimlerini Allende'nin kazanmasından sonra, "Ekonomiyi feryat ettirin," diye homurdanmasıyla ünlüydü. Kanlı darbede Allende ölünce Friedman, Pinochet'e ekonomik dönüşüm söz konusu olduğunda gözünü dahi kırpmaması, kendi adlandırmasıyla 'şok tedavi' reçetesini benimsemesi tavsiyesinde bulunmuştu. Şili, ünlü iktisatçının ve onun (Latin Amerika'da 'Chicago Boys' diye bilinen) eski öğrencilerinin tavsiyeleriyle devlet okulu sistemini kaldırıp okul çeklerine ve sözleşmeli okullara dayalı bir sisteme geçti, sağlık hizmetlerini parayla ödeme gücüne bağladı ve kreşlerle mezarlıkları özelleştirdi (ve ABD'deki Cumhuriyetçilerin onlarca yıldır can

attıkları başka bir sürü hamleyi gerçekleştirdi). Şunu da unutmayın: Tüm bunlar, halkı o politikalara özellikle düşman bir ülkede (darbeden önce demokratik yolla seçilmiş sosyalist politikaların benimsendiği bir ülkede) uygulamaya konuyordu.

Aynı dönemde çeşitli Latin Amerika ülkelerinde benzer rejimler kurulmuştu. Bölgenin önde gelen entelektüelleri, daha adil bir topluma inanan Şili, Arjantin, Uruguay ve Brezilya'da milyonlarca insanı yoksullaştıran ekonomik şok tedavileri ile yüz binlerce insanı etkileyen işkencenin yaygınlaştırılması arasında doğrudan bir bağ kuracaklardı. Uruguaylı tarihçi Eduardo Galeano'nun sorduğu gibi: "İnsanlar elektrik verilerek şoka uğratılmasaydı bu eşitsizlikler nasıl sürdürülebilirdi?"

Latin Amerika bu ikili şok ilacından özellikle kuvvetli dozda almıştı. 'Serbest piyasa'ya geçişler başka yerlerin çoğunda bu denli kanlı bir süreçle olmadı. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ya da Güney Afrika apartheid'mm sonu gibi radikal siyasal geçişler de neoliberal dönüşümlere yön şaşırtıcı bir bahane sağlamıştı. Bu konuda en sık rastlanan kalıp, özelleştirmeyi, deregülasyonu ve güvenlik ağlarının azaltılmasını öngören köklü kampanyaların ardı ardına hayata geçirilmesini sağlayan büyük çaplı ekonomik krizlerdi. Gerçekteyse her şok (büyük çaplı yeniden inşayı gerektiren ve dolayısıyla toprağın ve kaynakların güçsüz konumdaki insanlardan daha kudretli kesimlere nakledilmesine kapıyı açan doğal felaketler dahil olmak üzere) bu ihtiyacı karşılayabilirdi.

DÜRÜSTLÜĞÜN TAM ZIDDI

Krizin bu şekilde sömürülmesi çoğu insanı dehşete düşürmüştür ve bunun geçerli sebepleri vardır. Şok doktrini, dürüst insanların kendi başlarına bırakılılıp yaygın travmalarla karşılaştıklarında ilk önce yardım etmeyi düşünmelerinin tam zıttı istikameti gösteren bir doktrindir. Haiti'de 2010 depreminin sonrasında insanların 3 milyar dolar gibi muazzam miktarda bir bağış parası topladıklarını ya da Nepal'deki 2015 depreminden, 2004'teki As-

ya tsunamisinden sonra milyonlarca dolar yardım teklif edildiği zamanları hatırlayın. Bu felaketler, başka bir sürü felakette olduğu gibi, dünyanın her tarafındaki insanların olağanüstü cömertlikle tepki verdikleri davranışları ortaya çıkarmıştır. Binlerce sıradan insan bağış paraları ve gönüllü emekleriyle yardım faaliyetlerine katılmışlardır.

Amerikalı tarihçi ve yazar Rebecca Solnit'in çok iyi bir dille tarif ettiği üzere, felaketler içimizdeki en iyi yönleri ortaya koymanın bir aracıdır. Böylesi ânlarda sık sık en etkileyici türdeki karşılıklı yardım ve dayanışma eylemlerine tanıklık ederiz. 2004 tsunamisinden sonra Sri Lanka'da -onlarca yıllık etnik boyutlu iç savaş geçmişlerine rağmen- Müslümanlar Hindu komşularının, Hindular Budist komşularının hayatlarını kurtarmışlardır. Katrina kasırgasından sonra sel suları altındaki New Orleans'da insanlar komşularım kurtarmak ve onlara yardım etmek için hayatlarını riske atmışlardır. New York'u vuran Sandy kasırgasından sonra önemli sayıda gönüllülerin meydana getirdiği bir ağ, (Occupy Wall Street hareketinden yola çıkarak) Occupy Sandy bayrağı altında bütün şehre yayılarak yüz binlerce insana yemek dağıtmışlar, bini aşkın evin temizlenmesine omuz vermişler, muhtaç durumdaki binlerce insanın giysi, battaniye ve sağlık imkânına kavuşmasına çaba harcamışlardır.

Şok doktrini, insanın içinde yatan bu yardım etme dürtüsünün bastırılması ve onun yerine, seçilmiş bir avuç insanın zenginliği ve üstünlüğünü azamiye çıkarmak adına çok sayıda insanın zayıflıklarından faydalanma yollarını aramakla ilgili bir düşüncedir.

Doğallıkla bundan daha sinsice çok az şey olabilir.

ÇALMA SANATI

Şok doktrininin mantığı Trump'ın dünya görüşüyle tam bir uyum içindedir. Trump kendine has arsızlığıyla hayata başkaları üzerinde tahakküm kurma savaşı olarak bakmaktadır – ve kimin kazanacağı konusunda tam anlamıyla takıntılıdır. Kendisiyle övünüp durduğu müzakerelerinde sorular hep aynıdır: Bu anlaşma-

dan en fazla ne koparabilirim? Düşmanımın zaaflarını nasıl sömürürüm?

2011'de *Fox and Friends*'deki özellikle samimi bir ânında, eski Libya lideri Muammer Kaddafi'yle yaptığı anlaşmayı şöyle anlatmıştı: "Ona bir arsa kiraladım. Bir gece için arsanın bir-iki yıllık değerinden daha fazla para ödedi. Üstelik arsayı da ona kullandırmadım. Yapmamız gereken bu. *Kazıklamış* sözcüğünü kullanmayı istemem, ama onu kazıkladım. Bizim bunu yapmamız lazım."

Trump sadece horlanan diktatörleri kazıklamaya kalksaydı buna çok az kişi üzülürdü. Oysa bu, Trump'ın bütün müzakerelerindeki genel tutumudur. Nasıl-benim-gibi-olursunuz'u anlattığı elkitaplarmdan birisi olan *Büyük Düşün*'de müzakere felsefesini şöyle özetlemektedir: "Çoğu kişiden eğer iki taraf da kazanıyorsa ortada büyük bir anlaşma olduğunu söylediklerini duyarsınız. Oysa bu zırvalıktan başka bir şey değildir. Büyük anlaşmaysa siz kazanmışsınızdır – karşı taraf değil. Rakibinizi ezer ve kendinizi daha iyi bir duruma getirirsiniz."

Başkalarının zayıflığını sömürmekteki bu soğukkanlı coşkululuk, Trump'ın gayri-menkul yatırımcılığı kariyerini şekillendirmiş olan şeydir ve kabinesindeki birçok insanla paylaştığı bir özelliktir. Bu tutum bize, ekibinin bilinçli biçimde körüklüyor göründüğü kaos atmosferi; ayrıca, çok daha fazla alarm zilleri çaldırarak, gelecekteki muhtemel daha büyük çaplı krizlerden nasıl faydalanacakları konusunda endişe verici bir mesaj vermektedir.

Şimdiye değin Trump'm bitmek bilmeyen kriz atmosferi, büyük ölçüde kendi delice retoriğiyle (aslında onyıllardır ülke çapında şiddete dayalı suç oranları düşmekteyken, şehirlerin 'suça bulaşmış' bölgelerini 'kıyım' yerleri olarak ilan ederek, göçmenlerin suç dalgasını sürdürdüğü konusunda uydurma bir anlatı yayarak ve genel olarak Obama'nın ülkeyi mahvettiğinde ısrar ederek) canlı tutulmuştur. Ama zaten Trump çok geçmeden, belirgin ölçüde daha gerçek olan, faydalanabileceği krizleri bulabilirdi, çünkü kriz onun her cephede izlediği politikaların mantıki sonucudur.

ŞOKA BAĞLANMIŞ BİR KARİYER

Amerika Birleşik Devletleri'nde neo-liberal devrim, 1970'lerin ortasında New York City'de önemli bir başlangıç yapmıştı. O tarihe kadar şehir, sosyal demokrasiye doğru eksik kalsa bile cesur bir deney görmüştü; deneyin ön yüzünde, kütüphanelerden toplu taşımaya ve hastanelere kadar Amerika Birleşik Devletleri'nin en cömert kamu hizmetleri yer alıyordu. 1975'te gelen federal ve eyalet kısıtlamaları, ülke çapında bir resesyonla birleşince, New York'u neredeyse toptan bir iflasın eşiğine getirdi ve krizden şehri yeni baştan düzenlemek amacıyla faydalanıldı. Kriz maskesi altında vahşi bir kemer sıkma dalgasına tanıklık ediliyor, zenginlere ballı sözleşmeler ikram ediliyor ve özelleştirmelere gidiliyordu – sonuçta birçoğumuzun kalpten sevdiği şehir, bugün iyi bildiğimiz, düpedüz bir spekülatif finans, lüks tüketim ve durmak bilmeyen mutenalaştırma tapınağına çevrilmişti.

Amerika'nın geçmişinde fazla anlaşılamamış bu kısa bölümle ilgili yeni yayınlanan *Fear City* (Korku Şehri) kitabında Kim Phillips-Fein, New York City'nin 1970'li yıllarda yeniden düzenlenmesinin dünya çapında dev dalgaya dönüşecek bir eğilimin; dünyayı yüzde 1'lik kesim ile geri kalan insanlar arasında keskin biçimde bölecek bir eğilimin prelüdü olduğunu titizlikle belgelemiştir. Bu eğilimin en belirgin olarak gözlendiği yerse Donald Trump'ın evim diye nitelendirdiği şehirdir. Bu ayrıca, Trump'ın kötülense bile başrolde oynadığı bir hikâyedir.

1975'te başkan Gerald Ford'dan beklenen yardım gelmeyince, Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük ve en çok sözü edilen şehrinin iflas etmesi çok muhtemel görünüyordu. New York'ta çıkan *Daily News* gazetesi bir gün şöyle bir başlıkla çıkmıştı: "Ford'un Şehre Mesajı: Ruhunuzu Teslim Edin". 1976'da şehrin tarihi yerlerinden sayılan ünlü Commodore Hotel, çok para kaybettikleri için kapanmak zorunda kalabileceklerini bildirmişti. Şehir yönetimi bu ikonik binanın boş kalmasından dolayı panik halindeydi; şehrin çürüdüğü mesajını veriyor ve bir sürü vergi gelirinden mahrum bırakıyordu. Süratle bir alıcı bulmaları gerekiyordu; o kadar

ümitsiz bir ruh hali yayılmıştı ki, yerel bir televizyonda söylendiği şekliyle, "insanlar dilenci olmayı bile seçemiyorlardı".

Derken devreye felaket kapitalizmi yanlısı Trump girdi. Hyatt Corporation'la ortaklık kuran Trump'm planı, Commodore'un klasik tuğla cephesini yansıtıcı camlardan 'yeni bir deri'yle değiştirmek ve Grand Hyatt Hotel olarak yeniden açmaktı (geleceğin ABD başkanının tüm mülklerinin kendi adını taşımasında ısrar etmeye başlamasından kısa bir süre önce oluyordu bu). Şehrin krizinden olağanüstü bir anlaşma koparmıştı. Phillips-Fein'in sözleriyle:

> İş aceleye getirilip Trump'ın 9.5 milyon dolar karşılığında mülkü almasına izin verilecek, sonra da Trump onu bir dolar karşılığında Urban Development Corporation'a satacaktı... Nihayet UDC mülkü tekrar Trump'a ve Hyatt Corporation'a doksan dokuz yıllığına kiralayacak, böylece müteahhitlerin seksen yılda normalin altında vergi ödemelerine imkân tanınacaktı – yüz milyonlarca dolar değerinde bir talih kuşu. (2016'ya gelindiğinde Trump'm vergi indirimi, New York City'ye toplanmamış vergi olarak 360 milyon dolara mal olmuştu.)

Evet, doğru: Trump 9.5 milyon dolar karşılığında kendi mülküne, şehirden 360 milyon dolarlık bir vergi indirimi elde etmişti. Yeni otel bir felaketti – bir mimarlık eleştirmeninin tanımıyla, "şehir hayatına dışarıdan bir bakış" gibiydi. Başka bir ifadeyle, bir Rus oligarkının ABD'ye bakışını 1980'lerin pembe dizileri *Hanedan* ve *Dallas*'ın kaçak VHS kopyalarından süzüldüğü şekliyle dünyaya satan klasik Trump'dı. Yine Phillips-Fein'in sözleriyle:

> Donald Trump ve şehrin çaresizliğinden kendi kulelerini inşa etmek için faydalanan müteahhitler, New York'un geri kalan kısmıyla pek ilgilenmiyorlardı. Milyonlarca doların kamu hizmetlerinin düzeltilmesi ya da şehrin yoksulların ve işçi sınıfından insanların oturduğu semtlerinin iyileştirilip geliştirilmesi yerine, inşaat projelerini desteklemeye akıtılması asla ahlâki bir kaygı oluşturmuyordu.

Bu hikâyenin çarpıcı yanı, genç Trump'ın kriz içindeki bir yönetimden yağma niteliğinde tavizler koparark, New York'un ekonomik felaketinden kendi servetine servet katmak için faydalanması değildir sadece. Ayrıca, bunun salt bir anlaşma olması da

çarpıcı değildir (Trump'ın babasının gölgesinden çıkmasını ve kesin bir şekilde kendi başına bir oyuncu olarak boy göstermesini sağlayan bir olaydı). Trump'ın kariyeri, kriz ânlarının çıkardığı eşsiz kâr elde etme fırsatlarıyla yoğrulan, şoklarla büyüyen bir kariyerdi. İlk sahneye çıktığı ândan itibaren Trump'm kamusal alana karşı tutumu, bunun sadece yağmalanacak, kendisini zenginleştirecek bir zemin olmasıydı.

Bu onun en baştan beri değiştirmediği tutumudur. Hatırlamaya değer ki, 11 Eylül 2001'de İkiz Kuleler'in yıkılmasından kısa bir süre sonra Trump, bir radyo kanalına, İkiz Kuleler gidince Manhattan'ın merkezinde kalan en uzun binanın artık kendisininki olduğuna değinmeden duramadığı bir röportaj vermişti. Sokaklarda ölüler yatıyordu, aşağı Manhattan bir savaş bölgesini andırıyordu, ama Trump, biraz radyo sunucusundan da cesaret alarak, kendi markasının üstünlüğüne kafa yormakla meşguldü.

Phillips-Fein'e NewYork'un borç krizi sırasında Trump'ın faaliyetlerini incelemekten nasıl sonuçlar çıkardığını sorduğumda, cevabı tamamen korkuyla ilgiliydi. Phillips-Fein'e göre, "derine işleyen bir iflas korkusu, gelecek korkusu vardı. Üstelik bu, zamanda geriye dönüşleri gerçekten mümkün kılan bir korku, şehrin ilk planda bir kurtarıcıya ihtiyaç duyduğu düşüncesiydi". Phillips-Fein 2016 seçiminden beri bu konuya kafa yormayı sürdürüyor: "O korkunun siyasal bakımdan imkânsız görünen şeyleri mümkün kılabilmesi, sanki başka alternatif yokmuş duygusu uyandırmaktaydı. Sanırım şu ânda mücadele etmemiz gereken şeylerden birisi bu duygu; ezici korku ve kaos duygusuna karşı direnmenin yollarını bulmalı, bu duyguyu dengeleyebilecek dayanışma biçimleri geliştirmeliyiz."

İyi bir tavsiye. Özellikle de Trump kendi çevresine hepsi de star kriz fırsatçılarını toplamış olduğu için.

FELAKET KAPİTALİZMİ KABİNESİYLE TANIŞMAK

Trump'ın ekibinin kıdemli üyeleri, yakın hafızada şok doktrininin en berbat örneklerinden bir kısmının odağında yer almış

kişilerdir. Aşağıda, bu isimlerin serüvenlerine kısa bir bakış sunacağız (Trump'ın atadığı Goldman Sachs yöneticilerinin icraatları bile saymakla bitmez aslında).

İklim Değişikliğinden ve Savaşlardan Kazanç Sağlamak

ABD dışişleri bakanı Rex Tillerson, kariyerini büyük ölçüde savaşların ve istikrarsızlıkların doğurduğu kâr etme fırsatlarını değerlendirme etrafında kurmuştur. ExxonMobil, 2003'te Irak'ın işgaliyle sonuçlanan petrol fiyatlarındaki artıştan diğer büyük petrol şirketlerine kıyasla daha fazla kazanç elde etmişti. Öyle ki, dışişleri bakanlığının tavsiyelerine uymayıp Irak Kürdistam'yla bir petrol araştırma anlaşmasına girerek Irak Savaşı'ndan doğrudan faydalanmıştı; üstelik bu, Irak'ın merkezi hükümetini atladığı için, toptan bir iç savaşın dahi kıvılcımını çakabilecek ve iç çatışmalara kesinlikle katkıda bulunan bir hamleydi.

ExxonMobil'in CEO'su olarak Tillerson felaketlerden başka yollarla da kazanıyordu. Daha önce gördüğümüz üzere Tillerson, bir fosil yakıt devinin üst düzey yöneticisi olarak kariyerini, kendi bilimcilerinin insanın sebebiyet verdiği iklim değişikliğinin gerçek olduğu yönündeki araştırmalarına rağmen, yanlış bilgi yaymak için para saçmaya ve iklim bilimini karalamaya karar vermiş bir şirket adına çalışarak yapmıştı. *LA Times*'ın yaptığı bir araştırmaya göre, ExxonMobil her zaman (iki şirketin birleşmesinden önce de sonra da), varlığından şüphe ettirmek için büyük çaba harcadığı krizden daha fazla kazanç sağlamanın ve kendilerini o krize karşı korumanın yollarını arayıp durmuştu. Bu sırada (iklim değişikliğinden dolayı erimeye yüz tutmuş) Kuzey kutbunda sondaj çalışmalarından, Kuzey Denizi'nde bir doğal gaz boru hattını deniz seviyelerinin yükselmesine ve korkunç fırtınalara uyumlu olacak şekilde yeniden tasarlamaktan ve Nova Scotia kıyısına yerleştirilecek yeni bir donanım için aynı süreçleri tekrarlamaktan hiç geri kalmıyorlardı.

Tillerson 2012'de halka açık bir toplantıda, iklim değişikliğinin gerçekleşmekte olduğunu kabullenmişti, fakat hemen akabinde söylediği şey aydınlatıcıydı: 'Bir canlı türü olarak' insanlar

her zaman koşullara uyum sağlamışlardı! "Dolayısıyla biz de yeni koşullara uyum sağlayacağız. Hava koşullarındaki değişiklikler bitkisel üretim alanlarını çoğaltır – biz buna uyum sağlayacağız."

Tillerson çok haklı: İnsanlar tarlaları ürün vermez olduğu zaman buna uyum sağlıyorlar. İnsanların uyum sağlama şekilleri etkileyici de oluyor. Evlerini, yurtlarını terk edip, kendileriyle ailelerini besleyebilecekleri yerler arıyorlar. Fakat Tillerson'ın iyi bildiği gibi, biz ülkelerin sınırlarını aç ve çaresiz insanlara seve seve açtığı bir zamanda yaşamıyoruz. Hem kendisi de şimdi, Suriye'den (kuraklığın iç savaşa yol açan gerilimleri arttıran sebeplerden olduğu bir ülkeden) gelen sığınmacıları terörizmin Truva atları diye karalayan bir başkan adına çalışıyor. Sığınma peşindeki Suriyeli çocuklar hakkında, "Ben onların yüzüne bakıp, 'Siz gelemezsiniz,' diyebilirim," diyen bir başkan adına çalışıyor. Bir kimyasal silah saldırısının Suriyeli çocuklar ve 'güzel bebekler' üzerindeki korkunç hasarlarından güya etkilenmiş gibi yaparak (ama o çocukları ve anne babalarına kucak açacak kadar etkilenmediği de belliyken), Suriye üzerine füzeler atılmasını emrettikten sonra bile yerinden milim kımıldamayan bir başkan adına çalışıyor. Göçmenlerin takip edilmeleri, gözetim altında tutulmaları, hapse atılmaları ve ülkeden kovulmalarını kendi yönetiminin belirleyici niteliklerinden biri yapma planlarını ilan etmiş bir başkan adına çalışıyor. Tüm bunlardan kazanç elde etmekte koyu yetenekleri olan Trump ekibinin başka üyeleri de fırsat kollayarak sıralarını bekliyorlar.

Hapishanelerden Kazanç Sağlamak

Seçim günü ile Trump'ın görevdeki ilk ayının bitimi arasında ABD'deki en büyük iki özel hapishane şirketi olan CoreCivic (daha önce Corrections Corporation of America idi) ve GEO Group'un hisseleri, sırasıyla yüzde 140 ve yüzde 98 artış göstererek iki katına çıkmıştı.

Niçin çıkmasındı ki? Tıpkı Exxon'ın iklim değişikliğinden kazanç sağlamayı öğrenmesi gibi, bu şirketler de (ikisi de iklimdeki değişkenliklerle çok sıkı bağlara sahip bulunan) savaşlara ve göç-

lere heyecanlı ve genişleyen piyasa fırsatları gözüyle bakıp, giderek büyüyen özel hapishaneler, özel güvenlik ve özel gözetim endüstrisinin bir parçasıdırlar. Amerika Birleşik Devletleri'nde Göçmenlik ve Gümrük Muhafaza Bürosu (ICE), ülkeye yasadışı yollarla girdiği düşünülen 37 bin göçmeni hapse tıkmaktadır ve bu insanların yüzde 73'ü özel hapishanelerdedir. Böyle bir tablo karşısında, adı geçen şirketlerin hisselerinin Trump'm seçilmesiyle tavan yapmasında pek şaşırılacak bir şey yoktur. Hatta çok geçmeden kutlayacak başka sebepler bulmuşlardır: Trump'm adalet bakanlığına getirdiği Jeff Sessions'ın ilk icraatlarından birisi, Obama yönetiminin genel hapishane nüfusunun kârla işletilen hapishanelerde tutulmaması kararını yürürlükten kaldırmaktı.

Savaştan ve Gözetimden Kazanç Sağlamak

Trump, savunma bakanı yardımcısı olarak, bir keresinde ABD ordusuna (Apache ve Chinook helikopterleri dahil olmak üzere) pahalı donanım satmaktan sorumlu bulunmuş Boeing'de üst düzey yönetici olan Patrick Shanahan'ı atamıştı. Shanahan ayrıca, Boeing'in balistik füze savunma programını denetliyordu ve bu da Trump yönetiminde uluslararası gerilimler tırmanmaya devam edecek olursa müthiş kâr getireceği varsayılan operasyonun bir parçasıydı.

Ayrıca bu, çok daha genel bir eğilimin parçasıdır. Lee Fang'ın Mart 2017'de *Intercept*'de bildirdiği üzere: "Başkan Donald Trump, askeri bütçeyi ve iç güvenlik programlarını hızla büyütmenin yollarını ararken yönetimdeki kilit makamlara savunma alanındaki girişimcileri ve lobicileri atayarak, döner kapıyı silahlandırmıştır. ... Savunma şirketleriyle finansal bağı bulunan en az on beş yetkili şimdiye değin ya atanmışlardır ya da aday gösterilmişlerdir."

Döner kapı politikası elbette yeni bir şey değildir. Emekli ordu subayları güvenilir işlere getirilmekte ve silah şirketleriyle kontrat imzalamaktadırlar. Burada yeni olan, Trump'ın kaynak tahsis etme yetkisine sahip kabine görevlerine atadığı ordu müteahhitleriyle çıkar ilişkisine girmiş generallerin sayısıdır. Trump'ın orduya, Pentagon'a ve iç güvenlik bakanlığına yapılan harcamaları

sadece bir yıl içerisinde 80 milyar dolardan daha fazla arttırma planına bağlı fonlar bu kaynakların en kayda değer olanlarındandır.

Değişen bir diğer nokta, iç güvenlik ve gözetim endüstrisinin büyüklüğüdür. Bu sektör 11 Eylül saldırılarından sonra, Bush yönetimi hiç bitmeyecek bir 'terörle savaş' dönemine girildiğini ve dışarıya havale edilebilecek her işin yapılacağını ilan ettiğinde katlanarak büyüyordu. Washington, DC dışında Virginia civarında mantar gibi yeni firmalar fışkırıyordu ve Booz Allen Hamilton gibi mevcut olanlar da yepyeni bölgelere açılıyorlardı. 2005'te *Slate*'de yazan Daniel Gross, pek çok kişinin adlandırmasıyla güvenlik balonunun getirdiği havayı iyi yakalamıştı: "İç güvenlik internetin 1997'de yakaladığı aşamaya ulaşmış olabilir. O zaman da bütün yapmanız gereken şirket adınızın önüne bir 'e' eklemekti; hisse satışlarınız roket gibi fırlıyordu. Şimdi aynısını 'kale'yle yapabilirsiniz."

Şöyle ki, Trump'ın atadığı kişilerin pek çoğu, çok uzun olmayan bir zamanda dışarıya havale edilmesi akla getirilemez işlevlerde uzmanlaşmış firmalardan geliyordu. Örneğin Ulusal Güvenlik Konseyi kurmay başkanı, emekli korgeneral Keith Kellogg'dur. Kellogg'un güvenlik müteahhitleriyle birlikte üstlendiği işlerden birisi, Cubic Defense'la yapılandı. Şirkete göre, Kellogg "kara savaşı eğitim işimizi yürütüyordu ve şirketin dünya çapındaki müşteri tabanını genişletmeye odaklanmıştı". 'Savaş eğitimi'nin orduların kendi başlarına yaptıkları bir şey olduğunu düşünüyorsanız haklı olursunuz.

Trump'ın müteahhit atamalarının dikkat çekici bir yanı, bu isimlerin kaçının 11 Eylül'den önce daha kurulmamış şirketlerden geldikleridir: L1 Solutions (biyometrikte uzmanlaşmıştır), Chertoff Group (Bush'ın iç güvenlik direktörü Michael Chertoff kurmuştur), Palantir Technologies (PayPal milyarderi ve Trump destekçisi Peter Thiel'in kurucularından olduğu bir gözetim/büyük veri şirketi) ve daha başkaları. Güvenlik firmaları personel ararken büyük ölçüde hükümetin askeri ve istihbarat kanatlarından faydalanmaktadırlar. Trump döneminde bu firmaların çalışanla-

rıyla lobicilerin önemli bir kısmı şimdi tekrar hükümete dönmektedir ve muhtemelen başkan Trump'ın 'kötü adamlar' diye adlandırmayı sevdiği kişilerin peşine düşmeyi paraya çevirecek daha fazla fırsat yakalayacaklardır.

Ortada feci bir kokteyl vardır. Savaşın sürmesinden doğrudan kazanç sağlayan bir grup insanı alıp, aynı insanları hükümetin odağına yerleştiriyorsunuz. Böyle bir durumda barış kimin umurunda olur ki? Gerçekten, bir savaşın sonsuza dek sürdürülebileceği düşüncesi, Bush yılları sırasında '11 Eylül öncesi düşünce' diye umursanmayan bir eğilimin tuhaf bir kalıntısı gibi görünmektedir.

Ekonomik Krizden Kazanç Sağlamak

ABD hükümeti ile iş dünyası arasındaki bağların geçmişi, 1776'ya kadar uzanır (ülkenin kurucularının birçoğu zengin plantasyon sahibi ailelerden geliyorlardı). Oval Ofis'te ister bir Demokrat ister bir Cumhuriyet olsun, döner kapı politikası o zamandan beri işlemektedir. Trump'ın getirdiği farklılık, sıklıkla görüldüğü üzere, oranla ve utanmazlığın boyutuyla ilgili bir meseledir.

Şu bölümleri kaleme alırken Donald Trump, Goldman Sachs'ın halen faal ya da eski üst düzey yöneticilerinden beşini yönetiminde kilit rollere atadı; örneğin Steve Mnuchin hazine bakanlığına, James Donovan (eskiden Goldman Sachs'ın idari direktörlerindendi) hazine bakanı yardımcılığına, Gary Cohn (eskiden Goldman'ın baş operasyon müdürüydü) Beyaz Saray Ulusal Ekonomik Konsey direktörlüğüne, Dina Powell (eskiden Goldman'ın etkili yatırımlar başkanıydı) Beyaz Saray'ın ekonomik girişimlerden sorumlu kıdemli danışmanlığına getirildi. Steve Bannon bile bir dönem Goldman'da çalışmıştı. Üstelik burada daha Trump'ın Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu'nun başına getirilen, multimilyar dolarlık anlaşmalarda Goldman'ın avukatlığını üstlenmiş, karısı da şirketin zengin yöneticilerinden olan Jay Clayton gibi isimleri saymadık.

Trump'ın rakiplerine saldırmak için banka hesaplarını gündeme getirmesini dikkate alacak olursak, Goldman kaynaklı bu ata-

maların yapılması en basitinden yüzsüzlüktür. Cumhuriyetçi Parti'deki rakibi Ted Cruz'u hedef aldığı tipik sinsice saldırılarından birinde, Goldman'dakilerin "onun üzerinde tam, tam kontrole sahip oldukları"nı söylemiş, "tıpkı Hillary Clinton üzerinde de tam kontrole sahip oldukları gibi" diye eklemişti.

Hükümetin ekonomik şoklardan faydalanmaktaki istekliliğiyle ilgili söylenenler de endişe vericidir. 2008 emlak kredileri krizinin göbeğinde yer alan büyük Wall Street yatırım bankalarından Goldman Sachs hepsinin en yırtıcılarındandı. Karmaşık finansal enstrümanlarla emlak kredisi balonunun şişmesine muazzam katkılarda bulunmasının yanı sıra, emlak kredisi pazarının aleyhine faaliyet de yürütmüş ve milyarlarca dolar kazanç elde etmişti. 2016'da ABD adalet bakanlığınca bu bankanın, bu ve benzeri suistimalleri ve usulsüz uygulamaları karşılığında 5 milyar dolarlık bir uzlaşma tutarı ödemesi emredildi (Goldman'ın o âna değin ödediği en yüksek uzlaşma bedeliydi bu). 2010'da 550 milyon dolar daha ek cezayı da ödemeyi kabul etmişti ki, Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu'nun 76 yıllık tarihinde bir Wall Street firmasının finans krizindeki rolünden dolayı ödediği en büyük meblağa karşılık geliyordu.

Finans krizinin peşinden Goldman Sachs'ı soruşturan 2010 yılındaki Senato alt-komitesine başkanlık eden Demokrat Parti senatörü Carl Levin bu şirketin işlediği suçları şöyle özetliyordu:

> Eldeki kanıtlar, Goldman'ın kendi çıkarları ve kârlarını tekrar tekrar müşterilerinin ve topluluklarımızın (*communities*) çıkarlarının önüne koyduğunu gösteriyor. ... Goldman Sachs yalnızca para kazanmakla kalmamış. Müşterilerinin, 'başarılı olmak istemeselerdi ürünlerini satmazlardı' ve 'firma ile hizmet etmeye söz verdiği müşteriler arasında bir ekonomik çıkar çatışması yaşanmaz' şeklindeki makul beklentilerinden fayda sağlayarak da kâr etmiş. Goldman'ın icraatları ortaya koyuyor ki, genellikle müşterilerine kıymetli kaynaklar gözüyle değil de kendi kâr etme aracının nesneleri gözüyle bakılmış. Bu nokta önemli, çünkü Goldman Sachs müşterileri kazanınca kendisinin de kazanması prensibi yerine, müşterileri para kaybedince kendisinin kazanç sağlaması prensibini benimsemiş.

Steven Mnuchin, Goldman'dan gelenler arasında dahi sefaletten kazanç sağlamadaki istekliliğiyle öne çıkıyordu. 2008 Wall Street çöküşünden sonra ve hacizler krizinin ortasında bir California bankasını satın almıştı. OneWest adıyla yeni bir isim konan şirket, haciz konan evlerin uğradığı kayıpların telafi edilmesine katkıda bulunmak amacıyla hükümetten 1.2 milyar dolar topladığı ve 2009 ile 2014 yılları arasında on binlerce insanı evlerinden çıkarttığı bildirilen Mnuchin'e 'hacizler kralı' lakabını kazandıracaktı. Haczedilmek istenen kişilerden birisi, 27 cent'lik ödemeleri kalmış doksan yaşında bir ihtiyar kadındı.

Bu yağmacı uygulamalar Mnuchin'in hazine bakanlığı için onaylama oturumunda (Cumhuriyetçilerin aleyhinde oy kullanmalarını sağlayamasa da) hararetli tartışmalara yol açmıştı. Demokrat Parti'nin Oregon senatörü Ron Wyden, oturum sırasında "Bay Mnuchin CEO iken bankası muhtaç durumda olan insanları daha hızlı sokaklara düşürmeyi umursamadığı"nı söylemiş ve "OneWest'i Çin fabrikalarının seri halde Trump ceketleri ve kravatları yapması gibi haciz vesikası imal etmek"le suçlamıştı.

Doğal Felaketlerden Kazanç Sağlamak

Sonra, birçok kişi tarafından Trump'ın dağınık odasında yetiştiği söylenen, başkan yardımcısı Mike Pence vardır. Konu insanların çektiği acıları insafsızca sömürmeye geldiğinde fiilen en rahatsız edici sicile sahip olan kişi, eski Indiana valisi Pence'dir.

Mike Pence'in Donald Trump'ın yarış arkadaşı olduğu açıklandığında kendi kendime, "Bu ismi tanıyorum; bir yerlerde gördüm," demiştim. Sonra hatırladım. Hazırladığım en şok edici haberlerden birinin odağındaydı: Katrina kasırgasının ve New Orleans'ın sular altında kalmasının ardından pazarın herkese açık olduğu bir felaket kapitalizmi sahnesinde. Mike Pence'in insanların acılarından kâr elde etmek için yaptıkları o ölçüde dehşet vericidir ki, bize yoğun kriz dönemlerinde bu yönetimden beklenebileceklere dair çok şey anlatacağı için biraz daha derinlemesine irdelemeye değerdir.

Pence'in rolüne dalmadan önce, Katrina kasırgasında akılda tutması önemli olan nokta, genellikle bir 'doğal felaket' olarak adlandırılsa da, bu felaketin New Orleans şehrini etkilemesinde doğal hiçbir yanın bulunmayışıdır. Katrina kasırgası Ağustos 2005'te Mississippi kıyılarını vurduğunda, 5. Kategori'den hâlâ ciddi zarar veren 3. Kategori kasırga derecesine indirilmişti. Üstelik New Orleans'a ulaştığında kuvvetini önemli oranda kaybetmişti ve yine 'tropikal bir fırtına' statüsünde değerlendiriliyordu.

Bu noktaya parmak basmamız lazım, çünkü tropikal bir fırtına New Orleans'ın sellere karşı savunmasını asla yıkamazdı. Katrina bu savunmayı yıktıysa bunun sebebi, şehri koruyan setlerin dayanıklı çıkmamasıdır. Niçin? Mevcut riskler konusundaki aralıksız uyarılara rağmen Ordu Mühendisler Birliği setlerin bakımsız hale düşmelerine karşı bir şey yapmamıştı. Bu başarısızlık iki ana faktörün sonucuydu.

Birincisi, setlerin onarılamamasının sonucunda Lower Ninth Ward'daki evleri en korunmasız durumda kalan yoksul Siyahların hayatlarının umursanmamasıyla ilgiliydi. Ve bu umursamazlık, Amerika Birleşik Devletleri'nde onyıllardır uygulanan neo-liberal politikaların doğrudan bir sonucu olarak kamu altyapıları konusundaki daha genel umursamazlığın bir parçasıydı. Çünkü kamusal alan ve ortak yarar kavramlarına sistemli bir savaş açtığınızda, toplumun kamu mülkiyetindeki direkleri de (yollar, köprüler, setler, su sistemleri) elbette tamamen iflas etmelerine ramak kalmış derecede bakımsız bir duruma düşeceklerdir. Vergilerde büyük kesintilere gittiğinizde polis ve ordu dışında başka bir şeye ayıracak para bulamazsınız, ki şu ânda gördüğümüz manzara tıpatıp budur.

Demek istediğim, şehri ve özellikle, birçok ABD şehrindeki gibi ağırlıkla Afrikalı-Amerikalı olan en yoksul sakinlerini çökerten şey salt fiziksel altyapı değildi. İnsanın felaketlere karşılık veren sistemleri çökmüştü, ki ikinci büyük yarılmayı bu oluşturmuştur. Federal hükümetin böylesi ulusal kriz durumlarında harekete geç-

mesi gereken kolu, boşaltma planları ve tedbirlerinde yine kilit roller oynayan eyalet ve belediye yönetimleriyle birlikte, Federal Acil Durum Yönetim Kurumu'dur (FEMA). Bu felakette her kademedeki yönetim organları çuvallamıştır.

FEMA'nin New Orleans'taki, mecburen Superdome'a sığınmış insanlara su ve yiyecek temin etmesi beş günü bulmuştur. O günlerden kalan en yürek burkucu fotoğraflar, *HELP* yazılı dövizlerini göstermek için, helikopterlerin geçip gidişine bakarak bina (ev ve hastane) çatılarına çıkmış insanların fotoğraflarıdır. İnsanlar birbirlerine ellerinden geldiğince yardım etmişler, birbirlerini kanolar ve kayıklarla kurtarmışlar, birbirlerine yemek ve su vermişler, insanın o güzel dayanışma yeteneğini çok yoğun yaşanan bir kriz ânında bile olabildiğince sergilemişlerdir. Fakat resmi düzeyde bunun tam tersi bir tablo gözlenmiştir. Uzun zamandır New Orleans'ta sivil haklar örgütçüsü olan Curtis Muhammed'in yaşanan bu felaketle ilgili şu sözünü aklımızda tutalım: "Bizi umursanacak kişiler olmadığımıza ikna ettiler."

Dahası, bu insanların kaderlerine terk edilmelerinin biçimi dahi kökten eşitsizdi; yine ırk ve sınıf temelinde korkunç ayrımlar söz konusuydu. Birçok insan şehri kendi başına terk edebilmişti – arabalarıyla yola çıkmışlar, felaketten etkilenmeyen bir otel bulmuşlar ve sigorta simsarlarını aramışlardı. Bazı insanlar, fırtınayı önleyecek savunma setleri dayanacağı inancıyla şehirde kalmayı tercih etmişlerdi. Fakat başka çok sayıda insan da başka seçeneği olmadığından şehirde kalacaktı – arabaları yoktu, arabaları olsa bile kullanamayacak kadar mecalsizdiler ya da sadece ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Bunlar, işleyen bir boşaltma ve kurtarma sistemine ihtiyaç duyan ve ne yazık ki bu imkâna kavuşamayan insanlardı. Sanki her taraf Bağdat'ı andırıyordu; bir tarafta kendi özel Yeşil Bölge'lerine sığınan insanlar, öbür tarafta Kırmızı Bölge'de sıkışıp kalmış ve daha kötü şeylerin olmasını bekleyen daha fazla sayıda insan.

Yiyeceğin ya da suyun olmadığı bir şehirde terk edilen bu muhtaç durumdaki insanlar, o koşullarda ellerinden gelen şeyi yaptılar: Yerel mağazalardan ne bulurlarsa tedarikledi̇ler. FoxNews ve

diğer medya kanalları, bu görüntüleri New Orleans'ın Siyah sakinlerini tehlikeli (çok geçmeden şehrin, civardaki banliyölerin ve diğer kasabaların fırtınadan etkilenmemiş, Beyaz kısımlarını da işgal etmeleri muhtemel) 'yağmacılar' şeklinde yaftalama fırsatını kaçırmayacaklardı. Binaların dış cephelerine sprey boyalarla, "Yağmacılar vurulacak" diye yazılıyordu. Şehrin sele uğramış kısımlarında insanları tuzağa düşürecek kontrol noktaları kurulmuştu. Danziger Köprüsü'nde polis memurları, gördükleri Siyahlara ateş ettiler (polislerin beşi nihayetinde suçlu bulundu ve şehir konseyi bu durumdaki ailelere ve Katrina sonrasındaki benzeri iki olaydan etkilenenlere 13.3 milyon dolar uzlaşma parası ödemek zorunda kaldı). Bu arada, tetikte bekleyen silahlı Beyaz çeteler, araştırmacı gazeteci A.C. Thompson'm bir sorusuna cevap veren bir şehir sakininin vurguladığı üzere, "Siyahları avlama fırsatını yakalamış" olarak sokaklarda kol gezmekteydiler. Kırmızı Bölge'de anlaşılan herkes gücüne göre yaşıyordu.

Ben New Orleans'a gittim; polisin ve ordunun nasıl takviye edildiğini kendi gözlerimle gördüm. Irak'tan yeni gönderilmiş Blackwater gibi şirketlerin özel güvenlik muhafızları da cabasıydı. Yoksullar ve Siyahlarla, tek suçu hayatta kalmaya çalışmak olan bu insanlarla birlikte manzara bir savaş bölgesini andırıyordu. Ulusal Muhafızlar şehrin tamamen boşaltılmasını organize etmek için şehre geldiklerinde, işlerini unutulması pek kolay olmayacak bir saldırganlık ve acımasızlıkla yerine getirmişlerdi. İnsanlar nereye götürüldüklerine dair en ufak bir açıklama yapılmadan otobüslere doldurulurken askerler makineli tüfeklerinin namlularını onlara doğrultmuşlardı. Çocukların anne babalarından ayrıldığı çok sayıda örnek vardı.

Sel sırasında gördüklerim beni şoke etmişti. Fakat Katrina'nın sonrasında gördüklerim daha da fazla şok ediciydi. Şehir baştan sona sarsılmışken ve sakinleri kendi çıkarlarını koruyamaz halde, ülkenin başka yerlerine dağılmışken, gündeme son sürat şirketler yanlısı bir istek listesini uygulama planı getirilmişti. O sırada doksan üç yaşında olan Milton Friedman *Wall Street Journal*'de çıkan bir yazısında şöyle diyordu: "New Orleans'taki okulların çoğu ha-

rabeye döndü; o okullara giden çocukların evleri gibi. Çocuklar şimdi bütün ülkeye dağılmış halde. Bu bir trajedi. Ama ayrıca, eğitim sisteminde köklü bir reform uygulama fırsatı."

O sırada Cumhuriyetçi Parti'nin Louisiana'dan Kongre üyesi olan Richard Baker da benzer bir doğrultuda, "New Orleans'taki kamu konutlarını nihayet temizledik. Bunu kendimiz yapamazdık, Tanrı halletti," diyecekti. Baker bu açıklamayı yaptığında ben Baton Rouge yakınındaki bir boşaltma barınağındaydım. Konuştuğum insanlar neredeyse küçük dillerini yutacaklardı. Evinizi terk etmek mecburiyetinde kaldığınızı, mağarayı andıran bir toplanma merkezinde beşik gibi bir yerde yatmaya zorlandığınızı ve daha sonra sizi temsil ettiğini sandığınız insanların bunun bir nevi ilahi tecelli olduğunu ileri sürdüklerini öğrendiğinizi düşünün – Tanrı anlaşılan sadece çok katlı rezidansları seviyor.

Baker kamu konutlarını 'temizletmişti'. Fırtınadan sonraki aylarda New Orleans sakinleri de (elverişsiz koşullara zorlanmaları, zengin kültürleri ve derin bağlılıklarıyla) ortalıktan çekilince, pek çoğu yüksek zeminde olduğu için fırtınadan asgari ölçüde zarar görmüş olsa dahi binlerce kamu konutu ünitesi yıkıldı. Onların yerine de eski sakinlerin almaya ve oturmaya kesinlikle bütçelerinin yetmeyeceği rezidanslar ve kent-evler yapılacaktı.

Mike Pence hikâyeye girdiğinde durum böyleydi. Katrina kasırgası New Orleans'ı vurduğunda, Pence güçlü ve son derece ideolojik bir kurul olan, muhafazakâr temsilcilerin biraraya geldiği Republican Study Commitee'nin (RSC) başkanıydı. 13 Eylül 2005'te (New Orleans'ta setlerin yıkılmasından ve şehrin bir kısmının sular altında kalmasından sadec on dört gün sonra) RSC, Washington, DC'de Heritage Foundation'ın binasında kritik bir toplantı çağrısında bulunacaktı. Pence'in liderliğindeki bu grup şu adı taşıyan bir listeyle ortaya çıkmıştı: "Katrina Kasırgasına ve Yüksek Doğalgaz Fiyatlarına Karşı Harekete Geçmekte Serbest Piyasa Yanlısı Düşünceler". Belge, her biri felaket kapitalizminin oyun kitabından alınmış, otuz iki uydurma rahatlatma politikasının bir özetiydi.

Bu belgede öne çıkan, çalışma standartları ve kamusal alana karşı topyekûn bir savaş yürütme kararlılığıdır; buradaki acı ironi, Katrina'yı ilk planda insani felakete çeviren kamusal altyapının başarısızlığıdır. Yine, ortaya çıkan her fırsatı petrol ve doğal gaz endüstrisinin elini kuvvetlendirmekte kullanma kararlılığı da dikkat çekmektedir. Bu listenin içinde (federal müteahhitlerin asgari ücret ödemelerini şart koşan yasaya atıfla) "felaket bölgelerinde yürürlükte olan Davis-Bacon ücret yasalarının otomatik olarak askıya alınması", "etkilenen bölgenin tümden sabit vergiyle serbest girişim bölgesi ilan edilmesi", "yeniden inşayı zora sokacak ... kısıtlayıcı çevre düzenlemelerinin iptal edilmesi ya da uygulanmaması" dahildir.

Başkan Bush baskı altında kalıp sonunda çalışma standartlarını yeniden uygulamaya koymak zorunda kalmasına rağmen, bu tavsiyelerin birçoğunu da bir hafta içinde benimsemişti. Başka bir tavsiyede, anne babalara özel okullarda ve devlet okullarında kullanmaları için kupon verilmesi öngörülüyordu (böylece kâr gözeten okullar vergi dolarlarıyla sübvanse edilecekti) ve bu, Trump'ın eğitim bakanlığına Betsy DeVos'u seçmesiyle pekiştirilen vizyonla tam bir uyum içindeydi. Bir yıl içerisinde New Orleans, Amerika Birleşik Devletleri'nin en özelleştirilmiş okul sistemine sahip olmuştu.

Dahası da var. İklim bilimciler kasırgaların şiddetinin artmasını doğrudan okyanus suyu sıcaklıklarının yükselmesiyle ilişkilendirdiği halde, Pence ve komitesi, Kongre'ye Gulf Coast'ta çevre düzenlemelerinin uygulanmaması, ABD'de yeni petrol rafinerileri kurulmasına izin verilmesi ve "Kuzey Kutbu Ulusal Yaban Hayatı Sığınağı'nda sondaj çalışmaları"na yeşil ışık yakılması çağrısında bulunmaktan geri durmamıştı. Bu bir tür deliliktir. Tabii bu tedbirler, insanın iklim değişikliğine en büyük katkılarından olan ve daha sert fırtınaları getirecek, sera gazı emisyonlarını yükseltmenin garanti bir yoludur. Yine de Pence bu politikaları hiç lafı dolandırmadan savunabilmiştir ve daha sonra bu politikalar Bush tarafından, feci bir kasırgaya karşı önlem alma bahanesiyle onaylanmıştır.

Şimdi bir ân duraklayıp, tüm bu tablonun sonuçlarını etraflıca değerlendirelim. Katrina kasırgası New Orleans'ta bir felakete yol açtıysa bunun sebebi, muhtemelen iklim değişikliğiyle bağıntılı olarak son derece ağır hava koşulları ile zayıf ve ihmal edilmiş bir kamu altyapısının birleşik etkisiydi. Pence'in o sırada başında bulunduğu grubun önerdiği çözüm önerileri, kaçınılmaz bir şekilde iklim değişikliğini derinleştirecek ve kamu altyapısını daha da zayıflatacak formüllerdi. Pence ve 'serbest piyasa' gezgini arkadaşları, gelecekte daha fazla Katrina'nın yaşanmasını garantiye alacak şeyler yapmaya kararlı görünüyorlardı.

Şimdi o Mike Pence, bu vizyonu ABD'nin tümüne taşıyabilecek bir makamda.

HERKESE AÇIK KLEPTOKRASİ

Petrol endüstrisi Katrina kasırgasından kazanç sağlayan tek sektör değildi. Fırtınadan hemen sonra Bağdat'taki bütün müteahhitler çetesi (Irak'taki faaliyetleriyle kötü şöhrete sahip Bechtel, Fluor, Halliburton, Blackwater, CH2M Hill ve Parsons) New Orleans'a üşüştüler. Önlerinde tek bir hedef vardı: Irak'ta ve Afganistan'da sağladıkları özelleştirilmiş hizmetlerin iç pazarda da bir karşılığının bulunduğunu, süreç içerisinde toplamı 3.4 milyar dolara varan ihalesiz sözleşmeleri alabileceklerini göstermek.

Bu kapsamda bu kitapta ele alamayacağımız kadar çok sayıda tartışma yaşanmıştı. Yaşanan deneyimler, sözleşmelerin nasıl dağıtıldığının konuyla hiç ilgisinin olmadığını göstermekteydi. Örneğin, FEMA'nin New Orleans'ın banliyölerinden St. Bernard Parish'te acil durum çalışanları için bir ana kamp inşasındaki belirleyici rolü karşılığında 5.2 milyon dolar ödediği şirkete bakalım. Bu kampın inşaatı öngörülen takvime yetiştirilememiş ve gerçekte hiç tamamlanmamıştı. Yapılan soruşturma sonucunda ortaya çıkacaktı ki, yüklenici taraf Lighthouse Disaster Relief aslında bir dini gruptu. Lighthouse'un direktörü Rahip Gary Heldreth, "Bu iş için benim en fazla yaptığım, kilisemde bir gençlik kampı örgütlemekten ibaretti," diye itirafta bulunmuştu.

Taşeron firmaların bütün kademeleri kendi paylarını aldıktan sonra, işi yapan insanlara neredeyse hiçbir şey kalmıyordu. Yazar Mike Davis, FEMA'nin Shaw'a zarar gören çatılardaki mavi muşambaları (bu muşambaları hükümet temin ediyor olsa bile) yerleştirmesi için ayak kare başına ödediği 175 doların izini sürmüştü. Bütün taşeronlar paylarını aldıktan sonra, muşambaları fiilen takan işçilere ayak kare başına 2 dolar gibi cüzi bir para ödenmekteydi. "Başka bir deyişle, sözleşmeli yiyecek zincirinin her kademesi, fiili işleri gören en alt kademe dışında ciddi oranda para alıyordu," diye yazmıştı Davis. Bu sözde 'taşeronlar' da gerçekte (The Trump Organization gibi), kârlarını ceplerine doldurup daha sonra isimlerini ucuz ya da hiç verilmeyen hizmetlerin üstüne yapıştıran içi boş markalardı.

Cumhuriyetçi Parti'nin kontrolündeki Kongre Kasım 2005'te, sözleşmeler ve vergi indirimleriyle özel şirketlere akıtılan on milyarlarca doları dengelemek amacıyla, federal bütçeden 40 milyar dolar kısıntı yapılması gerektiğini açıklamıştı. Ortadan kaldırılan programlar arasında öğrenci kredileri, Medicaid ve yiyecek kuponları bulunuyordu. Dolayısıyla, müteahhitlerin kazançlarını Amerika Birleşik Devletleri'nin en yoksul insanları iki katıyla sübvanse etmiş oluyorlardı: Birincisi, Katrina'yı kurtarma programı, ne doğru düzgün bir iş alanı açıldığı ne de kamu hizmetleri yeniden işletildiği halde büyük şirketlere kural dışı imkânlar sağladığında; ikincisi, buradaki şişirilmiş meblağların karşılığı, ülke çapındaki işsizlerle emekçi yoksullara doğrudan yardımı olan çok az sayıdaki programların kaldırılmasıyla ödendiğinde.

* * *

New Orleans, felaket kapitalizminin şablonudur – bugünkü başkan yardımcısı ile Trump'ın idari bütçesinin çoğunu ona yaptırdığı aşırı sağcı düşünce kuruluşu Heritage Foundation tarafından tasarlanan bir şablondur. Nihayetinde Katrina'ya gösterilen tepki, 2008'de başkanlığı Cumhuriyetçilere kaybettirecek bir hamleyle, George W. Bush'un uyguladığı politikaları kışkırtan bir zemin hazırlamıştır. Dokuz yıl sonra bugün, Kongre'nin ve Beyaz

Saray'ın kontrolünü yeniden Cumhuriyetçiler aldığında, bir felaket karşısında özelleştirmeye dayalı bir çözüm aramakta test işlevi gören bu şablonun artık ülke çapında benimseniyor olduğunu tasavvur etmek zor değildir.

New Orleans'ta oldukça militarize bir polis gücünün ve silahlı özel askerlerin var olması çoğu kişiyi şaşırtmıştı. Oysa bu fenomen o tarihten beri yaygınlaştırılarak tekrar edilmektedir; ülkenin her tarafındaki yerel polis güçleri, tanklar ve insansız hava araçları dahil olmak üzere askeri seviyede yeni donanımlara kavuşturulurken, özel şirketler de bu güçlere sık sık eğitim ve destek takviyesi yapmaktadırlar. Trump yönetiminde özel askeri ve güvenlik müteahhitlerinin kilit makamlara yerleştirildiği göz önüne getirildiğinde, bu eğilimin her yeni şokla birlikte biraz daha yaygınlaştırılıp genişletilmesini bekleyebiliriz.

Katrina deneyimi, Trump'ın altyapıya trilyonlarca dolar harcanacağı vaatlerine umut bağlayanlara keskin bir uyarı gibi gelmiş olsa gerek. Bu harcamalarla bazı yollar ve köprüler onarılacak, iş imkânları yaratılacaktı (gerçi, 10. Bölüm'de göreceğimiz üzere, fosil yakıtlardan yeşil altyapı yatırımlarına geçişin sağlayacağından daha az sayıdaydı bu imkânlar). Oysa Trump, elinden geldiği kadar çok şeyi kamu sektörüyle değil, kamu-özel ortaklıklarla yapmayı planladığını ortaya koymuştur ve bu yolun korkunç bir yozlaşmanın önünü açacağı, doğru kamu hizmetlerinin söz konusu olmasına kıyasla çok daha düşük ücretler doğuracağı besbellidir. Trump'm iş sicili ve Pence'in yeni yönetimdeki rolü dikkate alındığında, yüklü altyapı yatırımlarının Katrina benzeri bir kleptokrasiye yol açmasından, bir hırsızlar yönetimi ortaya çıkarmasından, Mar-a-Lago modelinin vergi mükelleflerinin muazzam meblağlardaki paralarını emmesinden korkmak için her türlü sebep mevcuttur.

New Orleans, bir sonraki şok dalgası geldiğinde neyi bekleyebileceğimize dair rahatsız edici bir resim sunmaktadır. Fakat ne yazık ki hepsi bu kadar da değildir: Halihazırdaki hükümetin kriz bahanesiyle çok şeyi zorlamayı deneme ihtimali fazlasıyla yüksektir. Şoklara direnmek istiyorsak bunlara da hazırlıklı olmamız gerekmektedir.

9
TOKSİK YAPILACAKLAR LİSTESİ
Bir Kriz Beklediğinizde Neyi Bekliyorsunuz

Katrina felaketinden sonra New Orleans'ta, şimdi Trump'ın etrafını saran kilit önemdeki oyunculardan bazıları, kamusal alanı yıkmakta ve gayri-menkul yatırımcılarının, özel müteahhitlerin ve petrol şirketlerinin çıkarlarını savunmakta ne kadar mesafe alacaklarını göstermişlerdi. Bugün onların hepsi Katrina'yı ülke çapına yayacak bir konumdalar.

Felaket kapitalistlerinin buluşmalarını daha da kaygı uyandırıcı kılan, Trump görevinin ilk birkaç ayında çok fazla zarar verebilecek olsa da mahkemeler ve Kongre tarafından sürekli önünün kesilmesiydi. Yani bu hükümetin istek listesinde yer alan daha radikal hamlelerin birçoğu henüz hayata geçirilmeye başlanmamıştı bile. Örneğin Trump'ın eğitim bakanı Betsy DeVos bütün

ömrünü, Katrina'dan sonra New Orleans'ta kurulan türden özelleştirilmiş bir eğitim sistemini desteklemeye adamıştı. Trump'ın etrafındaki kişilerin birçoğu, Sosyal Güvenlik'i yok etmeye tutkuyla çabalayacak kimselerdir. Bazıları özgür basından, sendikalardan ve siyasal protestolardan tiksinmekte de aynı derecede hararetli bir tavra sahiptirler. Trump'ın kendisi Chicago gibi şehirlerde suçla başa çıkmak için 'federaller'i gönderme önerisini açıkça dile getirmiş ve seçim kampanyasında (yalnızca listesinde bulunan çeşitli ülkelerden gelecek olanları değil) bütün Müslümanların ABD'ye girmelerini engellemeye söz vermiştir. Adalet bakanı Jeff Sessions, adalet bakanlığı ile federal mahkemelerin, (örneğin silahsız Siyah insanların tekrar tekrar vurularak öldürülmeleri gibi) herhangi bir suistimal saptarlarsa yerel ve eyalet düzeyindeki polis gücüne müdahale etmeleri bakımından önemli bir tedbir olan 'uzlaşma kararnameleri' konusunda emniyet müdürlüğüne ağır eleştiriler yöneltmiştir. Sessions'un iddiasına göre, bu sorumluluk mekanizmaları, suçla mücadele etme yeteneklerini kısıtlayarak (ki verilerle desteklenmeyen bir iddiadır) "polis güçlerinin moralini azaltabilecek" niteliktedir.

Trump'ın kampanyasına ve genel olarak Aşırı Sağ'a fon sağlayan en zengin kişiler (multi-milyarder Koch kardeşler ve Mercer ailesi) gözlerini siyasette para üzerindeki kalan kısıtlamaların kaldırılmasına dikmişlerken, şahsi paranın harcanmasında şeffaflığı gerektiren yasaların da iptal edilmesi arzusundadırlar. Dahası, uydurulmuş bir 'oy sahtekârlığı' kriziyle mücadele kisvesi altında, düşük gelirli insanlarla azınlıkların oy kullanmasını daha da zorlaştıracak tedbirlerin (sandıkta oy kullanmak için resimli bir kimlik belgesinin ibraz edilmesini gerektiren kurallar gibi) uygulanmasını isteyen grupları destekliyorlar (ki benzeri kurallar Trump'ın seçildiği zamanda en az otuz iki eyalette uygulamaya konmuştu). Eğer bu iki hedefe tam olarak ulaşılırsa, ilerici hasımları Cumhuriyetçi rakiplerinin o kadar gerisinde kalacaklardır ve destekçilerini oy kullanma sandıklarına getirmekte o denli zorlanacaklardır ki, Trump'm temsil ettiği büyük şirketlerin darbesi iyice kalıcı hale gelecektir.

Bu anti-demokratik vizyonun tam genişliğini tasavvur etmek şu ânki koşullarda pek mümkün değildir. Eğer bir kriz olmazsa mahkemeler, Demokratların kontrolündeki bazı eyalet yönetimlerinde görüldüğü şekilde, şimdiki gibi çalışmaya devam edeceklerdir. Keza, Trump'ın (işkencenin geri getirilmesi gibi) bazı daha sadistçe hayallerine Kongre bile karşı durmaya devam edebilir.

Fakat tam gündem ortadan kalkmış değildir; sırada beklemektedir. O yüzden *Intercept*'de köşesi olan yazar ve gazeteci Peter Maass, Trump'ın Beyaz Saray'ını "ilk dokunuşta [daha doğrusu, ilk krizde] ateşlenmeye hazır bir tabanca" diye tanımlamıştır. Milton Friedman da çok önceleri şöyle yazmıştı: "Gerçek değişimi ancak -sahici ya da farazi- bir kriz getirir. O kriz patlak verdiğinde neler yapılacağı da yedekte bekletilen fikirlere bağlıdır. Eminim ki bizim temel işlevimiz şudur: mevcut politikalara alternatifler geliştirmek, siyasal bakımdan gerçekleştirilmesi imkânsız olan şeyler siyasal bakımdan kaçınılmaz hale gelene değin o fikirleri canlı ve gündemde tutmak." Hayatta kalmayı hedefleyenler büyük felaketlere hazırlık olarak kenara konserve yiyecek ve su istiflerler; bu adamlarsa olağandışı anti-demokratik fikirlerini istifliyorlar.

Öyleyse, üzerinde durmamız gereken sorular şunlardır: Harekete geçirici rolü hangi felaket ya da felaketler dizisi oynayabilir? Toksik yapılacaklar listesindeki hangi görevler ilk fırsatta en muhtemel şekilde devreye sokulabilir?

Felakete hazır olma çanları çalıyor.

OLAĞANÜSTÜ DURUMLAR, İSTİSNA HALLER

Seçim kampanyasında bazı insanlar, Trump'm platformunun daha belirgin ırkçı öğelerinin, ciddi bir şekilde uygulamaya sokmaya niyetli olduğu şeyler değil de tabanı ürkütmek için tasarlanmış boş sözlerden ibaret olduğunu tasavvur etmişlerdi. Fakat Trump göreve başlayışının ilk haftasında Müslüman çoğunluğa sahip yedi ülkenin vatandaşlarına seyahat yasağı getirdiğinde, insanı rahatlatan bu yanılsama hızla yok oluverdi. Trump'm kararının karşılığı da dolaysız oldu. Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük şe-

hirlerinde binlerce insan evlerinden çıkıp sel gibi havaalanlarına aktılar; yasağın kaldırılmasını ve gözaltına alınmış olan yolcuların serbest bırakılmasını talep ettiler. New York'taki taksi şoförleri, JFK havaalanına gidiş gelişlerde kimseden ücret almazken, yerel siyasetçilerle hukukçular gruplar halinde gözaltındaki insanlara yardımcı olmak üzere harekete geçtiler ve nihayet bir federal mahkeme yargıcı yasağı engellemek üzere duruma müdahale etti. Trump idari emrinde biraz değişiklik yaparak yeniden uygulamaya koyduğunda sırayı başka bir yargıç alacaktı.

Bütün olay direnişin ve hukuki cesaretin gücünü ortaya koyuyordu; kutlanacak çok şey vardı. Fakat Amerika Birleşik Devletleri'nde düzenlenecek bir terörist saldırının hükümete engellenen icraatını yeniden devreye sokmak için aradığı bahaneyi sunacağını unutamayız. Her ihtimalde hükümet, yolları ve havaalanlarını engelleyen protestolarla grevleri 'ulusal güvenliğe' tehdit ilan ederken ve daha sonra bu bahaneyi, protestoları örgütleyenlerin (gözetim yoluyla, tutuklamalarla ve mahkûmiyetlerle) peşine düşmekte kullanırken elini çabuk tutacaktır. 11 Eylül'den sonra ülkenin başına çökertilen "ya bizdensiniz ya teröristlerle" atmosferini pek çoğumuz iyi hatırlarız, fakat bu dinamiğin nasıl işlediğini görmek için o kadar geriye gitmemize de gerek yok.

Mart 2017'de Londra'da Westminster'da bir sürücünün arabasıyla yaya kalabalığının içine dalıp, kasten dört kişiyi öldürdüğü ve daha pek çok kişi yaraladığı terör saldırılarının hemen akabinde, Muhafazakâr hükümet dijital haberleşmelerde mahremiyet beklemenin ulusal güvenliğe artık bir tehdit oluşturduğunu ilan etmekte hiç vakit kaybetmemişti. İçişleri bakanı Amber Rudd BBC'ye çıkıp, WhatsApp gibi programların sağladığı şifrelenmiş mesajlaşma imkânının "hiçbir şekilde kabul edilemez olduğu"nu bildirmişti. Rudd, o tür platformlara arka kapıdan girebilmek amacıyla "onlardan bizimle çalışmalarını istemek için" büyük teknoloji firmalarıyla toplantılar yaptıklarını söylüyordu.

2015'te Fransa'da, Paris'te 130 kişinin ölümüne yol açan koordineli saldırıların ardından François Hollande hükümeti, siyasal protestolara yasak getiren 'olağanüstü hal' ilan etmişti. O korkunç

olaylardan bir hafta sonra Fransa'daydım ve saldırganlar bir konseri, bir futbol stadyumunu, restoranları ve gündelik Paris hayatının başka simgelerini hedef almış olsalar bile, sadece açık alandaki siyasal faaliyetlere yasak getirilmiş olması çarpıcı bir durumdu. Büyük konserler, Christmas pazarları ve spor karşılaşmaları (başka saldırılara hedef olması muhtemel böyle yerler) her zamanki gibi yapılmaya ve düzenlenmeye devam edilecekti.

Sonraki aylarda olağanüstü hal tekrar tekrar uzatıldı – bir yılı aşkın bir süre yürürlükte kalana kadar. Şu ânda en azından Temmuz 2017'ye kadar devam ettirilmesi tasarlanıyor. Üstelik bu olağanüstü hal rejimi, uzunca bir düzen bozucu grevler ve protestolar geleneğinin bulunduğu bir ülkede merkez-sol bir hükümetin yönetiminde uygulanıyor. Donald Trump'la Mike Pence'in ABD'de aynı yolda daha fazla ilerlemek için herhangi bir saldırı fırsatı hemen değerlendirmeyeceğini düşünmek kesin saflık olur. Bu yönetimin hedefi altındaki topluluklardan (Latino göçmenler, Müslümanlar, Siyahların Hayatı Önemlidir hareketinin örgütleyicileri, iklim aktivistleri, vb.) çok sayıda insanın tutuklanıp hapse atılmasının bahanesi olarak kullanılacak güvenlik şoklarına hazır olmalıyız. Her şey mümkündür. Sessions, hukuku yerine getirecek yetkililerin ellerini serbest bırakmak adına, eyalet polisiyle yerel polis üzerindeki federal denetimleri kaldırmakta da bir ân tereddüt etmeyecektir.

Ne yazık ki yargıçların büyük çaplı bir saldırının ertesinde, göreve başlamasının ertesi günü Trump'ın kararına karşı durmalarıyla aynı cesareti sergileyeceklerinin garantisi yoktur. Yargıçların kendilerini doğal hakemler konumuna yerleştirdikleri kadar, mahkemelerin toplu histerilerden bağışık olmadıklarına da dikkat çekmek gerekir. Başkanın ülke içindeki bir terörist saldırıdan mahkemeleri suçlamak üzere faydalanacağından kimse şüphe etmez. Nitekim ilk seyahat yasağının hukuk duvarına çarpmasından sonra attığı şu twitle bunu çok açık bir şekilde ortaya koymuştu: "Bir yargıcın ülkemizi bu şekilde tehlikeye attığına inanamıyorum. Bir şey olursa sorumlusu o ve adli sistemdir."

Trump işkenceye duyduğu yakınlığı hiç saklamadı. "İşkence işe yarar," diyordu kampanyasında yaptığı konuşmalarda, "ancak bir aptal işkencenin işe yaramadığını söyler". Ayrıca, Guantanamo'yu yeni 'kötü adamlar'la doldurmaya söz vermişti; "İnanın bana, ağzına kadar dolduracağız orayı," diyordu.

Hukuksal açıdan bu kolay değil. George W. Bush yönetimi sadizme yönelmekte kullanabileceği yasal boşluklar bulduğu içindir ki ABD mahkemeleri gelecekteki hükümetlerin aynı şekilde hareket etmelerini zorlaştırmışlardır. Keza Senato da 2015 yılında, bütün sorgulama tekniklerinde ordunun sahra elkitabmm takip edilmesinin zorunlu olduğunu açıkça belirten bir yasa değişikliğini kabul etmiştir.

Fakat ülke kendini yeterince kapsamlı bir güvenlik krizinin içinde bulduysa, Cumhuriyetçi Parti'nin kontrolündeki bir Temsilciler Meclisi ile Senato'nun Beyaz Saray'ın istediği yetkileri vermemesini beklemek için bir sebep yoktur. Trump'ın CIA direktörü Mike Pompeo, geriye gitme konusunda dehşet verici bir isteklilik sergilemiştir. Atanmasının onaylanma oturumunda ilk başta çok açık bir dille işkence taktiklerine geri dönülmesine izin vermeyeceğini ifade etmesine rağmen şunu eklemekten geri duramamıştır: "Uzmanlar şimdiki yasaların ülkenin korunmasında hayati önemdeki bilgilerin toplanmasına engel teşkil ettiğine inanıyorlarsa, bu engellerin neler olduğunu anlamak ve şimdiki yasaların değiştirilmesinde hangi tavsiyelerin uygun düşüp düşmeyeceğini bilmek isterim." Pompeo ayrıca, Edward Snowden'ın açıklamalarından sonra yürürlüğe konulan dijital izlemedeki sınırlı kısıtlamaların kaldırılması çağrısında bulunmuştu.

Yasayı ihlal etmeye kararlı olan bir hükümet, Kongre'nin ya da CIA'in onayı olmasa bile, ne yazık ki kendine bir yol bulabilir. Trump'm bulması en muhtemel yol, bu tür kirli işleri özel taşeronlara havale etmektir. Zaten sahne gerisinde Trump'a danışmanlık yapan kişi, Blackwater'ın kurucusu (eğitim bakanı Betsy DeVos'un erkek kardeşi) Erik Prince'den başkası değildir. Blackwater üzerine ödüllü bir kitap kaleme almış bulunan araştırmacı gazeteci Je-

remy Scahill, Prince'in Trump'a yakın bir siyasal eylem komitesine 100 bin dolar bağışta bulunmakla kalmadığını, geçiş ekibine "savunma ve dışişleri bakanlıklarına aday olarak gösterilecek kişileri değerlendirmenin yanı sıra, istihbarat ve savunmayla ilgili konularda" danışmanlık yaptığını saptamıştır. *Washington Post* Nisan ayında şöyle bir habere yer vermişti:

> ABD'li, Avrupalı ve Arap yetkililere göre Birleşik Arap Emirlikleri Ocak ayında Blackwater kurucusu Erik Prince ile başkan Vladimir Putin'e yakın bir Rus arasında, Moskova'yla başkan seçilen Donald Trump arasında özel bir haberleşme hattı kurulması girişiminin parçası olarak gizli bir toplantı ayarlamıştı. Yetkililerin söylediği, bu toplantının 11 Ocak'ta (Trump'ın göreve başlamasından dokuz gün önce) Hint Okyanusu'ndaki Seychelles adalarında gerçekleştiğiydi.

Washington Post'un haberinde, Prince'in "kendisini Trump'ın gayri-resmi elçisi olarak takdim ettiği" bildiriliyordu. Prince ise bir sözcü aracılığıyla bu haberi "tamamen uydurma" diye nitelemişti. "Başkan Trump'la ilgili öyle bir toplantı hiç olmamıştı."

Prince'in tüm bu olaylarda sahnede bulunuşu, Trump ekibi ile Rusya arasında başka bir bağlantının daha açığa çıkarılmasını da aşan sebeplerden dolayı ürkütücüdür. Prince hayli uzun süren bir davalar ve soruşturmalar sürecinin ardından (2014'te ABD'de bir federal jüri, dört Blackwater çalışanını Bağdat'ın Nisour Meydanı'nda on yedi kişinin öldüğü bir katliamda birinci derecede cinayet işlemek dahil çeşitli suçlardan dolayı suçlu bulmuştu), Blackwater'm adını değiştirmeye kalkıp sonunda şirketini satmayı başarmıştı. Şimdi onun yeni bir şirketi vardır: Frontier Services Group. Prince şirketini, göçmenlerin sınırları başarıyla geçmesini engelleyecek en etkili yollarda uzmanlaştırarak, bütün dünyayı saran göçmen-karşıtlığı çılgınlığına oynuyordu. Şirketinin Libya'da çalışma izni alması için belirli bir para öderken, "ülkelerin sınırlarını koruyabileceklerini ve böylece göçmenlerin Akdeniz'i aşarak gelmelerini önleyebilecekleri"ni ortaya koyarak Avrupa'ya girme arzusundaydı. 2017 başlarında *Financial Times*'ta çıkan bir yazısında, planını hayata geçirirse "göçmen kaçakların saklanacağı tek bir yer bırakmayacağı"nı açıklıyordu; "havadan ve yerden or-

tak faaliyetlerle göçmenler yakalanıp gözaltına alınabilir ve gereği yapılabilirdi" – tabii bu faaliyetlerin hepsi özel olacak, hepsi kâr amacıyla yapılacaktı.

Prince'in yeniden gündeme gelmesi, anayasal uygulamalarda arka kapıdan çevrilecek bir sürü numara olduğunu hatırlatmaktadır bize. Başka liderler gibi Trump da gözetim, sorgulama ve inanılmaz derecede artmış sınır kontrolleri işini pekâlâ Prince'inki gibi şirketlere havale edebilir.

HAYIR, BUNU PLANLAMALARINA GEREK YOK

Bazı kimseler Trump'ın korkunun ve kargaşanın artacağı bir atmosferden, gerçeklerin düpedüz tersine çevrilmesinden kazanacağı çok şey olduğunu vurguluyorlar ve biz de tam bu yüzden bu hükümetin kendi krizlerini bizzat tezgâhlamasını beklemeliyiz. Yönetimdeki bu insanlar güruhundan bizleri şaşırtacak bir hamle gelmesini beklemek tamamen akılsızca olurken, alçakça komplolara girişmelerine bile gerek kalmayabilir. Ne de olsa Trump'ın yönetimdeki bodoslama ve beceriksizce yaklaşımları, tam bir felaket üreten makine gibi işlemektedir.

Bu açıdan, hükümetin Müslümanlara ve 'radikal İslami terörizm'e ilişkin benimsediği politikalara ve kışkırtıcı açıklamalarına bakalım. 'Terörle savaş' diye adlandırılan on beş yıllık dönemde şunu açıkça belirtmek yersiz değil: Böylesi eylemler ve buna uygun bir retorik, şiddetle verilen karşılıkları muhtemelen daha fazla ön plana çıkarıyor. Bu günlerde böyle bir tehlikenin varlığı konusunda en vurgulu biçimde uyarıda bulunan insanlar ırkçılık-karşıtı ya da savaş-karşıtı aktivistler değil, ordu ve istihbarat kuruluşlarıyla dış politikayı belirleyen kesimlerdeki önde gelen simalardır. Bu kişiler, Amerika Birleşik Devletleri'nin bir inanç olarak İslamiyet'le ve bir grup olarak Müslümanlarla savaşa girdiği algısının, Amerikan askerleriyle sivillerine kanlı saldırılarını rasyonalize etme peşindeki aşırı unsurlara bahşedilmiş bir armağan olduğu kanaatindeler. Temsilciler Meclisi ve Senato İstihbarat Komitesi'nin 11 Eylül Ortak Araştırma Grubu'nda görev yapmış, Broo-

kings Institution'ın kıdemlilerinden Daniel L. Bynam durumu şöyle özetliyor: "Trump'ın icraatları ve retoriği, cihatçıların medeniyet savaşı anlatısına inandırıcılık katıyor."

IŞİD'in, Trump'ın ilk Müslümanlara seyahat yasağı konma emrini, yeni savaşçı toplamalarını sağlayacak 'kutlu bir yasak' olarak nitelendirdiği zaten aktarılmıştı. İran dışişleri bakanı da yasağın 'aşırı unsurlara verilmiş bir armağan' olduğu kanısındaydı. Trump'ın kendi ulusal güvenlik danışmanı korgeneral H.R. McMaster bile, Trump'ın 'radikal İslami terörizm' ifadesini sürekli kullanıp durmasının bir faydasının bulunmadığı, çünkü teröristlerin 'İslamcı olmadığı' görüşündeydi. Yine de hiçbir şey değişmedi. Trump kutsal savaş mesajını pekiştirmek için mümkün olan her fırsatı kullanmaya hâlâ kararlı görünüyor.

Trump'ın açıklamalarının ne kadar provokatif nitelik taşıdığının farkında olmadığı fikri, ırkçı retoriğinin nefret suçlarına uygun bir iklim yarattığının farkında olmadığı iddiaları kadar içi boştur.

SAVAŞIN ŞOKU

Hükümetlerin terörist saldırılara aşırı tepki göstermelerinin en ölümcül yolu, korku atmosferinden topyekûn bir dış savaş çıkarmak için faydalanmaya kalkmalarıdır. Niyet bu olunca hedefin asıl terör saldırılarıyla bir bağının bulunup bulunmaması önem taşımaz. Irak 11 Eylül'den sorumlu değildi ama yine de işgal edildi.

Trump'ın en muhtemel hedefleri çoğunlukla Ortadoğu'dadır ve bu hedeflere (kesinlikle bunlarla sınırlı kalmamakla birlikte) şunlar dahildir: Suriye; Trump'ın insansız hava araçlarıyla saldırılarının sayısını zaten arttırmış olduğu Yemen; yüksek sivil kayıplarına yol açan ölümcül saldırıların artışa geçtiği Irak; ve en tehlikelisi, İran. Sonra, elbette Kuzey Kore. Dışişleri bakanı Tillerson, Kuzey Kore ile Güney Kore'yi ayıran askerlerden arındırılmış bölgeyi ziyaret ettikten sonra, Kuzey Kore rejiminin füze denemesine karşılık olarak önleyici bir askeri saldırının düşünülmemesini doğru bulmayarak, "bütün seçeneklerin masada olduğu"na işaret

etmişti. Tillerson'ın açıklamasının arkasından, Trump'ın ortamı kızıştıran, ABD Donanması'na ait bir hücum grubunun (iki destroyer, bir güdümlü füze taşıyıcısı ve nükleer donanımlı bir uçak gemisi dahil olmak üzere) hemen Kore Yarımadası'na gönderileceği açıklaması geldi – fakat çok geçmeden, uçak gemisinin binlerce mil uzakta, Avustralya donanmasıyla ortak tatbikatlar için tam ters bir istikamete giderken fotoğraflanması hükümet açısından oldukça sıkıntı vericiydi. Trump'ın, şayet Çin adım atmazsa, "Sorunu onlarsız biz çözeriz! ABD!" şeklinde testosteron yüklü bir twit atması da işin tuzu biberiydi. Bu arada Kuzey Kore devletinin medyası, ülkenin "ABD anakarası"na nükleer bir saldırıya hazırlandığı yönünde ürpertici bir deklarasyona yer vermişti.

Trump açıkça, 1980'lerden beri hiç duymadığımız bir şekilde, yeni bir nükleer 'silah yarışı' çağrısında bulunmuştu. Dış politika danışmanlarına tekrar tekrar, anlaşılan misilleme ilkesinin nasıl bir şey olduğunu kavramadan, Amerika Birleşik Devletleri'nin niçin nükleer silah kullanamayacağını sorduğu bildiriliyordu. Başkanın en büyük mali destekçilerinden Sheldon Adelson da, İran'ı "çölün ortasında, belki birkaç çıngıraklı yılan dışında tek bir kişiye zarar vermeyecek şekilde" nükleer saldırıyla tehdit etme gerekliliğinden bahsetmişti: "İşte o zaman, 'Bakın! Bir dahaki Tahran'ın göbeğine düşecek. Dolayısıyla işimize bakalım,' diyebilirsiniz." Adelson, Trump'ın göreve başlama törenine 5 milyon dolar bağışta bulunmuştu ve bu, şimdiye değin o türde yapılan en büyük bağış tutarıydı.

Bir nükleer savaşın çıkmasının muhtemel olduğunu söylüyor değilim. Fakat Trump'ın göreve başladığı kısa sürede hem ürkütücü hem tuhaf biçimde gelişigüzel düzeyde bir askeri tırmanma gözlenmektedir. ABD cephanesine en güçlü geleneksel silahı, Massive Ordnance Air Blast (MOAB) denilen ve bütün bombaların anası diye anılan bombayı katmasının gösterdiği gibi, Trump kendisinin en zirvedeki kişi olduğunu dünyaya göstermenin cazibesiyle sarhoştur. Bu yüzden Sovyet lideriyken silahsızlanmanın sağlanması için uğraş vermiş bulunan Mihail Gorbaçov *Time* dergisine

şöyle yazıyordu: "Bugün nükleer tehdit bir kere daha gerçek görünüyor. Büyük devletler arasındaki ilişkiler yıllardır kötüden daha kötüye gidiyor. Silah imalatçılarının ve askeri-sanayi kompleksin savunucuları ellerini ovuşturuyorlar." (Trump Kuzey Kore'ye karşı el yükseltmeden önce durum böyleydi.)

Trump'ın etrafındaki insanların, özellikle doğrudan savunma sektöründen gelen pek çok insanın askeri yarışın daha fazla tırmanması yönünde kararlar almaları için pek çok sebep bulunmaktadır. Daha önce gördüğümüz üzere, Trump'm Nisan 2017'de Suriye'ye düzenlediği füze saldırısı (ki Kongre onayı olmadan ve dolayısıyla bazı uzmanlara göre yasadışı sayılması gereken bir emirle yapılmıştı) başkanlığı döneminde medyada kendisi hakkında çıkan en olumlu haberleri yazdırtmıştı. Bazı liberal şahinler başkana, Fox'taki süper taraftarları kadar coşkuyla övgüler yağdırıyorlardı. Başkanın iç çevresiyse, bu saldırıları Beyaz Saray ile Rusya arasındaki tatsız hiçbir şey olmadığının kanıtı saymıştı hemen. Trump'ın otuz üç yaşındaki oğlu Eric *Daily Telegraph*'a, "Suriye'nin bize gösterdiği bir şey varsa, o da Rus bağı gibi bir durum olmadığını kanıtlamayı sağladı," demişti (bu sözüyle belki de, öylesine ciddi bir saldırı düzenleme kararının arkasında 'güzel bebekler'e duyulan sempatiden daha fazlasının söz konusunun olabileceğini ele veriyordu).

EXXON'IN SAVAŞLARI

Bu hükümetin bir güvenlik krizinden yeni bir savaş başlatmak ya da sürmekte olan bir çatışmayı tırmandırmak yönünde faydalanmaya can atma ihtimalinin bir sebebi bulunuyor: petrol fiyatlarını yükseltmenin (özellikle de şiddet, petrolü dünya pazarına taşıyacak tedarik yollarına sıçrarsa) daha hızlı ya da daha etkili başka bir yolunun olmaması.

Sanırım bu cephede özellikle kaygı verici olan bir durum, dışişleri bakanı Rex Tillerson'ın, fiyatlar zıplarsa bundan en doğrudan kazanç sağlayacak petrol devlerinden birisi olan ExxonMo-

bil'le ilişkisidir. Evet, Tillerson şirketten ayrılmayı ve bir yıl boyunca özellikle ExxonMobil'i ilgilendiren kararlara katılmamayı kabul etmişti. Fakat onun şirketle olan derin bağları ortadan kalkmış değildir. Tillersen kırk bir yıl, bütün çalışma hayatı boyunca Exxon'da bulunduğu gibi, ExxonMobil de ona korkunç bir meblağ olan 180 milyon dolar değerinde bir emekli paketi ödemeyi kabullenmişti; bu da dışişleri bakanında (hele ki onun yönetiminde şirketinin servetinin ne kadar azaldığı dikkate alındığında) minnettarlık duygusu uyandırabilecek bir tutardı. (Size 180 milyon dolarlık bir işten ayrılma paketi hazırlayan bir şirket hakkında neler hissedersiniz acaba?) Enerji Ekonomisi ve Finansal Analiz Enstitüsü'nde finans direktörü olan Tom Sanzillo'nun belirttiği üzere: "Adamı Exxon'dan çıkarabilirsiniz, ama Exxon'ı adamdan çıkaramazsınız."

Dahası, Tillerson kendini ExxonMobil'in belirgin bir çıkarının bulunduğu altyapıyla ilintili (Keystone XL boru hattının onaylanması gibi) kararların dışında tutabilir belki ama, petrol fiyatlarını etkileyebilecek, şirkete milyarlarca dolar kazandırma potansiyeli olan dış politika kararlarının dışında kalamaz. Her şey bir yana kendisini, petrol zengini bölgelerde askeri çatışmaların tartışılmasının veya petro-devletlerin liderleriyle yapılacak doğrudan görüşmelerin uzağında tutamaz. Zaten Tillerson'ın böyle şeylere yeltenmediğini daha önce görmüştük.

Savaş ile petrol fiyatları arasındaki bağ farazi değildir. Petrol fiyatları düştüğünde Venezüela ve Rusya gibi petrole bağımlı ülkelerde istikrarsızlık artar. Buna mukabil, ciddi petrol gelirine sahip ülkelerde (ister Nijerya isterse Kuveyt olsun) çatışmalar patlak verdiğinde, piyasalar arzda bir daralmayı beklediğinden petrol fiyatları tırmanışa geçer. (Trump Nisan ayında Suriye'ye füze saldırısı yapılması emrini verdiğinde petrol fiyatında küçük bir artış görülmüştü.) Hampshire College'da barış ve dünya güvenliği incelemeleri alanında profesör olan Michael Klare, "Petrol fiyatları ile çatışmalar arasında yakın bir korelasyon var," diye açıklıyor. Bu fenomenin başlıca örneği, 2003 yılındaki Irak işgaliydi; işgalin başm-

da bir varil petrolün fiyatı 30 dolar civarındayken, 2008 yılında varili 100 doların üstüne çıkmıştı. Katran kumlarına yapılan yatırımları patlatan ve Kuzey kutbuna akını gerçekleştiren etken de buydu. Ve bu dinamik tekrarlanabilirdi. Devletin mülkiyetindeki geniş petrol rezervlerini devre dışı bırakan ya da OPEC'in gücünü önemli ölçüde zayıflatan bir savaş, petrol devleri adına bir lütuf olurdu. Katran kumlarında büyük rezervleri olan ve Rusya'nın Arktik bölgesinde mega-projeleri askıda bekleyen ExxonMobil bu gelişmelerden muazzam kazançlar sağlardı.

Böylesi bir istikrarsızlıktan daha fazla kazanç sağlayacak tek kişi, herhalde petrol fiyatları düşüşe geçtiğinden beri ekonomik kriz içinde debelenen, muazzam büyüklükteki bir petro-devletin başkanı olan Vladimir Putin'dir. Rusya dünyanın başlıca doğal gaz ihracatçısı ve (Suudi Arabistan'dan sonra) ikinci en büyük petrol ihracatçısıdır. Fiyatların yükselmesi Putin açısından harika bir haberdi: 2014'ten önce Rusya'nın bütçe gelirlerinin tam yüzde 50'si petrol ve doğal gazdan temin ediliyordu. Fakat fiyatlar dibe vurduğunda hükümet aniden yüz milyarca dolardan yoksun kalmıştı ve bu, muazzam insani maliyet doğuran bir ekonomik felaketti. Dünya Bankası'na göre, 2015'te Rusya'da reel ücretler hemen hemen yüzde 10 oranında düşmüştü, Rusya'nın parası olan ruble yüzde 40'a yakın değer kaybına uğramıştı ve halkın yoksul diye adlandırılan kesimi 3 milyondan 19 milyonun üstüne çıkmıştı. Putin kudretli adam rolünü oynuyor, fakat bu ekonomik kriz içeride onu pekâlâ vurabilir.

Zaten bu yüzden birçok kişi, Rusya'nın Suriye'deki yüksek riskli askeri varlığını kısmen petrol fiyatlarını tekrar yükseltme arzusuna bağlamıştı. Petrol endüstrisinde çalışan ve sağcı, Ukrayna doğumlu bir Britiş işadamı olan Alexander Temerko da bu teoriyi öncelikle sahiplenenlerden. Temerko 2015'te *Guardian*'a şöyle yazmıştı:

> Ortadoğu'da savaşın uzaması Putin'in işine çok yarayacak. Çatışma ne kadar derinleşir ve yaygınlaşırsa, dünyadaki petrol ve doğal gaz fiyatlarının yükselme ihtimali o kadar fazla; bu da ülke içinde ekonomik toparlanmayı getirecek ve yaptırımları faydasızlaştıracak.

Dolayısıyla Putin'in nihai amacı, halkın yurtseverliğinden yararlanan bir sistemi güçlendirmeye çalışırken ülke içinde daha iyi bir duruma ulaşmak. Büyük plan, hayati önemdeki petrol ve doğal gaz gelirlerinin, Rusya'nın 140 milyonluk nüfusunun sadakatini satın alabileceği ölçüde toparlanması.

(Burada bir aşırı basitleştirme söz konusu elbette: Putin'in Suriye'ye girmesinin, bu ülkenin limanlarına ve zengin potansiyelli petrol ve doğal gaz sahalarına ulaşma arzusunun yanı sıra, başka sebepleri de bulunuyor. Savaş her zamanki gibi, dikkatleri ülke içindeki sefaletten uzaklaştıran bir etken.)

ExxonMobil'in Rusya'nın devlet mülkiyetindeki şirketi Rosneft'le, Putin'in yarım trilyon dolar değerinde olmasıyla övündüğü Kuzey kutbunda petrol arama çalışmalarına başlanması yönünde devasa bir anlaşma yapmasıyla ilgili çok şey duyduk. ABD'nin Obama yönetiminde Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar bu anlaşmayı devre dışı bıraktırmıştı. Her iki tarafın Suriye'deki duruşlarına rağmen, Trump'ın bu yaptırımları kaldırma ve (ExxonMobil'in azalmış servetini kısa sürede yeniden büyütecek şekilde) anlaşmanın devam ettirilmesinin yolunu açma ihtimali epeyce fazla. (Trump'ın göreve gelmesinden aylar sonra şirket ABD yaptırımlarından vazgeçilmesini istemiş, fakat bu istek geri çevrilmişti.)

Oysa yaptırımlar kaldırılsa bile, projenin devam ettirilmesinin önünde duran bir engel daha var: petrol fiyatlarının hâlâ çok düşük olması. Tillerson Rosneft'le anlaşmayı 2011'de, petrol fiyatları varili 110 dolar civarındayken yapmıştı. İlk anlaşmaları Sibirya'nın kuzeyindeki denizde, çıkarılması zor, buzla kaplı koşullarda petrol aramak kapsamındaydı. Petrol fiyatlarının çöküşünden sonra Shell ve France'nın Total'i dahil olmak üzere diğer büyük petrol şirketleri, kısmen coğrafi koşullar maliyetleri çok yükselttiğinden, Kuzey kutbundaki sondaj çalışmalarından çekilmişlerdi. (Kuzey kutbunda petrol aramanın kâr-zararsız fiyatı bile, daha fazla değilse dahi, varili 100 dolar civarında hesaplanmaktadır.) Dolayısıyla, Trump döneminde yaptırımlar kaldırılsa bile Exxon ve Rosneft açısından bu projeyi devam ettirmek, petrol fiyatları yete-

rince yükselmedikçe mantıklı görünmüyor. Başka bir ifadeyle, iki tarafın da petrolün fiyatının tekrar tavan yaptığını görmeleri için kayda değer ve çok çeşitli sebepleri bulunmakta.

Bu yüzden bizim de, istikrarsızlık ve belirsizlik hallerinin Trump yönetiminin içinde ve etrafında bulunan insanların korktukları bir durum olmadığını, bilakis pek çoğunun böyle bir ihtimali sevinçle karşılayacaklarını çok açıkça ortaya koymamız lazım. Trump kendi etrafına, Tillerson'dan Mnuchin'e kadar kaos ustalarını toplamıştır. Son onyıllarda kaos sayesinde petrolün fiyatının tavana çıktığı örnekler de az değildir. Petrolün fiyatı varili 80 dolara ya da üstüne çıkarsa, eriyen buzların altındakiler dahil olmak üzere en kirli fosil yakıtların çıkartılıp yakılması çabaları yeniden başlayacaktır. Fiyatın tırmanması Kuzey kutbundan katran kumlarına kadar yeni yüksek riskli, yüksek karbonlu fosil yakıtların çıkarılmasında dünya çapında bir deliliğin önünü açacaktır. Şayet bunun gerçekleşmesine göz yumulursa, iklim değişikliği felaketini önlemekte elimizdeki son şansımız da buhar olur gider.

Dolayısıyla, en hakiki anlamıyla savaş(lar)ı önlemek ve iklim kaosunu savuşturmak bir ve aynı mücadeleye dahildir.

EKONOMİK ŞOKLAR

Tıpkı Trump'ın Müslüman karşıtı icraatları ve retoriğinin terör saldırılarını daha da arttıracağının farkında olmamasının mümkün görünmediği gibi, Trump yönetimindeki birçok kişinin finansal deregülasyon çılgınlıklarının başka türde şokları ve felaketleri yaşatacağının tamamen bilincinde oldukları kanısındayım. Trump, 2008'de bankacılık sisteminin çökmesinden sonra uygulamaya konan yasaların en önemlisi olan Dodd-Frank protokolünü ortadan kaldırmayı planladığını söylemişti. Dodd-Frank protokolü yeterince sert değildi, fakat ortadan kalkması da Wall Street'i yeni balonlar yaratma (ve kaçınılmaz bir şekilde patlayıp yeni ekonomik şoklara yol açma) çılgınlığında serbest bırakacaktır.

Trump'ın ekibi bunu bilmez değildir, sadece aldırmıyordur – öylesi piyasa balonlarından gelen kârlar fazlasıyla boş ümitler uyandırmaktadır çünkü. Kaldı ki bu kişiler, hiçbir zaman tam çökmediklerinden bankaların hâlâ duvara çarpacak kadar büyük olduklarını bilmektedirler; yani bankalar bir kez daha krize gömülüp çökerlerse, tıpkı 2008 yılında olduğu gibi yine kurtarılacaklardır. (Aslında Trump, Dodd-Frank protokolünün vergi mükelleflerinin yeni bir kurtarma operasyonunun faturasını üstlenmemelerini sağlamak için getirilmiş bir kısmının gözden geçirilmesi yönünde bir idari emir çıkarmıştır. Tabii bu da, Beyaz Saray politikasını, özellikle pek çoğu eski Goldman Sachs yöneticisi kişilerin belirliyor olmasından dolayı hayli uğursuz bir işarettir.)

Yönetimden bazıları sağlam bir iki piyasa şokunun akabinde çok istenen kimi siyasal seçeneklerin önünün açıldığını görüyorlar. Trump kampanya boyunca seçmenlerine sosyal güvenlik ya da sağlık hizmeti sistemlerine dokunmamayı vaat ederek şirin gözükmeye çalışmıştı. Fakat ciddi vergi kesintilerinin yolda olduğu göz önüne getirildiğinde, bu vaatler pek tutulabilir gibi görünmüyor. Muhtemel bir ekonomik kriz, Trump'a böyle vaatlerini unutması için aradığı bahaneyi verecektir. Eğitim bakanı Betsy DeVos, kamunun ekonomik bir Armageddon'a ihtiyaç duyduğunun söylendiği bir ortamda, devlet okullarını kaldırıp, yerine eğitim çeklerine ve sözleşmeli okullara dayalı bir sistem yerleştirme rüyasını gerçekleştirmeye bile kalkışabilir.

Trump'ın çetesinin olağan zamanlarda uygulanamayan politikalar konusunda uzun bir istek listesi var. Örneğin yeni hükümetin ilk günlerinde Mike Pence, valinin 2011'de kamu sektörü sendikalarının toplu pazarlık haklarını ellerinden almayı nasıl başardığını dinlemek için Wisconsin valisi Scott Walker'la görüşmüştü. (İpucu: Walker, *New York Times* yazarı Paul Krugman'a Wisconsin'de "şok doktrini tam gaz uygulanıyor" dedirtecek bir şekilde devletin mali krizini bahane etmişti.)

Tablo açıktır. Bugünkü hükümetin tam ekonomik barbarlığını muhtemelen ilk yılında görmeyeceğiz. Uygulamalar herhalde ka-

çınılmaz bütçe krizi ve piyasa şoklarının gelmesinden sonraya kalacak. O zaman Beyaz Saray, hükümeti ve belki de bütün ekonomiyi kurtarmak adına, büyük şirketlerin istek listesinde yer alan daha iddialı maddeleri bir bir gündeme getirmeye başlayacak.

HAVA KOŞULLARI ŞOKLARI

Trump'ın ulusal güvenlik ve ekonomik politikalarının krizler doğurmaya ve derinleştirmeye kesin aday olması gibi, fosil yakıt üretimini çoğaltma, ülkenin çevre yasalarının büyük bölümünü ortadan kaldırma ve Paris iklim anlaşmasının üstünü çizme hamleleri de (gelecekteki iklim felaketlerine hiç değinmeden) daha büyük çaplı endüstriyel kazaların zeminini hazırlamaktadır. Karbon diyoksitin atmosfere salınması ile bunun sonucunda meydana gelecek ısınma arasında yaklaşık on yıllık bir aralık bulunduğundan, hükümetin politikalarının iklime en ağır etkileri muhtemelen onlar görevi bırakana kadar hissedilmeyecektir.

Bununla birlikte, ısınma kapanma öyle yakalanmış durumdayız ki, hiçbir başkanın hava koşullarıyla ilgili büyük felaketler yaşamadan görev süresini tamamlayamayacağını vurguluyoruz. Oysa Trump'm Great Plains bölgesinde söndürülemeyen dev yangınlarla karşılaşması için iki ay geçmesi bile gerekmedi. Yangınlar o kadar çok sığır ölümüne yol açmıştı ki, bir çiftçi bu felaketi 'bizim Katrina kasırgamız' diye niteleyecekti.

Trump yangınlara hiç özel ilgi göstermedi, tek bir twit atmayı bile esirgedi. Fakat ilk fırtına bir sahili vurduğunda, okyanus kıyısında bir mülkün değerinin ne olduğunu iyi bilen ve sadece yüzde 1'lik kesimin yapılarına ilgi göstermiş bir başkandan çok değişik bir tepki beklemeliyiz. Burada duyulan kaygı elbette, Katrina'nın dolandırıcılığa çevrilmesinin ve Irak'ın 'kayıp milyarları'nın bir tekrarının yaşanmasınadır. Alelacele yapılacak sözleşmeler yolsuzluklara çok uygundur ve bedeli de yine felaket bölgelerinden boşaltılan sıradan insanlarla işçiler ödeyecektir.

Öte yandan, Trump döneminde en fazla tırmanışa geçen şeylerden birisi muhtemelen, felaketler karşısında özellikle varlıklı kesimlere pazarlanan çözüm hizmetleridir; *New Yorker*'da çıkan bir manşette bu durum "Süper Zenginlere Kıyamet Hazırlığı" diye adlandırılmıştı. Ben *Şok Doktrini*'ni kaleme alırken bu endüstri henüz emekleme aşamasındaydı ve bu alana yoğunlaşmış ilk şirketler henüz kurulmamıştı. Örneğin, Trump'ın sevgili West Palm Beach'inde faaliyet gösteren, Help Jet adında kısa ömürlü bir havayolu şirketinden bahsetmiştim. Help Jet henüz batmamışken, üyelik ücreti karşılığında bir dizi altın tabakta kurtarma hizmetleri sunuyordu.

Kasırga ilerlerken Help Jet üyelerini bölgeden almak için limuzinlerini göndermiş, onlar için güvenli yerlerde beş yıldızlı golf sahaları ve spalar ayarlamış, daha sonra kendilerini özel jetlerle taşımıştı. Şirketin pazarlama broşüründe, "Sırada beklemek yok, halkla didişmek yok; bir problemi bir tatile çeviren birinci sınıf bir deneyim yaşayacaksınız" yazılıydı: "Kasırga yüzünden evlerinizi terk etme kâbusunu yaşamamanın keyfini çıkarın." Bugünden geriye baktığımızda Help Jet, bu hizmetleri vermek için pazarı yanlış değerlendiren bir şirket olmaktan ziyade, sadece zamanından önce davranmış bir şirket izlenimi uyandırıyor. Oysa bugünlerde New York'ta lüks gayri-menkul siteleri muhtemel sakinlerine yalnızca özel felaketlere has imkânlar (acil aydınlatmadan tutun özel su pompaları ve jeneratörlerine, dört metrelik su bentlerine kadar her şeyi) pazarlamaya başlamış bulunuyor. Manhattan'da yaşayan bir rezidans sahibi, başka bir Sandy kasırgasının sahili vurması halinde, 'denizaltı tarzı'yla kaplattığı su geçirmez donanımlı odalarıyla övünüyordu. Trump'un golf sahaları da böylesi ihtimallere karşı hazırlanmaktadır. İrlanda'daki Trump International Golf Links and Hotel, deniz kıyısındaki mülkünü su seviyesinin yükselme ihtimaline ve giderek artan tehlikeli fırtınalara karşı korumak için yaklaşık üç kilometre uzunluğunda ve dört metre yüksekliğinde bir duvar yaptırma iznine başvurmuştu.

Evan Osnos yakın bir zamanda *New Yorker*'da, Silicon Vadisi'nde ve Wall Street'de kaymak tabakadan felaketleri ciddiye alanların, iklimdeki bozulmalara ve toplumsal çöküşlere karşı Kansas'ta istedikleri özelliklerde (ağır silahlı paralı askerlerce korunan) yeraltı sığınakları için yer satın alarak ve Yeni Zelanda'da yüksek zeminde kaçış evleri inşa ettirerek tedbir almaya çalıştıklarını bildirmişti. Söylemeye gerek yok ki, oraya (nihai Yeşil Bölge'ye) ulaşmak için de özel jetiniz olması lazımdı.

Bu eğilimin aşırı ucunda, Trump'ın büyük bağışçılarından ve geçiş ekibinin üyelerinden, PayPal milyarderi Peter Thiel durmaktadır. Thiel 2008'de Patri Friedman'ın da (Milton Friedman'ın torunu) kurucularından olduğu Seasteading Institute adlı bir girişime imza koymuştu. Seasteading Institute'ün amacı, zengin insanların nihayetinde, okyanus açıklarında su üstünde yüzen (deniz seviyesinin yükselmesine karşı korunaklı ve her şeyiyle kendine yeterli olacak) tamamen bağımsız ulus-devletler şeklinde ayrı bir yerde toplanmalarını sağlamaktır. Hareketin manifestosunda belirtildiği üzere, vergi vermek ya da kural ve düzenlemelere uymak istemeyen herkes "burada sizin teknenize oy kullanacaktır". Thiel yakın bir zamanda, su üstünde yüzecek ulus-devletler inşa etmenin lojistinin "pek uygulanabilir olmadığı" gerekçesiyle bu projeye ilgisini kaybetmiş görünmektedir, fakat fikir tümüyle rafa kaldırılmış değildir.

Kalburüstü insanların her felakete karşı böyle yollarla hayatta kalmaya çalışmalarının kaygı verici yanı (genel tuhaflığı bir yana), zengin kesimler kendi lüks kaçış geçitlerini yaratırken, felaketlerin yaşanması halinde gelir düzeyi farkı olmadan her insana yardım etmek için gerekli altyapı çözümlerine yönelik teşviklerin giderek azalıyor olmasıdır – zaten Katrina kasırgasından dolayı New Orleans'ta yaşanan muazzam ve gereksiz kayıplara yol açan dinamik tam olarak budur. (Hayatta kalmak için her yolu düşünen zengin kesimler, Federal Acil Durum Yönetim Kurumu'yla (FEMA) "Foolishly Expecting Meaningful Aid" [Anlamlı Yardımları Bekleyen Aptallıklar] diyerek alay etmektedirler – bu da sizin

ancak kendinizi kaçıp kurtaracak kadar çok nakit paranız varsa eğlenceli sayılabilecek bir espridir.)

İki aşamalı bu felaket altyapısı, dehşet uyandırıcı bir hızda önümüzde doludizgin koşturuyor. California ve Colorado gibi yangınların daha çok görüldüğü eyaletlerde, sigorta şirketleri ayrıcalıklı müşterilerine 'kapıcı' hizmeti sağlıyorlar: Büyük yangınlar zenginlerin malikânelerini tehdit ettiğinde, şirketler malikânelerin hemen yangın geciktirici malzemelerle kaplanması için özel itfaiyecilerini yolluyorlar. Bu arada kamusal alan iyice çürümeye terk edilmiş oluyor.

California, tümden nereye doğru gittiğimizin bir resmini sunuyor. California eyaleti yangınlarla mücadele etmekte, hapishanelerde bulunan ve hayatlarını riske atarak yangın söndürme çalışmalarına katıldıklarında saatine 1 dolar ödenecek ve tekrar koğuşlarına döndüklerinde kendilerine günde 2 dolar daha verilecek olan 4,500 mahkûma güveniyor. California bazı hesaplamalara göre, bu programı hayata geçirerek yaklaşık 1 milyar dolar tasarruf ediyor – kemer sıkma politikalarını toplu hapse atmalar ve iklim değişimiyle harmanladığınızda karşınıza çıkacak manzaradan bir kesit.

BEN SICAKLIK HİSSETMİYORUM – SİZ HİSSEDİYOR MUSUNUZ Kİ?

Varlıklı kesimlerin felaket hazırlıklarının püf noktası, ekonomimizde çok kazananların, daha da sıcak ve felaket doğurmaya daha yatkın bir geleceği önlemek için gerekli politika değişikliklerini benimsemekte fazla bir sebeplerinin olmamasıdır. Trump yönetiminin iklim krizini hızlandırıp derinleştirmekte mümkün olan her şeyi yapma kararlılığını da bununla açıklayabiliriz.

Şu âna değin, Trump'm çevre konusunda geri adım atmasıyla ilgili tartışmaların çoğu, iklim bilimini ısrarla reddeden kendi iç çevresindeki kişiler (Çevre Koruma Ajansı'nın başındaki Scott Pruitt ile Trump'm kendisi dahil olmak üzere) ile, insanların gezegeni-

mizin ısınmasına gerçekten katkıda bulunduklarını kabul eden kişiler (örneğin Rex Tillerson ve Ivanka Trump) arasındaki farazi ayrılıklara odaklanmıştır. Oysa bu tür tartışmalar esas meseleyi ıskalamaktadır: Trump'm etrafındaki herkesin paylaştığı nokta, kendilerinin, çocuklarının ve aslında bütün sınıflarının hep iyi durumda kalacaklarına, servetlerinin ve bağlantılarının kendilerini muhtemel en ağır şoklardan koruyacağına güvenmeleridir. Elbette sahil kıyısındaki bazı mülklerini kaybedeceklerdir, fakat onun yerine yüksek tepelerde yeni bir malikâne kurmalarının önüne hiçbir şey geçemeyecektir.

Burada önemli olan, zengin kesimlerin iklim değişikliği bilimiyle ilgili olarak dile getirdikleri görüşler değildir. Burada önemli olan, bu kesimlerin içlerinden birinin iklim değişiminden dolayı kaygı duyması da değildir. Felaket doğuran ilk etkiler ve olaylar çoğunlukla dünyanın yoksul bölgelerinde, Beyaz insanların yaşamadıkları yerlerde görülüyor. Felaketler varlıklı Batı ülkelerini vurmaya başladığında, zenginlerin kendilerini göreli olarak emniyete alacak çarelere başvurmalarının yolları çoğalıyor. Trump'm başkanlığının ilk günlerinde Cumhuriyetçi Parti'den Kongre üyesi Steve King, "Başkalarının çocuklarıyla uygarlığımızı restore edemeyiz," twitini atınca bir tartışma başlatmıştı. Birçok açıdan son derece aydınlatıcı bir cümleydi bu. İklim değişikliği Cumhuriyetçi Parti'de herhangi bir kaygı uyandırmıyor, çünkü iktidar mevkilerindeki çok sayıda insan açıkça riskleri omuzlayanların "başkalarının çocukları", kendilerininki kadar umursamayacakları kuşaklar olacağını düşünüyor. Zenginlerin hepsi iklim değişikliğini inkâr edenler arasında yer almayabilir, fakat içlerinden herhangi birisinin felaketlerden dolayı endişeye kapıldığını da görmüyoruz.

Bu aldırmaz tutum son derece rahatsız edici bir eğilimin göstergesidir. Gelir eşitsizliğinin sürekli derinleştiği bir çağda, elitlerimizin önemli bir kısmı kendilerine hem fiziksel, hem de psikolojik bakımdan ayrı bir duvar örüyorlar, zihnen kendilerini insanlığın geri kalanının kolektif kaderinin uzağında tutuyorlar. İnsan türünden kendilerini bu şekilde ayrı tutma eğilimi (yalnızca zi-

hinlerinde dolaşan bir eğilim olsa bile), onları hem iklim değişikliğinin acilen yapılması gerekenlere karşı omuz silkmekte hem de bugünkü ve gelecekteki felaketler ve istikrarsızlıklardan kazanç sağlamanın her seferinde daha yağmacı yollarını tasarlamakta özgür bırakmaktadır.

Hepimiz son sürat, geçtiğimiz yıllarda New Orleans'ta ve Bağdat'ta resmini gördüğümüz geleceğe doğru yol alıyoruz. Yeşil Bölgeler'le Kırmızı Bölgeler'in birbirinden ayrıldığı, işbirliğinde bulunmayan kişilerin siyah bölgelere gönderildiği bir dünyaya doğru yol alıyoruz. Özel şirketlerin böyle duvarların inşasından, nüfusun büyük kesimlerinin gözetim altında tutulmasından, özel güvenlikten ve özelleştirilmiş kontrol noktalarından kazanç sağladıkları Blackwater-tarzı bir ekonomiye doğru yol alıyoruz.

YEŞİL BÖLGELER VE KIRMIZI BÖLGELER DÜNYASI

İşte bu şekilde dünyamız dehşet uyandırıcı bir hızla çöküyor. Avrupa, Avustralya ve Kuzey Amerika kendilerini hayatları uğruna yurtlarından kaçan diğer insanlardan ayırmak için giderek gelişkin (ve özelleştirilmiş) sınır kaleleri inşa ediyorlar. Diğer insanların yurtlarından kaçmalarının en büyük sebebi, ister yağmacı ticaret anlaşmaları, ister savaşlar, isterse iklim değişikliğinin yoğunlaştırdığı ekolojik felaketler olsun, esas olarak kendilerini tahkim eden kıtaların önünü açtığı güçler.

'Göçmen krizi' suratların asılmasına sebep oluyor – fakat göçlere yol açan krizlerin kendileri kadar da değil. 2014'ten beri Akdeniz'de, Avrupa kıyılarına ulaşmaya çalışan tahminen 13 bin kişi boğuldu. Avrupa'ya varmaya başaranların da güvencesi yok. Fransa, Calais'deki devasa göçmen kampı 'cangıl' diye anılıyor; bu isim, Katrina yüzünden evlerini terk eden insanların 'hayvanlar' diye kategorize edilmesinin bir başka yansıması. 2016 yılı sonunda, Trump'm seçilmesinden hemen önce, Calais kampı buldozerlerle yıkılmıştı.

Fakat insanın çaresizliğine bulaşıcı hastalık muamelesi yapmakta en ileri giden Avustralya hükümeti oldu. 2012'den sonraki beş

yılda Avustralya sahillerine ulaşmayı hedef alan göçmen botları sistematik biçimde denizde durdurulmuş ve botların içindekiler Nauru ve Manus'taki uzak gözaltı kamplarına götürülmüştü. Kamplarla ilgili çeşitli haberlerde okuduklarımız, oradaki koşulların işkenceye eşdeğer nitelikte olduğuydu. Oysa hükümet omuz silkmekle yetiniyordu. Ne de olsa kampların idaresi hükümette değildi – idare özel, kâr amaçlı taşeron şirketlere ihale edilmişti (elbette).

Nauru adasındaki koşullar o kadar berbattı ki, 2016 yılının bir haftasında iki sığınmacı, perişan hallerini dünyaya duyurmak amacıyla kendilerini ateşe vermişlerdi. Fakat bu eylem bir işe yaramadı. Başbakan Malcolm Turnbull, birçok Avustralyalının sığınmacıların engin büyüklükteki ülkelerine kabul edilmesi yönündeki taleplerine kulak tıkamayı sürdürmektedir. Başbakan, "Avustralyalıların ulusal amaçlarımızda çok açık ve kararlı davranmaları gerektiği"ne işaret ederek, "bu konuya puslu gözlerle bakamayız," diyerek kestirip atıyor.

Nauru, Pasifik'teki deniz seviyesinde yükselmenin en kolay gerçekleştiği adalardan birisidir. Nauru sakinleri, evlerinin Somali ve Afganistan gibi yerlerdeki savaşlardan kaçan insanlar için bir hapishaneye çevrildiğini gördükten sonra, muhtemelen kendileri de göçmen olmaya zorlanacaklardır. Şimdiden şekillenen geleceğin başka bir kesiti budur: Yarının iklim sığınmacıları, bugünün hapishane gardiyanları olarak hizmete sokulmaktadır.

JETLER, İNSANSIZ HAVA ARAÇLARI VE BOTLAR

Günümüzde göçlere yol açan çatışmaların pek çoğu zaten iklim değişikliği nedeniyle yoğunlaştığından burada özellikle keskin bir ironi söz konusudur. Örneğin Suriye'de iç savaş patlak vermeden önce, ülke zaten o zamana değin görülen en feci kuraklıkla karşı karşıyaydı – kabaca 1.5 milyon insan bu kuraklığın sonucunda ülke içinde yer değiştirmişti. Evlerinden ayrılan çiftçilerin önemli bir kısmı, 2011'de Suriye ayaklanmasının patlayacağı sınır şehri Daraa'ya gittiler. Gerilimleri tırmandıran tek faktör kuraklık de-

ğildi tabii, ancak eski dışişleri bakanı John Kerry gibi birçok analist, kuraklığın ayaklanmaya katkıda bulunan kilit faktörlerden biri olduğuna inanmıştı.

Aslında, şu ânda dünyada sürmekte olan en yoğun çatışma bölgelerinin (Afganistan ve Pakistan'daki en kanlı savaş alanlarından Libya, Yemen, Somali ve Irak'a kadar) bir haritasını çıkarırsak, karşımıza yeryüzünün en sıcak ve en kuru yerlerinin bir kısmının çıkacağını açıkça görürüz. İsrailli mimar Eyal Weizman, Batı'nın insansız hava araçlarıyla düzenlediği saldırıların hedeflerinin bir haritasını çıkarmış ve 'hayret uyandırıcı bir çakışma' saptamıştı. Düzenlenen bu tür saldırılar her yıl ortalama sadece 200 milimetre yağmurun düştüğü bölgelerde yoğunlaşıyordu – bu yağış miktarı o kadar azdı ki, iklim koşullarında birazcık bir oynama olması halinde bile o bölge kuraklığa sürüklenebilirdi. Başka bir ifadeyle, biz yeryüzünün en kuru (ve muhtemelen en istikrarsızlaşmış) yerlerini bombalıyoruz.

Denizcilik Araştırmaları Merkezi'nin on yıl önce yayınladığı ABD ordusu raporu bu gerçeği çok samimi bir dille ortaya koymaktadır: "Ortadoğu her zaman iki doğal kaynakla, petrol (bolluğundan dolayı) ve suyla (kıtlığından dolayı) birlikte anılmıştır." Konu Ortadoğu'da petrol, su ve savaşa geldiğinde zaman içerisinde belirli kalıplar ortaya çıkmaktadır. Birincisi, Batı'nın savaş uçakları, arkalarında şiddet ve istikrarsızlaştırma sarmalları bırakarak, bölgedeki petrol zenginliğini takip ediyorlar. Savaş uçaklarından sonra, Batı'nın kuraklık ile çatışmalar iç içe geçerken su kıtlığını yakından takip eden insansız hava araçları geliyor. Bombalar petrolü, insansız hava araçları kuraklığı takip ederken, şimdi ikisinin de güzergâhından botlar gidiyor. Gezegenin en kuru bölgelerinde savaşın ve kuraklığın yakıp yıktığı evlerinden kaçan sığınmacılarla dolu botlar.

Bombaların ve insansız hava araçlarının yol açtıkları kayıpları ve sivil ölümleri meşru gösteren 'öteki'nin insanlığını umursamama yeteneği de, şimdi (otobüslere doluşarak ya da yayan yürüyerek ulaştıkları) botlardaki insanlarda toplanıyor; bu insanların gü-

venlik ihtiyaçları tehdit sınıfına sokuluyor, umutsuz durumları bir tür işgalci ordu gibi algılanıyor.

Son on yılı aşkın zamanda sağcı milliyetçilikte, Siyah karşıtı ırkçılıkta, İslamofobide ve doğrudan Beyaz üstünlüğü görüşlerinde gözlenen dramatik yükselişler, jetler ve insansız hava araçlarından teknelere ve duvarlara uzanan bu girdaptan ayrı ele alınamaz. Böylesi savunulamaz eşitsizlik düzeylerini meşru göstermenin tek yolu, bize dünya çapındaki Yeşil Bölge'nin dışına atılan insanların kaderlerini nasıl hak ettiklerine dair bir hikâye anlatan ırksal hiyerarşi teorilerinin dozunun iyice arttırılmasıdır. İster Trump'ın Meksikalıları tecavüzcüler ve 'kötü adamlar' diye damgalaması, ister Suriyeli sığınmacıların gizli teröristler diye anılması, ister Kanada'lı önde gelen muhafazakâr politikacılardan Kellie Leitch'in göçmenlerin 'Kanada değerleri'ne göre elemeden geçirilmelerinin beklenmesi, isterse Avustralya başbakanlarının adalardaki gizli gözaltı kamplarını denizde ölüp gitmenin karşısında 'insani' bir alternatif olarak haklı göstermeye çalışmaları olsun – hepsi aynı ırksal hiyerarşi teorisinin kapsamındadır.

Temel suçlarını hiçbir zaman düzeltmeye kalkmamış toplumlarda (köleliğin ve Yerlilerin topraklarını çalmanın şanlı tarihlerinin küçük kusurları olarak kaldığında ısrar eden ülkelerde) küresel istikrarsızlaşma böyle işlemektedir. Her şeyden önce buralarda, köle plantasyonu ekonomisinden biraz daha fazla Yeşil Bölge/Kırmızı Bölge olmuştur. Tarlalardaki işkencelerden birkaç adım uzaklıktaki, Kuzey Amerika'nın zenginliğinin üzerine inşa edildiği zor yoluyla çalınmış Yerli topraklarının yakınındaki efendi evlerinde kotilyon dansları yapılmıştır.

Üstelik, sanayi çağını kurmak adına yapılan zora dayalı hırsızlıkları meşru göstermeye yaramış aynı ırksal hiyerarşi teorilerinin, kurdukları zenginlik ve konfor sistemi aynı ânda birçok cephede birden çözülmeye yüz tuttuğunda yeniden piyasa sürülmeye başlandığı giderek daha fazla açığa çıkmaktadır.

Trump bu çözülmenin ilk ve uğursuz tezahürlerinden birisidir. Trump tek değildir ve son olmayacaktır.

Gazeteciler, Irak'ın Yeşil ve Kırmızı bölgeleri arasındaki muazzam ayrıcalık farklılıklarını tanımlamaya yarayacak bir sözcük ararken, genellikle 'bilim kurgu'da karar kılmışlardır. Elbette bu tanımlama yerindedir. Çok az sayıda zengin görece lüks içerisinde duvarla çevrilmiş şehirde yaşarken, duvarın dışında kalan kalabalıkların hayatta kalmak için birbirleriyle savaştıkları bir tablo, bu günlerde çekilmiş (ümitsiz koloniler ile çürümüş Capitol'in karşı karşıya getirildiği *Açlık Oyunları*'ndan, çok geniş ve ölümcül bir favelanın üstünde dolaşan, spayı andırır bir uzay istasyonunun olduğu *Yeni Cennet*'e kadar) her distopyan bilim kurgu filminin en basit öncülüdür. Bu, dünyanın temizlenmesine yarayan, sonrasında birkaç seçilmiş kişinin her şeye yeniden başlayacağı büyük sellere dair büyük anlatıları olan egemen Batı dinleriyle derinden bağlara sahip bir vizyondur. Bu aynı zamanda, inanmayanları yakıp kavuran, dürüst olanların gökyüzünde kapılı bir şehre sığındıkları bir büyük yangınlar hikâyesidir. Canlı türü olarak bizim sonumuzu getirecek bu aşırı kazananlar-kaybedenler hikâyesini topluca o kadar çok tasavvur ettik ki, şimdi en acil görevlerimizden birisi, insanın hikâyesinin başka muhtemel sonlarını, bir kriz halinde apayrı istikametlere gitmektense birlikte olmayı, insanları ayıran duvarları yükseltmekten ziyade aradaki sınırları yıkmayı da tasavvur etmeyi öğrenmektir.

Çünkü tuttuğumuz yolun bizi nereye götürdüğünü hepimiz çok iyi biliyoruz. Gittiğimiz yer bir Katrina'lar dünyası, en feci kâbuslarımızın gerçek hayatta yaşanacağı bir dünyadır. Ütopyacı bilim kurgu türünde başarılı bir alt-kültürümüz olsa da, şu ânda anaakımdaki distopyan kitaplar ve filmlerde aynı Yeşil Bölge/Kızıl Bölge ayrımlarının olduğu bir gelecek tekrar tekrar tasarlanmakta ve izleyicilere takdim edilmektedir. Ancak distopyacı sanatın özü, kaçınılmaz olarak yöneldiğimiz istikameti bize gösteren bir zamansal konum belirleme sistemi işlevi görmek değildir. Distopyacı sanatın özü bizi uyarmak, bizi uyandırmaktır – öyle ki bu tehlikeli yolun nereye vardığını iyi görerek ani bir dönüş yapmaya karar verebilelim.

"Dünyayı yeniden başlatacak güç ellerimizdedir." Thomas Paine çok yıllar önce böyle demişti, hem sömürgeci projenin hem de Amerikan Rüyası'nın özünde yatan geçmişten kaçma rüyasını çok belirgin bir sözle özetleyerek. Fakat işin doğrusu, biz yeniden yaratmayı sağlayacak tanrısal bir güce sahip *olmadığımız* gibi, bunu herhangi bir zamanda başarabilmiş de değiliz. Gezegenimizin dayanma gücünün sağladığı sınırlar dahilinde, yaptığımız hatalar ve çıkardığımız kargaşalarla birlikte yaşamak zorundayız.

Öte yandan, kendimizi değiştirecek, geçmişteki hatalarımızı düzeltmeye çalışacak ve gerek birbirimizle gerekse ortaklaşa paylaştığımız gezegenle ilişkilerimizi onaracak güç ellerimizdedir. Şok direnişin temel taşını da bu yöndeki çalışmalarımız döşeyecektir.

4. BÖLÜM

DURUMUMUZ NASIL DAHA İYİ HALE GETİRİLEBİLİR?

"O, ufukta... İki adım atıyorum ona doğru, o da iki adım daha geriye atıyor. On adım atıyorum ve ufuk on adım daha ileri gidiyor. Ne kadar yürürsem yürüyeyim ona asla ulaşamıyorum. Ütopyanın nesi iyi? Gördüğüm şu: İyi olan yürümek."

(Eduardo Galeano, *Walking Words* [Yürüyen Kelimeler], 1995)

10
ŞOK DOKTRİNİ GERİ TEPTİĞİNDE

Onlu yaşlarımın sonlarındayken annem kendini güçten düşüren bir dizi kriz geçirmişti ve daha sonra bu krizlere bir beyin tümörünün sebep olduğu anlaşılmıştı. İlk kriz tam bir şok şeklinde geldi; şimdiki yaşımdan daha gençti, fiziksel bakımdan hareketliydi ve doktorunun tavsiyelerine uyuyordu. Bir dakika bisiklet sürse, az sonrasında solunum cihazı olmadan hareket edemez ya da nefes alamaz durumda nörolojik yoğun bakıma giriyordu

Annemin şoklarına kadar oldukça zor bir ergenlik geçiriyordum – anne babamdan uzaklaşmıştım, arkadaşlarımla kavga çekişme halindeydim ve bir dizi sahtekârlıkla karşılaşıyordum. Okulda çoğunlukla iyiydim ve bu beni kurtarıyordu, ama ev hayatım sıkıntılıydı ve ağırlaşıyordu.

Annemin hayatı ebediyen değiştiği ânda ben de değiştim. Ona nasıl yardımcı olacağımı bildiğimi anladım. Şefkatli biri oldum (bir düşünün). Bir gecede büyüdüm. Beyin ameliyatının ardından annem, hareket kabiliyetini tamamen geri kazanmasa bile, bir parça iyileşti. Annemin engelli bir insan olarak farklı bir hayata uyum sağlamasını izleyerek, insanların yeni kuvvet imkânları bulma yetenekleri konusunda çok şey öğrendim.

İnsanların kriz zamanlarında gerileyebildikleri doğrudur. Ben bunu defalarca gördüm. Şoka uğramış haldeyken birçoğumuz, dünyanın kötü bir sarsıntı geçirdiğini kavramış olarak, çocukça ve pasif davranışlar sergileyebilir ve güvenimizi seve seve istismar edecek insanlara aşırı güvenebiliriz. Fakat kendi ailemin şok edici bir olay karşısındaki davranışlarından, tam tersi yönde tepkiler verilebileceğini de biliyorum. Bir kriz içinde kendimizi geliştirip büyüyebiliriz ve her türlü belayı savuşturabiliriz – hızla!

DİRENİŞ, BELLEK VE 'HAYIR' DEMENİN SINIRLARI

Aynı saptama bütün toplumlar için de geçerlidir. Ortak bir travma ya da tehditle karşı karşıya gelen topluluklar, aklı selim ve olgunluk içerisinde cesurca tavırlarla biraraya gelebilirler. Daha önce bunun örnekleri görülmüştür; yeniden olabileceğine dair ilk işaretlerin gelmesi de iyidir.

Trump yönetimi aynı ânda nüfusun muazzam sayıdaki kesimlerinin üstüne gitmektedir: bütçe kesintisi önerilerinin etkileyeceği on milyonlarca insan, sivil haklar aktivistleri, Yerli kabileler, göçmenler, iklim bilimciler... Yönetimin askeri savaşçılığı ve çevreyi kundaklaması, dünya çapındaki istikrara ve gezegeninin yaşanabilirliğine savaş açmakta ABD'nin sınırlarının çok ötesine geçen saldırılardır. Belli ki Trump ve çetesi, kendilerinden önceki diğer şok terapistleri gibi, her cephede birden saldırma stratejisinin düşmanlarını ezmelerine imkân tanıyacağı, onları bir sürü alanda debelenmek mecburiyetinde bırakacağı ve nihayetinde güçlerini tüketmiş ya da yaptıklarının bir işe yaramadığına ikna olarak tamamen pes etmelerini sağlayacağı konusunda bahse tutuşmuş gibidirler.

Yıldırım baskın stratejisi, geçmişte sıklıkla işe yaramış olsa da aslında son derece risklidir. Birçok cephede birden savaşa girmenin tehlikesi, rakiplerinizin moralini bozmayı başaramazsanız bu sayede onları sıkı sıkıya birleştirebilecek olmanızdır.

Trump'ın Keystone XL petrol boru hattını onaylayan belgeyi imzaladığı gün, Ponca Nation mensubu Mekasi Camp Horinek, muhabir Alleen Brown'a bu teorinin bir versiyonunu anlatmıştı:

> Aldığı bütün kararlardan dolayı (kabinede yaptığı kötü atamalardan dolayı, uyuyan devi uyandırdığı için) başkanınıza teşekkür etmek isterim. Kendi adlarına hiçbir zaman ayağa kalkmamış insanlar, seslerini hiçbir zaman duyuramamış, bedenlerini hiçbir zaman riske atmamış insanlar – hepsi öfke içinde şimdi. Bağnazlığından dolayı, cinsiyetçiliğinden dolayı, bu ülkedeki hepimizi birleştirip ayağa kaldırdığı için Başkan Trump'a teşekkür etmek isterim.

ARJANTİN 'HAYIR' DEDİĞİNDE

Şok taktikleri hızlı gelişen olaylar karşısında halkın yönünü kaybettirmeye dayandığından, korku ve travmanın demokrasinin altını oyacak şekilde sömürüldüğü eski örnekleri güçlü kolektif belleklerinde hatırlayanlardan çok görkemli geri tepmelere de yol açabilir. Öyle ki, böyle durumlarda insanların bellekleri bir tür şok emici işlevi görerek, halklara neler yaşandığını ve nasıl geri mücadele edebileceklerini adlandırmalarına yarayan ortak referans noktaları sağlayabilir.

Bu benim on beş yılı aşkın bir süre önce Buenos Aires sokaklarında bir ânlığına başka bir geleceği gördüm zaman öğrendiğim bir dersti. 2001 yılı sonuyla 2002 yılı başında Arjantin, dünyayı afallatacak kadar ağır bir krizin kıskacı altındaydı.

Arjantin 1990'lı yıllarda kendini büyük şirketlerin küreselleşmesine o kadar hızlı ve o kadar kapsamlı bir şekilde açtı ki, Uluslararası Para Fonu tarafından bir model öğrenci gibi gösteriliyordu. Buenos Aires'ın üstünden bakıldığında küresel bankaların, otel zincirlerinin ve ABD'nin fast-food restoranlarının ikonik logoları ışıl ışıl parlıyordu. Yeni alışveriş merkezleri o kadar moda ve lüks

tarzdaydı ki sık sık Paris'le kıyaslanıyordu. *Time* dergisi kapağında, Arjantin ekonomisinin bir 'mucize' olduğunu ilan etmişti.

Derken her şey çökmeye başladı. Borç krizi sarmalına yakalanmış olan hükümet, yeni bir ekonomik kemer sıkma politikası dayatmaya çalışıyordu ve o ışıltılı küresel bankaların hepsi, müşterilerinin ömür boyu biriktirdikleri tasarruflarını çekmek üzere şubelerine akın etmesinler diye pencereleriyle kapılarını üstlerine tahta çakarak kapatmak zorunda kalmışlardı. Protestolar ülkenin her tarafına yayılmıştı. Kenar mahallelerde (Avrupa market zincirlerinin sahibi olduğu) süpermarketler yağmalanıyordu. Arjantin'in o zamanki cumhurbaşkanı Fernando de la Rua bu kaotik sahnenin ortasında, terden parlayan suratıyla televizyona çıkıp, ülkenin "huzursuzluğu ve şiddeti yaymaya can atan düzen düşmanı gruplar"ın saldırısı altında olduğunu duyurmuştu. Cumhurbaşkanı otuz gün süreyle (kendisine, basın özgürlüğü dahil olmak üzere bir dizi anayasal güvenceyi askıya alma yetkisini tanıyan) kuşatma hali ilan etmiş ve herkesin evlerinde kalmasını emretmişti.

Birçok Arjantinlinin gözünde, cumhurbaşkanının sözleri askeri darbenin habercisi gibiydi – ve bunun ölümcül bir yanlış adım olduğu anlaşılacaktı. İnsanların -yaşları ne olursa olsun- tarih bilgileri vardı; ordu 1976'da vahşi bir darbeyle iktidara geldiğinde iç düşmanlara karşı kamu düzenini sağlama zorunluluğunun bahane edildiğini biliyorlardı ya da unutmamışlardı. Cunta 1983'e kadar iktidarda kalmıştı ve o süre içerisinde otuz bine yakın insanın hayatını çalmıştı.

Ülkelerini yeniden kaybetmeme kararlılığıyla ve Fernando de la Rua hâlâ televizyonda insanlara evlerinde kalmaları için emir verirken bile Buenos Aires'in ünlü merkezi meydanı Plaza de Mayo, kaşıklar ve çatallarıyla tencere tava çalan binlerce insanla doluyordu ve cumhurbaşkanının talimatlarına sözsüz ama gür bir tepki göstermiş oluyorlardı. Arjantinliler düzen adına temel özgürlüklerinden vazgeçmeyeceklerdi. Bir daha asla, bu defa hayır!

Sonra bu büyük kalabalık sesini buldu ve büyükannelerin, lise öğrencilerinin, motorsikletli kuryelerin ve işsiz fabrika işçilerinin oluşturduğu kalabalıklardan tek bir isyan çığlığı yükseldi; bu in-

sanların haykırışları doğrudan siyasetçileri, bankerleri, IMF'i ve Arjantin'in refahı ve istikrarı adına kusursuz bir reçeteleri olduğunu iddia eden diğer 'uzman'ları hedef alıyordu: "*¡Que sev ayan todos!* – Herkes gitmeli!" Protestocular polisle girdikleri çatışmalarda öldürüldükten, ülke çapında hayatlarını kaybedenlerin sayısı 20'yi aştıktan sonra bile göstericiler sokaklardan ayrılmadılar. Bu kargaşa ortasında cumhurbaşkanı kuşatma durumunu iptal etmeye ve bir helikopterle başkanlık sarayından kaçmaya mecbur kaldı. Yeni bir cumhurbaşkanı atanırken halk isyan edecek ve tiksintiyle yeni cumburbaşkanını da reddedecekti – sadece üç hafta içerisinde ülke üç cumhurbaşkanı eskitmişti.

Bu arada, moloza dönüşmüş Arjantin demokrasisinde tuhaf ve harika bir şey olmaya başladı: Komşular dairelerinden ve evlerinden kafalarını çıkardılar ve siyasal bir liderlik ya da istikrarlı bir hükümet olmayınca birbirleriyle konuşmaya başladılar. Sonra da birlikte düşünmeye. Aradan bir ay geçince sadece Buenos Aires merkezinde 250 *'asambeas barriales'* (küçüklü büyüklü semt meclisleri) kurulmuştu. Bir nevi Occupy Wall Street resmi – ama her yerde. Sokaklar, parklar ve meydanlar geç saatlere kadar oralardan ayrılmayan insanların toplantılarına sahne oluyordu; bir şeyler planlıyorlar, tartışıyorlar, tanıklık ediyorlardı – sonra da Arjantin'in dış borçlarını ödemesinin gerekli olup olmadığından tutun, bir sonraki mitingin ne zaman yapılması gerektiğine, terk edilmiş fabrikalarını devralıp demokratik bir kooperatife çeviren bir grup işçinin nasıl desteklenecceğine kadar her şeyi oylamaya sunuyorlardı.

Kurulan ilk meclislerin birçoğu, siyasal toplantılara olduğu kadar grup terapisine de sahne oluyordu. Katılanlar 13 milyonluk bir şehirde tecrit edilmişlikleriyle ilgili deneyimlerini paylaşmaktaydılar. Akademisyenler ve dükkân sahipleri birbirlerine ilgi göstermedikleri için özür diliyorlar, reklam müdürleri şimdiki perişan hallerini hak etmediklerini anlayıp, işsiz fabrika işçilerini küçümsediklerini, keza krizin kozmopolit orta sınıfın banka hesaplarına dokunacağını hiç akıllarına getirmediklerini kabulleniyorlardı. Bugünkü yanlışlıklar için özür dilemeler, diktatörlük dönemine uzanan olaylarla ilgili ağlamalı itiraflara yol açıyordu. Bir ev kadını-

nın ayağa kalkıp, otuz yıl önce birisinin kardeşinin ya da kocasının cunta tarafından kaçırıldığıyla ilgili başka hikâyeler duyduğunda kalbini bu dertlere kapatmayı öğrenmiş, kendine *"Por algo sera"* (herhalde vardır bir sebebi) şeklinde telkinde bulunmuş olduğunu açıkça kabullendiğine tanıklık etmiştim. Şimdi hep birlikte, geçmişte ne kadar çok şey kaybettiklerini ve hataların tekrarlanmaması için ilişkilerini nasıl düzenlemeleri gerektiğini anlamaya uğraşıyorlardı.

Bir ülkenin hikâyesi böyle, aşağıdan değişmekteydi.

Arjantin ayaklanmasının getirdiği siyasal değişiklikler ütopyacı nitelikte değildi. İlkin Nestor Kirchner'in, daha sonra karısı Cristina'nın yönetimiyle sonunda demokrasiyi geri getiren hükümet, sokakları okumakta ustaca davranmış ve sokağın ruhuyla taleplerini on yılı aşkın bir süre (skandallarla dolu olsa bile) ilerici bir yönetime kanalize etmeyi başarmıştı. Şu âna değin, halk hareketleri iktidarı alıp farklı bir yönetim getirmekte kendi planlarını uygulamaya hazır olsalardı, o eşsiz siyasal uğraktan nasıl daha fazlasının elde edilebileceği konusunda hararetli tartışmalar süregitmektedir. Yine de, Fernando de la Rua'nın kemer sıkma planlarına ve evde kalma emirlerine direnç gösteren Arjantinlilerin kendilerini yıllarca sürecek bir ekonomik yıkımdan kurtarmış oldukları yadsınamaz.

İSPANYA 'HAYIR' DEDİĞİNDE

Tarihsel belleğin güçlü bir şok emici işlevi görmesinin başka bir örneği birkaç yıl sonra İspanya'da yaşanacaktı. 11 Mart 2004'de Madrid'de tren istasyonlarına yerleştirilen on bombanın patlaması sonucu 200'e yakın insan öldü. Saldırı Madrid'de hemen herkesin geçtiği bir transit sisteme yapıldığından, şehirde hızla (tıpkı on yıl sonra Paris'i terörize eden eşzamanlı saldırılarda gözleneceği gibi) herkesin kurban olabileceği duygusu yayıldı.

Resmi bir araştırmaya göre, saldırıları, İspanya'nın ABD'nin öncülüğündeki Irak işgaline katılmasına misilleme olarak, El Kaide'den esinlenen bir terörist hücre tezgâhlamıştı. Fakat İspan-

ya'nın o sıradaki başbakanı José Maria Aznar, olaydan hemen sonra televizyona çıkıp İspanyollara, Basklı ayrılıkçıları sorumlu tuttuğunu ve -garip bir psikolojiyle- halk tarafından hiç benimsenmemiş olan Irak Savaşı'na katılma kararını desteklemeye devam ettiğini bildirecekti. Aznar şöyle diyordu: "İspanya'nın her tarafına defalarca ölüm tohumları ekmiş bu katillerle herhangi bir müzakere mümkün değildir ve kabul edilemez. Biz saldırılara ancak kararlılıkla karşılık verebiliriz."

11 Eylül'ün ardından Amerika Birleşik Devletleri'nde birçok kesim, medyanın büyük kısmı dahil olmak üzere, George W. Bush ve Dick Cheney'in "ya bizdensiniz ya teröristlerden" retoriğini güçlü liderliğin kanıtı saymışlar ve onları, hiç bitmeyen 'terörle savaş'a dönüşen bir kavgayı sürdürmek adına muazzam yeni yetkilerle donatmışlardı. (Türkiye'nin otokrat cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2016'daki başarısız darbe girişiminin ardından daha da sert bir istikamete yönelecek, bir referandumda yeni kapsayıcı yetkilere sahip olmayı arzulayacaktı.) Fakat Anzar benzer taktiklerini acı ve üzüntü içindeki bir halkın üstünde denemeye kalktığında, tavırları güçlü liderliğin kanıtları sayılmak şöyle dursun, kabaran faşizmin uğursuz bir işareti olarak görülecekti. Ülkeyi otuz altı yıl boyunca terörize etmiş Francisco Franco diktatörlüğü döneminde kovuşturmalara uğramış önde gelen bir Madrid gazetesinin editörü olan José Antonio Martines Soler'in dediği gibi: "Hâlâ Franco'nın sesinin yankılarını duyuyoruz. Aznar her tavrıyla, her jestiyle, her cümlesiyle halka haklı olduğunu, hakikati kendisinin bildiğini ve kendisine itiraz edenlerin düşmanları olduğunu söylüyordu."

Böylece, sonraki iki günde İspanyollar, ülkelerine korkunun egemen olduğu zamanları hatırlayarak, muazzam sayılarla sokaklara döküldüler ve korkuya da terörizme de (ayrıca, hükümetin yalanlarına ve Irak savaşına da) 'hayır' dediler. Tüm bu olaylar seçimlerin arifesinde gerçekleştiğinden, seçmenler Aznar'ı mağlup edecek ve İspanyol askerlerini Irak'tan çekme vaadinde bulunan bir partiyi seçme fırsatını yakalayacaklardı. İspanya'yı yeni saldı-

rılara karşı dirençli hale getiren, kolektif bellekte geçmişteki şokların diri tutulması olmuştu.

11 EYLÜL VE RESMİ UNUTKANLIĞIN TEHLİKELERİ

11 Eylül 2001'de iki uçak New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne çarptığı, bir başkası da Pentagon'a daldığında, İspanya ve Arjantin'in tersine ortak bir travma bellekleri olmayan bir ülkeyi vurmuşlardı. Tabii bu, ABD tarihinin sürekli travmalardan yoksun olduğunu söylemek anlamına gelmez. Amerika Birleşik Devletleri Yerli halkların soykırıma uğratılmasından köleliğe, linçlere ve toplu hapisliklere kadar ülke içindeki bir devlet terörüyle kurulmuştu; dolayısıyla günümüze kadar bir travma eksikliği çekilmiş değildir. Dahası, şoklar ve krizler çok sık biçimde en ağır istismarlar eşliğinde yaşanıyordu. İç Savaş'ın akabinde, özgürleştirilen kölelerin ekonomik tazminatı olarak toprağın yeniden bölüştürülmesi vaadine kısa sürede sırt dönülmüştü. Büyük Panik diye bilinen 1873 mali krizi, ekonominin iyice dibe vurduğu ve ülkenin fazla bölündüğü gerekçelerini daha fazla pekiştirdi ve tazminatların yerini, Güney'de özgürleştirilmiş kölelere karşı bir terör dalgası almaya başladı. Büyük Buhran sırasında ekonomik paniğin ortasında 2 milyon kadar Meksikalı ve Meksikalı Amerikalı ülkeden kovuldu. Pearl Harbor baskınının ardından, tıpkı Kanada'da neredeyse bütün Japon-Kanadalı yurttaşların toplanıp zorla hapse tıkıldıkları gibi, yaklaşık 120 bin Japon Amerikalı (ki üçte ikisi ABD'de doğmuştu) toplama kamplarına alındı.

Dolayısıyla, 11 Eylül'den sonraki sorun Amerika Birleşik Devletleri'nin şok edici olayların demokrasi ve insan haklarına saldırmak amacıyla kullanılması yönünde bir tecrübesinin bulunmaması değildi. Sorun daha ziyade, geçmişteki travmatik olayların -topluluklar içinde çok iyi anlaşıldığı gibi- daha geniş çapta yeterince anlaşılamamasıydı: Bu olaylar ülke çapında, bütün Amerikalıların makul güvenlik tedbirleri ile liderlerin mevcut korku ortamından kendi fırsatçı gündemlerini kullanmak için faydalanmaları ara-

sındaki farklılığı görebileceği şekilde, ortak bir anlatının parçası sayılmıyordu.

Bu yüzden Bush yönetimi, 11 Eylül travmasının yarattığı şoku, ülke içinde sivil özgürlüklere saldırmakta, ülke dışındaysa (yalan istihbaratlarla meşru gösterildiğini artık bildiğimiz) savaşlar başlatmakta amansızca kullanabilmişti. Bu yüzden Katrina kasırgası sırasında ve sonrasında devletin ihmali ve şiddeti, şehrin Afrikalı-Amerikalı sakinlerince hiç şaşırtıcı bulunmamıştı (fakat çok sayıda Beyaz Amerikalının gözünde hiç beklenmedik bir durumdu).

Trump'm zaferiyle afallamış insanlar ile Trump'm gelişini görenler arasındaki bölünme de benzeri ırksal fay hatlarına uygun düşmekteydi.

ABD'DE ŞOK DİRENİŞ

Fakat Trump'm göreve başlamasından beri açık olan bir şey var: 11 Eylül'den sonra terörün nasıl işlerine gelecek şekilde kullanıldığı belleklerde hâlâ duruyor. Trump'la destekçileri (Müslümanlardan, Meksikalılardan, şiddet 'gettoları'ndan duyulan) korkudan faydalanmak ve halkı kontrol altına alıp bölmek için ellerinden geleni yaparlarken, bu taktik sürekli geri tepiyordu. Trump'ın seçilmesinden bu yana sayısız insan hayatlarında ilk defa siyasal eylemlere ve toplantılara katılmaya başlamış, 'öteki' diye damgalanan insanlarla dayanışma göstermeye koşmuştu.

Üstelik bu, yeni yönetimin ilk gününde başlayacaktı. Trump'ın görevine başlama töreni sırasında, (iklim adaletinden Siyahların Hayatı Önemlidir'e kadar) farklı hareketleri temsil eden küçük gruplar törene gitmeyi engellemek amacıyla çeşitli kavşakları işgal etmişlerdi. Daha sonra, ertesi gün, kadınların yürüyüşü başladı: 600 kadar şehrin katıldığı bu eylem, tahminen 4.2 milyon insanı sokaklara dökerek ABD tarihinde en büyük koordineli protesto olarak görünüyordu. Geniş kadın örgütleri ve kıdemli aktivistler örgütlenme ve lojistik sağlayarak yardımcı olmakla birlikte, asıl fikir Hawaii'deki, Facebook'ta on kadar arkadaşına, "Sanı-

rım yürümemiz gerekiyor," diye mesaj atan emekli bir avukat ve büyükanneden çıkmıştı.

Ben ailem ve dostlarımla beraber Washington, DC'de yürüdüm ve çoğunluğu kadınların oluşturmasına rağmen, on binlerce erkeğin de partnerleri, eşleri, anneleri, kız kardeşleri, kızları ve arkadaşlarının haklarının savunmak amacıyla sokaklara dökülmelerinden yürekten etkilendim. Bazıları ilk başta yalnızca bir kadının kendi bedeni üzerinde karar verme hakkına sahip olduğunu (ayrıca, eşit işe eşit ücret almaları gerektiğini) savunmak için yürüdüklerini düşünmüş olsalar bile, çok geçmeden bu yeni çağda kadınların haklarının çok daha kapsayıcı olduğunu (Siyah kadınların polis şiddetine uğramama, göçmen kadınların ülkeden kovulma korkusu duymama, trans kadınların nefret ve tacize uğramama haklarını da içerdiğini) keşfetmişlerdi. Yürüyüşün misyon açıklaması da şu şekildeydi: "Bu yürüyüş, değişimi tabandan yükseltmek için, yeni ilişkiler temelinde topluluklarımızı birleştirmeye doğru atılmış ilk adımdır."

Aynı birlik ruhu, belirli topluluklar hükümet tarafından hedef alındığında ya da nefret suçları dalgasına maruz kaldıklarında sergilenmiştir. Yeni aktivizmin en görünür olduğu örnek, Trump'ın Müslümanlara seyahat yasağı getirdiği ilk yasaktı ve (her inançtan ve inançsız) on binlerce insan "Hepimiz Müslümanız" ve "Bırakınız gelsinler" sloganlarıyla sokakları ve havaalanlarını doldurmuşlardı.

Seyahat yasağına dahil edilen ülkelerden birisi Yemen'di. New York'taki Yemenli-Amerikalı (ki birçoğu şehrin her tarafındaki köşe başı dükkânlarının, yerel adıyla 'bodegalar'ın sahipleriydi) aileler hızla örgütlendiler. Yemenli-Amerikalılar siyasal bakımdan aktif olmalarıyla bilinen bir topluluk olmadıkları gibi, büyük örgütler ya da birliklerce temsil edilen bir topluluk da değillerdir. Yine de birkaç gün içerisinde şehir, binlercesinin kapandığı ilk 'bodega grev'ine tanık olmuştu. Binlerce aile mensubu, dost ve müşteri onları desteklemeye koşmuştu.

İnanç grupları böl-ve-fethet taktiklerini püskürtmekte özellikle etkindiler. Örneğin St. Louis ve Philadelphia'daki Yahudi me-

zarlıkları tarumar edildiğinde İslami kuruluşlar onarım çalışmasına katkıda bulunmak için 160 bin dolardan fazla (ilk hedeflerinden sekiz kat daha yüksek bir meblağda) yardım topladılar. Ocak 2017'de bir Beyaz milliyetçi Quebec City'de bir camiye ateş açtığında Kanada'nın her tarafında ve o eyalette, Vancouver'dan Toronto ve Iqaluit'e kadar pek çoğu cami dışında düzenlenen onlarca toplantı ve gece nöbetiyle saldırıya güçlü bir karşılık verildi.

Korku ve bölünme atmosferinde küçük eylemler de ortak insani değerlerimizi ön plana çıkartabilirdi. Trump'ın destekçileri, Washington'daki Kadın Yürüyüşü'nün örgütçülerinden bir Filistinli Amerikalı olan Linda Sarsour'u bir terörizm destekçisi ve anti-Semit olarak göstererek karalamak amacıyla internette uğursuzca bir kampanya düzenlemişlerdi. Aslında bunun gibi sahte iddialarla 11 Eylül'den sonra birçok insanın hayatı ve kariyeri kararmıştı. Fakat bu defa saldırı işe yaramadı: #IStandWithLinda heştegiyle neredeyse ânında bir karşı kampanya düzenlendi ve bu kampanya bütün karalama çabalarını bastıracak kadar çok ses çıkaracak ve yaygın bir şekilde örgütlendi. Göçmen dairesi yetkilileri (ABD'ye çocukken anne babasıyla birlikte Meksika'dan gelmiş olan) yirmi dört yaşındaki Daniel Ramirez Medina'yı tutukladıklarında, Medina'nm serbest bırakılması için hemen başarılı bir kampanya örgütlenecek ve altı haftadan fazla Washington eyaletindeki bir gözaltı merkezinde tutulmasından sonra özgürlüğüne kavuşması sağlanacaktı.

Daha geniş çapta yüzlerce şehir ve kasaba (okulların, kampusların, kiliselerin ve restoranların katılımıyla), Trump yönetiminin ülke dışına sürmek istediği göçmenlere 'sığınak' olacaklarını ilan etmek için öne çıkmıştı. 2016 seçimlerinden epey önce başlatılan sığınak olma hareketi, toplulukların biraraya gelip sürgünlerin gerçekleşmesini önlemeye çalışabilecekleri inancından esinlenmişti. Fakat pek çok kişinin işaret ettiği gibi, bu kampanyalar polisin ve sınır yetkililerinin evlere baskın düzenleyip aileleri parçalamasını engellemiyordu. Bu yüzden, seçim gününden sonraki ilk üç ayda internet bağışlarıyla yaklaşık 80 milyon dolar toplayan Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği, devlet ve şehir yönetimlerine, göçmen-

lerin Trump'ın icraatlarından korunmasına yönelik, dokuz maddelik bir temel politikayı benimseme baskısı uygulayacak bir kampanyayı koordine etmekteydi. Bir ay içerisinde bini aşkın topluluk *(community)* yerel adli mercileri bu taahhütlere uyma konusunda baskı yapmaya başlamışlardı. (Not edilmelidir ki, bu taleplerin yeterince fazla olmadığı konusunda eleştiriler de yapılmıştı.)

Yurttaşlar ile göçmenlerin (artan yabancı düşmanlığıyla yok sayılmaya çalışılan) birbirine bağımlılığını ön plana çıkarmayı amaçlayan başka eylemler de yapılmıştır. Şubat 2017'de çeşitli kesimler ve şehirlerdeki işçiler, Amerikan ekonomisinin nasıl Trump'ın kovmanın yollarını aradığı insanlara bağımlı olduğunu vurgulamak amacıyla Göçmensiz Bir Gün eylemine katılmışlardı. O günü örgütleyenlerden birinin bir muhabire anlattığı gibi: "İnşaatlarda çalışan, yemekleri pişiren ya da temizlikleri yapan bizler olmasaydık insanların bu şehrin işlemez hale geleceğini anladığından emin olmak istiyoruz." (Oklahoma'da gösteriye katıldıkları gerekçesiyle on iki restoran çalışanının işten atılmasından sonra, hemen yakınlarındaki en az iki restoran atılan işçilere kendi işyerlerinde çalışabilecekleri teklifinde bulunmuştu.)

GERÇEKLİĞİN İNTİKAMI

Trump çağının başka bir ayırıcı özelliği, gerçeklere açılan savaştır: Basının halk düşmanı ilan edilmesiyle yetinilmemiş, hükümetin web sitelerinden bilimsel veriler de kaldırılmış ve hükümetin resmi haberleşme ve iletişim kanallarında iklim değişikliğinden bahsetmeye fiili bir yasak getirilmiştir. Buna mukabil nesnel gerçekliği savunmak amacıyla çeşitli yaratıcı inisiyatifler geliştirilmiştir. Başkanlık töreninden günler sonra Badlands National Park twitter hesabı, hükümetin bilime yasak getirmesine itiraz eden ilk kurum olmuş ve atmosferdeki karbon dioksit düzeyiyle okyanuslardaki asitleşmeyle ilgili twitler atmaya başlamıştır. Twitler atıldıktan kısa süre sonra kaldırılmış, fakat kaldırılmadan bir dolu uydurma twitter hesabının açılmasına vesile olmuştur.

Çok önemli bilimsel verilerin gizemli bir şekilde hükümete ait web sitelerinden kaldırılması, o bilgilerin bellek çukurundan çıkarılmasına yönelik uyumlu bir uluslararası çabanın başlatılmasını teşvik etmiştir. Trump'ın kazanmasından kısa bir süre sonra, San Francisco merkezli kâr gözetmeyen bir dijital kütüphane olan ve son yirmi yıldır kamu adına web bilgilerinin korunmasına odaklanan (bu yolda milyarlarca web sayfasını arşivleyen) Internet Archive, ABD'deki verileri korumak amacıyla Kanada'da bir yedekleme sunucusu bulma planını açıklamıştı. Nitekim Trump'ın yemin etmesinden önceki günlerde, 'veri kurtarma' çalışmaları çeşitli şehirlerde tekrarlandı; araştırmacılar ve kaygılı gönüllüler biraraya gelip EPA'dan ve hükümete ait diğer web sitelerinden veri setlerini yedeklemeye koyuldular. Şubat 2017'de UC Berkeley'de tasarlanan bir 'hackathon'la* iki yüz kadar veri savunucusu, Enerji Bakanlığı ve NASA'nın yeryüzü bilimi programları gibi kamu kurumlarının sağladığı bilgileri kurtarmaya yönelik bir çalışma yaptılar.

Bilimciler siyasal eylemlere katılma konusunda genellikle temkinlidirler, çünkü araştırma yaptığınız bir sorunun savunuculuğuna soyunmak bir önyargı kanıtı sayılabilir. Bu kesinlikle anlaşılabilir bir ihtiyatlılıktır, fakat Trump yönetiminin bilimsel gerçeklere açık saldırılarıyla ve yetersiz araştırmaları tamamen sonlandırma girişimleriyle karşı karşıya kalan birçok bilimci, artık bir tavır almaları gerektiği sonucuna varmıştır. Ünlü bir primatolog olan Jane Goodall, bilimi hedef alan saldırıları bilim camiası açısından 'uyanma borazanı' diye tanımlamıştır.

Bu yüzden 2017'deki Yeryüzü Günü'nde on binlerce bilimci Washington'daki Bilim Yürüyüşü'ne katılırken, Chicago ve Los Angeles'ta düzenlenen bilim yürüyüşlerinde de 40 bin civarında insan yer almıştır (bunlar, ABD'de ve başka 68 ülkede düzenlenen 600'ü aşkın bilim yürüyüşlerinin en kalabalık olanlarıydı). Stanford'lu bir biyolog *Guardian*'a şu demeci vermişti: "Olguları açıkça tartışamazsak, açık tartışmalara ve toplumumuzun gerçeklerine güvenmeye dayalı olan demokrasi nasıl ayakta kalabilir? O yüz-

*) Bazı konularda benzer fikirleri paylaşan insanların aynı ortamda biraraya gelerek, bir takım çalışmasıyla internette belirli bir işi yürütmeleri. (ç.n.)

den hepimiz yürüyeceğiz." (Yürüyüşte yankılanan sloganlardan biri şöyleydi: "Ne istiyoruz? Kanıtlara dayalı araştırma. Ne zaman istiyoruz? Bağımsız değerlendirmeden sonra.) Hemen bir hafta sonra da yüz binlercemiz Washington'ın yakıcı sıcağında (ve yine, uydudan takip ettiğimiz başka yerlerdeki yürüyüşlerle birlikte) "iklim, iş ve adalet" bayrağı altında yürümek üzere buluşacaktık. Bu defa talebimiz salt bilime saygı gösterilmesini istemekle sınırlı değildi; bilimin cesur ve acil bir ekonomik ve toplumsal dönüşümün temeli haline gelmesini de istiyorduk.

* * *

Bu ilk direniş dalgasında öne çıkan bir özellik, kimin 'aktivist' ya da 'örgütçü' olup olmadığını gösteren engellerin tamamen ortadan kalkmasıydı. İnsanlar, daha önce siyasal bir konuda hiç örgütlenmemiş kitlesel eylemlere ön ayak oluyorlardı. Birçok insan, uzmanlık alanları ne olursa olsun, ister hukukçu isterse restoran çalışanı olsunlar, yeni ortaya çıkan bu direniş ağma katacak önemli becerileri olduğunu keşfetmekteydi. Yine nerede çalışıyor ya da oturuyor olurlarsa olsunlar, ister bir laboratuarda ister bir bodegada ister bir hukuk firmasında isterse evin içinde çalışsınlar, başkalarıyla birlikte örgütlenirlerse tehlikeli bir sistemin canını sıkacak güce sahip olduklarını fark ediyorlardı.

Aynı zamanda birçoğumuz, şu ânın aciliyeti ve büyüklüğüne uygun davranmak istiyorsak halihazırda (tarih hakkında, siyasal sistemi nasıl değiştireceğimiz hakkında, hatta kendimizi nasıl değiştireceğimiz hakkında) eksikliğini çektiğimiz beceri ve bilgilere ihtiyacımız olduğunu anlıyorduk. Dolayısıyla, oldukça görünür kampanyalara ve gösterilere ilaveten, yaygın eğitimde de bir yükseliş söz konusuydu. Birçoğumuz açısından ilk adım, demokrasinin nasıl işlediğini yeniden öğrenmekti. Harvard master öğrencileri, "federal, eyalet ve yerel düzeylerde mücadele etmemiz için gerekli araçlar"a sahip örgütçülerle birlikte hareket etmek amacıyla internette ve şahsen bir 'Direniş Okulu' kurduklarını ilan ettiklerinde, elli eyaletin tümünden 50 binin üzerinde insan internetten bu okula kayıt yaptırmışlardı.

Trump'm seçilmesini takip eden günlerde bir grup eski Demokrat kongre çalışanı, Çay Partisi'nin Obama'm gündemine bölge bölge meydan okumasını izlemekten öğrendikleri dersleri özetledikleri yirmi dört sayfalık bir Google Belgesi hazırladılar ve buna Görünmez Rehber adını verdiler. Trump'm ilk yüz gününde 'Görünmez Rehber'e 7 binin üzerinde bölüm eklenmişti ve bunların çoğu gedikli eylemcilerden değil, yeni seçtikleri temsilcilerin Trump'ın gündemine daha fazla katkıda bulunuyor olmalarına öfkeli okul öğretmenlerinden ve emeklilerden geliyordu. Görünmez Rehber ve ondan türeyen aktivizm, doğrudan bir aşağıdan demokrasi elkitabı olmaktan ziyade, Virginia'lı bir Görünmez Rehber gönüllüsü ve ilk defa örgütlenmeyle uğraşan birinin dediği gibi, "salt siyasal bir topluluğa değil, size özen gösteren, sizi birleştiren şeyin, rayından çıkmış sisteme karşı ortak kamusal sorumluluk anlayışı olduğunu teyit eden bir topluluğa da denk geliyordu".

Ayrıca, Beyazlar içinde kendimizdeki, topluluklarımızdaki ve ailelerimizdeki ırkçı önyargılara meydan okumaya yönelik çabalar giderek artmaktadır. Showing Up for Racial Justice gibi gruplar, bu insanların eğitimlerine özel bir ilgi gösterince atölye çalışmaları çoğalacaktı. New York'taki Arap Amerikalılar Derneği ve diğer gruplar, nefret suçlarına ve ırkçı tacizlere nasıl müdahale edileceği konusunda güvenilir eğitim programları sunuyorlardı.

Bu arada, yeni hükümet kadın sığınma evlerine, aile planlamasına ve kadınlara karşı işlenen şiddet programlarına ayrılan fonların kısılmasının zeminini hazırlarken, tabandan yükselen para toplama faaliyetleri hız kazanıyordu. Planlı Ebeveynlik grubu, seçimden sonraki ayda 260 bin dolar gibi şaşırtıcı bir meblağ toplarken, katkıların neredeyse dörtte biri Mike Pence adına gelmişti (başkan yardımcısı seçim kampanyası sırasında, Yüksek Mahkeme'nin Roe v. Wade davasındaki kararının bir dönüm noktası oluşturup, "tarihin çöp kutusu"na gönderilmesini istemişti).

Tüm bu dayanışma gösterileri ve birlik ifadeleri, onyıllarca süren 'suskunluk' siyasetinden sonra, giderek daha fazla insanın Trumpcılığı ancak birbirimizle işbirliğine gidersek yenebileceğimizi (tek bir hareketin kendi başına kazanmasının mümkün ol-

madığını) anladığını yansıtıyordu. Burada kilit nokta birbirine sarılmak ve daha önce hiç olmadığı kadar sırt sırta vermektir. Zaten bu yüzden baş döndürücü mücadelelerden gelen ellinin üzerinde ilerici grup, Trump'ın kabine oturumlarının başlamasını 'Birleşik Direniş' deklarasyonuyla karşılıyordu ve bu açıklamayla özellikle şu nokta vurgulanmaktaydı: "İster sokaklarda olsun ister iktidar karşısında ya da isterse her gün topluluklarımızın içinde, birbirini desteklemek üzere, birbirine karşı sorumluluk duyarak ve dayanışma içinde birlikte davranarak eyleme geçmek. Bir kişi için geldiklerinde karşılarında hepimizi bulmalılar."

Bizlerin vizyonumuzu herhangi bir alanla kısıtlamamız söz konusu olamaz. Washington'daki Kadınlar Yürüyüşü'ndeki heyecan verici konuşmasında Angela Davis'in dikkat çektiği üzere: "Trump yönetiminin bundan sonraki 1.459 günü 1.459 gün direniş olacak: sahada direniş, sınıflarda direniş, işyerlerinde direniş, sanatımızda ve müziğimizde direniş. Bu sadece başlangıçtır ve eşsiz Ella Baker'ın sözleriyle, 'Özgürlüğe inananlar, o gün gelene kadar rahat edemezler'."

Trump'm zorbalıklarına boyun eğmeyi reddetmek ABD sınırlarını aşan, Kuzey Amerika kıtasını kapsayan bir tutumdur. Müslümanlara seyahat yasağı getirildiğinde, Müslüman gruplar ile göçmen hakları gruplarının başını çektiği binlerce Kanadalı hemen eyleme geçmiş, Kanada'nm ABD'ye girmelerine izin verilmeyen göçmenlerle sığınmacılara emin bir barınak olmasını teklif etmişlerdi. Ayrıca burada, sıfırın altı soğuk havada bile (insanların donan parmaklarını kaybettiği kan dondurucu hikâyelerle) ABD'den kaçan ve yayan Kanada'ya geçen çok sayıda göçmeni karşılamaya yönelik, büyüyen bir destek hareketi söz konusudur.

Kanada sığınmacı yasası halihazırda Amerika Birleşik Devletleri'ni 'güvenli' bir ülke saydığından, Kanada'ya kaçıp sığınma aramanın meşru bir dayanağı yoktur. Fakat birçok insan artık Kanada hükümetine -dilekçeler ve gösterilerle- bu kuralların değiştirilmesi yönünde baskı yapmaktadır. Bir grup hukuk profesörünün kaleme aldığı bir mektupta vurgulandığı üzere: "Trump'm icraatları, uluslararası sığınmacı rejimini etkisizleştirecek şekilde ta-

sarlanmış bir bağnazlığı, yabancı düşmanlığını ve yerlici korku simsarlığını yansıtmaktadır."

Bu arada Meksika'da, onu aşkın şehirde on binlerce insan Trump'm (Meksika düşmanı etnik karalamalarının yanı sıra) göçmen politikalarını protesto etmiştir. Kuzey Amerika'nın dışında da bir basınç söz konusudur. İngiltere'de 2 milyona yakın insan, Trump'ın Britanya'ya yapacağı resmi ziyaretin iptal edilmesini isteyen resmi bir dilekçeyi imzalamıştır (Trump'ın da altın kraliyet arabasına binmeyi talep ettiği bildirilmiştir). Yine, ülke hükümetlerini Amerika Birleşik Devletleri'ne, Paris iklim anlaşmasında şart koşulan emisyon azaltma vaatlerine uymadığı gerekçesiyle ticari yaptırımlar uygulamaya çağıran bir uluslararası hareket gelişmektedir. Trump'ın çeşitli kulelerinde yer kiralayan şirketleri boykot etmeye yönelik dünya çapında bir çağrı yapılması, ayrıca Trump ismini şehirlerden silmek için müteahhitleri zorlayıcı kampanyalar dahil olmak üzere Trump markasını sıkıştırma hareketi de büyümektedir.

... VE DÜNYANIN HER KÖŞESİNDE

Hemen her ülkenin yüzleşeceği kendi beyaz milliyetçi ya da neo-faşist hareketi vardır ve direnişin yükselmekte olduğunun işaretleri çoğalmaktadır. Avrupa'da göçmen-karşıtı tepkilere mukabil kıtanın her köşesindeki şehirlerde (Berlin'den Helsinki'ye kadar) göçmenlerin kabul edilmesinde ısrar etmeye yönelik muazzam mitingler düzenlenmiştir. Barcelona'da 100 bini aşkın insan (eski bir barınma hakları eylemcisi olan) yeni belediye başkanlarından bir çağrı alınca, *"volem acollir"* (Onları hoş karşılayacağız) bayrağıyla sokaklarda yürümüştür.

Tabandan yükselen birçok kuruluş, hükümetlerin başarısız kaldığı noktalarda doğrudan yardımı üstlenmektedir. 2015'te Yunanistan'a çok sayıda göçmen gelmeye başladığında, sosyolog Theodoros Karyotis'in sözüyle, "kemer sıkmayı öngören şok tedavisine beş yıl boyunca dayanmış, hayatlarının daralıp rezilleştiğini, toplumsal, siyasal ve çalışma haklarının bir bir ellerinden alındı-

ğım gören" bir halkla karşılaşmışlardır. Yine de bu ülkenin yerel halkı, ellerinde kalan az şeyi kıskançlıkla korumak yerine, göçmenleri "dayanışmaya boğmuşlardır". Binlerce Yunanlı sığınmacılara evlerini açmıştır; evde pişirilen milyonlarca yemek sığınma kamplarına dağıtılmıştır; toplulukların idaresindeki kliniklerde bedava sağlık hizmeti sunulmuştur; işçilerin yönettiği bir fabrikada bir depo giysi ve bebek gıdası gibi bağış malzemelerinin toplanmasına ayrılmıştır.

Almanya'da göçmenlerin okul spor salonları, boş ofis binaları, boş depolar, ordu barakaları ve hatta eski bir Nazi mecburi çalışma kampı gibi sağlıksız koşullarda barındırılması önerileri ön plana çıkarken, yerel evlerdeki boş odalarda güvenli biçimde kalma ihtiyacı içindeki göçmen ailelere bir nevi 'sığınmacılar Airbnb'si örgütlemeye girişmişlerdir. Halihazırda bu tür girişimler on üç ülkeye daha yayılmış durumdadır. Benim ülkem, binlerce Kanadalının Suriyeli ailelere destek verdiği, onlar yeni bir dile, kültüre ve iklime uyum sağlamaya çalışırken yeni gelenlerin bir yıllık ihtiyaçlarının mali ve şahsi ilgilenme sorumluluğunu üstlendiği önemli bir sığınmacı yanlısı harekete ev sahipliği yapmaktadır. *New York Times* bu hareketi "dünyanın en şahsi yeniden yerleşim programı" diye nitelemiştir.

En cesaret verici olanı, Trump'm yükselişi aşırı sağın seçim zaferleri kazanacağı bir dalgayı tetikleyebileceği varsayımına rağmen, bazı ülkelerde bunun tam zıttı bir etki yapmış görünmektedir. Trump'ın icraatlarıyla çirkin bir yönetim anlayışı sergilediğine şahit olan bazı seçmenler bu dalgayı durdurmaya karar vermektedirler. Mart 2017'de Hollanda'daki seçimlerden önce birçok insan, Geert Wilders'm ve onun koyu İslam-karşıtı ve yabancı düşmanı Özgürlük Partisi'nin kazanacağını tahmin ediyordu. Oysa Wilders'ın desteği birdenbire çöküşe geçmiş ve iktidardaki parti çoğu sandalyesini muhafaza etmişti. Fakat seçimin asıl kazananı, dört sandalyeden on dört sandalyeye çıkan Yeşil Sol partiydi. Bu partinin lideri Jesse Klaver, Fas ve Endonezya kökenliydi ve cesurca ırkçı-karşıtı mesajlar verdiği bir kampanya yürütmüştü. Klaver seçim günü, Avrupa'daki diğer politikacılara yükseliş halinde-

ki sağcı popülizm ve ırkçılığa karşı durma çağrısında bulunmuştu: "Halkı aldatmaya kalkmayın. İlkelerinize bağlı kalın. Yolunuzdan ayrılmayın. Sığınmacılardan yana olun. Avrupa'dan yana olun... Popülizmi durdurabilirsiniz."

* * *

Pek çok insanın birkaç ay sonra, son kertede yeterli olmasa bile, Fransa'da kulak vereceği bir çağrıdır bu. Aşırı sağcı Marine Le Pen'in zafer kazanması tehdidiyle karşı karşıya olan birçok kişi, Clinton'a karşı Trump modelinin tekrar edeceği korkusuyla, merkezci adaylardan desteğini çekmiş ve sol popülist aday Jean-Luc Mélenchon'a yönelmişti. Mélenchon serbest ticaret karşıtı ve barış yanlısı bir kampanya yürütürken, ekonomide köklü bir yeniden dönüşüm gündemi oluşturmuş ve diğer adaylardan daha fazla, 70 bin kadar kalabalık bir kitleyi toplamaya başlamıştı. İlk başlarda seçmenlerin sadece yüzde 9'unun desteğine sahip olduğu bildirilen Mélenchon bütün tersliklere rağmen, ilk turda kullanılan oyların yüzde 19.6'sını almayı başarmıştı ve son tura kalması için sadece yüzde 2'lik bir oya ihtiyacı vardı. Son oylamada neo-liberal bir eski banker olan Emmanuel Macron, aşırı uçtaki partisi yine rekor sayıda bir oy toplamasına rağmen Marine Le Pen'i bozguna uğratacaktı. Sonuçta, kayıtlı seçmenlerin kabaca üçte biri ya çekimser kalarak ya da sandığa gitmeyerek Le Pen'i de Macron'u da benimsemediklerini ifade etmiş oluyorlardı. Bu arada İspanya'da toplumsal hareketlerle köklü bağları bulunan adaylar, Barcelona ve Madrid'deki yarışlarda çoğunluğu elde etmişler ve aynı zamanda sığınmacılara hoşgörüyle yaklaşan, evsizlikle mücadele eden ve kirliliğe karşı bayrak açan somut politikaları hayata geçirmeye yönelmişlerdi.

DAYANIŞMA BÜYÜK ŞOKLARI ATLATACAK MI?

Bu tepkiler, 11 Eylül sonrasının çok başarılı böl-ve-fethet politikası karşısında muazzam bir ilerlemedir. Şimdiye değin Trump'ın şok taktikleri muhalefeti henüz yörüngesinden çıkarmaya yetme-

di. Tersine, bu hareketler Amerika Birleşik Devletleri'nde ve dünyanın başka yerlerinde insanları uyandırmayı sürdürüyorlar. Fakat elbette ABD'deki yeni ittifaklar, henüz önemli bir güvenlik krizi ya da olağanüstü hal deneyimini yaşamadılar. Asıl test, şimdiye kadar gözlenen cesaret ve dayanışmanın, insanlara bir tehlikenin yaklaşmakta olduğu söylendiğinde ve dayanışma gösterdikleri grubun geçen hafta bir bomba patlatan kişiye yataklık ettiği anlaşıldığında da sürdürülebilip sürdürülememesi olacak.

Toparlarsak, ilk günlerde kurulan ilişkilerin önemli bir kısmının olağanüstü bir halin ilanının kaçınılmaz olarak doğuracağı korkuları dengeleyecek güçte olacağına inanmak için geçerli sebepler vardır. Trump bir krizden gaddarca tedbirleri uygulamaya koymak için faydalanmaya kalkarsa, gösterilecek direniş de ayağa kalkıp bir insani engel koymak şekline bürünecektir: "Hayır – bu defa değil."

11
'HAYIR' DEMEK YETMEDİĞİNDE

İşte sorun burada yatıyor. Şok taktiklerine yalnızca 'hayır' demekle kalmak onları durdurmaya yetmez, en azından kendi başına durdurmaya yetmez. Benim *Şok Doktrini*'ni yayınlamamdan sonraki yıl, Wall Street 1929'daki Büyük Buhran'dan sonra en ağır krizini yaşadığında öğrenmiş olduğum ders budur.

2008 finans krizinin (finans sektöründeki dizginlenmemiş açgözlülüğün apaçık sonucuydu) bütün dünyada, özellikle güney Avrupa'da sıradan insanlardan cezalandırıcı, şok doktrini tarzı tavizler koparmakta nasıl kullanıldığını hepimiz gördük. Avrupalılar bu sinik taktiklere inanılmaz bir kararlılık ve cesaretle (Amerika Birleşik Devletleri'nde Trump döneminde şimdiye değin gördüğümüz direnişlerin çok ötesinde bir tutumla) karşı koydular.

Caddeleri ve meydanları işgal edip aylarca ayrılmadılar. Genel grev e gidip şehirleri kilitlediler, hatta bazı örneklerde sorumlu yetkililerin kovulması kampanyası düzenlediler. Avrupa dışında Tunus'ta yiyecek fiyatlarında ani bir yükseliş olması, Arap Baharı diye adlandırılmaya başlanan ayaklanmalar dalgasının katalizörü haline geliverdi.

Yunanistan ve İspanya'ya yayılmadan önce İtalya'da başlayan o dönemdeki sokak sloganlarından birisi, "Krizinizin bedelini biz ödemeyeceğiz!" şeklindeydi. Milyonlarca insan kendilerinden istenen şeyin bu olduğunun bilincindeydiler. Bankerlerin faturaları üstlerine kalmıştı ve onların günahlarını hayat kalitelerinin ve ücretlerinin düşürülmesiyle, daha yüksek bir bedelle ödemek zorunda bırakılıyorlardı. Onlar da 'hayır' dediler. Gür sesle, hiç tartışmaya mahal vermeden ve korkunç kalabalıklarla!

Fakat çok büyük oranda bu çabalar sonuç vermemişti – ekonomik cezalar uygulanmaya devam ediyordu. Bazen özellikle berbat bir kemer sıkma tedbiri sokak gösterileriyle başarıyla püskürtülebiliyordu. Quebecli öğrenciler 2012'de okul ücretlerinin artışına karşı sıkı bir mücadele vermişlerdi; Şili'deki öğrenciler de 2011'de bozuk eğitim sistemlerinin toptan düzeltilmesi için esaslı bir kampanya yürütmüşlerdi. Fakat kemer sıkma gündemi hâlâ yürürlükteydi.

Daha önemlisi, bu protesto ve işgaller dalgası ekonomik modelde (bizi yoldan çıkarıp, Yeşil Bölgeler ve Kırmızı Bölgeler dünyasına sokacak bir istikamete yönelmek üzere) temel bir değişikliğe yol açmıyordu. Şimdiki modelimizin başarısızlıkları Büyük Buhran'dan bu yana görülen sıkıntılardan çok daha olağanüstü boyutlarla gözler önüne serildiğinde, kolektif biçimde bu fırsatı yakalayıp, tarihin tekerleğini ters döndürecek gücü bulamıyorduk.

Bu tablonun sorumluluğu kolektiftir. Gidilmeyen istikametlerden tek bir kişi ya da siyasal parti sorumlu tutulamaz. Fakat 2008 finans krizinin akabinde yaşanan başarısızlıklar Amerika Birleşik Devletleri'nde en keskin türdendi, çünkü o zaman, tedrici değişimden daha ziyade kökten değişim isteyen hatırı sayılır miktarda

faktörün biraraya getirilmesi sağlanmıştı. İşte bu yüzden kriz ânına dönüp, kriz dönemindeki durumun (olgulara işaret etmekle yetinmeyip) daha derinlikli bir analizini yapmaya; öylesine ender rastlanan bir siyasal imkânı kaçırmanın nasıl bir şey olduğunu kavramaya değer olduğu kanısındayım. Öyle ki, bir sonraki ekonomik şok yeniden vurduğunda aynı hataları tekrarlamayalım.

Şimdi yeniden 2009 yılı başına dönelim. Sekiz yıllık Bush yönetimine kesin bir tepki olarak, Barack Obama ilk Afrikalı-Amerikalı başkan olarak Beyaz Saray'a adım atıyordu. Obama'nın halkın oylarını toplaması kolay olmuştu ve sonraki iki yıl boyunca Kongre'yi de Demokratlar kontrol edeceklerdi.

Obama'nm paramparça haldeki ekonomiyi onarmaktan daha fazlasını yapmaya girişecek ölçüde belirgin bir demokratik yetkisi vardı. Göreve başlamasından önceki üç ayda ülkede neredeyse 2 milyon iş ortadan kalkmıştı ve 2009 yılına girilirken tablo daha kasvetli görünüyordu. Wall Street'i zaptetme düşüncesi inanılmaz derecede yaygındı (hâlâ da öyledir), çünkü çok sayıda insanın evleriyle işlerini kaybetmiş ve ömür boyu biriktirdikleri tasarruflarının buhar olup uçtuğunu görmüş olmalarının sebebi, küresel ekonominin yakıtını sağlayan büyük finans kurumlarıydı. Bankaları savunan yoktu – üst düzey yöneticileri fiilen saklanmışlardı. Obama kendi kampanyasında, "Wall Street'in açgözlülüğü ve sorumsuzluğu"na karşı çıkarken, ekonomiyi nasıl "sokaklara dökülmüş insanların yoğun çalışmaları ve fedakârlıkları" doğrultusunda yeniden inşa edeceğini anlatmak zorunda kalıyordu.

Yeni yönetim iklim kriziyle mücadele etme yetkisine de sahipti. George W. Bush hükümetlerinin sekiz yıl boyunca iklim krizini inkâr etmesinden ve gerçeklerin ortaya çıkmasını her yolla engellemeye çalışmasından sonra, Obama karbona bir bedel konması ve yenilenebilir enerji kaynakları ve hibrid otomobiller dahil olmak üzere büyük yatırımlar gerçekleştirerek 5 milyon yeşil iş yaratılması vaadinde bulunmuştu. Obama Demokrat Parti'nin aday yarışını kazandığında, kendisini alkışlayan kalabalığa bunun, okyanusların yükselişinin yavaşlamaya ve "gezegenin iyileşmeye"

başlayacağı ân olarak hatırlanacağını vurgulamıştı. Evet, ayrıntılar konusundaki bilgileri zayıftı, fakat bu sıradan bir seçim değildi ve cesaret verici bir demokratik yetkiye sahip olduğu tartışmasızdı.

BANKALAR DİZLERİNİN ÜSTÜNE ÇÖKTÜKLERİNDE

Geçmişe bakacak olursak, Obama'nın ve Demokratların Kongre'yi kaybetmelerinden önceki o kısa zaman aralığında ne kadar çok ekonomik güce sahip olduklarını bilmek hakikaten çarpıcıdır. Birincisi, sıradan insanların hayatını yeniden kurmak açısından teşvik edici bir program tasarlama (ve bu programı mümkün olduğunca büyütme) imkânları mevcuttu. Onyıllarca sosyal harcamalarda amansız kısıtlamalara gidildikten sonra, federal yönetimin ekonomiyi resesyondan çıkarması yönünde yaygın bir konsensüs oluşuvermişti. Teşvik planı 800 milyar dolara varıyordu ve bu, o dönemde çok az diye ağır eleştirilere uğramasına rağmen, muazzam bir meblağdı.

Obama'nın sıradan Amerikalıların hayatını yeniden kurma vaatlerinde başarıya ulaşmasını sağlayacak tek araç bu değildi. Bankalar, doğrudan kurtarma parası ve kredi garantisi olarak trilyonlarca dolar kamu parasını kullanırken, dizleri üstüne çökmüşlerdi. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve dünyanın her tarafında, hükümetlerin bankaların kendi açgözlülüklerinin neticelerinden kurtarılması karşılığında ne talep etmeleri gerektiği konularında çok canlı ve hararetli tartışmalar yapılıyordu. Üst düzey yöneticilerin maaşlarını iyice budamalı mıydılar? Büyük Buhran döneminde ticaret bankaları ile yatırım bankalarını ayıran Glass-Steagall yasası geri mi getirilmeliydi? Küresel krizden sorumlu CEO'lar hapse mi atılmalıydı? Bankalar kalıcı olarak kamulaştırılmalı ve kamu varlıkları şeklinde mi yönetilmeliydi? Bu soruların bazıları bugün radikal nitelikte görünebilir, fakat bunların 2009 yılında gerçek tartışmaları yansıttığı, hatta bu tartışmaların *Financial Times* gibi ağırbaşlı yayınlara bile sıçradığı hatırlanmaya değerdir. Yine, kurtarılmaları için gözlerini Washington'a dikmiş bulunan büyük otomobil şirketlerinin kaderi konusunda benzer tartışmalar yapılı-

yordu. Büyük Üçlü'nün ikisi (General Motors ve Chrysler) aynı yıl iflaslarını ilan etmek zorunda kaldılar ve hükümet denetimi altına alındılar.

Dolayısıyla, merceği yaklaştıralım ve neler olabileceğini hayal edelim... Obama seçimden gerçek bir değişim yetkisini almıştı; bir teşvik paketi düzenlemek için elinde boş bir çek vardı ve ABD ekonomisinin iki başarısız sektöründe (bankalar ve otomobil şirketleri hakkında) fazlasıyla ihtiyacı duyulan değişiklikleri uygulamaya sokacak fırsata sahipti.

Demokratlar 2009 ve 2010 yılında sahip oldukları kaldıracı, onları kurtarmaya devam etmenin karşılığında bankaların ve otomotiv devlerinin ciddi, köklü yeniden yapılandırılması taleplerinde kullansalardı neler olabileceğini bir hayal edin. Sıradan Amerika'yı yeniden inşa etme, iklim krizine çözüm bulma ve ekonomiyi istikrara kavuşturma vaadiyle seçilmiş olan Obama, aynı zamanda eşitsizlikle ve iklim değişikliğiyle mücadele ederken, bankacılık ve otomotiv sektörlerine ekonomiyi canlandıracak birleşik bir vizyonun parçaları şeklinde yaklaşsaydı neler olabileceğini bir hayal edin.

Somut konuşmak gerekirse, otomobil şirketlerine düşük karbonlu geleceğe uygun vasıtalar (elektrikli otomobiller, elektrikli otobüsler ve hafif raylı sistemler) üretecekleri şekilde kendilerini yeniden yapılandırma yetkisi verilseydi nasıl olurdu? Mali krizin ortasında üretim alanında 2 milyon iş kaybı yaşanırken, yüzlerce fabrika kapanmıştı. Bunların gerçekleşmesine izin vermek yerine, o fabrikalar yeniden donatılsa ve yeni araçlarla üretime devam etseler nasıl olurdu? Endüstrinin dönüşümden geçirilmesine yönelik benzer bir plan İkinci Dünya Savaşı'nda, ABD'deki fabrikalar savaş için üretime ayrıldığında gündeme gelmişti.

Pahalı olurdu, evet, fakat bankaların kurtarılma paralarının sağlıklı bir oranını da bu endüstrinin kökten dönüşümünde kullanılacak kredilere harcamaları gerekebilirdi (ne de olsa yığınla nakit para toplamışlardı). Teşvik parası işçilerin geçiş sürecine tam olarak katılmakta ihtiyaç duyacakları eğitimi almalarına, aynı yeşil ekonominin kamu altyapısının kurulmasına tahsis edilebilirdi.

Obama'nm altyapı bütçesine yeşil enerjiye ve yeşil projelere önemli oranda destek verilmesi dahil değildi; kamu ulaşımı ve hafif raylı sistem dahil olmak üzere geleceğin temiz altyapısına yeterince kaynak ayrılmamış, otoyollar gibi geçmişin kirli altyapısı korunmuştu. Bankaların ve otomotiv şirketlerinin kurtarılmasının getirdiği fırsatlar neredeyse tamamen heba ediliyordu. Tüm bu başarısızlıklardan sonra dahi Washington'ın tutumu değişmemişti: Bankalar en iyisini bilir, otomotiv şirketleri en iyisini bilirler, bizim işimiz bu endüstrileri, her zamanki işleyişlerinin hafif törpülenmiş bir versiyonuyla eski rotalarına geri dönsünler diye mümkün olduğu çabuklukta ayakları üstüne dikmekten ibarettir!

İSTİHDAM AÇMAKTA GERÇEKLEŞMEYEN DEVRİM

Bu yolun seçilmemesi önemlidir, çünkü iklim değişikliği konusunda ciddi şekilde eyleme geçmenin önündeki en büyük engellerden birisi, fosil yakıt şirketlerinin kendilerini başarıyla, iyi ücretli işler temin edip ışıkların açık tutulmasını sağlayacak biricik yerler olarak takdim etmeleridir. Obama ve Demokratlar onların bu iddialarını sonsuza değin toprağa gömebilirlerdi.

Aynı dönemde başka ülkeler bu iddialarını toprağa gömmüşlerdi üstelik. Alman hükümeti son on yılı aşkın bir zamandır yeşil ekonomiye, üretim sektörünü canlandırmanın başlıca vasıtası gözüyle bakmıştı. Almanya süreç içerisinde 400 bin yeni iş imkânı yarattı ve ülkenin enerji ihtiyacının şimdi yüzde 30'u yenilenebilir kaynaklardan sağlanıyor. Üstelik Almanya büyük bir farkla Avrupa'nın en kuvvetli ekonomisi. Enerjide geçiş tamamlanmış sayılmaz (ülke aşırı oranda hâlâ kömüre muhtaç) ve hükümeti, kendisi başka bir yön seçerken, başka ülkelere amansız tedbirler uyguluyor. Fakat ABD, Almanya'nın ülke içinde benimsediği yolu seçseydi, şimdiye değin yenilenebilir kaynaklara dayalı bir ekonomide, Trump'ın geri döndürmesinin (ne kadar çok idari emir imzalarsa imzalasın) imkânsız olacağı derecede, hayli mesafe katetmiş olurdu. Kim bilebilir? Belki yeni açılan üretim işleri ve altyapının iyileştirilmesi onun kazanmasını tamamen önleyebilirdi bile.

Her şartta tüm bu değişimler ve yeniden yapılanma çabaları sıra dışı bir odaklanmayı ve azmi gerektiriyordu. Obama göreve geldiğinde iflas etmiş bankalara ve otomotiv şirketlerine ve insafsız enerji sektörüne karşı kökten dönüşümcü bir yaklaşım benimsemiş olsaydı, taşıyamayacağı kadar sert ve zorlu bir tepkiyle karşılaşırdı. Hemen komünist olarak yaftalanır, ABD'nin kendi Hugo Chavez'i diye anılırdı. Öte yandan, Obama'nın seçilmesinin beraberinde getirdiği iyi niyet seliyle beraber, yaygın bir değişim gerçekleştirme yetkisini almış olması, yeni bir ekonomik hakkaniyet ve iklim istikrarı çağını başlatacak, ender rastlanan ekonomik yetkilerle birlikte gelmişti.

Amerikalıların bu fırsatı kaybetmiş olmaları tek başına Demokratların sorumlu tutulabileceği bir başarısızlık değildir. Obama'nın görevdeki ilk yıllarında (nihayet Bush'tan kurtulup rahatlamış ve on yıldır ilk defa görüşlerini dinleyecek bir partinin iktidardan gelmesinden ziyadesiyle memnun) en ilerici kuruluşlar bile iktidara yakınlığın şaşkınlığını yaşıyorlardı. Neticede, geçmişte önemli siyasal zaferlere dayanak teşkil eden dış baskı, Obama'nın ilk döneminde büyük ölçüde ortadan kalkmış oluyordu. Bazı cesurca girişimlere rağmen, Obama'nın tarihin sunduğu bu eşsiz ânda daha fazlasını yapması, iş imkânları yaratma, ırk adaleti, temiz hava, temiz su ve daha iyi hizmet konusunda önemli adımlar atması için baskı uygulayacak birleşik bir ilerici koalisyon kurulamamıştı. Bu bir hataydı. Büyük (ve fazlasıyla özlediğimiz) tarihçi Howard Zinn'in bir keresinde yazmış olduğu gibi: "Asıl önemli olan Beyaz Saray'da kimin oturduğu değil, sokaklarda, kafeteryalarda, hükümet salonlarında ve fabrikalarda kimlerin oturduğudur. Kimler protesto ediyor, kimler ofisleri işgal ediyor ve gösteri yapıyor? Neler olabileceğini belirleyecek şeyler bunlardır."

Belirleyici olan, 2009'da bizlerin, teorisyenler ve örgütçüler olarak hazırlıklı olmadığımızdır – pek çoğumuzun değişimin yukarıdan gerçekleşmesini beklediğidir. Çoğumuz böyle değişimlerin yetersiz kaldığını fark ettiğimizde de, pencere kapanmış ve Çay Partisi çoktan yükselişe geçmişti.

Şok doktrini siyaseti 1980'li yıllarda norm haline gelmeden önce, açıkça finansal açgözlülükten ve büyük şirketlerin suistimallerinden kaynaklanan krizler genellikle çok farklı tepkilere yol açıyordu. Aslında modern tarihin en kayda değer ilerici zaferlerini sağlayanlar da bu tepkilerdi.

Amerika Birleşik Devletleri'nde İç Savaş'ın kıyımlarından ve köleliğin kaldırılmasından sonra, Siyahlar ve onların radikal müttefikleri ekonomik adaletin sağlanması ve daha fazla toplumsal hakkın tanınması yolunda mücadeleler vermişlerdi. Bu kapsamda, okullarda ayrımcılığın kaldırılması için bir yüz yıl daha beklemek gerekmekle birlikte, bütün çocuklara parasız devlet eğitimi dahil olmak üzere önemli zaferler kazandılar.

New York City'de 146 genç göçmen konfeksiyon işçisinin hayatına mal olan Triangle Shirtwaist Company'deki korkunç yangın yüz binlerce işçiyi militanlaştırmış ve akabinde eyaletin çalışma kurallarının toptan değiştirilmesini (fazla mesai ücretlerinin arttırılması, çocuk emeğinin yeni kurallara bağlanması, sağlık ve yangın güvenliği düzenlemelerinde iyileştirmeler yapılması, vb.) sağlamıştı.

En önemlisi, 1929'daki Büyük Buhran'da New Deal'in (Yeni Düzen) uygulanabilmesi ancak aşağıdan yükselen kolektif tepkilerle mümkün olmuştu. 1930'ların ortasındaki grev dalgası (taşıma işçilerinin isyanı ve Minneapolis genel grevi, liman işçilerinin batı sahilini 83 gün boyunca kapatmaları, otomotiv tesislerinde Flint oturma grevleri) sanayi sendikalarının gücünü ortaya koymuş ve işletme sahiplerini zenginliklerinin daha fazla kısmını işçileriyle paylaşmaya zorlamıştı. Aynı dönemde Büyük Buhran'ın getirdiği sıkıntılara tepki olarak, kitle hareketleri sosyal güvenlik ve işsizlik sigortası gibi kapsayıcı toplumsal programlar (Afrikalı-Amerikalıların çoğunluğuyla kadın işçilerin önemli bir kısmının dışlandığı programlar) talep etmekteydiler. Aynı dönemde, finans sektörünü düzenleyen, dizginlenmemiş kâr elde etme hırsına ger-

çek bedeller koyan yeni ağır kurallar uygulamaya geçirilmişti. Sanayileşmiş dünyada toplumsal hareketlerden gelen baskılar, Yeni Düzen gibi programlara uygun koşullar yaratıyordu. Kamu altyapısına (elektrik, su ve havagazı sistemleri, ulaşım ağları, barınma, ve saire), iklim krizinin bugün gerekli kıldığına eş ölçekte, yüklü yatırımlar yapılması bunlar arasındaydı. (Tıpkı İkinci Dünya Savaşı'nın enkazının bu türde başka bir katalizör işlevi görmesi gibi.)

1969'da Santa Barbara'da, California'nın güzel sahillerini mahveden bir petrol sızıntısı olmuştu; çevre açısından Büyük Buhran'a eşdeğerde bir felaketti ve milyonlarca insan bu şoka temel değişiklikler talep ederek tepki göstermişlerdi. Kuzey Amerika'nın havayı, suyu ve tehlike altındaki canlı türlerini koruyan en ağır yasalarının pek çoğunun geçmişi, o felaketin halkı patlama noktasına getiren bir öfkeye boğmasına dayandırılabilir.

Tüm bu örneklerde sancılı bir kriz, daha adil ve daha güvenli bir toplum yaratan anlamlı yasaların hazırlanmasına vesile olarak bir uyanma çağrısı işlevi görmüştür – tabii bu sonuçların alınmasında, şoklar meydana gelmeden önce örgütçülerin uzun zaman zemini hazırlayan yoğun çalışmalarının payı hiç de az değildir. Yeni yasalar elbette kusursuz reformlar anlamına gelmiyordu, tam ölçekli dönüşümler de sağlamıyordu, ama yine de modern sosyal güvenlik ağının önemli bölümünün kazanılmasında, ayrıca çok sayıda işçiyle halk sağlığının korunmasına imkân tanıyan düzenleyici yapıların belirlenmesinde doğrudan pay sahibiydiler. Dahası, bu yasaları çıkartmak otoriter numaraları gerektirmemişti. Seçmenlerin gözünde bu yasalar öyle meşruydu ki, kriz bahanesine sarılmaya gerek kalınmadığı gibi, güçlü toplumsal hareketlerin gür seslerle ortaya koydukları taleplerine (demokrasinin yıkılmasına değil, derinleştirilmesine) de denk düşüyordu.

Öyleyse, daha yakın dönemdeki krizler (Katrina, konut kredisi faciası, BP'nin Deepwater Horizon felaketi) arkalarında çok az ilerici nitelikte kamu politikası bırakırken, o krizler nasıl böyle geniş ufuklu değişikliklere yol açabilmişti?

İşte bir teori: Ulvi rüyalar ile dünyevi zaferler arasındaki etkileşim, her zaman köklü dönüşüm uğraklarının odağında yer almıştır. İç Savaş'tan sonra ve Büyük Buhran sırasında işçiler ve aileleri adına kazanılan zaferler (1960'lı yıllar ile 1970'li yılların başlarında sivil haklar ve çevre hakları uğruna elde edilen kazanımlar gibi) salt krizlere gösterilen tepkilere bağlı değildi. Bu kazanımlar, *insanların büyük hayaller kurmaya cesaret ettikleri zamanlarda ortaya çıkan* krizlere gösterilen (yüksek sesle, kamuoyu önünde dile getirilen) tepkilere bağlıydı – bir nevi ütopyacı hayal gücünün patlamalarıydı.

Baskı altındaki emekçilerin sırtlarından kazanan muazzam servetlerin öfkesiyle hareket eden on dokuzuncu yüzyıl sonu Yaldızlı Çağ grevcilerine, Paris emekçilerinin şehrin yönetimini aylarca devraldıkları Paris Komünü esin kaynağı olmuştu. Bu grevciler 'işbirliğine dayalı bir topluluk', çalışmanın dengeli bir hayatın sadece bir öğesini teşkil ettiği, aylaklığa, aileye ve sanata bolca zaman ayırabildikleri bir dünya hayali kuruyorlardı. Edward Bellamy'nin *Looking Backward*'u (Geçmişe Bakış) dahil olmak üzere ütopyacı sosyalist romanlar, çok-satar listelerinin ilk sıralarmdaydılar (tabii burada, Trump'ın göreve başlamasından beri klasik ütopyacı romanların [George Orwell'ın *1984*'ü, Margaret Atwood'un *Damızlık Kızın Öyküsü*, Sinclair Lewis'in *It Can't Happen Here*'ı] çok-satar listelerinde yeniden göründüğü günümüzle keskin bir farklılık söz konusuydu). Büyük Buhran'da işçi sınıfının örgütleyicileri yalnız Marx'ı değil, işçi sınıfı yanlısı bir hareket kapsamında adaletsiz bir ekonomik sistemi kökten dönüştürmekte bütün mazlumların birleştirilebileceğini öngören W.E.B. Du Bois'yi da çok iyi biliyorlardı. Tarihçi Robin D.G. Kelley'in yazdığı gibi, on dokuzuncu yüzyılın sonu "Siyahların önderliğinde çift ırka dayalı demokratik, popülist ve radikal hareketler"i besleyen bir dönemdi.

Aynı saptama, sivil haklar çağının zorluklarla kazanılmış zaferleri için de söylenebilir. Somut kazanımlar getiren taban örgütlenmesine alan açan ve esin kaynağı olan şey, (ister Martin Luther

King Jr.'m hitaplarında, isterse Şiddete Başvurmayan Öğrenci Koordinasyon Komitesi'nin görüşlerinde ifade edilmiş olsun) hareketin aşkın hayalleriydi. 1960'larm sonlarıyla 1970'lerin başlarında benzer (gençlerin her şeyi sorguladıkları bir karşı-kültür mayalanmasından doğan) bir ütopyacı atılım, feminist, lezbiyen, gey ve çevre hareketlerinin başarılarının zeminini hazırlamıştı.

Her zaman akılda tutulmalıdır ki, başkan Roosevelt Yeni Düzen'i ilerici ve solcu militanlığın yükseldiği bir dönemde benimsemişti ve günümüzün standartlarıyla radikal nitelikteki bu Yeni Düzen'in programları, o dönemde dört dörtlük bir devrimi önlemenin tek yolu olarak görünmekteydi. *Cangıl* romanının skandallarla anılan yazarı Upton Sinclair 1934'te California valiliğine adaylığını koyduğunda, Bernie Sanders'ın günümüzdeki kampanyasına benzer bir tablo ortaya çıkmıştı. Sinclair, Yeni Düzen'in daha solcu bir versiyonunun savunucusu olarak, yoksulluğa son vermenin anahtarının kaynağını tamamen devletin sağladığı işçi kooperatiflerinden geçtiğini ileri sürüyordu. Sinclair 900 bine yakın oy toplamış, fakat bu rakam valiliğe seçilmesine yetmemişti. (Tarih dersinde bunu öğrenmemeniz bir tesadüf olmayabilir. Çek romancı Milan Kundera'nın ünlü gözlemindeki gibi, "İnsanın iktidara karşı mücadelesi, hafızanın unutmaya karşı mücadelesidir".)

MATRİKS TUZAĞINA YAKALANMAK

2008 yılındaki finansal fiyasko yaşandığı sırada bu ütopyacı muhayyile büyük ölçüde körelmişti. Çok sayıda kişi, krize verilecek uygun tepkinin ahlâki bir öfke olduğunun bilincindeydi; bankalara trilyonlarca dolar bağışlanması, sorumlu yetkililerin soruşturulmaması ve en ağır maliyetleri yoksullarla yaşlıların ödemelerinin istenmesi tam bir rezillikti.

Yine de neo-liberalizm yıllarında büyümüş kuşaklar, her zaman bildiklerinden başka bir şeyi resmetme mücadelesi vermişlerdi. Tabii bu, belleğin gücüyle de ilgili olabilir. İşçiler sanayi çağının ahlâkdışılığına karşı ayağa kalktıklarında, birçok kişinin belleğinde farklı türde bir ekonominin canlı anıları vardı. Bazılarıysa (is-

ter yağmacı kreditörlere kaybettikleri aile çiftlikleri olsun, isterse sanayi kapitalizminin silip süpürdüğü küçük çaplı zanaat işleri) mevcut bir hayat tarzını korumanın kavgasını yürütmekteydiler. Daha farklı bir şeyi biliyor olduklarından, radikal ölçüde daha iyi bir geleceği de tasavvur edebiliyor ve bu uğurda kavgaya girebiliyorlardı. Kölelikten ve apartheid'dan başka bir şeyi hiç görmemiş olanlar dahi, özgürlük, özyönetim ve demokrasi rüyasını besleyip canlı tutacak yollar bulmakta -genellikle gizli sanat formlarıyla- sonsuz derecede yaratıcıydılar. Pulitzer Ödülü'ne layık görülmüş romancı Junot Diaz'ın 2016 seçiminden kısa süre sonra, bizi zor zamanların beklediği tahminiyle birlikte gözlemlediği gibi:

> Atalarına hayvanlar gibi sahip olunmuş ve beslenmiş olanlarımız, geleceği çok iyi görürler, çünkü gelecek kısmen bizim geçmişimizdir. Biz biliyoruz ki, biz hiçbir şeyi olmayanlar, gerçek isimleri bile olmayanlar, her türlü olumsuzluğa rağmen mücadele ederek evreni dönüştürdük. Bizim atalarımız bunu çok az şeyle başardılarsa, daha fazla şeye sahip olan bizler de aynısını yapmalıyız.

2008'de dünyanın her köşesinde *Hayır* çığlığının ilk defa yankılanmaya başlamasından beri büyük ölçüde kaybedilmiş olan işte bu hayal kurma yeteneği, şimdikinden köklü derecede daha farklı bir dünya tasavvur etme becerisidir. Batı'da başka türde bir ekonomik sistemle ilgili anılar pek yoktur. Başka hayat tarzlarının anıları ve modellerini canlı tutan özgül kültürler ve topluluklar (en bilinen örneğiyle, Yerli topluluklar) vardır, fakat burada akla gelen toprağın mülkiyeti ve sonsuz kâr elde etme dürtüsü değildir. Öte yandan, bu geleneklerin dışında kalan çoğumuz kendimizi tamamen kapitalizmin matriksi içinde buluruz; dolayısıyla, bugünkü koşullarımızda küçük iyileştirmeler talep edebilirken tamamen başka bir şeyi tasavvur etmek özellikle zorlaşmaktadır.

Kısmen bu yüzden, yeni ortaya çıkan hareketler (Avrupa'nın 'meydanlar hareketi'nden Occupy Wall Street'e ve hatta Mısır devrimine kadar) 'hayır' demekte (bankacıların açgözlülüğüne 'hayır', kemer sıkma tedbirlerine 'hayır', Mısır'da diktatörlüğe 'hayır' diye haykırmakta) çok açık bir tutum içindedirler, fakat 'hayır'

demenin ötesinde belirgin ve derinlikli bir dünya tasavvur etmek genellikle hâlâ eksik olan öğedir.

Böyle bir tasavvur eksik olunca da şoklar gelmeye devam etmektedir.

Beyazların üstünlüğünün ve kadın düşmanlığının önü açılınca, dünya ekonomik çöküşün eşiğinde debelenirken ve sermaye kamusal alanın son kalıntılarını da yutarken, kuma bir çizgi çizip 'artık yeter' demekten daha fazlasını yapmamızın gerektiği apaçıktır. Evet, bunu yapmalıyız *ve* daha sonra farklı bir geleceğe giden inandırıcı ve esinlendirici bir yolun haritasını çizmeliyiz. O gelecek de Trump ortaya çıkmasından önce bulunduğumuz yer (yani bize Trump'ı gönderen dünya) olamaz. O gelecek daha önce hiç gidilmemiş bir yer olmalıdır.

Öyle bir geleceğin resmini çizmek, geçmişteki pek çok aşkın toplumsal hareketi canlı tutmuş olan ütopyacı geleneğin sahiplenilmesini gerektirir. Demek istediğim, sadece zihinlerimizde var olsa bile bizi kazanılabilir mücadelelere sokabilecek farklı bir dünyayı resmetme cesaretine sahip olmayı gerektirir. Oscar Wilde'ın 1891'de yazdığı gibi: "Ütopya'yı içine almayan bir dünya haritası bir ân bakmaya bile değmez, çünkü İnsanlığın her zaman vardığı bir ülkeyi dışarıda bırakır. İnsanlık oraya vardığında kafasını kaldıracak ve daha iyi bir ülke görünce yelkenlerini şişirecektir."

Bu yolculuğun bir kısmı salt arzu ettiğimiz gelecekle ilgili konuşup yazmaktan ibaret olamaz; yolda ilerledikçe o dünyayı kurmayı da kapsar.

Bu benim Standing Rock'da Yerlilerin eylemleri içinde (dualar ve şarkılarla) gördüğüm ilkedir.

12
STANDING ROCK'DAN ÖĞRENİLEN DERSLER
Hayal Kurmaya Cüret Etmek

Trump'ın seçilmesinin üstünden henüz bir ay geçmeden Kuzey Dakota'da Standing Rock'a gittim. Epik bir kar fırtınası tahminleri vardı ve ben oraya varırken fırtına çökmeye başlamıştı; alçak tepeler ve basık gökyüzü monokromatik bir beyaza dönüyordu.

Günler önce vali, Dakota Access boru hattını durdurmaya çalışmak amacıyla Standing Rock Sioux yerlileri yaşama alanının eteklerinde toplanmış olan binlerce 'su koruyucusu'nun kamplarını kaldırma planlarını açıklamıştı. Şirket, Standing Rock Sioux'larınm tek içme suyu kaynağı olan Oahe gölünün ve ayrıca 17 milyon insana içme suyu sağlayan Missouri nehrinin altından petrol boru hattı geçirmeye kararlıydı. Kabile şeflerine göre, boru hattında bir kopma ya da kırılma olursa halkları temiz su bulamazdı

ve kutsal yerleri ayaklar altına alınırdı. Hareketin dünyanın her tarafında yankılanan, Lakota dilindeki sloganı şöyleydi: *Mni Wiconi* – "Su hayattır".

Özel güvenlikle ve aşırı silahlandırılmış polis birlikleriyle aylarca süren çatışmaların ardından hükümet artık, Beyaz Saray'a Trump çıkarken, hareketi zorla ezerek sahili temizleme zamanının geldiği kanısındaydı. Aylardır bu doğrultuda darbeler indiriliyordu zaten – kampların kaldırıldığı güne kadar 750 civarında aktivist tutuklanmıştı ve ben oraya vardığımda Standing Rock, ABD'nin yakın tarihinde en şiddetli devlet baskısına sahne olmuştu. Boşaltma emrinin tebliğ edilmesiyle beraber birçok kişi, 5 Aralık 2016'yı Standing Rock Sioux yerlilerinin 'son dayanağı' olarak adlandırıyordu; başka birçok insanla beraber ben de onlarla dayanışmak amacıyla Standing Rock'a gelmiştim.

Sürpriz bir gelişmeyle, Sioux yerlilerine destek olarak 2 bini aşkın ordu emeklisini taşıyan bir konvoy da Standing Rock'a gelmişti; eğer gerekirse eski üniformalı arkadaşlarına karşı göğüs göğüse kavgaya hazırdılar. Emekli askerler Anayasa'ya "hizmet etmeye ve onu koruma"ya yemin ettiklerini söylüyorlardı. Sıfırın altı sıcaklıklarda su toplarının patlatıldığı, üzerlerine lastik mermiler ve biber gazları yağdırılmış, güvenlik köpeklerinin vahşi saldırılarına maruz kalmış barışçıl Yerli su koruyucularının direncini gördükten sonra, bir zamanlar kendilerini savaşa göndermiş hükümete karşı ayağa kalkmanın görevleri olduğuna karar vermişlerdi.

Ben bölgeye vardığımda, kamplardaki insanların sayısı yaklaşık 10 bin kadardı ve yüzlerce insan çadırlarda ve tulumlarda yatıyordu. Karlı bir tepeden aşağı onlarca çocuk kaymaktaydı. Ana kamp sakin ama durmak bilmeyen bir faaliyet kovanı gibiydi. Gönüllü aşçılar binlerce insana yemek yetiştirirken, kamyonlar her gün yeni malzemeler getiriyorlardı. Genç gazeteciler, dünyaca ünlü müzisyenler ve Hollywood aktörleri en son gelişmelerle ilgili sürekli yazışmalar yapıyorlar, direniş sahnesine çok sayıda izleyici kazandırıyorlardı. Büyük çadırlarda ve kubbe şeklindeki alçak yapılarda dekolonizasyon ve şiddet dışı eylemlerle ilgili seminerler düzenleniyordu. Bir grup davulcu kutsal ateşin etrafında toplanmış, hem çalıyor hem ateşin hiç sönmemesine dikkat ediyorlardı.

Yolun aşağısında yeni gelen emekliler, Afganistan, Irak ve az bir kısmı Vietnam'ın savaş alanlarında bilenmiş yeteneklerini kullanarak, inanılmaz bir hızla kamplarını kurmuşlardı. ABD ordusunun personeliyle en son Bağdat'ta bu kadar çok zaman geçirmiştim ve çok etkilenmiştim; aynı üniformaları giymiş olan genç erkeklerle kadınlar, dünyanın en büyük ham petrol rezervlerinden birine sahip olduğu söylenen bir ülkeyi işgal etmeye gönderilmişlerdi. Bütün o zamanlarda Amerikan askerlerinin petrol ve gaz zenginliğini korumaya ve gerek ülke içinde gerekse ülke dışında Yerli insanlarla savaşa girmeye çağrılmasından sonra, şimdi bu askerlerin gönüllü olarak ve silahsız bir şekilde bu mücadeleye gelmeleri; suları zehirleyen, iklimi istikrarsızlaştıran yeni bir fosil yakıt projesini durdurmak amacıyla Yerlilerin önderliğindeki bir mücadeleye katılmaları inanılmaz derecede etkileyiciydi.

Standing Rock'taki ilk konuşmalarımdan birisini, Lakota'nın efsanevi yaşlı kadınlarından, kendi arazisinde ilk kampı, Kutsal Taş Kampı'nı kurarak birçok açıdan direnişin başlamasını ve sürmesini sağlamış LaDonna Cesur Boğa Allard'la yaptım. Tarih Nisan 2016'ydı. Sekiz ay sonra işte yine buradaydı; dünyanın her köşesinden bu tarihsel hareketin parçası olmaya gelmiş binlerce insanın kadın lideri rolünü yerine getirmesine rağmen gözleri hâlâ apaydınlık, bir nebze olsun yorgunluk belirtisi göstermiyordu.

Allard bana, kampın önce yüzlerce, sonra binlerce kişinin evi ve topluluğu haline geldiğini söyledi. Ayrıca, polis saldırılarında yaralananlar ve Trump'ın yükselişinin önünü açtığı gelişmelerden dolayı psikolojik korku yaşayanlar için bir sahra hastanesine dönüşmüştü.

YAŞAYARAK ÖĞRENMEK

Standing Rock Sioux kabilesinin resmi tarihçisi olan Cesur Boğa Allard'a göre, bu kampın kurulması bir okul olmuştu; Yerli gençler bu sayede kendi kültürleriyle daha derin bağlar kurmanın, toprakta ve törensi bir hayat sürmenin yollarını ararlarken, Yerli ol-

mayan insanlar da o eylemin çoğumuzun sahip olmadığı becerileri ve bilgileri ortaya koymalarını sağladığı kanısındaydılar.

Cesur Boğa Allard bana gülerek, ama yargılamadan, "Torunlarım Beyaz insanların ne kadar az şey bildiklerine inanamıyorlar," dedi. "Koşup geliyorlar: 'Nine! Beyaz insanlar nasıl odun kesileceğini bilmiyorlar! Onlara öğretebilir miyiz?' diye soruyorlar. Ben de, 'Evet, öğretebilirsiniz,' cevabını veriyorum." Cesur Boğa Allard yüzlerce ziyaretçiye temel hayatta kalma becerilerini (adaçayının nasıl doğal dezenfektan olarak kullanılacağını, ciddi bir yüzle, "Herkese en az dört muşamba lazım," diyerek Kuzey Dakota'nın uğursuz fırtınalarında nasıl sıcak ve kuru kalınacağını) sabırla öğretmişti.

Bana ayrıca, boru hattını durdurmak hayati önemde olmakla birlikte bu buluşmanın daha büyük bir çabayı gösterdiğini anlamaya başladığından bahsetti. Kamplar artık, Yerli ve Yerli olmayan insanların toprakla uyum içerisinde yaşamayı öğrendikleri bir yer haline gelmişti. Yine ona göre, önemli olan sadece ana beceriler değildi. Bu buluşma aynı zamanda, bölgelerini ziyaret eden insanları, Yerli insanlara ve kültüre yönelik yüzyılların soykırımcı saldırılarına rağmen ayakta kalmış gelenekler ve törenlerle tanıştırıyordu. Geleneklerinin saldırılara dayanmasının sebebi buydu. "Bu günün geleceğini biliyorduk – bütün kabilelerin birleşeceğini. ... Toprağı ve suyu korumak için buradayız. Hâlâ yaşıyor olmamız buna bağlı. Yine aynı şeyleri yapmalıyız. İnsanlığın en yakıcı meselesine bir cevap bulmaya yardım etmek için: Toprağa rağmen değil, toprakla birlikte nasıl yaşayacağız?"

Bunları hızla öğretmemiz lazım, diye eklemişti Allard – iklim krizi bizi beklemiyor. "Yerli olmayan insanlar yeryüzünün hayatı ayakta tutan sistemlerine özen göstermeyi öğrenmeye başlamazlarsa, o zaman hepimiz hapı yuttuk." Allard bunu aklında tutarak, kampları sadece başlangıç sayıyordu. Boru hattı saldırısı püskürtüldükten sonra, Standing Rock Sioux yerlilerinin kendilerini bir yeşil enerji ve sürdürülebilir yaşam modeline dönüştürmeleri gerekecekti.

Yalnızca direnmekle kalmayan, bir model oluşturup ileri gitmenin yollarını da öğreten bir hareket anlayışı, hareketin başka

kilit simalarınca da paylaşılmaktadır ve bunlardan birisi, Sioux kabilesinin kurul üyesi Cody Two Bears'tır. Siyah harflerle yaldızlı *Warrior* sözcüğünün yazılı olduğu kırmızı bir uzun kollu tişört giymiş olan Cody Two Bears, Avrupalıların bu topraklara ilk geldikleri, atalarının topraklarını ziyaret edenlere ağır ve alışılmadık bir iklimde nasıl hayatta kalacaklarını öğrettikleri zamanlardan bahsetmişti. "Biz onlara nasıl yiyecek yetiştirileceğini, nasıl sıcak kalınacağını, nasıl büyük evler yapılacağını öğrettik." Fakat gelenlerin topraktan ve Yerlilerden alacakları hiç bitmeyecekti. Two Bears'ı dinleyelim: "Durum giderek kötüleşiyor. Bu toprağın ilk halkları bu ülkeye yeniden nasıl yaşanacağını öğretmek zorunda. Yeşili tercih ederek, yenilenebilir kaynaklara ulaşarak, Yaratıcı'nın bize bahşettiği kutsal şeyleri, güneşi ve rüzgârı kullanarak. Yerli ülkeyi kuracağız. Ülkenin geri kalan kısmına nasıl yaşanacağını öğreteceğiz."

KORUYUCULAR DEVRİ

Standing Rock'ta kendimi bir koruyucu olmanın ne anlam taşıdığına kafa yorarken buldum. Buradaki hareketin liderleri, kendilerinin dert çıkarmaya gelen 'protestocular' değil, bir dizi sorunu önlemeye kararlı 'su koruyucuları' olduklarında ısrarcıydılar. Sonra da, *To Serve and Protect* yazılı tişörtleriyle; kıtanın ilk halklarının haklarını korumak için kendilerini cephe hattına sürükleyen yemine uygun yaşamaya kararlı ordu emeklileri gelmişti. Ben de koruyucu (hepsini hapsettiğimiz kargaşalı bir gelecek karşısında oğlumun koruyucusu, onun arkadaşlarının koruyucusu, henüz doğmamış çocukların koruyucusu) olmayı kendi görevim saymıştım.

Koruyuculuk rolü, yanlış ellere düştüğünde ölümcül olabilir. Kriz ânlarında güçlü insanlar hemen öne atılır, insanları her türlü kötülükten korumaya hazır olduklarını bildirir, bunun karşılığında sadece mutlak güç ve kör itaat talep ederler. Oysa bu kampı saran koruma anlayışında, bütün gücü elinde toplayan patriyarkal figürle yakından uzaktan ilgili hiçbir şey yoktu. Burada, insanın

zayıflığını samimi olarak bilmekten kaynaklanan bir koruma anlayışı söz konusuydu; üstelik bu tek yönlü, çok yanlış yollara sapabilecek edilgen bir koruma anlayışı değildi. Buradaki koruma karşılıklıydı ve her türlü ayrım çizgisini ortadan kaldırıyordu: Su, toprak ve hava hepimizi korur ve hayatta tutarlar – bizim yapabileceğimiz en az şey de su, toprak ve hava (yoksa biz mi?) tehdit altında olduğunda onları (yoksa kendimizi mi?) korumaktır. Buradaki insanlar *Mni Wiconi* (Su Hayattır) diye haykırırken zırhlı tanklar ve ayaklanma polisiyle karşı karşıya geldiklerinde o temel ilkeyi savunmuş olacaklardı: Su hepimizi koruduğu için, biz de suyu korumalıyız.

Aynı zayıflık ve karşılıklılık duygusu ordu emeklilerinin gelişine de yol göstermişti. 5 Aralık'ta Obama yönetimi kabilenin su yataklarına boru hattı döşenmesi iznini geri çevirdiğini açıklamıştı. O akşam Yerlilerin hayat alanında bir 'bağışlayıcılık töreni' düzenlendi. Yüzlerce ordu emeklisi saatler boyunca sıra olup, içinde yer aldıkları ordu kurumlarının yüzyıllardır Yerli halklara karşı işledikleri suçlar için yaşlılardan af dilediler.

Ordu emeklilerinin Standing Rock heyetinin başlıca örgütleyicilerinden Wesley Clark Jr. şöyle konuşmuştu:

> Pek çoğumuz, bilhassa kendim, uzun yıllar sizi incitip yaralamış olan birliklerden geliyoruz. Biz ülkenize geldik. Sizinle savaştık. Topraklarınızı gasp ettik. Sizinle önce kendimizin çiğnediği anlaşmalar yaptık. Kutsal tepelerinizden madenlerinizi çaldık. Başkanlarımızın yüzlerini kutsal dağlarınıza kazıdık. Sonra daha fazla toprak gasp etmeyi sürdürdük, çocuklarınızı elinizden almayı sürdürdük ve sonra Tanrı'nın size verdiği, Yaratıcı'nın size bahşettiği dilinizi yok etmeye çalıştık. Size saygı göstermedik, sizin dünyanızı kirlettik ve sizi o kadar çok fazla yaraladık ki, şimdi elimizden özür dilemekten başka bir şey gelmiyor.

ÖFKEYLE AÇILAN YOL

Gözyaşları ve adaçayı dumanlarının ortasında tarihin bize dokunduğunu hissediyorduk. Bir şey daha vardı; bu, bir suçu ifşa et-

menin ötesine geçen öfke ve kederle baş etmenin bir yolunu gösteriyordu. O yüzden, öyle bölücü nitelikte, kaba bir seçimin hemen arkasından müthiş bir rahatlama hissi uyandırmıştı. Haftalar boyunca hayatımın büyük kısmını işgal eden ekranlar, o boyun eğmez öfkenin ve şu ânda içinde bulunduğumuz karmaşanın bir ve tek asıl sebebinin kim ya da ne olduğuyla ilgili hiddetli tartışmaların karşısında ne kadar silik kalmıştı. Trump Amerika'nın ırkçılığından dolayı kazanmıştı – tartışmanın sonuydu bu, bazılarına göre. Başkaları hemen itiraz ediyorlardı: Hayır, tam kazanmamıştı; sorun büyük şirketlere boyun eğen Demokratların elitizmindeydi, Bernie çıkıp her şeyi düzeltebilirdi. Başkalarının itirazına göre,Trump kapitalizm sayesinde kazanmıştı; bütün diğer sorunların üstüne çıkan asıl mesele buydu – ırkçılık ile Beyazların üstünlüğü konuları bir yan gösteriydi sadece. Hayır diyorlardı bazı dırdırcılar ve bölücüler, bizi mahveden şey kimlik siyasetiydi. Hayır diyordu birileri, kadın düşmanlığıydı asıl sorun; siz kıç delikleri tutuşanlar bunu anlayamazdınız. Hayır diyordu birileri, dünyayı nasıl istikrarsızlıktan istikrarsızlığa sürükleseler de, son mega-kârlarını da sömürmeye kararlı fosil yakıt endüstrisiydi baş düşman. Herkes haklılığını gösteren bir sürü kanıt ileri sürerken, hedefin nadiren başkalarının fikirlerini değiştirmek olup, asıl olarak ortak zemin aramaya yönelmeleri çarpıcı bir durumdu. Hedef, savunulan argümanın başkalarınca da benimsenmesiydi.

Aradan birkaç dakika geçince az önce kızgınlıkla tartışan insanların yüzlerindeki sertlikler hemen kayboluyordu. Yerli topluluğunun içme su kaynağının altından petrol boru hattı (ilk başta Bismarck'ın çoğunlukla beyaz olan şehrinden geçmesi planlanan, fakat daha sonra güvenlik kaygıları nedeniyle bu tasarının reddedildiği bir boru hattı) geçirileceği hatırlandığında bu tartışmalar aniden anlamını kaybetmekteydi. Dünyanın en güçlü endüstrileriyle mücadele eden insanların toplandığı kamplarda, bu sorunlar arasında bir yarış olduğu fikrine kimse prim vermiyordu. Standing Rock'ta bütün sorunların *birleştiği,* hepsinin tek bir sistemde odaklandığı o kadar açıktı ki! O boru hattını Missouri nehrinden geçirmeyi zorlayan, çevreyi yıkıma uğratacak olan (Yerlilerin ona-

yını almaya lüzum görmeyen ve iklim değişikliğine lanet okuyan) kapitalizmdi. Bismarck'ta imkânsız görünen şeyin Standing Rock'ta yapılabileceğini savunanlar ve su koruyucularına buz gibi soğuk havalarda su toplarıyla havaya uçurulacak haşereler gözüyle bakanlar ateşli ırkçılardı. Modern kapitalizm, Beyazların üstünlüğü görüşü ve fosil yakıtlar – bunlar aynı yumağın parçalarıydı, birbirlerinden ayrılamazlardı. Ve şu ân hepimizin buluştuğu bu donmuş toprak parçasında, bizim karşımızda tekvücut halindeydiler.

Anishinaabe halkından büyük yazar ve örgütleyici Winona LaDuke'un durumu özetlediği gibi: "Bu, büyük şirketlerin uç nitelikteki hakları ile aşırı ırkçılığın, cesaret, dualar ve azimkârlıkla karşı karşıya geldiği bir ân." Bu, sınır tanımayan bir savaş. Dünyanın her köşesinde zayıf ekolojilerini endüstrinin saldırılarından korumak gibi kutsal bir görevi üstlenen insanlar kirli savaşlarla karşı karşıya. İnsan hakları izleme kuruluşu Global Witness'ın bir raporuna göre: "2015 yılında yıkıcı endüstrilere karşı topraklarını, ormanlarını ve nehirlerini savunan en az üç kişi öldürüldü. ... Tavır alan topluluklar giderek kendilerini şirketlerin özel güvenlik birimlerinin, devlet güçlerinin ve yükselen bir pazara dönüşen sözleşmeli katillerin ateş hattında buluyorlar." Kurbanların yüzde kırkının Yerli olduğu tahmin ediliyor.

Seçimden bu yana ilerici düşünürlerle örgütçülerin (seçim günü/gecesi Avustralya'da aniden kesilen tartışmamızda yaptığımız gibi, Trump'ın günlük barajlarına dört yıl boyunca karşı koymanın bir yolunu bulmak, birleşmek ve bir strateji oluşturmak amacıyla) bir şekilde biraraya gelmelerinin özlemini çekmiştim. Bu buluşmanın büyük salonları olan bir üniversitede yapılmasını kurgulamıştım. Dolayısıyla bu yerin Standing Rock olacağı hiç aklıma gelmemişti. Fakat burada, kamplarda tepkilerle fikir üretmelerin birleştirilmesinde, Cesur Boğa Allard ve diğer liderleri model alıp, sürekli yaparak-öğrenme yönteminde keşfettiğim de bundan başka bir şey değil.

Standing Rock'ta buluşan insanlar nihayetinde boru hattının yapımını durdurmayı başaramadılar – en azından şimdilik başaramadılar. Anlaşmalara ve toprak haklarına alenen ihanet eden

Trump, Obama'nın kararını birden tersine çevirdi ve şirkete (militarize edilmiş polis güçleri takviyesiyle ve tabii Standing Rock Sioux yerlilerinin onayı olmadan) boru hattının Oahe gölünün altında geçirilmesine izin verdi. Ben şu satırları yazarken, petrol, topluluğun içme su kaynağının altından akıyor ve borular her ân patlayabilir. Mahkemelerde öfkeli direnişler sergileniyor ve projeyi finanse eden bankalar ağır baskı altına alınıyor. Boru hattına yatırım yapan bankalardan şu âna değin kabaca 80 milyon dolar çekilmiş durumda.

Fakat petrol akmaya devam ediyor.

* * *

Direnişle geçen ayların ardından, Obama yönetiminin nihayet boru hattına izin vermeyi reddettiği haberinin geldiği ânda ana kampta yaşadıklarımı asla unutmayacağım. Boru hattına karşı çıkan hareketin faaliyetlerine katkıda bulunmuş, Standing Rock'tan ayakları sağlam yere basan ama yine de oyuncul bir yapıdaki, yaşı henüz on üç olan Tokata Iron Eyes'le yan yanaydık. Telefonumda videoyu açtım ve ona yeni gelen sıcak haber hakkında neler hissettiğini sordum. "Sanki geleceğimi geri kazandım," diye cevapladı beni ve gözyaşlarına boğuldu. Onunla birlikte ben de ağladım.

Trump yüzünden Tokata güvenli yaşama duygusunu yeniden kaybetti. Yine de Trump'ın yaptıkları, o aylarda kamplarda öğrendiğimiz derin bilgileri silemez ve silmez. Orada öğrendiğimiz, bir yanda, acil bir tehdide '*hayır*' diyerek karşı çıktığımız bir direniş biçiminin modelini oluşturmak; diğer yanda, istediğimiz ve ihtiyaç duyduğumuz dünyaya '*evet*' derken yorulmak bilmeden çalışmaya devam etmekti.

13
SIÇRAMA ZAMANI
Küçük Adımlar Yeterli Gelmediğinden

"Üyelerimizden kendilerini feda etmelerini isteyemeyiz. Çok şey kaybediyorlar. Boru hattından gelecek işlere ihtiyaçları var – onlara bir şeyler sunmalıyız."

Bu çağrıyı yapan kişi, pek çok üyesi Kanada'nm petrol ve doğal gaz sektöründe çalışmakta olan önemli bir sendikanın üst düzey yöneticisiydi.

Geniş bir halka şeklinde oturan altmış insan yöneticiyi dinlerken sandalyelerini oynatıyorlardı. Yöneticinin söyledikleri yadsınamaz şeylerdi. Herkesin düzgün bir işe sahip olma hakkı vardır. Enerji işçileri de çok büyük zararlar görüyorlar.

Fakat odadaki insanlar, bir boru hattı daha inşa edilmesindeki sorunun çevrecilerle pazarlığa girmekle sınırlı kalan bir olay olma-

dığının da bilincindeydiler; ortada bilimle ve kimyayla pazarlığa giren, baştan dibe vurmuş bir girişim söz konusuydu. Hem yeni fosil yakıt altyapısını kurmak hem de su seviyelerini güvenli oranlarda tutacak şekilde sıcaklık seviyelerini korumak imkânsızdır.

Arthur Manuel ayağa kalktığında manzara böyleydi. British Columbia'da Secwepemc halkının eski şeflerinden ve son derece saygın bir Yerli entelektüel olan Manuel, öne doğru eğildi, sendika liderinin gözlerinin içine baktı ve fısıltıdan biraz daha yüksek bir sesle konuştu: "Fedakârlıkta bulunması gereken insanların sadece sizler olduğunu mu sanıyorsunuz? Petrol ve doğal gaz ile madencilik şirketlerinin faaliyetleri yüzünden benim halkımın ne kadar çok para ve iş kaybettiğini biliyor musunuz? On milyonlarca dolar. Biz bu direnişi sürdürüyorsak, hayatta paradan daha önemli şeyler olduğu içindir."

Bütün oda nefesini tutmuş gibiydi. Mayıs 2015'te Toronto'da iki günlük toplantıda tanıklık ettiğim en dürüstçe tartışmalardan birisi yapılıyordu. Odada batı kıyısındaki Haida Gwaii'den, doğu kıyısında Halifax'a kadar, muazzam çeşitlilikteki sorunlar ve kimliklerdeki hareketleri temsil eden liderler ve örgütçüler vardı.

Bizi önümüzdeki krizlere nelerin bağladığını ortaya koymak ve aynı zamanda birbiriyle çakışan zorlu meselelerin birçoğunu aşmayı sağlayacak, bütüncül bir gelecek vizyonu çıkarmaya çalışmak üzere biraraya gelmiştik. Tıpkı Standing Rock'ta olduğu gibi giderek daha fazla sayıda insan, bu bağları görmeye ve onlar üzerine kafa yormaya başlıyor; örneğin, ülke içinde ve dışında savaş istemekte çok ateşli ekonomik çıkarların, gezegenin ısınmasından sorumlu olan aynı güçler olduğuna işaret ediyorlar. Sendika temsilcisinin bahsettiği ekonomik istikrarsızlık ile (2017 yılı başında aniden ölen) Arthur Manuel'in değindiği Yerlilerin toprak haklarına ve toprağa yapılan saldırıların kaynağı aynı yer: kâr elde etmeyi insanların ve gezegenin esenliğinin üstünde tutan çürümüş bir değerler sistemi. Aynı sistem para peşinde koşmanın, skandallarla beslenen bir plutokratlar çetesinin Beyaz Saray'ın kontrolünü ele geçirebildiği Amerika Birleşik Devletleri'nde siyasal süreçlerin çürüyüp yozlaşmasına da yol açmakta.

Zamanımızı ve dikkatimizi vermemizi gerektiren acil durumlar arasındaki bağlar çok açık. Hatta, gözümüze batacak kadar açık. Yine de çeşitli sebeplerden (fon kaynaklarının baskıları, 'tıklamaya dayalı' kampanyalara yönelme arzusu, fazla radikal görünme ve bu yüzden çok şey kaybetme korkusu gibi sebeplerden) dolayı birçoğumuz, bu doğal bağları koparmayı öğrenmiş durumdayız ve duvarlarla birbirinden ayrılan, tekil meseleler üzerinde çalışıyoruz. Kemer sıkma politikalarına karşı mücadele eden insanlar iklim değişikliğinden nadiren bahsediyorlar. İklim değişikliğiyle mücadele eden insanlar savaşlardan ya da işgallerden nadiren bahsediyorlar. Çevre hareketi içinde, Ferguson ve Ottawa gibi şehirlerin sokaklarında Siyahların hayatına mal olan silahlar ile, dünyanın her tarafında Siyahların ve kahverengi derili insanların yaşadıkları yerleri mahveden kuraklıklar ve deniz seviyelerinin yükselmesi arasında bağ kurulmasına çok ender rastlanıyor. Kadınların bedenlerini diledikleri gibi kullanma ve istismar etme hakkına sahip olduklarını düşünen kudretli insanlar ile, insanların toprağa da aynı şeyleri reva görme hakkı olduğu şeklindeki yaygın düşünce arasındaki bağlar da nadiren birleştiriliyor.

Dolayısıyla bizlerin karşı karşıya olduğumuz krizlerin pek çoğu, temeldeki aynı hastalığın semptomları: çok sayıda insana ve toprağa kullanılıp atılabilir gözüyle bakan, tahakküme dayalı bir mantık. Bizler, yukarıda işaret ettiğim şekilde bu tezahürler arasında bağ kuramamanın, hep tekil meselelere kafa yormanın sürmesinin, ilericilere hemen her cephede mevzi kaybettirdiği; şu tarihsel uğrağın dönüştürücü gelişmelere ihtiyaç duyurduğunu bildiğimiz bir zamanda ıvır zıvır şeylere mesai harcamamıza yol açtığı inancıyla biraraya toplandık. Yani bu bölünmeler ve sorunları kompartımanlaştırmalar (karşı olduğumuz *sistemlerin* adını koymada yaşadığımız tereddütler) bütün potansiyelimizi tüketiyor ve çok fazla insanı kalıcı çözümlerin hiçbir zaman bulunamayacağı şeklinde bir umutsuzluğa sürüklüyor.

Biz ayrıca, bu bölünmeleri aşmanın (çeşitli meseleleri birbirine bağlayacak ipler bulmanın ve bu bağları kuvvetlendirmenin) en acil görevimiz inancıyla biraraya toplandık. Çünkü bu bağlar-

dan, onyıllardır gördüklerimizden daha geniş ve daha coşkulu bir ilerici koalisyon; sadece iflas etmiş bir sistemin semptomlarıyla baş etmekle kalmayacak, aynı zamanda muhtemelen o sistemle baş edebilecek bir koalisyon çıkacağından eminiz. Bizim amacımız (ki bu pek de mütevazı bir hedef sayılmaz), sadece istemediğimiz dünyanın bir resmini ortaya koymak değil, ayrıca onun yerine koymayı arzu ettiğimiz dünyanın bir haritasını çıkarmaya çalışmaktır.

Odadaki insanların çeşitliliği pek çok sert tartışmaya yol açmıştı. Fakat uzun, sancılı geçmişleri olan başarısızlık işbirliklerinden ve pek çok örnekte güven kırıcı yanlışlıklardan sonra, insanlar nihayet birlikte hayal kurmaya bir alan açmada kararlı görünüyorlar. Kavuşmayı arzu ettiğimiz dünyayı hayal etmenin kolay ve eğlenceli bir şey olduğunu farz edebilirsiniz. Oysa bu, başarılması en zor şeylerden biridir. Ayrıca, tek umudumuzun bu olduğu açıkça ortada. Daha önce gördüğümüz üzere, Trump ve takımı dünyayı her cephede geri götürmeye pek niyetli. Ancak onunla boy ölçüşebilecek bir vizyon, bizi birçok cephede birden ileri taşıyabilecek imkânı sağlayabilir. Kanada'da birbirleriyle kesişen bu gündemleri birleştirmeye yönelik bir deney gerçekleştirdik, fakat bu aslında giderek daha çok sayıda insanın aynı sonuca vardığı uluslararası çaplı (ABD'yi, İngiltere'yi, Avustralya'yı ve Avrupa'yı içine alan) bir tartışmanın parçası: Ülkelerimize zerk edilmiş siyasal zehirle doğrudan savaşabilecek ortak bir gündem etrafında birleşmenin zamanı gelmiş durumda. 'Hayır' demek yetmez – etrafında birleşeceğimiz büyük, cesurca 'evet'ler lazım bize.

HALKIN ŞOKUNUN ZAMANI

2008 yılındaki finansal erimeden bu yana, karşılaştığımız krizlere gerçekten ilerici nitelikte nasıl bir halkçı tepki verebileceğimiz konusuna epeyce kafa yordum.

Bir noktada, iklim biliminin olgulara dayalı verilerinin (onları doğru anladıysam şayet) bir katalizör olabileceğini düşünmüştüm. Fakat şu ânki sistemimizin başarısızlığının şundan daha belirgin bir göstergesi de olamazdı: Eğer şirketlerin her zamanki gibi faa-

liyet göstermelerine izin verilmesi devam ettirilirse, gezegenimize verilen ve etkisi gittikçe çoğalan zararlar insan hayatının sürdürülebilirliğini ortadan kaldıracaktır. Yine daha önce gördüğümüz üzere, iklim değişikliğine etkili bir karşılık vermek, büyük şirketler yanlısı ekonomik oyun kitabını tamamen bir kenara atmayı gerektirir; pek çok sağcı ideologun gerçekliğini yadsımakta kararlı oldukları ana sebeplerden birisi budur. Dolayısıyla, nasıl Büyük Buhran'dan ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çok köklü toplumsal dönüşüm dönemleri yaşandıysa, iklim krizi (insanlığa varoluşsal bir tehdit) de yüzyılda bir defa yakalanabilecek bir toplumsal ve ekonomik değişim fırsatı olabilir gibi görünmüştü bana.

İklim krizinin aciliyeti ayrıca, bize büyük başarılara ulaşılmasında çok kıymetli bir yardım sağlayabilirdi: bilime dayalı kesin ve değiştirilemez bir son vade. Tekrarlamakta fayda var ki, zamanımız tükeniyor. Yolun dışına sürüklendiğimiz onyıllardan sonra şimdi yokuş aşağı yuvarlanıyoruz. Demek istediğim, ısınma felaketinden sakınmakta bir aşama kaydetmek istiyorsak, büyük bir ekonomik ve siyasal geçişi *hemen şimdi* başlatmamız gerekiyor.

Ancak, hepimizin bildiği gibi, iklim değişikliği piyasaların çöküşü ya da savaş gibi gerçekleşmez. Giderek yaygınlaşan korkunç fırtınaları istisna sayarsak, ağır ilerleyen ve aşındırıcı bir süreç bu; ısınmanın her gün yaşanması muhtemel acil durumlar karşısında, bilinçaltlarımıza sızmasını tehlikeli şekillerde kolaylaştırıyor. O yüzden 2015 ilkbaharında bizi o toplantıda buluşturan şey sadece iklim krizi değildi; bunun yanında, gazetelerin ön sayfa manşetlerinde sıklıkla gördüğümüz bir şeydi: ExxonMobil, Rex Tillerson ve Vladimir Putin açısından büyük bir probleme dönüşen petrol fiyatlarının dibe vurması. Kanada'da, hükümetin Alberta'daki pahalı katranlı petrolü çiftliklere vermeyi öngördüğü bir ülkede yaşayan bizlerin gözünde, petrol fiyatlarının aniden düşmesi ağır bir ekonomik darbe olacaktı. Yatırımcılar katran kumlarından uzaklaşmaya başlamışlardı, on binlerce işçi işini kaybetmekteydi ve ister yeni istihdam yaratmak isterse hükümetin gelirlerini arttırmak bakımından olsun ortada herhangi bir B Planı yoktu.

Kanadalılar yıllardır sağlıklı bir çevre ile güçlü bir ekonomi arasında seçim yapmak zorunda olduğumuz masallarını dinliyorlar – işte şimdi ikisine de sahip olmadığımız anlaşıldı. Alberta'nın muazzam büyüklükteki toprakları ağır petrole ulaşmak için ağaçsızlaştırılır ve kirletilirken, Yerlilerin toprak hakları büyük oranda ellerinden alınmıştı ve ekonomi tankı su alıyordu. Ekonominin çökmeye başlamasının asıl sebebi, kaderimizin fiyatının hiç kimsenin kontrol edemediği dalgalanmalara bırakıldığı bir mala (petrole) bağlanmış olmasıydı.

İçimizden birkaçı ülke çapında bir toplantı fikrini tartışmaya başlamıştık; petrol fiyatlarının dibe vurmasının, iklim krizi meselesinin aciliyetiyle birleştiğinde, birçok cephede birden toplumumuzun ve ekonomimizin ihtiyaç duyduğu köklü dönüşüme uygun bir katalizör rolü oynayıp oynayamayacağını araştırıyorduk. Krizlerin örtüştüğü bu kavşaktan, hayatlarımızı ciddi derecede iyileştirecek, zenginlerle yoksullar arasındaki uçurumları kapatacak, çok miktarda iyi ücretli, düşük karbonlu istihdam imkânı yaratacak ve demokrasimizi tabandan yeniden güçlendirecek politikaları ortaya koymakta faydalanıp faydalanamayacağımızı değerlendirmeye başlamıştık. Bu, şok doktrinin tersi bir süreç olacaktı. Aşağıdan bir darbe, yani Halkın Şoku olacaktı.

Bunun üzerine "Fiyat şokundan enerji kaynağı değişimine" başlıklı bir mektup yollayıp, ülkenin her tarafındaki liderleri iki günlük bir toplantıda büyük hayaller kurmak üzere biraraya gelmeye davet ettik. Birçok insanın bölünmeleri kapatacak köprüler aradığı bir zamanda faydalı olabileceği umuduyla bu deneyimde yaşadıklarımızı burada paylaşmak istiyorum.

PARTİSİZ BİR PLATFORM

Davetimize karşılık veren insanlar buluşmaya geldiler. Emek federasyonları ve sendikaları başkanları, büyük yeşil grupların direktörleri, ikonik Yerli ve feminist önderler, göçmen haklarına, açık teknolojiye, gıda adaletine, barınma ve inanç sorunlarına ve başka meselelere yoğunlaşmış önemli örgütleyiciler ve teorisyenler

bu toplantıda hazır bulundular. Sadece birkaç haftalık duyuru imkânıyla bu kadar çok aktörü bir toplantıda buluşturabilmemiz, 2008 finans krizinden farklı olmayan bir şekilde ender rastlanan bir siyasal kapı açan ortak bir anlayışın yansımasıydı. Ancak bu defa gelen insanlar, fırsatı ellerinden kaçırmamaya kararlıydılar.

Toplantımıza aciliyet kazandıran başka bir faktör, ufukta bir federal seçim kampanyasının görünmesiydi. Aşırı petrol sektörü yanlısı Stephen Harper'ın liderliğindeki Muhafazakâr Parti on yıldır iktidardaydı, fakat ülkedeki genel ruh hali değişiyordu ve siyasal manzara da değişmenin eşiğinde gibi görünmekteydi. Yine de kampanyanın o aşamasında, heyecanlı seçmenleri ülkeleri için farklı bir vizyonla arkasına toplayacak bir siyasal parti yoktu. Başlıca muhalif partilerin ikisi de (Justin Trudeau yönetimindeki merkezci Liberaller ile ortanın solundaki Yeni Demokrasi Partisi), iklim konusunda yeni katran kumu boru hatları yapılmasını isteyen, petrol fiyatlarındaki çöküşle de iklim kriziyle de dürüstçe yüzleşmeyi hâlâ başaramayan geleneksel kampanyalar yürütmekteydiler.

O yüzden biz toplantımızda, ülkemizdeki hareketlerin yıllardır kalkışmadıkları bir şeyi yapmaya karar vermiştik; bir 'halk platformu', tek bir seçmen kesiminin değil de aynı ânda birçok kesimin birden ihtiyaçlarını yansıtmayı deneyecek bir metin kaleme alarak ülkedeki seçime müdahale etmeyi kararlaştırmıştık.

Bunu hem gezegenle ilişkimizi iyileştirmeye başlamanın, hem de ülkemizin kuruluşuna kadar geri uzanan sömürgeci ve ırkçı dönemlerinin yaralarının sarılmasının bir fırsatı sayıyorduk.

Aklımızda tuttuğumuz başka bir nokta daha vardı: Gerek iklim değişikliğini gerek ekonomik istikrarsızlığı doğuran hayat tarzı başka krizler de yaratıyordu. Sözgelimi, reçeteli uyuşturucu bağımlılığının artmasından yüksek intihar oranlarına, trafikte aşırı öfkeli olmaktan evlerde ekran bağımlılığına kadar çeşitli yollarda ifadesini bulan yaygın bir kaygı ve umutsuzluk doğuruyordu. Onun için kendimize, daha mutlu, daha sağlıklı topluluklar için yapılması gerekenleri tasavvur edip edemeyeceğimizi sormuştuk. Aynı şeyi gezegeni daha sağlıklı hale getirmek için de yapabilir miydik?

Kısacası, yüksek hedeflerimiz vardı. Bulunduğumuz yerden yapabileceğimiz tek ahlâki şey bu gibi görünüyordu: İster göçmenler, isterse evsizler, Yerlilerin toprak hakları ya da iklim alanlarında çalışsınlar, odadaki herkes açısından nasılsa fazladan bir risk söz konusu değildi.

Hedef, seçmenlerin -pratik konuşacak olursak- aynı ânda iki şeyi birden yapabilecekleri ölçüde somut ve esinlendirici bir vizyon saptamaktı. Seçmenler bir yandan sandıkta istemedikleri bir şeye (dönemin berbat hükümetine) karşı çıkarak oylarını kullanabilirlerdi; ama öte yandan, seçim politikasının dışında kalsa bile isimlerini bizim halk platformuna yazdırarak ya da desteklerini açıkça ilan ederek, fiilen istediğimiz şeyleri yansıtacağını umduğumuz bir vizyona 'evet' demeyi sağlayacak bir alanı hâlâ koruyabilirlerdi.

Platforma yeterince güçlü bir ivme kazandırabilirsek, seçilmiş temsilcilerimiz üzerinde kayda değer bir baskı uygulayabilirdik. Fakat bu noktaya gelmeden önce ilkin böyle bir metnin ana dayanakları konusunda anlaşmalıydık – ve bunun kolay olmayacağı belliydi.

REKABET EDEREK DEĞİL, BAĞ KURARAK

İlk toplantıda belirlenen, bazısı üzerinde konuşulmamış bazısı konuşulmuş çok az temel kural vardı. İlk kural, kimsenin "benim krizim senin krizinden daha büyük" demesine izin verilmemesi ve iklim krizinin acilliği ve kapsamından dolayı, bu meselenin yoksullukla, ırkçılıkla ya da başka kötülüklerle mücadelenin önüne konabileceğinin iddia edilememesiydi. Sorunları bir mertebe sırasına koymak yerine, krizlerin çok sayıda olduğu ve birbirleriyle kesiştiği bir çağda yaşadığımız ve bu krizlerin hepsi de acil olduğundan onları belirli bir sıraya koyamayacağımız öncülünden yola çıkıyorduk. İhtiyaç duyduğumuz şey, çok sayıda sendikalı iş yaratır ve mevcut sömürü ekonomisinde istismara uğrayanlarla dışlanmışlara anlamlı bir adalet sağlarken, emisyonları da ciddi oranda düşürecek *bütünsel* çözümler, somut fikirlerdi.

Başka bir temel kural, saygın tartışmalar yapmanın yeni çözümlere ulaşmanın sağlıklı ve gerekli bir parçasını oluşturduğuydu. Tartışmalar olması demek sürecin yürüyor olması demekti!

Odadaki gruplarla kişilerin birçoğu, daha önceki koalisyonların nasıl, çoğu 'hayır' demeye (alenen büyük şirketleri kayıran ticaret anlaşmalarına, cezalandırıcı ekonomik kemer sıkma gündemlerine, özellikle berbat sicili olan bir siyasetçiye ve petrol boru hatlarına ya da petrol ve doğal gaz çıkartılmasına 'hayır' demeye) dayalı ittifaklar olduğuna dikkat çekiyorlardı. Fakat siyasal yelpazenin ilerici kanadının, bırakın geleceğin ekonomisinin kapsamlı vizyonuna 'evet' demeyi, sırf 'evet' demek üzere toplandığının üzerinden çok zaman geçtiğinin bilincindeydik artık. O yüzden ihtilaflar kaçınılmazdı; özellikle de, bütün buluşmalar gibi, o sırada toplantıda bulunması gereken birçok insan odada yer almadığı için eksikli bir buluşmayı sürdürüyor olduğumuzun farkındaydık.

'Adil bir geçiş'e uygun fikirlerin hızla ve köpürerek döküldüğü bazı rahatlama ve sevinç ânları vardır. Yazı tahtalarımızın giderek öneriler ve sorularla dolması da buna bağlıydı:

- Bedava çok iyi çocuk bakımı.
- Araba kullanmanın azaltılması.
- Çalışmaya daha az, müziğe, bahçeyle uğraşmaya ve aileyle ilgilenmeye daha fazla zaman ayırma.
- Süper hızlı trenler. Güneş enerjisiyle işleyen yollar.

İki gün içinde çözemeyeceğimizi bildiğimiz, fakat yıllarca kafa yormaya devam edeceğimiz zorlu meseleleri de kaydetmiştik:

- Mülkiyet sorununu gündeme almazsak, adil bir adalete doğru nasıl ilerleyebiliriz?
- Sahip olduğumuz şeylerin bizi korumaya yeteceği fikrinin ötesine nasıl geçebiliriz? Güvenliğin kaynağı topluluktur, dayanışmadır. Güvenlik kendi sahip olduklarıma değil, kurduğum bağların ne kadar sağlam olduğuna dayanır.
- Kendimizin, *halkın* parçası olduğunu hissedeceği biçimde kamu sektörünü nasıl geliştiririz? Hepimiz kendimizi kamu konutlarının, kamu kaynaklarının sahibi olarak hissetmeliyiz.

- Adil bir geçiş döneminde sağlık bakımıyla, ev işleriyle ve toprakla ilgilenmeyle ilgili gayrı-resmi, karşılığı ödenmeyen işlerin tanınmasını ve bunlara belirli değerler biçilmesini nasıl gerçekleştirebiliriz?
- Güvence altına alınmış asgari gelir ne kadar olmalıdır?
- İklim adaleti, sömürgeciliğin sona erdirilmesinden ayrılamaz. Maden çıkarma endüstrilerinden ve iklim değişikliğinden en çok etkilenen halklara tazminat ödenmesini nasıl tasarlayabiliriz?

Güvenlik arayışıyla yurtlarından kaçmaya devam eden binlerce sığınmacının sorunları da aklımızdaydı:

- Göçmenler iklim krizine dışarıdan bakmıyorlar. Onlar iklim krizine dahiller.

POLİTİKALARLA DEĞİL, DEĞERLERLE YOL GÖSTERMEK

Benim tüm bu süreçteki rolüm iki günlük konuşmaları can kulağıyla dinlemek, ortak temaları not almak ve herkesin gözden geçirme fırsatının olduğu bir ilk kaba taslak metin kaleme almaktı. Yazı hayatımın en iddialı işiydi (bırakın altmış kişiyle beraber bir metin kaleme almayı, bir kişiyle dahi ortak yazmak benim açımdan müthiş zordu). Yine de bir sentez yapmayı mümkün kılan bazı apaçık ortak temalar çıkmıştı.

Ortak temalardan birisi, azami noktalara vararak sınırsızca maden çıkarılması konusuydu. Bizim ekonomimiz, işverenler giderek daha az güvenlik ve daha düşük ücretler sunarlarken, işçilerden sonsuz derecede daha fazlasını almaya, daha sıkıştırılmış zaman çerçevelerinde daha fazlasını talep etmeye dayanır. Topluluklarımızın pek çoğu benzer bir kırılma noktasına sürüklenmektedir; okullar, parklar, transit yollar ve diğer hizmetlere ayrılan kaynaklar onyıllardır bir bir budanmaya çalışılırken, yurttaşlar da boşlukları dolduracak daha az zamana sahiptirler. Elbette hepimiz, yeniden üreme döngülerini umursamadan yeryüzünün do-

ğal cömertliğinden sonsuz derecede faydalanan; öbür yandan, ister hayatı ayakta tutan su sistemleri olsun, isterse iklim sistemimizi dengede tutan atmosfer, kirlettiğimiz yerlere tehlikeli ölçüde hiç dikkat etmeyen bir sistemin parçasıyız.

Hikâyeleri (ömür boyu çalıştıktan sonra işinden atılan işçilerin, feci koşullarda süresiz gözaltında tutulma tehlikesiyle yüz yüze gelmiş göçmenlerin, bilgileri ve görgüleri görmezlikten gelinip saldırıya maruz kalan Yerlilerin hikâyelerini) dinlediğimizde, kısa vadeli kârlara ve servet edinmeye alışkın bir sistemin yapısal bakımdan belirli bir modele (insanlara ve toprağa ya son sınırlarına kadar sömürülecek kaynaklar, ya da -okyanusların derinlikleri ya da en karanlık hapishane hücreleri şeklinde olsun- görünmez yerlere atılacak çerçöp gözüyle bakmaya) ihtiyaç duyduğu hepimizin gözünde tamamen açığa çıkmıştı.

Bununla keskin bir zıtlık içinde, insanlar arzu ettikleri dünyadan konuştuklarında *bakım* ve *ilgilenmek* gibi sözcükler tekrar tekrar karşımıza çıkıyordu; toprağa bakmak, gezegendeki canlı sistemlerine ilgi duymak ve birbirimize ihtimam göstermek, vb. Aramızda konuştukça herkesin uygun gördüğü bir çerçeveye varmıştık: Topraktan ve birbirimizden sonsuz oranda almaya dayalı bir sistemden, ilgilenmeye dayalı (bir şey aldığımız zaman aynı zaman da onunla ilgilenme ve onu geri verme ilkesine dayalı) bir kültüre geçme ihtiyacı. Herkese kıymet verildiği ve insanlara ya da doğal dünyaya kullanılıp atılabilecek şeylermiş gibi muamele edilmediği bir sisteme geçme ihtiyacı.

Hazırladığım metni birbirine bağlayan fikir, çıkarmaya ve zorla almaya değil ilgi göstermeye ve rızasını almaya göre hareket etmekti. Bu da ilkin Yerli halkların, toprakla, suyla ve havayla ilk ilgilenen insanların bilgisi ve doğal haklarına saygı göstermekle başlıyordu. Pek çoğumuz (kendim dahil) ilk başta siyasal hedeflerden oluşacak bir liste hazırlamak üzere toplandığımızı düşünmüş olsak bile, çerçevesini belirlemeye çalıştığımız metnin özünü değerlerdeki, daha doğrusu ahlâktaki bu değişimin oluşturduğunun bilincindeydik.

Siyasetin özgül damarları tamamen bu değişime bağlıydı. Örneğin 'yeşil işler'den bahsettiğimizde genellikle başında sert bir şapkayla bir güneş dizinini yerleştiren bir adam resmi tasarlarız. Bu bir tür yeşil iştir ve önemli bir iştir. Fakat tek örnek değildir. Yaşlı ve hasta insanlara bakmak ciddi bir karbon yakımına sebep olmaz. Sanat yaparak fazla karbon yakılmaz. Öğretmek düşük karbonlu iştir. Günlük bakım düşük karbonlu iştir. Yine de ağırlıkla kadınların yerine getirdiği bu işlere genellikle değerinden az kıymet ve ücret verilir; sık sık da hükümetin kesintilerinden aleyhte etkilenirler. O yüzden biz, yeşil bir işin geleneksel tanımını, topluluklarımıza faydalı olan ve onları zenginleştirici, fazla fosil yakıt yakmayı gerektirmeyen işleri de kapsayarak genişletmeyi kararlaştırdık. Bir katılımcının söylediği gibi: "Bakıcılık yenilenebilir enerjidir. Eğitim yenilenebilir enerjidir." Kısacası bu, yıkım üzerinde yükselen bir ekonominin yerine sevgi üzerinde yükselen bir ekonominin nasıl kurulacağını göstermeye yönelik bir girişimdi.

KIRMIZI ÇİZGİLER

Hazırladığımız metinde, insanların talep ettiği değer değişimini yansıtan mümkün olduğunca çok soruna değinmeye çalıştık (bu sorunlar daha fazla sayıda göçmen kabul etmekten, bizi bir yanda 'büyüme' ile öbür yanda çevreyi koruma ve yerel istihdam yaratma arasında seçim yapmaya zorlayan ticaret anlaşmalarına son vermeye kadar uzanıyordu). Fakat ayrıca, akla gelebilecek her talebi gölgede bırakacak uzun listeler hazırlamanın çekiciliğine kapılmamaya karar verdik. Tersine, sorunlarımızın (ve çözümlerin) çoğunun birbiriyle ilintili olduğunu gösteren bir çerçeveyi vurgulamalıydık ve bu çerçeve daha sonra gerekli yerlerin ve toplulukların özgül durumlarına göre genişletilebilirdi.

Aynı zamanda, odadaki farklı gruplara özgü, platformda yer alması gereken belirli talepler söz konusuydu. Yerli katılımcılar açısından, kendi "serbest, önceden ve bilgilendirilerek onayları" olmadan Yerli halkların topraklarında hiçbir adım atılamayacağını öngören Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirgesi'nin ek-

siksiz uygulanması çağrısında bulunmak hayati önemdeydi. Sendikacılar açısından, işçilerin hem yeni yeşil işler için özel bir eğitimden geçirilmelerini hem de bu yeniden eğitimin demokratik katılımcıları olmalarını istemek kritik önemdeydi.

Odada bulunan birçok kişi açısından nostaljinin reddedilmesi de kalın bir kırmızı çizgiyi oluşturuyordu. Platform, her zaman toprak hırsızlığına ve renkli derili toplulukların birçoğunun ekonomik ve toplumsal sistemden dışlanmalarına bel bağlamış bir ülkenin idealize edilmiş belleğine yenik düşemezdi. Esin kaynağının temeli, hepimizin birlikte resmettiğimiz bir gelecek olmalıydı. Taslağın yazarlarından ve Quebec eyaletinde Kanehsatake halkından tanınmış bir Yerli hakları aktivisti olan Ellen Gabriel bu süreci 'insanlığın yeniden doğumu' olarak görmüştü. Diriliş değil, yeniden doğum.

Tufts University'de İngilizce profesörü olan ve köle ticaretinin süregiden yansımalarıyla ilgili *In the Wake* başlığıyla etkili bir kitap kaleme almış bulunan Christina Sharpe, platformun esinlendirdiği son tartışmalardan birine katılmış ve önemli bir uyarıda bulunmuştu: Sharpe'a göre, görev "çöküş değil, bağlantı kurmaktı". Yani, çok değişik deneyimler ve sorunlarda birlik ve ortaklık noktaları arayabilecek olmamıza ve bunları aramamız gerekmesine rağmen, her şeyi harmanlayıp, içinden çıkılamaz bir en düşük ortak payda klişeleri lapasına da çevirmemeliydik. Birleşik bir vizyonu örme girişiminde biraraya gelmiş olsak bile, tek tek hareketlerin bütünlüğü ve topluluk deneyimlerinin özgüllüğü yansıtılıp korunmalıydı.

BU NOKTADA HEP BERABER

Bir bakıma kendimize şunu soruyorduk: İnsanlarda en fazla değer verdiğimiz özellikler nelerdir? Bu özelliklere şunlar giriyordu: cömertlik, konukseverlik, sıcaklık ve bilgelik. Arkasından şu soru geliyordu: Bu özellikler halkın önünde, birer politika olarak dile getirildiğinde neye benzerler? Söz konusu özelliklerin yansıttığı şeylerden birisinin açıklık olduğunu keşfetmiştik. Açıklık da, ya-

bancıları korku ve şüpheyle karşılamaktan ziyade, muhtaç konumdakileri kabullenen; yaşlılara ve onların ömürleri boyunca edindikleri bilgi birikimlerine, keza Kanada adı verilen bu yakın dönem icadından çok önceleri beri var olan bilme biçimlerine kıymet veren bir kültürün beslenip geliştirilmesi anlamını taşıyordu.

Toplantının sağladığı örgütlenmenin yönlendiricilerinden Bianca Mugyenyi, konu iklime ve göçe geldiğinde bu ilkeyi şöyle özetlemektedir:

> Şimdi gözlemlediğimiz sığınmacı akınları, gelecekte göreceklerimizin sadece bir kesitidir. İklim değişikliği ve göçler yakından bağıntılıdır ve gelecekteki onyıllarda dünyanın her tarafında insanların deniz seviyesinin yükselmesinden ve aşırı hava değişikliklerinden dolayı toplu halde yurtlarından ayrılacaklarını göreceğiz. İşte hepimizin karşısına çıkan bir soru: Bu noktada hep beraber miyiz? Fırsatını tanırsak çoğu insanın bizimle aynı şeylere inandığını düşünüyoruz. İnsanların kendi topluluklarındaki başka insanlar için, ayrıca hiç tanımadıkları yabancılar için ayağa kalktığı kriz zamanlarında bunu tekrar tekrar gözlemliyoruz. Fakat bizim göç, sınır ve sosyal destek sistemlerimizin de bu fikirle uyumlulaştırılması gerek. Sıçrama, daha iyi benliklerimize hitap etmekle ilgili bir şeydir.

ENERJİ TAZMİNATLARI

Bugün çoğumuzun kullandığı enerji, hissedarlarına kâr dağıtan bir avuç büyük çokuluslu şirketin mülkiyetinde. Söz konusu şirketlerin başlıca hedefi, resmi görevleri, azami kârı elde etmek – o yüzden çoğu enerji şirketi yenilenebilir kaynaklara geçmekte gönülsüz davranıyor. Fakat ya kullandığımız enerji sıradan yurttaşların mülkiyetinde olsaydı ve demokratik yollarla kontrol edilseydi? Ya enerjinin niteliğini *ve* mülkiyetinin yapısını değiştirebilseydik?

Bunun üzerine, piyasaya sunsalar dahi ExxonMobil ve Shell'den yenilenebilir enerji satın almak istemediğimize karar verdik – biz enerji üretiminin kamunun, toplulukların ya da enerji kooperatiflerinin mülkiyetinde olmasını istiyorduk. Enerji sistemlerine demokratik yollarla biz sahip olsaydık, kırsal bölgeler, kasabalar ve

şehirlerde toplumsal hizmetleri (günlük bakım hizmetleri, yaşlıların bakımları, topluluk merkezleri ve transit sistemleri) düzenleyecek gelirlerde kullanabilir, diyelim Rex Tillerson'ın çok hoşuna gidecek şekilde 180 milyon dolar değerindeki emeklilik paketlerinde israf etmezdik. Toplulukların denetimindeki enerjiye geçişin öncülüğünü 1980'lerde Danimarka yapmıştı; bu ülkede, kooperatif mülkiyetindeki rüzgâr çiftliklerini teşvik edip mali destek sunan hükümet politikaları uygulanıyordu. Daha sonra aynı model geniş ölçekte Almanya tarafından benimsenmişti. (Almanya'nın yenilenebilir enerji tesislerinin kabaca yarısı çiftçilerin, yurttaş gruplarının ve sayıları 900'e varan enerji kooperatiflerinin ellerindedir; Danimarka'da 2000'de ülkenin rüzgâr türbinlerinin yaklaşık yüzde 85'i çiftçiler ve kooperatifler gibi küçük oyuncuların mülkiyetindeydi.) İki ülkenin uygulaması, bu modelin muazzam sosyal fayda getirdiğini ve çok hızlı bir geçişe uygun olduğunu göstermiştir. Danimarka'nın rüzgâr çiftliklerinde kullanabileceğinden çok daha fazla enerji üretmesi neredeyse ân meselesidir – böylece fazla enerjisini Almanya ve İsveç'e ihraç edebilecektir.

Bize bu modeller (ve o sayede yüz binlerce iş imkânının yaratılması) esin kaynağı oldu; fakat, İklim Adaleti İttifakı gibi ağlar vasıtasıyla renkli derili insanların düşük gelirli topluluklarının, geniş çaplı yeşil enerjiye geçişten en fazla kirlenen ve en fazla imal edilen yer ve kesimlerin *ilk planda* faydalanmasını sağlama mücadelesi verdikleri Amerika Birleşik Devletleri'ndeki örnekler de aynı derecede esinlendiriciydi. Kanada'da aynı modelin benimsendiği açıktır: Son iki yüzyılı aşkın zamanda topluca kirli enerjiye bağımlı olmamızın en zararlı etkileri, ağırlıkla Yerlilerinden ve göçmenlerden meydana gelen en yoksul ve en muhtaç durumdaki insanları vurmuştur. Toprakları çalınanlar ve madenlerle zehirlenenler onlardır. Yaşama alanları en kirlilik doğurucu rafineriler ve enerji tesisleriyle istila edilenler onlardır. Dolayısıyla biz, Alman modeline dayalı bir 'enerji demokrasisi' çağrısında bulunmaya ilaveten, enerji geçiş sisteminin odağına tazmin edici adaleti de koyduk. Buna göre, Yerliler ve (kömür tesislerinin havayı kirlettiği göçmen semtlerindeki gibi) tehlike altındaki diğer top-

luluklar, kamu fonlarından ilk sırada yararlanmalı ve (iş imkânlarının, kârların ve yeteneklerin bu topluluklarda kalmasının sağlanması suretiyle) kendi yeşil enerji projelerini kontrol etmeliydiler.

Adaleti temel alan bir geçiş sistemi ayrıca, yüksek karbonlu sektörlerde çalışan (ve pek çoğu kömür madenleriyle petrol rafinerilerinde sağlıklarından olan) işçilerin tam ve demokratik katılımcıları olmaları anlamına gelmeliydi. Bizim yönlendirici ilkemize göre, hiçbir işçi arkada kalmamalıydı.

Özetle, bizim planımızda, ülkemizi temelinden değiştirme sürecinde sistemi daha adil kılmak açısından tarihsel bir fırsat yakaladığımız da ileri sürülüyordu. Fosil yakıtlardan kurtulmaya başladıkça, Yerli halklara yapılan korkunç yanlışlıkları telafi etmeye; ekonomik, ırksal ve cinsiyet eşitsizliklerini ciddi oranda azaltmaya; göçmen işçilere uygulanan bariz çifte standartları kaldırmaya yönelebilir, ayrıca yeşil sektörlerde, toprağın ve suyun ıslah edilmesi çalışmalarında ve bakımla ilgili mesleklerde çok miktarda kalıcı, iyi ücretli iş imkânları yaratabilirdik. Çocuklar zehirli hava solumayacakları için daha sağlıklı büyüme imkânını yakalarlardı; giderek yaşlanan toplumumuzda daha sağlıklı bir topluluk hayatı sürdürülürdü; trafikte daha az vakit kaybeder, daha az saat çalışır, arkadaşlarımız ve ailelerimizle daha fazla birlikte olurduk. Başka bir ifadeyle, daha mutlu, daha dengeli bir topluma kavuşurduk ve mutluluk tanımımız, marka oluşturma mantığının temelinde yatan (ve Donald Trump'ın yükselişiyle iyice körüklenen), sonsuz bir döngüye dönüşmüş sürekli tüketim çılgınlığıyla değerlendirilmezdi. Bu çerçeve bize iyi görünmüştü ve hiç Kanadalı-olmayan bir yaklaşımla, manifestonun ülkemizin sınırlarının ötesindeki yerlerde benzer geniş tabanlı ittifaklara bir model oluşturabilmesini ummaya dahi cüret etmiştik.

EVET, KENDİMİZİ KURTARMAYI BAŞARABİLİRİZ

Platformumuzun karşılaşacağı en büyük engelin, ekonomik kemer sıkma mantığının gücü olduğunu biliyorduk; onyıllardır hepimize verilen mesaj buydu, öyleyse hakikaten adil bir toplum hayalini kurma çabasına niçin girmeliydik? Bunu aklımızda tuta-

rak, kendi planımıza kaynak oluşturacak gelirleri nasıl yükseltebileceğimiz konusunda bir ekonomistler ekibiyle yakın çalışma içinde olduk.

Kilit önemdeki araçlar şöyleydi: fosil yakıtlara yapılan devlet yardımlarını (ki dünya çapında 775 milyar dolar civarındadır) kaldırmak; işlem vergisi koyarak (Avrupa Parlamentosu'na göre, böyle bir tasarrufla dünya çapında 650 milyar dolar vergi toplanabilirdi) finans sektörünün devasa kazançlarını daha adil bir paylaşıma dönüştürmek; fosil yakıt çıkarımlarına konan ruhsat bedellerini yükseltmek; büyük şirketlerden ve en zengin insanlardan yüksek oranlarda gelir vergisi almak (milyarderlerden toplanacak vergilerin yüzde 1 oranında arttırılması bile, Birleşmiş Milletler'e göre, dünya çapında elde edilecek tutarı 45 milyar dolara çıkarabilirdi); kademeli olarak artan karbon vergisi (gelişmiş ülkelerde karbon diyoksitin metrik tonu başına 50 dolar vergi konması, yıllık toplanan miktarı tahminen 450 milyar dolar arttıracaktır); askeri harcamalarda kesintilere gidilmesi (Stockholm Uluslararası Barış Barış Araştırma Enstitüsü'nün raporundaki rakamlara göre, askeri harcamaları en fazla olan on ordunun bütçeleri yüzde 25 oranında azaltılsa, 325 milyar dolarlık bir meblağ açığa çıkar). Ne yazık ki, belki de en büyük potansiyel vergi kaynağı olan vergi sığınaklarını kapatma çağrısını metne eklemeyi unutmuştuk.

Matematik açık: Bu büyük geçişin parası yukarıda sıralanan kalemlerde; sadece hükümetlerin bunun peşine düşecek niyeti ve cesareti olması lazım.

Özetle, bizim vizyonumuz buydu: 'kemer sıkma' diye nitelenen ve imal edilmiş krizlere uygun adımlar atmak yerine, hayat kalitemizi somut biçimde iyileştiren ve daha ilgili toplumlar yaratan sektörlere yatırım yapmak. Ve tabii, geçişin her aşamasında adaletli olmaya kesin kararlıydık.

İŞ BAĞLAMA SANATI'NIN TAM ZIDDI

Metnin taslağını hazırlama sürecini hatırladığımda, Trump'ın "Sizi nasıl kazıklayabilirim" anlayışına dayalı iş bağlama sanatın-

dan çok uzaktaki sularda gezinmemiz beni etkilemişti. Hiç kimse istediği her şeyi alamıyor, hatta bunun için uğraşamıyordu bile. Ciddi anlaşmazlıklar söz konusuydu elbette, fakat nihai metni ortaya çıkarmak için herkes birtakım tavizler vermişti ve hiç kimse zor duruma düşmemişti. Bu karşılıklı anlayış, tartışmalarımızdan çıkan ilkelerin ve değerlerin yansımasıydı: Hedef, sonsuz derecede alıp tüketmeye dayalı bir toplumdan, ilgilenmeye ve yenilenmeye dayalı bir topluma geçmekse, öyleyse bütün ilişkilerimiz aynı karşılıklılık ve bakım/ilgi ilkelerine temellenmeliydi – çünkü birbirimizle ilişkilerimiz hepimizin en değerli kaynağıdır. Birbirimizi boyun eğmeye zorlamanın da antitezidir.

'EVET'E EVET

Cümleler ve talepler üzerinde birkaç hafta süren oynamalardan sonra, ilk toplananlardan hemen herkesin kabul edebileceği bir nihai platform taslağını hazırladık. (Tam metni kitabın sonunda okuyabilirsiniz.) Metnin başlığında da anlaştık: *Sıçrama Manifestosu – Kanada'da Yeryüzüyle ve Birbirimizle İlgilenmeye Dayalı Bir Çağrı. Sıçrama* sözcüğünü seçmemizin sebebi, merkezci kademeciliğe meydan okuyan nanik yapmamızdı (kademecilik, kendini 'ihtiyatlı' diye adlandırırken, aslında iklim krizinin şu son aşamasında özellikle tehlikeli bir tutuma işaret ediyordu). Bulunduğumuz yer ile gitmemiz gereken yer arasındaki uçurum o kadar derin, bize kalan zaman o kadar kısıtlıydı ki küçük adımlarla bunu başaramazdık – sıçramamız lazımdı.

Belgenin ortak yazarlarından, partnerim Avi Lewis bu durumu şöyle özetliyor:

> Sıçrama'yla planın ölçeği, krizin ölçeğine denk düşüyor. Pek çoğumuzun gözünde bu bir kozmik rahatlama hissi uyandırıyor – nihayet ortaya, ne kadar çok ve ne kadar hızlı değişmemiz gerektiğini fiilen kabullenen bir dizi talep çıkarmış bulunuyoruz. Sıçrama'nın doğru gelmesinin bir başka sebebi, iklim krizine mühendislerin çözeceği bir teknik sorun gözüyle değil, bir sistem krizi ve bir ekonomik felsefe olarak bakması. Sıçrama, iklim krizinin kökünde yatan

sebebi saptıyor – o da çağımıza egemen olan ekonomik mantıktır: sürekli artmakta olan tüketim çılgınlığında kök salan, sürekli büyüme ihtiyacını beslemek için durmadan çıkarmak, durmadan almak. ... Ürkütücü bir değişim seviyesindeyiz, fakat bunu dürüstçe ortaya koyuyoruz. İnsanlar nasıl bir değişime ihtiyacımız olduğunu iliklerinde hissediyorlar.

Metni kamuoyuna açıklamadan önce, birçok kuruluştan ve güvenilir tanınmış kişilerden ilk imzacılar olmalarını istedik. Tekrar tekrar aynı cevabı aldık: *Evet. Bunun olmasını istiyorum. Siyasetçilerimizi zorlayalım. Kahrolsun ihtiyatlı merkezcilik.* Ulusal ikonlarımız tereddütsüz yanımızda durdular: Neil Young. Leonard Cohen (o zaman hâlâ yaşıyordu). Romancı Yann Martel, "Bu ülkenin şehirlerinde sesi çıkan herkes bunu meydanlarda haykırmalı," diye yazdı.

Bizim hazırladığımız, Greenpeace ile Oxfam, Kanada Kamu Çalışanları Sendikası (ülkenin en büyük sendikası) ile Kanada İşçi Kongresi'nin (sendikaların üst organı) başkanı gibi büyük kuruluşlarca, yine Siyahların Hayatı Önemlidir-Toronto, Hiç Kimse Yasa Dışı Değildir ve ülkenin en büyük, üyeliğe dayalı savunma kuruluşu Kanadalılar Konseyi gibi hakiki taban gruplarınca imzalanabilen ender metinlerden oldu. Metne ilk imza koyanlar arasında tüm partilerin destekçileri ile hiçbir partiyi desteklemeyen kişiler vardı. Hepsi de aynı inancı paylaşıyordu: Büyük siyasal partiler seçmenlerine karşı karşıya olduğumuz krizlerle uyumlu bir plan sunmuyorlarsa, o zaman bu plan seçim siyasetinin dışından gelmeliydi.

Sıçrama Manifestosu'nun kamuoyuna sunulduğu günlerde binlerce insan adını eklemişti; sonra on binlere ulaştık ve metnimizi onaylayan kuruluşların sayısı 200'ü geçti. Şaşkınlık içindeydik. İstemedikleri şeylere (katran kumları boru hatlarına, siyasette paranın rolüne, büyük şirketlerin ticaret anlaşmalarına, yüklü güvenlik faturalarına) karşı onyıllarca mücadele eden insanların, arzu ettikleri dünyanın etrafında birleşmeye hazır oldukları açıktı. İmzaların çoğalması bana ilkin Arjantin'de hararetli bir seçim kampanyasında duyduğum sloganı hatırlatıyordu: "Bizim hayallerimiz

sizin sandığınıza sığmaz." İnsanların Sıçrama Manifestosu'nu imzalarken söyledikleri buydu: Evet, bu baştan aşağı sakat ve kısıtlı seçim sisteminde sandığa bir oy atacağım, fakat o oyu arzu ettiğim dünyanın bir ifadesi sayma yanlışına düşmeyeceğim. Sıçrama Manifestosu, tarihin bu ânında seçim politikasının genellikle muazzam sayılardaki insanların hayallerini de acil ihtiyaçlarını da yansıtamadığını kaydetmeye bir alan açıyordu. (Fakat Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ve başka yerlerdeki asıl mesele, o hayalleri yanına mümkün olduğu çabuklukta bir kazanma stratejisi de ekleyerek sandığa *atmak* olacak...)

ÇERÇEVEYİ PATLATMAK

Büyük şirketleri kollayan basından gelen tepkiler, şaşkınlıktan (nasıl bir parti olmadan bir platform kurulabilirdi? niçin bir seçim kampanyasının ortasında böyle bir şey gündeme getirilmişti?) öfkeye uzanıyordu. Kanada'nın ulusal gazetelerinden birisi, Sıçrama Manifestosu'nun birbirimizle ve gezegenle ilgilenmeye dayalı bir ülke çağrısını 'delilik' olarak yaftalarken, bir başkası 'ulusal intihar' demeyi uygun görüyordu.

Bunlara şaşırmamıştık. Önerdiğimiz şeylerin, anaakımdaki siyasal tartışmalarda siyasal bakımdan neyin mümkün olduğunu gösteren çerçeveye uygun düşmediğini biliyorduk. Fakat bizim Sıçrama Manifestosu'yla -çok açık biçimde- yapmaya çalıştığımız, çerçeveyi patlatmaktır. Çünkü bu çerçeve türümüzün güvenliğine ve muhtemelen hayatta kalmasına alan bırakmıyorsa, demek ki bu çerçevede çok, çok yanlış bir şey vardır. Bugün siyasal bakımdan mümkün olan şeyler bize yarından sonraki gün, geleceğin iklim kaosunu gösteriyorsa, o zaman siyasal bakımdan mümkün olan şeyleri değiştirmemiz gerekmektedir.

Birçok kişi açıkça aynı fikirdeydi. Anaakımda çıkan bazı gizemleştirici haberlere rağmen, insanlar manifestoya imza koymaya devam ettiler, imzaların nasıl daha fazla yaygınlaştırılabileceğini sordular, kendi şehirleri, kasabaları, okulları ve sendikalarında yerel Sıçrama Manifestosu toplantıları organize ettiler. Manifesto-

ya uygun eğitim toplantılarının, oturma eylemlerinin ve mitinglerin fotoğraflarını bize göndermeyi de hiç ihmal etmediler – şarkıların ses kayıtlarını dinlemek bile esin vericiydi. Ülke çapında düzenlenen bir ankette, üç merkez ve merkez-sol partiyi (Liberaller, Ulusal Demokratik Parti ve Yeşil Parti) destekleyenlerin belirgin bir çoğunluğunun manifestomuzun temel taleplerini onayladıkları anlaşıldı. Muhafazakârların yüzde 20'si bile sempatilerini dile getirmişlerdi.

Sonunda Kanadalılar oylarıyla Stephen Harper'ı seçtiler, fakat seçimin en büyük kaybedeni, merkez-sol partimiz Ulusal Demokratik Parti oldu. UDP son derece ihtiyatlı bir kampanya yürütmüştü ve soldan Justin Trudeau'nun Liberallerinin kuşatması altındaydı. Ulusal Demokratik Parti'nin birkaç ay sonra yapılan kurultayında genç delegeler parti içinde bir isyan çıkardılar: Cesur davranılsaydı partinin kazanabileceğine inanmış olan gençler, delegelere Sıçrama Manifestosu'nun ruhunu resmen onaylama çağrısında bulunmuşlardı. Öneri kabul edildi de – dış toplumsal hareketlerin yönlendirdiği bir platformun ciddiye alınması dahi, büyük bir siyasal parti açısından nadir rastlanan bir örnekti.

HAYAT SIÇRAMASI

Sıçrama Manifestosu, kamuoyuna sunulmasından sonraki aylarda, canlı, evrilen bir projeye döndü; destekleyen toplulukların sayısının artmasıyla metin sürekli zenginleşiyor ve gözden geçiriliyordu. Bizim ekibimiz de dünyanın her tarafında benzer deneyleri örgütleyen kişilerle yakın temas halindeydi: Metnin çerçevesinin kendi yerel ihtiyaçları ve en acil krizlerine nasıl uydurulacağını tartışan, Trump'ın seçim zaferinin arifesinde toplantı halinde olduğum Avustralyalı gruptan, Avrupa'da Sıçrama'dan esinlenen kendi manifestolarını kaleme almış yeşil partiler koalisyonuna, Kuzey kutbunda Nunavut'dan ABD'deki Gulf South'a ve Bronx'a uzanan topluluklara kadar geniş bir yelpaze söz konusuydu. Hapishanede 'Sıçramacılar' diye bir grup bile oluşmuştu: Yirmi yaşına varmamış gençlerin yetişkin muamelesi gördükleri

Connecticut'daki bir gözaltı merkezinde tutulan bir grup öğrenci, fosil yakıtlardan kurtulup adalet temelli bir geçişin yaşanmasının kendileri gibi gençleri hapishanelerden kurtarabilecek bir sürecin parçası olabileceğine kafa yoruyorlardı.

Ekibimizin şimdi 'Hayat Sıçraması' diye adlandırdığı ve benim en sevdiğim örnek, Kanada Posta İşçileri Sendikası'yla ilgili olandır. Dünyanın her tarafındaki posta çalışanları gibi bizdeki posta işçileri de işyerlerinin kapanması, posta dağıtımının kısıtlanması ve belki de kamusal posta hizmetlerinin FedEx'e satılması baskısıyla yüz yüzedirler. Başka bir ifadeyle, her zamanki kemer sıkma ve özelleştirme belasıyla karşı karşıyadırlar. Fakat bu iflas etmiş mantığa uygun koparabilecekleri en iyi anlaşma uğrunda mücadele etmek yerine, ülkenin her postanesini yeşil geçişe uygun bir birime dönüştürecek bir vizyoner plan geliştirmek amacıyla, Sıçrama ekibi ve Kamu Hizmetleri Dostları adındaki bir grupla birlikte çalışmayı yeğlemişlerdir. Sendikanın uzun süredir savunduğu posta bankacılığıyla birleşen ve 'Topluluğun Gücünü Göstermek' adını taşıyan bu öneri, postaneyi yirmi birinci yüzyılda yurttaşların elektrikli alet ve araçlarını doldurabilmelerini, bireylerle işletmelerin büyük bankaların peşinde koşturmayı bırakıp, bir enerji kooperatifi kurmak için kredi çekebilmelerini, posta hizmetlerinin posta dağıtımından daha öte bir işlev görebilmesini (yerel ürünlerin dağıtımıyla yaşlıların bakımını da üstlenebilmesini) sağlayacak ağ şeklinde yeniden tasarlamaktadır. Başka bir ifadeyle, postane işçileri bakım işçilerine, iklim işçilerine dönüşeceklerdi – ve bu görevlerini, elektrikle çalışıp Kanada'da üretilen aletlerle yerine getireceklerdi.

İlk başta Sıçrama ekibinin üzerinde kendi partisini kurma, mevcut partilere aday çıkarma ve bu yolda manifestoyu platform şeklinde kullanma baskısı vardı. Bizse Sıçrama hareketinin köklerini korumak ve manifestomuzun tek bir partinin tekelinde kalmaması amacıyla bu tür isteklere karşı koyduk. Bugün, özellikle Trump'ın seçilmesinden sonra Sıçrama hareketinin hayatiyeti, Kanada'mn içindeki ve dışındaki, onu giderek daha fazla kendi yerel çalışma-

ları ve seçim platformlarının temeli yapmak isteyen insanların gözünde çok açıktır. Örneğin kuzey Kanada'da, uzun süredir kerestecilikle geçinen bir şehir olan Thunder Bay'de yerel bir Sıçrama grubu, belediye konseyi için bir dizi aday çıkarmaya karar vermişler ve bunun için manifestonun kendi versiyonlarını kaleme alarak, metni bir yandan evsizlikle mücadele edip, Yerlilerin toprak haklarını savunurken, öbür yandan şehirlerinin nasıl yeşil üretim merkezi haline getirilebileceğinin esası olarak değerlendirmişlerdi. Mart 2017'de Pennsylvania'da eyalet temsilciliği için oldukça çekişmeli geçmiş bir kampanyada, efsanevi barınma ve yoksulluk-karşıtı aktivisti Cheri Honkala, "iklim değişikliği, eşitsizlik ve ırkçılık krizlerini hep birarada" ele alma gerekliliğine parmak basarak, "Sıçrama Manifestosu'ndan türetilmiş bir platform" yaratma vaadinde bulunmuştu.

ÜTOPYA – HALKIN TALEPLERİNİN DESTEĞİYLE

Sıçrama Manifestosu, siyasal *zeitgeist*'da (çağın ruhu) bir değişimin parçasıdır; birçok insan, geleceğin sancılı ayrılıklarımıza rağmen biraraya gelme ve liderliği geleneksel bakımdan en fazla dışlanmış kesimlerden alma yeteneğimize bağlı olduğunun farkına varmaktadır. Bizler, herkesin çeşitli mücadeleler arasında bağlar kurmaya çalışmadan ve ihtiyacımız olan dünyanın ahlâki temelini oluşturması gereken kavramlarla değerler konusunda berrak bir fikre sahip olmadan kendi köşesinde mücadele verdiği, tekil sorunlu siyaset tarzının sınırlarına vardık.

Bunu kabullenmek, özel saldırılara (ailelere, insanların bedenlerine, topluluklara, bireysel haklara) karşı koymanın birdenbire tercihe bağlı sayılması anlamına gelmez. Tıpkı federal makamlardan yerel okul kurullarına kadar her yönetim kademesine dirençli ilerici adaylar çıkarmaktan başka seçenek bulunmaması gibi, direnmekten başka seçenek yoktur. Gelecekteki aylar ve yıllarda, elinizdeki kitapta anlatılan çeşitli direniş taktiklerine (sokak protestoları, grevler, mahkemelerde meydan okumalar, sığınaklar,

ırk, cinsiyet ve cinsel kimlik ayrılıkları nedeniyle dayanışma gösterileri, vb.) her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulacaktır ve bunların hepsi temel önemdedir. Çeşitli kurumlara, fosil yakıtlardan tutun hapishanelere, savaşlara ve işgallere kadar çeşitli mülksüzleştirme yollarından kazanç elde eden endüstrilerden uzak durmaları için baskı yapmayı sürdürmemiz gerekiyor. Fakat bu mücadelelerden birinden bile zaferle çıksak (ki mümkün olmayacağını biliyoruz), hâlâ Aşırı Sağ'ın kabarışının başlamasından önceki aynı yerde olacağız ve Trump'ın habis semptomlarından sadece birisini oluşturduğu sistemik krizlerin temel sebeplerine eğilmekte daha iyi fırsatlara kavuşmuş sayılmayacağız.

Günümüzde hareket liderleriyle kilit önemdeki örgütleyicilerin büyük kısmı bunu çok iyi anlamış olarak, buna uygun planlar ve eylemler tasarlamaktadırlar. Siyahların Hayatı Önemlidir hareketinin kurucularından Alicia Garza, Trump'ın göreve başlamasının arifesinde, toplumsal hareketlerin beş yıllık büyüme dönemini şöyle değerlendirmiştir:

> İster Occupy Wall Street olsun, isterse HAYALciler hareketi ya da Siyahların Hayatı Önemlidir hareketi... bütün bu hareketlerin azami ölçüde güçlenmemizi sağlayarak, bu ülkeyi yönetmek üzere birleşeceği yönünde bir umudum var. Bu konuya o denli odaklanmış haldeyim ki, benden başka herkesin de buna kafa yormasını umuyorum.

Birçok insan ve onlar gibi biz de, son onyıllarda toplumsal hareketlerde ne yazık ki eksik gördüğümüz ütopyacı hayaller kurma eğiliminin yeniden canlandığını gözlemliyoruz. Salt şiddete dayalı, savunulamaz nitelikteki bir şimdiden daha iyi olmakla kalmayan, aynı zamanda harika bir resmi ortaya çıkan bir gelecek çağrıları, giderek daha sıklıkla doğrudan, yakıcı taleplerle (saati 15 dolar olan geçim ücreti, polis cinayetlerine ve sürgünlere son verilmesi, karbona vergi konması, vb.) birlikte anılıyor.

Amerika Birleşik Devletleri'nde bu yeni ütopyacılığın en cesur ve en esinlendirici örneği, Siyahların Hayatı Önemlidir hareketinin 2016 yazında başlattığı kapsamlı bir siyasal platform olan Vision for Black Lives'dır. Siyahların önderliğindeki ellinin üze-

rinde kuruluşun koalisyonundan doğan bu platformun temel yönelimi şöyledir: "Biz sahte çözümleri reddediyor ve kâr etmeyi insanların üstüne koyan ve birçoğumuzun nefes almasını imkânsız hale getiren bugünkü sistemleri kökünden dönüştürebileceğimize inanıyoruz." Platform ayrıca, polis cinayetleriyle toplu gözaltı ve tutuklamaların, Siyahlara ve kahverengi renkli insanların topluluklarına savaş açmış, o insanlara iş imkânı açmayan, son derece geri sosyal hizmetler sunan ve çevre kirliliğine sebebiyet veren bir ekonomik sistem bağlamına oturtulması görüşündedir. Sonuçta inanılmaz sayıda çok insan formel ekonominin dışına çıkarılmış, giderek daha fazla askerileştirilen polisin hedefi olmuş ve aşırı kalabalık hapishanelere tıkılmıştır. Bu platform hapishanelere kaynak ayrılmaması, polisin okullardan çıkarılması ve polisin silahsızlandırılması gibi bir dizi somut öneride bulunmakta; kölelere ve sistemli ayrımcılığa tazminat ödenmesini, üniversite öğretiminin parasız hale getirilip öğrenci kredi borçlarının affedilmesini öngören bir program ortaya koymaktadır. Tabii çok daha fazlası vardır – vergi yasalarının değiştirilmesinden tutun bankaların kapatılmasına kadar, kırka yakın siyasal talep. *Atlantic* dergisi, ABD başkanlık kampanyasının ortasına bir tokat gibi inen bu platformun "bütünlüğü içerisinde siyasal parti platformlarıyla bile boy ölçüşecek" nitelikte olduğunu ileri sürüyordu.

Trump'ın göreve başlamasından sonraki aylarda Siyahların Hayatı Önemlidir hareketi, onlarca grubu 'Çoğunluk' bayrağı altında toplayarak diğer hareketlerle kurulan bağların derinleştirilmesinde merkezi rol oynamıştı. Yeni oluşum da 4 Nisan (Dr. Martin Luther King'in öldürülmesinin yıldönümü) ile 1 Mayıs arasında bir aylık eylemler dizisi planladı. Ülke çapında düzenlenen "Irkçılıkla Mücadele, Daha Yüksek Ücretler" protestoları, ırk adaletini işçilerin hızla büyüyen 15 dolarlık asgari ücret kampanyalarına ve göçmenlere karşı artan saldırılara bağlıyordu. Yeni koalisyona göre: "Trump'ın başkanlığında bütün insanlar adına doğru, kolektif bir ekonomik adalet ve işçi adaleti vizyonu ortaya koymamız bir zorunluluk."

Haziran 2017'de çeşitli kesimlerden binlerce aktivist, Ulusal Bakıcılar Birliği'nin geniş tabanlı 'Halkın Gündemi'ni tartışmaya devam etmek amacıyla düzenlediği ikinci yıllık Halk Zirvesi için Chicago'ya akın ediyor. Yıllardan beri hareketleri biraraya getirmeyi sağlayan 'Moral Pazartesiler'in yapıldığı Kuzey Carolina'dan Michigan'a kadar eyalet düzeylerindeki benzer buluşmalar da sürüyor. Kuzey Carolina'daki hareketin ilk kurucularından olan Muhterem William Barber şöyle demişti: "Bir ân *(moment)* değil, bir hareket *(movement)* inşa etmelisiniz... Ben bütün bu hareketlerin (Moral Pazartesiler, 15 Dolar Asgari Ücret Mücadelesi, Siyahların Hayatı Önemlidir hareketi) insanların boyun eğeceklerini değil, başkaldıracaklarını gösteren umut işaretleri olduğuna inanıyorum."

Kanada'da olduğu gibi iklim krizi bizi, sıkışık ve aman vermez bir son vadeye göre siyasal dönüşüm planları ortaya koymaya zorluyor. New York Renews adı verilen güçlü ve geniş bir koalisyon, eyaletin 2050 yılına kadar tümüyle yenilenebilir enerjiye geçmesi yönünde yoğun baskılar uyguluyor. Eğer bu tür iddialı hedefleri ABD'de daha fazla eyalet benimserse ve başka ülkeler de aynı yola girerlerse (örneğin İsveç kendine 2045 yılına kadar karbon tarafsızlığı hedefini koymuş durumdadır), Trump'ın ve Tillerson'ın en uğursuz çabaları gezegeni iklim kaosuna sürüklemeye yetmeyebilir.

Gerçekten ileriye gitmenin bir yolunu görmek mümkün hale gelmektedir; başka bir ifadeyle, en başından itibaren ekonomik adalet mücadelesini, ırkçılığın ve kadın düşmanlığının, zaten kirli yollarla servet edinmiş kesimleri gerek halkın gerekse gezegenin sırtından daha da zenginleştiren bir sistemi yürütmenin potansiyel araçları işlevini gördüğünü ortaya koyan derin bir analizle kaynaştıracak yeni siyasal oluşumların gerçekleşmesi mümkündür. Bu yeni oluşumlar, ortak bir dönüşüm projesi etrafında aktivizme yönelen ve ilk defa örgütlenen, çok-ırklı ve çok-kuşaklı bir koalisyon halinde birleşen milyonlarca insanın yurdu haline gelebilecektir.

Yaşadığımız her yerde Trumpcılığm yenilgiye uğratılması hedefini güden planlar, en yüksek makama gelecek ilerici bir kurtarıcı aramanın ve sonra da o kurtarıcıya körü körüne destek olmanın çok ötesine geçmektedir. Topluluklar ve hareketler bunu seçmek yerine, kendilerine destek vermelerini isteyen siyasetçilerin onaylamak zorunda oldukları temel politikaları belirlemek üzere birleşmektedirler.

Halk platformları öncülüğü almaya başlıyor – siyasetçiler onların peşinden gitmek zorunda kalacaklardır.

SONUÇ:
İLGİLENMEYİ BAŞA ALAN ÇOĞUNLUK, HEMEN YANI BAŞIMIZDA

"Şimdi saatler iyimserliği gösteriyor; kötümserliği daha iyi zamanlara saklayalım."

(Jean-Claude Servais)

Bu kitaba *şok* sözcüğüyle başlamıştım, çünkü seçim günü ve sonrasında birçok insanın ağzından hep bu sözcüğü duyuyorduk. Fakat yazarak geçirdiğim son aylarda 'şok' sözcüğüne kafa yorarken, bu bağlamda onu kullanmanın doğru olup olmadığını da sorgulamaya başladım.

Şok durumu bir hikâye koptuğu zaman, neler olup bittiği konusunda hiçbir fikrimiz olmadığı zaman doğar. Fakat bu sayfalarda irdelenmiş olan pek çok açıdan Trump bir kopuş değildir; bilakis, kültürümüzün çok uzun zamandır anlatmakta olduğu pek

çok büyük tehlike hikâyesinin doruk noktası – ve mantıki son durağıdır. Yani, açgözlülüğün iyi bir şey sayılmasının; piyasa kurallarının egemen olmasının; hayatta en çok paraya önem verilmesinin; beyaz insanların diğer renkli derili insanlardan daha iyi bulunmasının; muhtaç durumdaki insanların kaderlerini, yüzde birlik kesimi oluşturanların da kendi altın kulelerini hak ettikleri görüşünün; kamusal nitelikli ya da ortaklaşa sırtlanılan hiçbir şeyin korunmaya değer olmadığı savının; hepimizin tehlikelerle sarılmış halde, sadece kendimizi düşünmemiz gerektiği fikrinin ve tüm bunların alternatifi olmadığı iddiasının doruk noktası ve mantıki son durağıdır.

Bu hikâyelerin pek çoğumuz açısından soluduğumuz hava kadar gerçek olduğu dikkate alındığında, Trump aslında bir şok olarak düşünülmemelidir. Meksikalılara 'tecavüzcüler' diye hakaret edip, engelli insanlarla dalga geçerken kendisi cinsel organlarıyla kadınları elde edebilmesiyle övünen bir milyarder devlet başkanı, ultra-zenginlere fütursuzca dokunulmazlık tanıyan, kazanan-hepsini-alır rekabetiyle dibe vurmuş ve her kademede tahakküme dayalı bir mantığın işlediği bir kültürün mantıki ifadesidir. Dolayısıyla hepimizin Trump'ın gelişini bekliyor olmamız gerekirdi. Gerçekten de Batı ırkçılığının ve kadın düşmanlığının belaltı saldırılarından en doğrudan etkilenen insanların birçoğu Trump'ın gelişini uzun zamandır beklemekteydiler.

Belki de şok diye adlandırılan duygunun altında aslında, daha doğru bir ifadeyle, korku ve dehşet yatıyordur. Etkileyici bir distopyan roman okuduğumuzda ya da sıkı distopyan filmler seyrettiğimizde hissettiğimiz zamanki gibi bir korku ve dehşet. O türdeki bütün hikâyeler, halihazırdaki eğilimleri ayırıp, onları apaçık sonucuna kadar takip eder ve daha sonra da bu sonucu bir ayna tutup sormakta kullanır: Gördüğünüz şey hoşunuza gidiyor mu? Gerçekten bu yolda ilerlemeye devam etmek istiyor musunuz? İşte bu kâbusvari gelecekler tam da şok edici *olmadıkları* için dehşet vericidir – bildiğimiz hikâyelerden bir kopuşu oluşturmadıkları gibi, bizzat onların gerçekleşmiş halini gösterirler. Şuna inanmaya başladım artık: Bizim Amerika'nın ilk nükleer silahlı 'reality

TV' başkanım benzer bir çerçevede, distopyan bir romanı canlandırırken görmemiz gerekiyor. Trump bir ayna; sadece Amerika Birleşik Devletleri'ne değil, dünyaya da tutulan bir ayna. Aynada gördüğümüz hoşumuza gitmezse (ki çok büyük çoğunluğumuzun hoşuna gitmeyeceği aşikardır), yapmamız gereken şey de açıkça kendini ortaya koyar.

Bizim yalnızca Trump'ı değil, onu kaçınılmaz olarak doğuran hikâyeleri de sorgulamamız lazım. Aptal ve insanı afallatıcı derecede cahil birisi olan Trump'a şahsen ve yüzeysel olarak meydan okumak yetmez. Bizim Trump'ı ödüllendiren ve onu dünyanın en kudretli kişisi olarak kadar yükselten, derin kök salmış eğilimlerle yüzleşmemiz gerekir. Esas bize, Yeşil Bölgeler ve Kırmızı Bölgeler'le dolu bir dünyada 'reality TV' yoluyla, çabuk zenginleşme yollarını gösteren kitaplarla, milyarder kurtarıcılarla ve hayırsever kapitalistlerle satılan değerlerin; ortadan kaldırılan güvenlik ağlarının, hapishane sayısındaki patlamanın, tecavüz kültürünün olağanlaşmasının, demokrasiyi temelinden oyan ticaret anlaşmalarının, su seviyesi yükselen denizlerin ve felaketler karşısında hemen yeni bir özelleştirme fırsatına sarılmanın yansıttığı değerlerin ipliğini pazara çıkarmamız gerekir.

Aynı zamanda bizim için Trump tarafından biraz şoka uğratılmak herhalde iyidir, hatta sağlıklıdır. Sebebi de şudur: Trump'ı yaratan hikâyeler her zaman tartışmalı oldu. Her zaman başka hikâyeler, paranın hiç değer taşımadığında, hepimizin kaderimizin birbirimizinkiyle ve doğal dünyanın sağlığıyla iç içe geçtiğinde ısrar eden hikâyeler de oldu. Trump'ın temsil ettiği güçler her zaman bu diğer, daha eski ve açıkça doğru olan hikâyeleri bastırmanın, böylece ortadaki bütün kanıtlara ve sezgilere rağmen kendi hikâyelerini egemen kılmanın yollarını aramışlardır.

Başka hikâyelerin varlığı, Trump günümüzdeki neo-liberal sistemin mantıki doruk noktasını temsil ederken, şu ânki neo-liberal sistemin insanın hikâyesinin tek mantıki doruk noktası olmadığını hatırlatmalı bize. Dolayısıyla bizim şimdiki çalışmalarımızın bir kısmı (kilit önemdeki kısmı) salt direnişle sınırlı kalmamalı. Salt 'hayır' demekle yetinmemeliyiz. Bunu yapmalıyız elbet-

te. Fakat bunun yanında, daha iyi bir dünyanın hayalini kurup planlarını yapacak bir alanı da kuvvetle muhafaza etmemiz gerekir. Tabii bu, durumumuzdan memnun olduğumuz anlamına gelmez. Bu, Trumpcılığı nasıl yenilgiye uğratacağımızın asli bir yanını da göstermektedir bize.

TRUMP'I İÇERİDEN ÖLDÜRMEK

Benim açımdan Trump'm yükselişi, bir parça tuhaf görünse de, daha içsel bir meydan okumayı da kışkırtmıştır: Beni içimdeki Trump'ı öldürmede daha kararlı yapmıştır. Washington'daki yeni rejimin çok sayıda insanı kendimizdeki önyargıları, geçmişte bizi bölüp duran yanlış eğilimleri kavramaya çaba sarf ettirdiğini daha önce görmüştük. Direniş ve köklü değişim çabalarımızda biraraya gelmemiz sürdükçe bu içsel çalışma da can alıcı önemdedir.

Pek çoğumuzun içimizdeki Trump'la (yani, hepimizin bir parça Trump-vari küçük alışkanlıklarımızla) yüzleşmekte daha fazla şey yapabilmemizin başka, genellikle küçümsenen yolları vardır. (Daha açık olursak: Küçük kusurlarımızın bizi 2016 seçimlerinin sonuçlarından sorumlu yaptığını söylüyor değilim – bu, kime ve niçin oy verildiğiyle ilgili bir mesele değil.) Belki de bu, dikkat süresinin 140 karakterle sınırlı kalmasıyla ve 'takipçiler'i dostlarla karıştırmakla ilgilidir. Bu belki de kendimizi, topluluklar içinde yaşayan insanlar olmaktan ziyade, pazardaki markalar gibi görmeyi öğrenmemizle ilgilidir. Ya da belki, benzer işler yapan başka insanlara, bütün yeteneklerimizi seferber etmemizi gerektiren bir mücadelenin potansiyel müttefikleri gözüyle değil, pazardaki sınırlı pay uğruna kavgaya tutuşmuş rakip ürünler gözüyle bakmakla ilgilidir. (Trump'ın başkanlığının büyük şirketlerin markalaşmaya yönelmelerinin sinsice işleyen sömürgeci mantığının doruk noktası olduğu göz önüne getirildiğinde, belki de tüm bunları arkada bırakmanın zamanı geçmiştir.) Ya da belki bu, serseri takımının anlaşmazlık içinde olduğumuz insanları utandırma ve onlara saldırma kampanyasına katılmaya karşı koyamamasıyla ilgilidir. Yukarıda sıraladığım türde saldırılarla karşı karşıya riski

düşünüldüğünde, bu alışkanlığın da Baş-Twittercı olmaya rahatsız edici derecede yakın olması mümkün müdür?

Veya belki de bu, bir milyarderin (nazik, cömert ve iklim değişikliğinden, kızların güçlenmesinden kaygı duyacak biri olması haricinde) yardım botuna binmesini beklemekle ilgili bir şeydir. Liberal milyarder kurtarıcı portresi Trump'dan çok uzak biri gibi görünebilir, ancak bu fantezide büyük servet hâlâ süper-kahraman yetenekleriyle eşitlenmektedir ve böylece Mar-a-Lago Bakanlığı'na doğru bir parça daha yaklaştırıldığımızı görmekteyizdir.

Yukarıdaki dürtülerle hikâyelerin bir kısmı içimizde duruyor gibi görünse bile bunun sebebi bizlerin korkunç insanlar olmamıza bağlanamaz. Ne de olsa pek çoğumuz, bize sürekli herkesin başarı merdivenine tırmanmasına yetecek kadar kaynak bulunmadığı, o yüzden tepeye çıkarken -bedeli ne olursa olsun- yolumuzu başkalarını ite kaka açmamız gerekeceği görüşünün pompalandığı sistemler içerisinde faaliyet yürüten insanlarız. Medyayı tüketen ve üreten herkes isteyerek ya da istemeyerek, 'reality TV', kişisel marka oluşturma ve hiç durmadan dikkatimizi öğüten mesaj bombardımanının kültürel sularında (Donald Trump'ı yaratan aynı sularda) yüzmektedir. Pis kokulu yüzme havuzunun farklı kısımları vardır elbette ve bazı insanlar cankurtaranların bulunmadığı, başkalarına göre suyla taşınan hastalıklara yakalanma ihtimallerinin daha fazla olduğu bölgelerde yüzmektedirler – yine de hakikaten havuzun dışında olabilmek hâlâ zordur. Bunu kabullenince kendi görevimizi de belirginleştirmeye başlayabiliriz: Dünyayı değiştirme umudunu koruyarak, kendimizi değiştirmeye istekli olmamız gerekmektedir.

İyi haber şudur ki, Trump-olmayan bizler; örneğin yüz yüze ilişkilere bir haftada birkaç saat daha fazla ayırarak, bir projeye katkıda bulunurken egomuzu biraz geri bastırarak ya da hayatta alınıp satılamayan şeylerin kıymetini bilerek kendimizi daha mutlu kılacak yollar bulabiliriz – mutluluğumuzu arttırabiliriz. Bizi bitiş çizgisi görünmeyen, aslında benliğimizi ömür boyu kendine bağlayacak bir mücadelenin içinde tutacak olan budur.

Dolayısıyla Sağ'ın demagojilerinin dünyanın her tarafında yükselişiyle iki yolla baş etmeye çalışabiliriz. Bir tarafta, dünyanın her ülkesindeki merkezci partilerin benimsedikleri bir mevcut sistem seçeneği vardır. Mevcut sistem seçeneği, çocuklarla biraz daha fazla ilgilenmeyi, kadınların ve renkli derili insanların üst kademelerde daha iyi temsil edilmesini ve belki birkaç adet daha çok güneş panelini vaat eder. Ancak bu seçenek, aynı eski kemer sıkma mantığıyla, piyasalara aynı kör inançla, sonsuz tüketimi mutluluğa eş tutan aynı denklemle ve yaraları iyileştirecek aynı Band-Aid kampanyalarıyla beraber gelmektedir.

Bu sınırlı bakışın Aşırı Sağ'ın dünya çapındaki kabarışını durduramamasının çeşitli sebepleri vardır, fakat asıl sebep şudur: Bu sınırlı bakış sorunun kaynağına çok uzaktır, yeterince yaklaşamamaktadır. Günah keçisi arayışlarını güçlendiren gerçek ve yerinde şikayetlere hitaben sunacağı bir şey olmadığı gibi, yükselen Sağ'ın en çok tehdit ettiği insanlara daha iyi bir gelecek umudunu da yeterince aşılayamamaktadır. Karşımızdaki aşırı eşitsizlik yüklü, neofaşist eğilimlerinin maskesinin indirildiği, ikliminin bozulmasından dolayı hasta ve tüm bu krizlerin başlıca kaynaklarından olan neo-liberalizmin büyük oranda tedavi edilemediği bir toplum. Bizse bu tablodan sorumlu güçlere ancak cılız bir 'hayır'la karşılık veriyor, henüz kayda değer bir 'evet'le öne atılamıyoruz.

Pek çoğumuz belli ki başka bir yaklaşıma hazırız: Gündelik hayatta somut iyileşmeleri öngören, *yeniden bölüşüm* ve *tazminat* gibi güçlü sözcüklere yer vermekten korkmayan, Batı kültürünün (gezegenin nereye gidebileceğini ya da en derinimizdeki dürtülerimizi nereye sürükleyebileceğini hiç umursamadan) 'iyi hayat'ı giderek daha izole tüketim kozaları içinde, giderek tırmanan arzularımızla eşitlemesine meydan okumaya kararlı bir plana etkileyici bir 'evet' demeye hazırız.

Belki de bu yeni yakaladığımız iddiamız için (en azından kısmen) Trump'a teşekkür etmeliyiz. Trump'ın büyük şirketler adına gerçekleştirdiği darbedeki utanmazlık payı, sistem değişikliği-

nin daha zorunlu görünmesine muazzam katkıda bulunmuştur. Eğer Amerikan endüstrisinin titanları (bütün çirkin nefretleri, yiyiciliği, gösterişçiliği, tembelliğiyle) bu adamın arkasında hizalanmaya can atıyorlarsa, eğer Wall Street Trump'ın gezegeni yanmaya bırakma ve sadece yaşlıların hayatta kalması planlarıyla ilgili haberlere sevinçle karşılayabiliyorsa, eğer medyanın büyük kesimi çikolatalı pastanın üstüne yazdığı emirle füze saldırılarından dolayı başkana övgüler yağdırabiliyorsa, o zaman çok sayıda insan böyle bir sistemin hiçbir tarafını istemedikleri sonucuna varmaya başlayacaktır. En düşük değerlerin en yüksek makamlara çıkması sonucunda, azami şey elde etme kültürü, sonsuzca kapma ve elinde tutma kültürü bir tür kırılma noktasına varmıştır. Belli ki şimdi tek tek politikalarıyla değil de, kökünden hesaplaşılması gereken işte bu kültürdür.

Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve başka yerlerde çıkan isyankâr Sol adaylar ve partilerde gördüğümüz, her şeyin çözümünü bulmuş kusursuz siyasetçiler ya da kusursuz platformlar değildir. Bu yarışlara girmiş simaların bazıları gelecekten ziyade geçmişe sarılmaktadır ve yürüttükleri kampanyalar, yönetmeye soyundukları çeşitli ülkelere ayna tutamamaktadır, ya da bunca yeterince başarılı değillerdir. Yine de bu geniş görüşlü adayların ve yepyeni siyasal oluşumların (mevcut düzen analistlerinin yorumlarıyla şaşırtıcı anketlerde defalarca görüldüğü üzere) bir kol uzatımı mesafesinde yakınımıza gelmesi, neo-liberalizmin kamusal söylemde kurduğu egemenlikle onyıllardır yadsınmış ve bastırılmış olan çok önemli bir olgunun kanıtıdır: Kademeli kökten dönüşümün sağlanmasının *halkta bir karşılığı* vardır ve artık gün geçtikçe daha fazlamız, daha bir iki yıl gibi yakın bir döneme kadar bu geleceği tasavvur etme cesareti göstermeye başlamışızdır.

İşte, iliklerimize değin hissetmemiz gereken şey budur: Neoliberalizmin büyüsü bozulmuştur; canlı deneyimlerin ve dağ gibi yığılan kanıtların ağırlığı altında ezilmiştir. Onyıllardır söylenemeyen şeyler artık, milyonlarca oy toplayan adaylarca yüksek sesle dile getirilmektedir: *parasız üniversite eğitimi, asgari ücretin iki katına yükseltilmesi, teknolojinin imkân tanıdığı çabuklukla yüzde*

yüz yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş, polisin demilitarize edilmesi, gençlerin hapishanelere atılmaması, sığınmacıların hoş karşılanması ve savaşın hepimizin hayatlarını daha güvensiz kıldığının vurgulanması. Kalabalıklar bu sloganları haykırıyorlar. Cesaret verici adımlar çoğaldıkça bir sonraki adımın ne olacağını kim bilebilir? Köleliğin ve sömürgeciliğin bedeli olan tazminatlar mı? Kadınlara karşı şiddetle mücadele edecek bir Marshall Planı mı? Hapishanelerin kaldırılması mı? Yeşil iş programını odağına almış demokratik işçi kooperatifleri mi? 'Büyüme'nin artık ilerlemenin ölçeği sayılmaması mı? Niçin olmasın? İlerici hayal gücünü çok uzun zamandır kısıtlamış bulunan entelektüel çitler yıkılıp yerlere saçılmış durumdadır.

Son iki yıldır Sol'un kazanmanın eşiğine geldiği örnekler yenilgiler değildir. Bunlar, ilerici bir çoğunluğun yeniden boy gösterebileceği derinlikli bir ideolojik dizilişin ilk sarsıntılarıdır (ve bu, yelpazenin sağ ucunda otoriteryanizmin ve neo-faşizmin yükselişi kadar jeopolitik bir önem taşımaktadır). Gerçekten, Sol adayların zayıflıkları ve yanlış adımları çaresizlik bahanesi yapılmayıp, hakiki bir umut göstergesi sayılmalıdır. Yani, çok daha büyük bir siyasal çadır kurmak mümkündür – bu, kolektif bakımdan ve dikkatli atılan adımlarla ilk günden doğru direklerin dikilmesi meselesidir. Şimdi birçok hareket liderinin ileri sürdüğü şekilde, ekonomik eşitsizliğin genişlemesinin ve iklim felaketlerinin çoğalmasının, her zaman için insan hayatını ırka ve cinsiyete göre mertebelendiren, halkları deri renklerine, dini inançlarına göre birbirlerine saldırmaya kışkırtan ve bu ölümcül düzeni korumak ve ayakta tutmakta en güçlü araç olarak cinselliğe sarılan sistemlerden ayrılamayacağı öncülünü kabullenmek çok iyi bir başlangıç olacaktır. Tüm bunları dile getirecek kararlılığa sahip siyasal oluşum bir de yeni teknolojileri ve küresel ticareti insanileştirip demokratikleştiren bir cesurca plana sahipse, popülist zemini hızla Sağ'm elinden çekip alır ve sanki bir patlama gerçekleşmiş gibi bizi geçmişten kopartıp, heyecanlı, daha önce hiç denenmemiş bir gelecek istikametine sokar. Böyle derinden çeşitli ve ısrarla geleceğe bakan bir kampanyanın yenilmez olduğu da çok geçmeden anlaşılabilir.

Söylediklerim aşırı iyimser bir izlenim uyandırıyorsa şunu aklınızda tutun: Amerika Birleşik Devletleri'nde siyasal hareketlere katılmaya başlayan insanların sayısı, örgütlerdeki insanların daha önce hiç görmedikleri ölçülerde çoğalıyor. Yürüyüşlere (kadın hakları için, ülkeden kovulma aleyhinde ve Siyahların hayatlarını savunmak adına yapılan yürüyüşlere) rekor sayıda katılımlar oluyor. İlerici siyasal mitingler, konferanslar, salon toplantıları ve meclislerde kapasitenin ötesinde katılımlar gözleniyor. Güçlü bir şeyler oluyor ve bunun daha ne kadar gidebileceğini bildiğini iddia eden kişilere, en fazla bize Trump'ın asla kazanamayacağını ve Brexit'in kesinlikle çıkmayacağını bildiren anketçiler kadar güvenilmelidir. Siyasetin susturulduğu bir çağda bu geniş çadırı kurmak zor bir uğraştır ve ilerleme sağlamadan önce sancılı tarihlerle dürüstçe yüzleşmeye istekli olmayı gerektirir. Yine de oldukça verimli bir potansiyelle bu tür korku verici risklerin birleştiği bir uğrakta, denemeye çalışmaktan başka ne şansımız vardır ki? Her yeni fırsatı bulduğumuzda sıçramaya çalışmaktan başka nasıl bir seçimimiz olabilir?

Sözgelimi Cumhuriyetçilerin Obama'nm sağlık programını kaldırmaya yönelik ilk çabalarının başarısızlığa uğramasından sonra, genel sağlık hizmeti çağrısında bulunan hareket ülke çapında yükselişe geçmişti ve ihtiyacı olan herkesin tıbbi bakım görme imkânına sahip olması düşüncesi onyıllardır görülenden daha fazla taraftar bulmaya başlamıştı. Şimdi, Washington'da ne yapılıyor olursa olsun, Califonia gibi büyük eyaletlerde bu modelin benimsenmesi eğilimi daha fazladır.

Trump'm planları uygulanma aşamasında gerçeküstü beceriksizliklerle el ele gideceğinden böyle daha fazla fırsat çıkacağı bellidir. Eğer Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) yeniden müzakereye açılırsa bu türde başka bir tektonik tabaka kaymasını bekleyebiliriz. Trump'ın icraatları, işçi sınıfından destekçilerini de acı bir şekilde hüsrana uğratacaktır, fakat hepimize sonsuza değin süreceği söylenmiş bir anlaşmanın yeniden müzakereye açılması, sendikacılarla çevrecilere hakikaten adil bir ticaretin çerçevesiyle ortaya çıkma ve buna dayanarak destek toplama fır-

satım da sağlayacaktır. Benzeri müzakerelerin her biri (ki birçok örnek yaşanacağı bellidir), Sağcı popülizme karşı nasıl bir gerçek alternatif ortaya koyabileceğimizi ve koymamız gerektiğini somutlaştırma fırsatıdır. Gerçek bir halk platformunun direklerini çakma fırsatıdır.

Son bir hatırlatma: Trump'ın felaket kapitalistleri ABD hükümetinin çok güçlü bir kısmını kontrolleri altında bulunduruyor olmakla birlikte, her şey onların kontrollerinde de değildir. Şehirlerde ve eyaletlerde yapılan şeyleri kontrol edemezler. Hatta çoğu zaman Kongre'nin yapacaklarını bile kontrol edemezler. Üniversiteleri, inanç kurumlarını ve sendikaları hiç kontrol edemezler. Mahkemelerin yapacaklarını (henüz) kontrol edemiyorlar. Diğer egemen ülkelerin yapacaklarını kontrol edemiyorlar. Dünyanın her tarafında bireyler ve gruplar olarak bizlerin yaptıklarını da kontrol edemiyorlar.

Tam da Washington'daki gelişmeler ziyadesiyle tehlikeli bir nitelik taşıdığı içindir ki, henüz Trump damgasını yememiş alanlarda kolektif gücümüzle yapacaklarımız her zamankinden daha önemlidir. Demokrat Parti'nin 2016'daki Ulusal Kongresi'nde Michelle Obama toplanan kalabalığa, "Onlar azaltırken biz yükseltiyoruz," demişti. Gerçi burada gerçeklerden ziyade konuşma tonundan ve ailesinin Trump ve çetesinin battığı çukura saplanmaya karşı çıkmasından bahsediyordu. İşte bu ethosu konuşma tonundan gerçeklere taşımanın zamanıdır: Onlar alçaldıkça *herkesin* yükselmeyi hedeflemesi gerekir. Trump'ın kontrolünün bulunmadığı birçok alanda daha yüksek iddiaları hedeflememiz ve eylemlerimizle daha fazlasını başarmamız gerekir. İklim değişiminin feci boyutlara ulaşmasını engellemek için daha fazlasını yapmalıyız. Göçmenlerin ve sığınmacıların yaşayacağı özgür şehirler yaratmak için daha fazlasını yapmalıyız. Askeri tırmanmayı önlemek için daha fazlasını yapmalıyız. Kadınların haklarını ve LGBTQ toplulukların üyelerini korumak için daha fazlasını yapmalıyız. Onlar gün geçtikçe daha fazla alçaldıkça, bizim giderek daha yüksekten vurmamız gerekir.

Elit kesimler onyıllardır şokun gücünü kâbuslar yaratmak için kullanıyorlar. Donal Trump bunu tekrar tekrar yapabileceğini düşünüyor – dün söylediğini yarın unutmuş olacağımızı (ve hiç söylemediği şeyleri söyleyeceğini), olayların bizi ezip geçeceğini, gelişmeler bizi dağıtıp teslim olmaya zorladıkça kendisinin dilediği her şeyi ele geçirebileceğini sanıyor.

Oysa krizler, görmüş olduğumuz gibi, her zaman toplumları geri çekilmeye ve vazgeçmeye yöneltmezler. İkinci bir seçenek daha vardır – bizler çok ciddi bir ortak tehditle yüz yüze geldiğimizde, biraraya gelip evrimci bir sıçrama gerçekleştirme yolunu seçebiliriz. Muhterem William Barber'ın belirttiği üzere, "zamanımızın çöken ahlâkını diriltecek elektrik şok cihazı olma ve bu ülkenin kalbine şok uygulayıp, bir direniş, umut, adalet ve sevgi hareketi inşa etme" yolunu seçebiliriz. Başka bir ifadeyle, birleşerek, odaklanarak ve kararlı davranarak; bıktırıcı eski şok taktiklerine teslim olmayarak, ne kadar çok sınanmış olursak olalım korkmayı kabullenmeyerek cehennemi kendimizden uzakta tutabiliriz.

Yukarıdaki sayfalarda bütün boyutlarıyla anlatılan büyük şirketlerin darbesi, küresel yansımalarını jeolojik zamanla hissedebileceğimiz bir krizdir.

Bu krize nasıl karşılık vereceğimiz bize kalmıştır.

Haydi, ikinci seçeneği benimseyelim.

Sıçrayalım.

EK:
SIÇRAMA MANİFESTOSU

Kanada'da Yeryüzüyle ve Birbirimizle İlgilenmeye Dayalı Bir Çağrı

Biz Kanada'nm yakın tarihindeki en derin kriziyle yüz yüze olduğu öncülünden yola çıkıyoruz.

Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, Kanada'nm yakın geçmişindeki şiddetle ilgili şok edici ayrıntıları ortaya koymuştur. Derinleşen yoksulluk ve eşitsizlik ülkenin bugününde bir yaradır. Kanada'nın iklim değişikliği konusundaki sicili, insanlığın geleceğine karşı işlenmiş bir suçtur.

Açıkça ifade etmiş olduğumuz değerlerimizden (Yerlilerin haklarına saygı duymak, enternasyonalizm, insan hakları, çeşitlilik ve çevreye ihtimam gösterilmesi gibi değerlerden) dramatik bir kopuşa işaret ettiği için bu gerçekler daha da sarsıcıdır.

Kanada bugün böyle bir yer değildir – ama olabilir.

Biz tümüyle yenilenebilir enerji kaynaklarına dayanan, her köşesine kamu taşımacılığıyla ulaşılan ve bu geçiş dönemine uygun işler ve fırsatların sistemli biçimde ırk ve cinsiyet eşitsizliğini kaldıracak şekilde tasarlandığı bir ülkede yaşayabiliriz. Yeryüzüyle ve birbirimizle ilgilenmek, ekonominin en hızlı büyüyen sektörlerine dönüşebilir. Çok sayıda insan daha az saat mesai yapıp daha yüksek ücretli işlerde çalışabilir ve bize sevdiğimiz şeylerin keyfini çıkarmaya ve topluluklarımızı geliştirmeye ayıracak vakti sağlayabilir.

Bu geçiş dönemi için vaktin dar olduğunu biliyoruz. İklim bilimciler, şu ânda küresel ısınmada felaket sınırına gelmeyi engellemek istiyorsak kesin eyleme geçme onyılı içinde olduğumuzu anlattılar bize. Bu demektir ki küçük adımlar artık bizi gitmemiz gereken yere ulaştıramayacaktır.

Bu sıçrama bu toprakların asıl sahiplerinin doğal ve yasal haklarına saygı göstererek başlatılmalıdır. Yerli topluluklar nehirleri, kıyıları, ormanları ve toprakları kontrolsüzce yürütülen endüstriyel faaliyetlerden koruma cephesinin ön saflarında yer almaktadırlar. Birleşmiş Milletler Uluslararası Yerli Halklar Hakları Bildirgesi'ni tam manasıyla uygulayarak bu rolü cesaretlendirebilir ve ilişkimizi yeniden oturtabiliriz.

Bu ülkenin hukuksal temelini oluşturan ve bizi "güneş parladıkça, çimler yeşerdikçe ve nehirler aktıkça" toprağı paylaşmaya mecbur tutan anlaşmalardan etkilenmiş olarak bizler, ebediyete kadar tükenmeyecek ve toprağı zehirlemeyecek enerji kaynakları istiyoruz. Teknolojik başarılar bu rüyayı gerçekleşebilecek bir yakınlığa getirmiştir. En son araştırmalara göre, Kanada'nın yirmi yıl içerisinde elektriğinin yüzde yüzünü yenilenebilir kaynaklardan elde etmesi mümkündür. 2050 yılına gelindiğinde yüzde yüz temiz bir ekonomimiz olabilir.

Talebimiz bu değişimin şimdi başlamasıdır.

Artık bizi hep gelecekteki çıkartım projelerine bağlayan yeni altyapı projelerinin yapılması bahanemiz yoktur. Enerji geliştirmenin yeni demir yasası şöyle olmalıdır: Bir şeyi arka bahçenizde istemiyorsanız, başkasının arka bahçesinde de olmayacaktır.

Aynı durum petrol ve doğal gaz boru hatları; Quebec, New Brunswick ve British Columbia'daki çıkartım faaliyetleri; sahillerimizde giderek artan tanker trafiği ve dünyanın her tarafında Kanadalıların sahip oldukları madencilik projeleri için de aynı derecede geçerlidir.

Enerji demokrasisinin zamanı gelmiştir: Biz yalnızca enerji kaynaklarının değiştirilmesine inanmıyoruz, mümkün olduğu yerlerde topluluklar kolektif biçimde bu yeni enerji sistemlerini kontrol etmelidirler.

Özel şirketlerin kâr tezgâhlarına ve bazı merkezileşmiş devletlerin ulaşılması zor bürokrasisine alternatif olarak, yenilenici mülkiyet yapıları; demokratik yollarla idare edilen, rahatça geçinme imkânı sağlayacak ücretlerin ödendiği ve topluluklara çok ihtiyacı duyulan gelirlerin aktarıldığı bir toplum yaratabiliriz. Temiz enerji projeleri için kamu desteğini ilk alması gerekenler Yerli halklardır. Dolayısıyla topluluklar da şu ânda kirlilik yaratıcı endüstriyel faaliyetlerin ağır sağlık etkileriyle boğuşmaktadırlar.

Bu yolla elde edilen enerji sadece evlerimizi aydınlatmakla kalmayacak, zenginliğin yeniden bölüştürülmesine, demokrasimizin derinleştirilmesine, ekonomimizin kuvvetlendirilmesine ve kökleri bu ülkenin kuruluşuna kadar uzanan yaraların iyileştirilmesine başlamaya da katkıda bulunacaktır.

Kirlilik yaratmayan bir ekonomiye sıçramak, benzer 'kazanımlar' adına sayısız kapılar açar. Biz enerji etkin evlerin inşasında ve mevcut evlerin iyileştirilmesinde, en düşük gelirli toplulukların ve semtlerin ilk olarak yararlanmasını, uzun dönemde yoksulluğu azaltıcı iş eğitimi ve fırsatlarına ilk onların kavuşmasını öngören genel bir program uygulanmasını istiyoruz. Karbon yoğun işlerde çalışan işçilerin eğitimleri ve başka kaynakların sağlanmasıyla, bu insanların temiz enerji ekonomisinde tam anlamıyla yer alabilmelerini istiyoruz. Bu geçiş bizzat işçilerin demokratik katılımını kapsamalıdır. Yenilenebilir kaynaklarla çalıştırılan yüksek hızlı raylı sistemler ve ulaşılabilir kamu taşımacılığı bizi tehlikeye sokan ve bölen daha fazla otomobil, boru hattı ve tren yerine bu ülkedeki her topluluğu birbirine bağlayabilir.

Bu sıçramanın yakın zamanlarda başladığını bildiğimiz içindir ki, çürümeye yüz tutmuş kamu altyapısına giderek sıklaşan aşırı hava olaylarına dayanabilecek şekilde yatırım yapmamız gerekiyor.

Çok daha yerelleşmiş ve ekolojik temelli bir tarım sistemine geçmek herkese daha sağlıklı ve daha ulaşılabilir yiyecek temin etmenin yanı sıra, fosil yakıtlara bağlılığı azaltacak, karbonu toprakta tutmayı sağlayacak ve küresel arzdaki ani şokları emmeye yarayacaktır.

Yerel ekonomileri yeniden inşa etme girişimlerimizi sekteye uğratacak bütün ticari anlaşmaların kaldırılması, büyük şirketlerin uymaları gereken düzenlemeler konması ve zarar verici çıkarım projelerinin durdurulması çağrısında bulunuyoruz. Adalet terazisini yeniden dengede tutmak için tüm işçilere tam koruma ve göçmen statüsü tanımalıyız. Kanada'nın askeri çatışmalara ve iklim değişimine (dünyadaki sığınmacı krizinin esas kaynaklarına) katkısını kabullenerek, güvenlik ve daha iyi hayat arayışı içindeki sığınmacılarla göçmenlere kucak açmalıyız.

Yeryüzünün sınırlarıyla denge halindeki bir ekonomiye geçmek, ayrıca ekonomimizin düşük karbonlu kesimlerini (sağlık bakımını, öğretimi, sosyal çalışmaları, sanatları, kamu çıkarlarını gözeten medyayı) genişletmeyi gerektirir. Quebec'in yol göstericiliğindeki ulusal çocuk bakım programının vakti çoktan dolmuştur. Büyük kısmı kadınlar tarafından yürütülen tüm bu çalışmalar, insani, dirençli toplulukları oluşturan tutkaldır – bizim de şu ânda gittiğimiz sarsıntılı geleceğimiz karşısında topluluklarımızın olabildiğince güçlü hareket etmesine ihtiyacımız var.

Bakım işlerinin (ister bir insana bakmak olsun, isterse gezegenimize ihtimam göstermek) çoğu halihazırda ücreti ödenmeyen çalışmalar olduğundan, genel bir temel yıllık gelir belirlenmesi konusunu etraflıca tartışmamız gerekir. 1970'lerde Manitoba'da öncülüğü görülen bu sağlam güvenlik ağı, hiç kimsenin çocuklarının yarınlarını tehdit eden işlerde çalışmak mecburiyetinde olmamasını, sadece bugün çocuklarını nasıl besleyeceğini düşünmesini sağlayacaktır.

Eğitim ve sağlık hizmeti gibi düşük karbonlu sektörlere sistemli saldırılar yöneltirken, kamu taşımacılığını ortadan kaldıran ve amansızca enerji özelleştirmelerini gündemde tutan 'kemer sıkma' politikalarının, yeryüzündeki hayata tehdit oluşturan fosilleşmiş bir düşünme biçimi olduğunu ilan ediyoruz.

Bu büyük dönüşümü gerçekleştirmek için gerekli olan para mevcuttur – sadece bu parayı kullanacak doğru politikalara ihtiyacımız var. Fosil yakıtların sübvanse edilmesine son vermek, finansal işlemlere vergi koymak, doğal kaynak kullanımının bedellerini arttırmak, büyük şirketlere ve zengin insanlara yüksek gelir vergileri koymak, kademeli bir karbon vergisi tesis etmek, askeri harcamalarda kısıntılara gitmek gibi. Tüm bu tedbirler basitçe "kirleten öder" ilkesine dayanacaktır ve bu tedbirlerin muazzam bir getirisi olacaktır.

Bir nokta açıktır: Bireysel zenginliğin benzeri görülmedik boyutlara tırmandığı zamanlarda kamuda çekilen darlık, hayallerimizi daha görmeden söndürmek üzere tasarlanmış kasten imal edilmiş bir krize işaret eder.

Hayallerimiz böyle bir belgede ortaya konabilecek olandan çok ötededir. Siyasal makamlarda oturanlara bu fırsatı kaçırmamaları ve köklü dönüşümün acil gereklerini yerine getirmeleri çağrısında bulunuyoruz. Yurttaşların da katılabileceği ülkenin her köşesindeki belediye meclislerine geleceğin ekonomisine hakiki bir sıçrama yapmanın kendi topluluklarında ne anlama geleceğini demokratik yolla tanımlamaları çağrısında bulunuyoruz.

Aşağıdan yükselecek bu hareketlilik kaçınılmaz olarak yönetimin her kademesinde demokrasinin yenilenmesine varacaktır ve hızla her oyun dikkate alındığı, siyasal kampanyalara büyük şirketlerin parasının bulaştırılmayacağı bir sistemin önünü açacaktır.

Söylediklerimizin tümünü birden hayata geçirmeye çalışmak muazzam bir çabayı temsil eder, fakat içinde yaşadığımız çağ böyle bir çağdır.

Petrol fiyatlarındaki düşüş, yüksek riskli teknolojilerin imkân tanıdığı hızla fosil yakıtları kazıp çıkarma baskısını geçici olarak

azaltmıştır. Çılgınca büyümedeki bu duraklamaya bir kriz gözüyle değil, bir armağan olarak bakılmalıdır.

Bu duraklama bize ender bir şekilde nerede durduğumuza bakma ve değişmeye karar verme fırsatı tanımıştır.

O yüzden bizler, siyasal makamlarda oturanlara bu fırsatı kaçırmamaları ve köklü dönüşümün acil gereklerini yerine getirmeleri çağrısında bulunuyoruz. Bu bizim, ülkemizde geçmişte zarar gören insanlara, bugün gereksiz yere sıkıntı çeken insanlara ve parlak ve güvenli bir gelecekte yaşama hakkına sahip olan bütün insanlara karşı kutsal görevimizdir.

Şimdi cesaret zamanıdır.

Şimdi sıçrama zamanıdır.

TEŞEKKÜRLER

Elinizdeki kitabın saçma derecede kısa bir zaman dilimine sıkışarak hazırlanmasında harika insanların yardımını gördüm. Penguin Random House'un Kanada şubesinin genel müdürü Louise Dennys parlak fikirleriyle bu projenin somutlaşmasını ve çeşitli yollarla metinde ilerleme kaydetmemi sağladı. Johann Hari daha kendim ikna olmadan, malzemenin hazır olduğunu bana göstermek için aramızdaki uzun sohbetleri kayda alarak ve daha sonra çeşitli aşamalardaki taslakları geliştirerek bu kitabı yazmamda ısrar etmekten hiç geri durmadı. Derrick O'Keefe hayatını alt üst edip bütün mesaisini bu kitabı hazırlamaya, gerekli araştırmaları yapmaya ve bizi yönlendirmeye hasretti. Sharon Riley mükemmel araştırmalar yaptı ve Christine Shearer, Allie Tempus, Kate Aro-

noff ve Rajiv Sicora'nın kıymetli yardımlarıyla metindeki eksiklik ve yanlışları itinayla düzeltti. Jackie Joiner ise her zamanki gibi, sadece kendisinin üstlenebileceği şekilde bir orkestra şefi rolünü oynadı.

Louise ve ben, şu iki mükemmel editörle, Penguin Random House'un İngiltere şubesinden Helen Conford ve ABD'deki Haymarket Books'dan Anthony Arnove'la çalışmaktan büyük sevinç duyduk. Arnove ayrıca kitabın tüm dünya haklarını temsil ediyor. Zamanın kısalığı sebebiyle gerçekleşmesi imkânsız görünen yayın takvimi, bu iki editörün mucizevi çalışmaları, ayrıca bütün yayınevi ekibinin, özellikle Rick Meier ve Deirdre Molina'nın çabaları, Knopf Kanada üretim grubundan Brittany Larkin, Terra Page, John Sweet ve kreatif direktör Scott Richardson'ın yorulmak bilmez gayretleri olmasaydı tutturulamazdı. Kitap metninin bazı kısımlarının ilk defa yer aldığı *The Intercept, The Nation* ve *The Guardian* yöneticilerine ayrıca minnettarım. Michelle Alexander, Keeanga-Yamahtta Taylor ve Eva Ensler de ilk taslakları okuyarak paha biçilmez önerilerde bulundular.

Kocam Ali Lewis bu argümanı birçok açıdan geliştirmemde yardımcı oldu ve bana kendimi tamamen kitabıma vermem için gerekli zaman ve alanı hediye etti. Burada yine Michael, Bonnie ve Seth Klein'a, Michele Landsberg ve Stephen Lewis'e, Sol Guy, Seth MacFarlane, Kyo Maclear, Brit Marling, Katie McKenna, Bianca Mugyenyi, Betsy Reed, Anthory Rogers-Wright, Juliana Saehrig, Katherine Viner ve Ofelia Whitely'e teşekkür etmek isterim. O inanılmaz Sıçrama ekibi ile orijinal belgeyi hazırlayan altmış kişi beni hep desteklediler, bana esin kaynağı oldular. Birlikte çalıştığımız harika insan Arthur Manuel'i kaybetmenin sarsıntısını henüz atlatmış sayılmayız. Son aylarda annesini özleyen, fakat "Donald Trump başkan olamayacak kadar kaba bir adam" demekten de vazgeçmeyen, sabırlı küçük Toma'ya da en içten teşekkürlerimle.

a

No Logo adlı kitabıyla bütün dünyada adından söz ettiren Naomi Klein'a göre, küresel çaptaki serbest piyasanın zafere demokratik araçlarla ulaştığı düşüncesi bir safsatadan ibarettir. Üstelik, 'şok terapisi' doktrinine uygun şokların uygulanmasının hemen ardından, toplumların hızla büyük çokuluslu şirketlerin çıkarları doğrultusunda sil baştan düzenlenmesini gerektiren felaket kapitalizmi macerası aslında hiç de 11 Eylül 2001'le başlamamıştır. Klein bu politikanın izlerini çok gerilere, elli yıl önce Chicago Üniversitesi'nin iktisat bölümünün Milton Friedman'ın yönetiminde olduğu zamana kadar sürer.

Naomi Klein'ın bu kitabı, Şili'deki 1973 Pinochet darbesinden 1989'da Çin'de Tiananmen Meydanı katliamına ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılışına kadar dünyanın manzarasını değiştiren olaylarda şok doktrini yönteminin nasıl uygulandığını ve 'büyük şirketlerin çıkarlarını kollayan' yeni kapitalizm modelinin dünya halkları adına nasıl bir yıkım ve yoksulluğa yol açtığını takip etmek bakımından eşsiz bir kaynaktır.

Klein bu kitabında, iklimle ilgili tartışmaların etrafını sarmış olan bulutları dağıtan bir yol izlemiştir. Konu gündeme geldiğinde her vesileyle kâr ve büyüme saplantısı içindeki sistemimiz her gün toprağı daha derine kazdığında piyasanın bizi kurtaracağı anlatılmıştır bize. Keza, fosil yakıtlardan kurtulmanın da imkânsız olduğu söylenmiştir hep. Çünkü bu yolda atılması gereken ilk adımlar, 'serbest piyasa'nın defterindeki her bir kuralın yok edilmesi (büyük şirketlerin gücünün dizginlenmesi, yerel ekonomilerin yeniden kurulması ve demokrasilerimizin yeniden güçlendirilmesi) anlamına gelecektir.

Bize yutturulmak istenen başka bir nokta, insanlığın bu zorlu görev karşısında ayağa kalmayı istemeyecek kadar açgözlü ve bencil bir yapıda olduğudur. Oysa günümüzde dünyanın her köşesinde, geleceğin ekonomisinden yana ve amansızca topraktan maden çıkarmaya karşı yürütülen mücadele, gerek şaşırtıcı gerekse esinlendirici boyutlarda çeşitli başarılar kazanmaktadır.

FERİT BURAK AYDAR

İSPANYA İÇ SAVAŞI'NIN İZİNDE

DARBE, DEVRİM, KARŞI-DEVRİM VE FAŞİZM

İspanya İç Savaşı 1917'de Rusya'da başlayıp tüm dünyaya yayılan devrimlerin son halkasıdır. Seçimle işbaşına gelmiş sol hükümeti devirmek amacıyla generallerin ve faşist örgütlerin başlattığı darbe kısmen başarısız olunca, hem bir devrimi hem de uluslararası aktörlerin II. Dünya Savaşı'nın son provasını aldıkları bir iç savaşı tetiklemişti.

İspanya İç Savaşı sadece Avrupa anakarasındaki en büyük ve anarşistlerin önderlik ettiği tek toplumsal devrim olması bakımından değil; faşizmin iktidara taşınma şekli bakımından da ayrıksı bir örnektir. Neden İspanyol faşizmi Hitler ve Mussolini'nin İspanyol muadili olan Falange veya Karlosçular ile Alfonsocular tarafından değil de, ordu eliyle bir devlet darbesi şeklinde kuruldu? Türkiye'de 12 Eylül'den sonra MHP'nin "içeride", fikirlerinin ve Kenan Evren'in iktidarda olması bağlamında bu ne ifade eder?

Ferit Burak Aydar dünya çapında 20 binden fazla esere konu olmuş İspanya İç Savaşı üzerine Türkçedeki ilk özgün çalışmada sadece savaşın ve devrimin değil, bu soruların da izini sürüyor.

HAYIR DEMEK YETMEZ

"Trump'ın iktidara gelişiyle büyük (çokuluslu) şirketler, aracıları (o aciz siyasetçileri) devreden çıkarıp, çıplak iktidarı ele geçirmişlerdir. Hedef, kamusal alana ve kamusal çıkara karşı topyekûn savaş açmaktır. Hedef, halkın çıkarına programlar uygulamak yerine, büyük şirketlere dizginlenmemiş ölçüde güç ve özgürlük sağlayan; fosil yakıtların çıkartılıp kullanılmasına dayalı, şirketlerin hareket alanlarını kısıtlayan her türlü kural ve düzenlemenin kaldırıldığı bir modeldir."

"Ayrıca Trump, insanlar ile büyük şirketlerin kaynaşmasının cisimleşmiş halidir – karısıyla çocuklarını da yan marka haline getiren, tek kişilik bir mega-markadır. ABD hükümeti kâr amaçlı bir aile şirketine dönüşmüştür. Şimdiki modele göre, Trump markası ile Trump'ın başkanlığı arasında bir ayrım yapılabileceği fikri, Beyaz Saray'ın şimdiki sakininin aklının almayacağı bir düşüncedir. Bu yolda önlerine çıkacak değişik engeller de şok taktikleriyle, ekonomik krizlerin ve doğal felaketlerin devasa fırsatlara çevrilmesiyle, tüm dünyada savaşların sürdürülüp körüklenmesiyle aşılacaktır."

"Dolayısıyla bizim yapmamız gereken asıl olarak şok direnişlere uygun bir yol haritası çıkarmaktır. Fakat pek çok alanda sorun yaşandığı ve bu sorunların hepsi birbiriyle kesiştiği için, hiç kimsenin ya da grubun 'benim krizim senin krizinden daha büyük' deme lüksü yoktur. Keza, acil tehditler ve çeşitli saldırılar karşısında salt 'hayır' demek de yeterli olmayacaktır. Bunun yanında, istediğimiz ve ihtiyaç duyduğumuz dünyaya 'evet' derken yorulmak bilmeden çalışmaya da devam etmemiz şarttır. Bizi kavga yolunda tutacak olan, bir Sıçrama gerçekleştirerek etrafında birleşeceğimiz bu 'evet'lerdir."

"Bir kişi için geldiklerinde, karşılarında hepimizi bulmalılar!"

agora kitaplığı • 524
ISBN 978-605-103-357-0
9 786051 033570
siyaset • 73
www.agorakitapligi.com